

NJERIU I PËRKRYER

Murteza Mutahari

Prizren 2005

Titulli i origjinalit: Insani Kamil
Autori: Murteza Mutahari
Përktheu: Gëzim Gërgi
Lektor: Ilam Berisha

LIGJËRATA E PARË

TË METAT SHPIRTËRORE TË NJERIUT

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“ Përkujto (O i dërguar) kur Zoti i vet, Ibrahimin e provoi me disa obligime, e ai i përmbushi ato, e Ai tha: “Unë po të bëj ty prijës (imam) të njerëzimit!” Ai tha: “(bën o Zot) Edhe nga pasardhësit e mi!” (Zoti) Tha: “Mirësinë Time nuk mund ta gëzojnë mizorët!” (Bekare, 124)

Tema bosht e lëndës të cilin do ta studiojmë dhe analizojmë është “Njeriu i përkryer në pikëpamjen Islame”, të cilën mund ta emërojmë edhe si njeriu i përkryer, njeriu model (shembull) ose njeriu i lartësuar. Sikurse të gjitha gjërat ekzistuese që mund të jenë të përkryera ose jo të përkryera, në të njëjtën mënyrë edhe njeriu mund të jetë i përkryer ose jo i përkryer. Po ashtu, mund të jetë i matur (i shëndoshë) ose jo i matur (jo i shëndoshë), pra me të meta. Njeriu i matur mund të jetë:

1. Njeriu i përkryer dhe
2. Njeriu jo i përkryer

Në vështrimin islam, të njohurit e cilësive dhe e mënyrës së arritjes deri te njeriu i përkryer, është detyrë fetare e çdo myslimani. Ndërsa tema jonë e bisedës do të jetë modeli dhe shembulli i njeriut të përkryer islam. Ose, nëse ne dëshirojmë të formohemi si njeri i përkryer dhe njerëzimin ta mbërrijmë në përkryerje, që çdo Mysliman është i ngarkuar me këtë detyrë, sepse qëllimi i Islamit është vënia në pah e njeriut të tillë, këtë mund ta arrijmë vetëm me një edukatë dhe arsimim islam, dhe këtë duhet ta kemi parasysh tërë kohën.

Tash, duhet të fillojmë me këto pyetje: Çfarë është njeriu i përkryer? - Njeriu që ka arritur përkryerjen. Në kuptimin shpirtëror, çfarë tipare zotëron? Cilat janë ato cilësi që e bëjnë njeriun e përkryer për t'u dalluar nga të tjerët? Nëse i gjejmë përgjigjet Islame në këto pyetje, atëherë jemi në gjendje që, së pari veten, pastaj individët tjerë dhe në fund edhe shoqërinë ta udhëheqim deri në përkryerje. Në të kundërtën, në vështrimin Islam, nuk mund të arrijmë ta kuptojmë domethënien e plotë të njeriut të përkryer. Ose, me fjalë tjera, qoftë edhe në mënyrë të përafërt nuk mund të kemi sukses në arritjen e përkryerjes së "njeriut të përkryer".

1.1 MËNYRAT (RRUGËT) DERI TE NJOHJA E NJERIUT TË PËRKRYER NË ISLAM

Në vështrimin islam për njohjen e njeriut të përkryer janë dy mënyra (rrugë):

1- Në shkallën e parë, në Kuran, dhe në shkallën e dytë, në sunnet (veprat e Resulullahut s.a.a) duhet të shikojmë se si njihet njeriu i përkryer dhe çfarë veçorish zotëron. Shprehja, "njeriu i përkryer" në Kuran dhe në sunnet mund të gjendet si "Mysliman i përkryer" ose "besimtari i përkryer". Mirëpo, përfundimisht përveç kuptimit të "njeriut të përkryer", shprehjet e tilla nuk kanë ndonjë kuptim tjetër, ngase shihet qartë se kanë të njëjtin kuptim shprehjet "Myslimani i përkryer" dhe "njeriu që ka arritur përkryerjen në Islam", dhe ngjashëm, shprehjet

"besimtari i përkryer" dhe "njeriu që ka arritur përkryerje në besim dhe përmes besimit". Për këtë arsye, duhet të shikojmë së pari rrugën e Kuranit dhe të sunnetit në shpjegimin e termit "njeriu i përkryer" dhe të merremi me mënyrën se si e përshkruajnë dhe me çfarë vija e vizatojnë portretin e njeriut të përkryer, që për këtë kemi shembuj të mjaftueshëm si në Kuran ashtu edhe në sunnet.

2- Personaliteti i një njeriu të përkryer, që është arritur kryekëput nëpërmes metodave të Kuranit dhe sunnetit, duhet të njihet dhe të merret si shembull, ndonëse kjo nuk do të thotë se njeriu i përkryer Islam është një produkt i imagjinatës, ose vetëm në mendje dhe imagjinatë i krijuar por në praktikë nuk ekziston, ose një ideal që nuk është realizuar fare. Përkundrazi, njerëz të tillë kanë jetuar dhe në jetën reale kanë arritur këtë shkallë, si dhe ka pasur edhe njerëz, që në kuptimin e plotë, kanë arritur për një ose dy shkallë më poshtë se kjo.

Së fundi, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) është një shembull i njeriut të përkryer në fenë Islame dhe gjithashtu Hazreti Aliu (a.s.) përfaqëson një prej shembujve të njeriut të përkryer. Duke i analizuar dhe njohur ata, mund vijmë deri te informatat e vlefshme dhe të mjaftueshme për të kuptuar se çka duhet të zotërojnë dhe si duhet të duket njeriu i përkryer.

Duhet të kemi parasysh se me njohje, p.sh. të Hazreti Aliut (a.s.) si njeri i përkryer, nuk e ka për qëllim njohjen e emrit, origjinës, fisit ose rrënjëve (trungut) të trashëgimisë. Edhe pse Hazreti Aliu (a.s.), si cilido person tjetër, zotëron identitetin ligjor, në letërnjoftim e ka emrin Ali (a.s.); djali i Ebu Talibit dhe nipi i Abd'ul Muttalib'it, e ëma Fatime-bija e Esed Ibn-Abd'uluzza, bashkëshorti i Hazreti Fatimes (a.s.), babai i Hasan dhe Hysein (a.s.), me vitin e lindjes dhe vdekjes, luftërat që ka marrë pjesë etj. Të gjitha këto kanë të bëjnë me prejardhjen e tij dhe nëse dëshirojmë që të formojmë letërnjoftimin e tij, do të merremi me këto shënime. Por, me këto shënime dhe njohuri nuk mund të vijmë deri te njohja e Hazreti Aliut (a.s.) si njeriu i përkryer Islam. Të njohësh Hazreti Aliun (a.s.), do të thotë të njohësh personalitetin e tij si, veprat, të arriturat, madhështinë e tij etj, e jo shënimet biografike të tij. Në këtë kuptim, sa më shumë që e njohim personalitetin e Hazreti Aliut (a.s.), aq më lehtë mund ta kuptojmë "njeriun e përkryer" islam.

Në mënyrë të njëjtë, nëse e marrim si shembull këtë njeri të përkryer, e ndjekim rrugën e tij dhe e pranojmë (jo me fjalë por me vepra) si udhëheqës dhe imam, atëherë do të bëhemi shia (pasues) i rrugës së tij. Pra, për të ecur në rrugën e Hazreti Aliut (a.s.), në çdo fushë të jetës duhet ta marrim si model dhe në këtë mënyrë mund të arrijmë deri te shembulli i përkryer. Shehidi-Evel'i ka thënë: "Pasues i vërtetë i Aliut është ai që jeton dhe përshtat mënyrën e jetesës sipas thelbit të jetesës së Aliut (a.s.). Nuk mjafton vetëm të duash dhe të ndjesh afërsi me Aliun (a.s.) ose, nëse vetëm me fjalë shpreh dashuri dhe afërsi, nuk do të thotë se je bërë pasues i Aliut." Shehidi Sai-i me fjalën "*mushajeet*" nënkupton "*të ecësh bashkë me të, mbas tij, hap mbas hapi (gjurmëve) të tij*". Në këtë mënyrë pasuesi i vërtetë i Aliut (a.s.) është ai që e ndjek dhe e përshtat veprën (jo fjalën) e tij me atë të Aliut (a.s.) dhe mund të thuhet se i përngjan atij.

Pra, mund të thuhet se, për të njohur njeriun e përkryer ekzistojnë dy rrugë, dhe i pamë se çka mund të jenë dobitë prej tyre. Në këtë drejtim, tema jonë do të përqendrohet në përvetësimin, jo vetëm të diturisë dhe jo të njohurive filozofike dhe shkencore, por në përfitimin praktik të saj. Në qoftë se, në bazë të Kuranit dhe sunnetit ose në bazë të personaliteteve të stërvitura nga ana e Kuranit, nuk mund të arrijmë të përvetësojmë personalitetin e njeriut të përkryer të fesë islame, atëherë nuk mund të bëhemi Mysliman i vërtetë dhe shoqërinë nuk mund ta arrijmë në një gjendje të shoqërisë Islame. Prandaj, të njohurit e njeriut të përkryer Islam për ne ka një vlerë të pashmangshme të domosdoshmërisë.

1.2 DALLIMI NË MES TË TERMIT "I PËRKRYER" DHE "I PLOTË"

Tash do të merremi me atë se çfarë kuptimi ka fjala "i përkryer". Ka disa sende që në shikim të parë duken si të thjeshta dhe të kuptueshme, mirëpo nëse e provojmë të shpjegojmë kuptimin e saj, ndonjëherë do të hasim në vështirësi dhe paqartësi. Në gjuhën arabe ekzistojnë

dy shprehje që kanë kuptimin e përafërt por që dallohen në mes veti: "i përkryer"- "kernal" dhe "i plotë"- "tamam". Edhe pse janë të afërt njëri me tjetrin, ato dallohen në kuptimin semantik. Të dy shprehjet e kanë antonimin e përbashkët - "i paplotë". Për antonimet e tilla në gjuhën perse nuk ekzistojnë dy shprehje të ndryshme, por vetëm përdoret shprehja "nakis" (eksik). Sa i përket dallimit në mes të dy shprehjeve në gjuhën arabe, ajo është si në vijim: Në Kuran përdoren të dy shprehjet në ajetin 3 të sures Maide:

"Sot përkreva (kamil) për ju fenë tuaj, dhe plotësova (tamam) ndaj jush dhuntinë Time" (Maide, 3)

Pra, siç shihet nga Kurani, për fe po përdoret shprehja "kamil" ndërsa për dhunti "tamam". Në të kundërtën, nëse thuhet: "fenë tuaj e plotësova" dhe "dhuntinë time e përkreva", atëherë kjo do të jetë në kundërshtim me rregullat gramatikore. Pa e kuptuar mirë dallimin dhe nuancat dalluese në mes të dy fjalëve të lartpërmendura, nuk mund të hyjmë në shtjellimin e temës dhe të të kuptuarit të saj. Për çfarëdo një send që formohet ose vihet në pah, nëse i ka të gjitha elementet e duhura, për atë send mund të themi se është i plotë. Nëse i mungon çfarëdo një element apo pjesë e atij sendi, atëherë thuhet se natyra e saj është "jo e plotë" (eksik) dhe thuhet vetëm gjysma ose çereku ka përfunduar dhe nuk e ka formën e plotë. Për shembull, të marrim shtëpinë ose xhaminë që është menduar që të ndërtohet në bazë të një projekti. Për ndërtimin e një ndërtese të tillë duhet të merret parasysh edhe një sallon i madh, pastaj për sallon duhen muret, tavani, dera, dritarja dhe materiale tjera për plotësimin e saj. Nëse për një ndërtesë të tillë i kemi të gjitha materialet e nevojshme, atëherë mund të themi se ndërtesa është e plotë. Në të kundërtën, nëse një pjesë e saj nuk është e kryer ajo është jo e plotë (eksik- e kundërta e tam-it).

Për diçka themi se është i përkryer mbasi që është bërë i plotë, dhe mbas kësaj të arrijë për një shkallë më të lartë, pastaj edhe për shkallë tjetër më të lartë...dhe kjo karakterizon përkryerjen e tij. Një send mund të mos jetë i përkryer ose, që të përkryhet, duhet të jetë i plotë ose i plotësuar. Ose, mundet e plota (tam) të ekzistojë pa përkryerje (kernal) por një send i plotë nëse bëhet i përkryer, kjo do të thotë që për një shkallë më lartë ka tejkaluar. Pra, e "plota" ka të bëjë me përparimin horizontal, ndërsa e "përkryera" ka të bëjë më lartësimin vertikal. Nëse një send arrin pikën përfundimtare në drejtimin horizontal, atëherë për të thuhet "u plotësua", ndërsa, nëse arrin pikën kulmore në drejtimin vertikal, atëherë për të thuhet "u përkrye". P.sh. kur të thuhet, mendja e një personi u përkrye, kjo nuk do të thotë para saj ka qenë i pamend, por mendja e tij tash arriti një shkallë më të lartë të përkryerjes. Po ashtu, kur flasim për "diturinë ose urtësinë e përkryer", kjo ka të bëjë me shkallën më të lartë të diturisë ose urtësisë ekzistuese.

Pra, si përmbledhje mund të themi: Ekziston njeriu i plotë dhe kundërshtojtë saj ekziston njeriu i mangët (eksik). Njeriu mund të jetë i plotë në kuptimin horizontal, por në kuptimin vertikal nuk është i përkryer. Po ashtu, ekzistojnë njerëzit që janë gjysmë të plotë ose çerek njeri. Një njeri mund të jetë i "plotë", por për të qenë "njeri i plotë" duhet të arrijë gjendjen "e përkryer". Për të qenë njeri i "përkryer", duhet vertikalisht të arrijë shkallën e fundit të përkryerjes dhe për këtë njeri thuhet "njeriu i përkryer".

1.3 TERMI "NJERIU I PËRKRYER"

Termi "i përkryer" nuk ka ekzistuar në literaturën Islame deri në shekullin shtatë hixhri. Përdorimi i tij filloi mbas një kohe të konsiderueshme dhe në ditët e sotme është në përdorim edhe në vendet evropiane. I pari që e përdori këtë shprehje ishte bota Islame. Tek myslimanët, shprehjen "i përkryer" ose "përkryerje", më së pari e përdori *arif*-i (gnostiku Islam) i njohur Muhjidin Arabi Andalusi Ta'ija. Ky konsiderohet si babai i *Irfan*-it (Gnoza Islame). Gjithashtu, edhe shumë arifë të tjerë iranianë që kanë shkruar dhe lexuar në gjuhën perse kanë qenë

nxënësit e Muhjidin Arabiut. Edhe arifi i mirënjohur Mevlana në krahasim me Arabiun mbetet i vogël.

Ibn Arabi është me prejardhje arabe dhe pasardhës i Hatam Ta'it nga Andaluzija, Spanjës së sotme. Ai ka shëtitur gjatë gjithë jetës nëpër vendet islame dhe në fund është vendosur dhe ka ndërruar jetë në Damask (Siri), ku edhe është varrosur. Për shkak se e ka varrin në Siri (Sham i vjetër) atë e quajnë edhe "Shamli". Nxënësi i tij Sadreddin Konjevi është vlerësuar si arifi i dytë sipas rangut, mbas mësuesit të tij Ibën Arabiut. Komentet e Muhjiddinit dhe Sadreddinit kanë dhënë sqarime formës komplekse të Irfanit. Mevlana ishte bashkëkohës i Sadreddinit dhe ithtar i tij, përmes së cilit përvetësoi idetë e Muhjiddinit.

Shkrimet e ditëve të sotme, në të shumtën e rasteve janë ta pabaza. Realisht, Irfani ka një prejardhje krejtësisht tjetër dhe ka një kuptim plotësisht të ndryshëm. Ditëve të sodit, shkrimet e gazetave të ndryshme nuk kanë të bëjnë fare me Irfanin (është fjala për vitet e shtatëdhjeta).

Një prej temave me të cilën është marrë në mënyrë më serioze ka qenë çështja e "njeriut të përkryer", edhe atë në vështrimin e Irfanit, gjë që duhet të kemi ndër mend tërë kohën. Ngjashëm me këtë është marrë edhe Mahmud Shebusteri në librin e tij të njohur poetik "Gylshen-i raz", ku ka parashtruar çështjet e dimensionit të Irfanit. Ka pasur edhe të tjerë që janë marrë me këtë çështje por asnjëri nuk arriti sukses sikur Muhjidini. Por, të cekim edhe këtë se qëllimi ynë është studimi i njeriut më tepër nga aspekti i Kuranit.

1.4 TË METAT SHPIRTËRORE DHE TRUPORE

Njerëzit mund të jenë të ndarë në dy grupe: të shëndoshë fizikisht dhe me të meta fizike. Me të metat trupore nënkuptojmë të metat si: verbëria, shurdhëria, paraliza, shtati i shkurtër. Të gjitha këto nuk kanë të bëjnë me të metat në aspektin e karakterit dhe identitetit. A e keni vërejtur se për një njeri të qenët i verbër, i shurdhër ose i paralizuar nuk është diçka e turpshme ose virtyt, dhe nuk merret si mangësi karakteri ose mangësi e vlerës së njerëzisë që përmban ai person. Filozofi i mirënjohur grek Sokrati, që ndonjëherë është vlerësuar edhe si profet, ka qenë shumë i shëmtuar, por kjo asnjëherë nuk ka qenë temë e kritikës kundër Sokratit dhe nuk është marrë parasysh në vlerësimin e personalitetit të tij. Bashkëkohësit Ebu El' Ala Mu'erri dhe Taha Hyseini gjithashtu kanë qenë të verbër. A është kjo mangësi e individit?

Kjo po na bën me dije se te njeriu po ekziston komponenti trupor (*vuxhud*) dhe shpirtëror (*ruh*). Shpirti dhe trupi janë të ndarë, dhe është gabim të paramendohet se shpirti është një pjesë e varur nga trupi. Ose, ta parashtrujmë në këtë mënyrë: A mundet shpirti të jetë i sëmurë përderisa trupi të jetë i shëndoshë? Apo nuk është e mundur një gjë e tillë? Kjo është një pyetje në vete. Ata që neglizhojnë vërtetësinë e shpirtit dhe që besojnë se vetitë e shpirtit janë të lidhura në mënyrë të drejtpërdrejtë me ndikimin e sistemit nervor, nuk besojnë në ekzistimin e shpirtit dhe për ata gjithçka varet nga trupi. Atëherë, nëse e vështrujmë në këtë mënyrë, kur shpirti është i sëmurë, kjo është për arsye se trupi është i sëmurë dhe sëmundja mentale është në të vërtetë vetëm e vetëm një sëmundje trupore!

Për fat të mirë, në ditët e sotme është vërtetuar nga ana e shkencës se trupi mund të jetë plotësisht i shëndoshë, në kuptim të përbërjes së gjakut, sistemit nervor, përbërjes së vitaminave etj, por prapëseprapë njeriu mund të jetë i sëmurë mental prej asaj që e quajmë "kompleks", dhe për njeriun e tillë thuhet i sëmurë mental. Mënyra e shërimit të sëmundjeve të tilla mentale nuk do të bëhet përmes ilaçeve dhe hapave, për shembull, a mund të shërohet me ilaçe dikush që vuan nga mendjemadhësia, e kjo është një lloj i çrregullimit mental? Ose, a mundemi njeriun mendjemadh ose zemërgur ta ndërrojmë në një njeri të përlulur dhe të butë, përmes injeksioneve dhe hapave? Mandej, një njeri të vrazhdë ta ndërrojmë në një njeri të këndshëm? Mund të ndodhë që, ndonjëherë ndonjë sëmundje trupore mund të shërohet me metoda psikologjike dhe anasjelltas, por rasti specifik nuk mund të merret si metodë e përgjithshme. Të gjitha këto, na bëjnë me dije se trupi dhe shpirti kanë shumë veti krijuese të përbashkëta. Nuk mund të thuhet për trupin se është në mënyrë totale i pavarur nga shpirti si dhe të themi se, shpirti është në

mënyrë totale i pavarur nga trupi. Sipas thënieve edhe të vetë mjekëve, këto dy sende ndikohen nga njëra-tjetra në mënyrë të pandërprerë. Kjo na bën me dije se sistemi psikologjik i njeriut është i pavarur dhe nuk është një pjesë e trupit të njeriut.

Ndonëse tema jonë ka të bëjë me njeriun e përkryer, së pari jemi ndalur te "njeriu i shëndoshë" dhe "njeriu me të meta". Sikur që e cekëm edhe më lart, qëllimi ynë është të tregohet se gjendja e shëndetit dhe e mangësisë nuk ka të bëjë me trupin e njeriut ose gjendjen psikologjike të tij. Përndryshe, qëllimi ynë nuk është që të vijmë në përfundim se "organet e njeriut të tillë janë plotësisht të shëndosha" dhe të iniciojmë debate shkencore. Kjo duhet të mbetet jashtë synimit tonë gjatë trajtimit të temës së mëtutjeshme. Në lidhje me këtë, në Kuran janë disa ajete që e prekin këtë problematikë. Për shembull, ajeti 10 i sures Bekare thotë:

"Në zemrat (Kalb) e tyre kanë sëmurje" (Bekare, 10)

Pra, nuk po thotë: "Sytë e tyre kanë sëmurje" por: "Zemrat e tyre kanë sëmurje". Në Kuran, kur përmendet Zemra (Kalb), nuk nënkuptohet zemra në kuptimin e medicinës, por shpirti dhe përbërja psikologjike e njeriut. Dhe, për Kuranin vetë Kurani thotë:

"Ne të shpallim Kuranin që është shërim dhe mëshirë për besimtarët" (Isra, 82).

Prijësi i besimtarëve (a.s.), lidhur me varfërinë ka thënë se është një sprovë prej Allahu: "Më e keqe se varfëria është sëmundja e trupit, ndërsa më e keqe dhe më e rëndë se sëmundja e trupit është sëmundja e shpirtit" (Nehxh-ul Belaga, 388, Fjalët e urta). Kurani insiston në atë që para se të arrihet "njeriu i përkryer", së pari duhet të jetë "njeri i shëndoshë" nga sëmundjet e ndryshme shpirtërore.

1.5 SËMUNDJET E SHPIRTIT

Një prej shkaqeve të jostabilitetit shpirtëror është humbja e shpresës, që është shkaktar i sëmundjeve psikologjike. Shkaqet tjera janë edhe çrregullimet psikologjike, ndjenja e kompleksit, veset e ndryshme etj. Këto shkaqe i pranon edhe Frojdi, dhe siç është e njohur, është marrë kryesisht me kompleksin e psikologjisë së seksit dhe ndikimin e tyre në shpirtin e njeriut. Në fillim, një person mund të ndiejë ftohje ndaj një personi tjetër, pastaj kjo gradualisht ndërrohet në urrejtje dhe në fund nuk mund të qetësohet deri sa e sheh atë të shtrirë në tokë i përgjakur. Prej nga kjo ndjenjë te njeriu? Njeriu xheloz, kur të shohë se dikush ka fituar një dhunti nuk mund të qëndrojë i qetë dhe gradualisht i shfaqet dëshira që ta uzurpojë atë. Te njeriu i shëndoshë nuk ekziston xhelozia, mund të ekzistojë lakmia, por ai para se të veprojë, së pari mendon për veten, pastaj analizon situatën në të cilën gjendet dhe mundohet që të përparojë me punë, që edhe ai të arrijë këtë dhunti në mënyrë që të mbetet i shëndoshë.

Është pikërisht egoizmi, shkaktari i paraqitjes së sëmundjeve të tilla dhe që shkakton që personi i tillë p.sh. nuk mund të qetësohet pa u hakmarrë. Çfarë është ndjenja e hakmarrjes? Çfarë dëshirë është kjo që e shtyn personin që të mos ketë dëshirë të kënaqet në lumturi, që është prezent te njerëzit e tjerë dhe ky tenton ta privojë nga ajo? Njeriu i tillë nuk mendon se mund të ketë lumturi të tillë edhe për vete. Xhelozia e njeriut të shëndoshë gjithmonë jep përparësi dhe ndihmesë në arritjen e qëllimit personal, dhe kjo nuk është gabim. Por, të duash të keqen dhe humbjen e të tjerëve, është sëmundje. Ju mund të gjeni se njerëzit e tillë në dëshirat e tyre janë të gatshëm të lëndojnë edhe vetveten, vetëm në mënyrë që t'i shkaktojnë qoftë edhe pjesërisht dhimbje personit që e xhelozojnë.

1.6 NJË SHEMBULL I SËMUNDJES SË XHELOZISË

Në librat e historisë është shënuar një ngjarje lidhur me këtë sëmundje.

Në kohën e kalifëve ka jetuar një njeri i pasur. Një ditë shkon në treg (pazar) dhe e blen një rob. Ndaj këtij robi sillet jo si rob, por përkundrazi sikur ndaj fëmijës së tij, duke i blerë rroba dhe ushqimin më të mirë dhe bile duke i dhënë edhe të holla për të shpenzuar për përmbushjen e nevojave të veta. Dhe, robi sigurisht që ishte i kënaqur me fatin dhe pronarin e tij. Por, diçka e kishte vërejtur robi se pronari i tij gjithmonë rrinte i menduar. Një ditë pronari i tij ia bën mirësinë më të madhe dhe vendos që ta lirojë robin si dhe të paguajë një shumë të madhe në mënyrë që të fillojë me ndonjë punë për të mbijetuar. Lumturia e robit ishte e papërshkruar. Natën e fundit e thirri pronari robin dhe shpreh dëshirën që t'ia tregojë brengën e tij.

- A e di pse jam sjellë ndaj teje në këtë mënyrë?

- Jo,- i përgjigjet robi.

- Unë prej teje si kundërshtim kërkoh vetëm një gjë. Nëse më plotëson këtë dëshirë, nga të gjitha të mirat që i ke pranuar deri më tash si dhe ato të cilat do t'i pranosh, ke për të ndier kënaqësi. Nëse e refuzon këtë, do të jem i pakënaqur me ty.

- Unë do të të dëgjoj dhe zbatoj çka do që të kërkon prej meje. Ti je mirëbërësi që më furnizon me të gjitha mjetet jetësore dhe në bazë të mirësisë suaj, unë jam sikur i rilindur.

-Jo, ashtu nuk bën. Dua një premtim për një gjë të tillë, sepse po frikohem se nuk e mban fjalën e dhënë mbasi të tregoj kërkesën.

Mbas kësaj robi e dha fjalën se do të përmbushë, pa marrë parasysh çka është ajo kërkesë.

-Tash hapi veshët mirë! Kërkesa ime është kjo: Mua do të ma këpusësh kokën, në vendin dhe kohën e duhur.

Robi mbeti i shtangur nga habia.

- Si është e mundur një gjë e tillë? - tha robi. Pronari insistoi dhe ishte i vendosur në këtë. Robi u mundua që të tregojë se një gjë të tillë nuk mund ta bëjë, mirëpo pronari ia kujtoi fjalën e dhënë dhe më në fund robi u detyrua të pranojë.

Në mesnatë pronari e zgjon robin dhe në dorë kishte një thikë të mprehtë dhe një torbë me të holla. U ngjiten në kulmin e shtëpisë dhe prej aty kaluan në kulmin e fqinjit dhe aty e urdhëroi që të pritët koka e tij. Ia dha një torbë me të holla dhe i tha:

- Këtu, në këtë vend do të më presësh kokën dhe mbas kësaj je i lirë për të shkuar ku të do.

- Pse dëshironi ta bëj këtë?- pyeti robi. Pronari i përgjigjet:

- Tash gjendemi në kulmin e fqinjit. Unë, këtë fqinj e xhelozoj tepër. Syri im nuk mund të durojë më që ta shikoj. Për mua më mirë është vdekja sesa kjo. Ne i jemi konkurrentë njëri-tjetrit në punët tona tregtare, mirëpo ai tash më tejkaloi në fitim dhe mu kjo po më pengon tash edhe më shumë. Më mirë të vdes sesa të shoh këtë. Për këtë arsye vendosa që ti ta bësh këtë në këtë vend, në mënyrë që faji t'i hidhet atij dhe mandej të hidhet në burg. Në asnjë mënyrë tjetër nuk mund të rehatohem. Të gjithë do të besojnë në fajësinë e tij, sepse të gjithë e dinë për konkurrencën tonë dhe në fund atë edhe do ta varin. Dhe, kjo është dëshira ime më e madhe.

Robi, mbasi e dëgjoj pronarin e vet tha:

-Një njeri nuk mund të jetë më i marrë se sa ti, dhe ti meriton që të mbytesh tha, dhe ia preu kokën.

Të nesërmen e gjetën trupin dhe sikur që parashikoi pronari xheloz, ashtu edhe ndodhi. Fqinjin e futën në burg dhe vendimi ishte varja. Ndërgjegjja e robit nuk e linte të qetë. Shkon te kadiu (gjyqtari), i tregon ngjarjen dhe e merr përsipër fajin. Mbas kësaj, kadiu vendos që të lirohen të dy.

Kjo ngjarje është e vërtetë dhe për këtë arsye është shënuar në librat e historisë si një shembull i xhelozisë si sëmundje. Kurani thotë:

"Ka shpëtuar ai që e pastroi vetveten, e ka dështuar ai që e poshtëroi vetveten."
(Shems; 10,11).

Me "pastrim" nënkuptohet pastrimi i shpirtit nga sëmundjet, komplekset, dobësitë, padituritë, devijimet dhe shndërrimi në "njeri të shëmtuar".

1.7 NJERIU I SHËMTUAR

Të mbetemi pak të shprehja - "Shndërrimet e shëmtuara" që në Kuran përdoret shprehja "mesg". Çka nënkuptohet me fjalën "shëmtuar"? - Te popujt e vjetër, për njerëzit që kanë bërë shumë mëkate janë mallkuar nga profetët në atë mënyrë që të shndërrohen në krijesa të "shëmtuara", në të vërtetë të transformohen në shtazë si majmuni, derri, arusha, ujku, etj. Këtu na parashtrahet pyetja: a thua këta njerëz janë transformuar fizikisht në shtazë duke marrë formën e shtazës? Apo ndoshta ka të bëjë me diçka krejt tjetër. Të supozojmë se njeriu nuk shndërrohet fizikisht por vetëm shpirti i tij shndërrohet në shpirtin e shtazës. Kjo është e mundur, bile në një shtazë që ka një shpirt të shëmtuar dhe të poshtëruar sa që nuk mund të krahasohet me kafshë tjera.

Kurani në lidhje me këtë thotë:

"Ata janë si kafshët me katër këmbë, bile edhe më të humbur" (Araf, 179).

Si është e mundur kjo? A mundet shpirti i njeriut me të vërtetë të shndërrohet në shpirtin e kafshës? - Po, mundet! Personaliteti i njeriut është i varur nga kualitetet e tija shpirtërore dhe morale, pa të cilat ai do të shndërrohej në një njeri të "shëmtuar", në të vërtetë në një shtazë të egër dhe do të përfitojë tiparet shtazarake shpirti i tij. Ta marrim për shembull derrin. Përveç trupit, ka edhe shpirtin dhe, zotëron tiparet që i përkasin natyrës së derrit. Edhe një njeri mund të ketë këto tipare dhe të ketë esencën e plotë të derrit. Nëse e vështrojmë me sy, i përngjan njeriut por në kuptimin e brendshëm është vetëm një derr dhe asgjë tjetër, që është larguar nga bota e njerëzve dhe ka kaluar në botën e shtazëve. Në këtë mënyrë njeriu e humb vlerën e të qenit njeri dhe "shëmtohet". Këtë ndoshta shumë pak njerëz besojnë, disa edhe mund të thonë se është trillim ose marrëzi, por tërë kjo është e vërtetë.

Një njeri që ka jetuar në kohën e Imam Sexhah-it (a.s.) tregon: " Ishim në Arafat bashkë me Imam Sexhah-in (a.s.). Duke vështuar nga një vend i lartë shiheshin haxhilerët e shumtë që lëviznin në grupe. Thashë, elhamdulillah sivjet haxhilerët janë të shumtë. Imami (a.s.) tha: " Ka shumë turma por haxhilerë ka shumë pak". Pastaj, nuk e di si u bë, por ndjeva një ndryshim në zemrën time dhe m'u hap syri i zemrës. Më tha: "Tash shiko". Mbeta i habitur nga ajo që pashë. Përnjëherë m'u duk sikur pashë kopshtin zoologjik përpara syve. Në mes tyre ishin edhe disa njerëz që mundoheshin që të kalojnë ndërmjet tyre. "Ja, kjo që po sheh është ana e padukshme (batin)".

Për njerëzit që shohin të padukshëm, është një e vërtetë e pamohueshme, ndërsa për mendjet moderne gabimin duhet ta kërkojnë jo në pasqyrë por në vetvete. Njerëzit që e shohin të padukshmen jetojnë edhe ditëve të sotme. Çka, përveç se shtazë të vërteta mund të themi për njerëzit që, qëllimin e vetëm në këtë botë e kanë ushqimin, pijen, gjumin dhe marrëdhëniet seksuale. A nuk janë këta njerëz që kanë pësuar ndërrim të "shëmtuar"? Këta kanë harruar esencën e njeriut dhe kanë fituar karakteristikat shtazore. Në Kuran shkruan: "

"S'ka dyshim se dita e gjykimit është caktuar. Është dita që i fryhet surit, e ju vini grupe-grupe. Dhe qielli hapet e bëhet dyer-dyer. Dhe kodrat shkulen dhe bëhen pluhur (si valë rrezesh)" (Nebe 18-20)

Po, në ditën e kiametit (gjykimit) njerëzit do të vijnë grupe-grupe. Imamët (a.s.) të Ehl-i Bejt-it shumë herë kanë bërë të ditur se vetëm një grup prej tyre do të ringjallen si njerëz. Grupet tjera do të ringjallen si milingona, majmunë, akrepë, gjarpërinj, luanë, etj. Pse? A thua Allahu Teala e transformon njeriun në formën e shtazës pa ndonjë arsye? Sigurisht se jo. Vetëm ata që në jetën e kësaj bote janë bërë akrepa dhe u kanë lëshuar helm njerëzve tjerë, si dhe kanë

ndier kënaqësi duke poshtëruar dhe zhvlerësuar të tjerët, të tillëve do t'u hiqen maskat dhe do t'u dalë në pah fytyra e vërtetë. Ngjashëm, ata persona që e kanë parapëlqyer majmunërinë dhe përveç majmunërisë nuk kanë punuar dhe vepruar asgjë tjetër në këtë botë, do të ringjallen, çka tjetër përveç se si majmunë. Në këtë botë që kanë jetuar dhe vepruar si qen, edhe këta i pret fundi i njëjtë.

"Në ditën e kiametit njerëzit do të ringjallen sipas nijetit" (Musned-i Ahmed). Gjykimi do të bëhet sipas qëllimeve, dëshirave dhe tipareve të njerëzve.

Ju, në këtë botë çka jeni, në çfarë gjendje jeni, identiteti juaj çfarë është? Çka dëshironi të merrni nga kjo botë, cilat janë dëshirat tuaja? A janë dëshirat tuaja njerëzore apo shtazarake? Çfarë janë dëshirat tuaja, ata jeni edhe ju. Dhe ashtu, edhe do të ringjalleni. Kënd apo çka e adhuron tjetër, përpos Allahut, atë edhe do ta ketë me vete dhe pranë vetes në ditën e gjykimit. A është kjo paraja? Atëherë, paraja do të bëhet pjesë e natyrës së tij, sepse është thurur në shpirtin e tij dhe është bërë unifikimi i shpirti me paranë. Paraja, në ditën e gjykimit do të bëhet metal i skuqur. Sikur që thotë Kurani:

"Atë ditë kur ajo (pasuri e deponuar) fërgohet në prushin e xhehenemit, e me të (ashtu zharavë) lyhen ballët, anët dhe shpinat e tyre (do t'u thuhet): "Kjo është ajo që e depozituar për veten tuaj, pra shijoni atë që e depozitonit!" (Tevbe,35)

Dikush thotë se tani paraja nuk është më i metaltë sikur përpara dhe tani është prej letre, por thënia e tyre nuk është asgjë vetëm se mendjeshkurtësi. Në botën e ardhshme natyra e ekzistencës nuk është e njëjtë si në këtë botë. Nëse thuhet se i adhuruari i tij do të jetë xhehenemi i tij, atëherë letra do t'i bëhet xhehenemi i tij dhe do ta djegë atë, njëjtë sikur ari ose argjendi.

Këto janë shkaqet e shndërrimit të shëmtuar. Si përfundim të temës së sotme mund të themi se kemi trajtuar njeriun e sëmurë dhe të shëndoshë: Njeriu me komplekse është i sëmurë dhe me të meta. Çfarëdo qoftë objekti që e adhuron njeriu – veni re, objektin që e shfrytëzon dhe ndjen nevojë për të, për këtë njeri thuhet se është adhures i atij objekti të kësaj bote. Dhe, ky është njeriu me të meta dhe i turpëruar, i sëmurë, i transformuar dhe i shëmtuar.

1.8 PROGRAMI I FORMIMIT TË NJERIUT GJATË MUAJIT TË RAMAZANIT

Qëllimi i muajit të shenjtë të Ramazanit është formimi i njeriut përmes një programi të caktuar. Duke i kaluar në lutje dhe duke iu drejtuar Allahut, netët e tij bëjnë ringjalljen e njeriut. Pra, për të mbuluar të metat dhe turpin e njeriut dhe për t'u bërë një njeri i shëndoshë, dhe pastaj njeriun e shëndoshë ta lartësojë në shkallën e njeriut të përkryer, programi bazë i muajit të Ramazanit është edukimi i shpirtit, mjekimi i sëmundjeve dhe i të metave, pastaj lutja dhe drejtimi kah E Vërteta dhe lartësimi i shpirtit drejt Allahut. Përndryshe, mosngrënia e ushqimit për 30 ditë rresht, mospirja e ujit, të ndenjurit pa gjumë dhe kryerja e ibadeteve gjatë natës, vrapimit prej një xhamie në tjetrën, prej një hutbeje (predikimi) në tjetrën dhe në fund, ja erdhi Bajrami. E tërë kjo ku na shpie? Ramazani kaloi, ndërsa i mjeri njeri nuk pësoi ndryshim as sa një grimcë, bile disa edhe degradohen.

Islami nuk urdhëron për së koti që të mbyllim gojën dhe të rrimë ashtu. Qëllimi i agjërit është që t'u ndërmjetësojë njerëzve në arritjen e këtij qëllimi. Sipas një hadithi thuhet: "Në mes të agjëruësve ka të tillë që përfitimi nga agjërimi i tyre nuk është asgjë tjetër përveç të uriturit". Për 30 ditë rresht mbyllja e gojës ndaj ushqimit hallall ka për qëllim që të kalohet nëpër një kurs ku duhet të mësohet përveç mosngrënies së ushqimit të fituar hallall, edhe mospërdorimi i fjalëve të ndaluara, thashethemet, të pavërtetat, shpifjet etj.

Një grua agjëruese erdhi te Resulullahu (a.s.) dhe kërkoi që të tregojë tregimin e saj. Resulullahu (a.s.) kërkoi që t'i ofrohet qumësht ose ndonjë pije tjetër, por gruaja ia ktheu: "Ja Resulullah, jam duke agjëruar". Resulullahu (a.s.) i thotë: "Nuk je duke agjëruar, merre dhe

pije"! Gruaja prapë insistoi që është duke agjëruar dhe kështu edhe herën e tretë. Atëherë Resulullahu (a.s.) i thotë: "Si mund të jesh duke agjëruar kur para një ore ke ngrënë mishin e vëllait tënd besimtar. Nëse nuk beson dhe dëshiron ta shohësh atë mish, atëherë vill (pastroje barkun) këtu"! Gruaja filloi të bëjë atë çka kërkoi Resulullahu (a.s.) dhe nga goja filluan të dalin copat e mishit.

Pra, gojën e trupit do ta mbyll, ndërsa gojën e shpirtit do ta mbaj të hapur për ngrënie.

A nuk është ashtu që kur të flet njeriu një të pavërtetë, prej gojës së tij do të dalë një erë e keqe që këtë do ta ndiejnë engjëjt në qiell dhe do të shqetësohen nga kjo? Ndonjëherë pyesin se, pse në xhehenem do të vijë një erë e rëndë e padurueshme. Përgjigjja është e qartë. Kjo erë është pasojë e rrenave, mosbesimit, shpifjeve dhe etiketimeve që bëjmë në jetën e kësaj bote dhe këtë erë e marrim me vete në botën tjetër. Më e keqja prej tyre është shpifja, sepse shpifja është rrenë dhe lakmi, dhe përmban shëmtinë dhe mëkatin e të dyve. Mjerë ai i cili gjatë Ramazanit bën shpifje duke përfolur për vëllezërit nga feja. Ramazani është muaji i bashkimit, dhe të bashkuar të bërit adhurimi ndaj Allahut, e jo ndarje në grupe dhe të futurit përçarje në mes të vëllezërve nga feja.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E DYTË

METODAT E NEVOJSHME PËR ARRITJEN E VLERAVE NJERËZORE

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Përkujto (O i dërguar) kur Zoti i vet, Ibrahimin e provoi me disa obligime, e ai i përmbushi ato, Ai tha: “Unë po të bëj ty prijës (imam) të njerëzimit!” Ai tha: “(bën o Zot) Edhe nga pasardhësit e mi!” (Zoti) Tha: “Mirësinë Time nuk mund ta gëzojnë mizorët!” (Bekare, 124)

Çdo krijesë zotëron "përkryerjen" dhe kjo ndryshon në bazë të llojit të krijesës, p.sh "njeriu i përkryer" dhe "engjëlli i përkryer" nuk janë gjëra të njëjta. Për një engjëll, arritja e shkallës engjëllore të përkryerjes nuk është e njëjtë me arritjen e shkallës njerëzore të përkryerjes.

2.1 SHKAKU I DALLIMIT NË MES TË PËRKRYERJES SË NJERIUT DHE KRIJESAVE TJERA

Ata të cilët na kanë njoftuar për ekzistencën e engjëjve, kanë thënë se ato janë krijuar nga zgjuarësia dhe mendja e pastër. Domethënë, ato nuk përmbajnë aspektet materiale të atyre që kanë prejardhjen prej dheut sikurse që janë hidhërimi, lakmia, epshi etj. Shtazët, ngjashëm me engjëjt, janë të "pastër" por përkundrazi ato janë plotësisht tokësore, dhe sikur që thotë Allahu në Kuran, nuk zotërojnë "shpirtin hyjnor". E vetmja krijesë që zotëron përzierjen e të dy aspekteve, si atë tokësore dhe atë engjëllore, është vetëm njeriu. Kjo është e përshtatshme në një thënie (hadith) të librit Usuli-Kafi, gjithashtu edhe në librat e shumta të Ehli Synet-it janë të shënuar tradita të shumta në lidhje me këtë. Ndërsa, Mevlana këtë traditë e ka regjistruar në formën e poezisë me një frazë shumë të bukur ku i përdori termet Ylvi (i lartësuar) dhe Syfli (i poshtëruar).

" Në një hadithi-sherif kështu na bëhet me dije: Krijuesi Madhështor, botën (alem) e të krijuarve i ndau në tri grupe:

-Njëri prej tyre është krijuar vetëm prej mendjes, diturisë dhe zemërgjerësisë (xhymert). Këta janë *engjëjt* dhe përveç sexhdes –dëgjueshmërisë ndaj Allahut – nuk dinë të veprojnë ndryshe. Në brumin e tyre nuk kanë shenja të ambicieve, lakmisë dhe pasioneve. Një nur absolut që jeton i kapluar nga dashuria ndaj Allahut.

-Grupi tjetër i krijesave është ai i *shtazëve*, që nga dituria është i mangët. Vetëm duke kullotur mund të trashet. Përveç stallës dhe barit nuk sheh asgjë tjetër syri i tij. Nuk dinë të dallojnë të keqen nga e mira, as edhe më të lartën...

-Grupin e tretë e përfaqëson *njeriu*. Gjysma e njeriut është engjëll dhe gjysma tjetër gomar. Gjysma e njeriut që përfaqëson pjesën e gomarit, përfaqëson në të vërtetë pjesën syfli (të

poshtëruar), ndërsa gjysma tjetër pjesën ylvi (të lartësuar). Cila pjesë mbizotëron te njeriu, atë e përfaqëson njeriu.”

Po pra, sikur që e ka shpjeguar këtë thënie edhe nëpërmes poezisë Mevlana, një pjesë e krijesave është e përbërë prej nurit absolut (drita e pastër), pjesa tjetër prej epshit dhe pasioneve, ndërkaq, njeriu është një përzierje e të dyve. Njeriu i përkryer dallohet prej kafshës së përkryer. Për shembull, arritja në një kalë të përkryer dhe ideale dallohet nga e arritura e një njeriu të përkryer, gjithashtu edhe njeriu i përkryer dallohet nga engjëlli i përkryer dhe kjo rrjedh nga "kompozimi trupor" i njeriut ose nga "përzierja" e komponentëve.

"Ne e krijuam njeriun prej një uji të bashkëdyzuar për ta sprovuar atë" (Insan, 2).

Pra, njeriun e krijoi nga një pikë uji (ditëve të sotme për këtë mund të thuhet edhe "gjen") dhe këtu ka shumë kapacitete dhe përzierje të ndryshme. Njeriu do të arrijë në një shkallë duke u sprovuar. Është e krijuar për të arritur deri te një shkallë e përkryerjes sa që do të bëhet zotërues i lirisë së vendosjes (irade) dhe përmbush të gjitha kushtet për të pranuar detyrën hyjnore. Mbasi që te brumi (gjeni) janë dhënë përzierje dhe aftësi të ndryshme, ai (njeriu) do të sprovohet dhe do të informohet për këtë, do të dënohet ose do të shpërblehet. Dhe, krijesave të tjera nuk u janë dhënë kompetenca të tilla.

"E bëmë të dëgjojë e të shohë; dhe ne e udhëzuar atë në rrugë të drejtë, e ai do të jetë mirënjohës ose përbuzës" (Insan, 3)

Lirinë, pavarësinë dhe autonominë e njeriut nuk mund të shprehim më mirë se sa këtë mënyrë si "ne do ta sprovojmë atë", "e bëmë të dëgjojë e të shohë" dhe "e udhëzuar atë në rrugë të drejtë". Atëherë, njeriu vetë do të zgjedhë rrugën e tij dhe "ai do të jetë: mirënjohës ose përbuzës". Domethënë, njeriu i përkryer është formuar prej një pike uji të përzier, dhe dallimi në mes përkryerjes së tij dhe përkryerjes së tjetrit është mu ky kompozim.

2.2 METODAT E NEVOJSHME PËR ARRITJEN E PJEKURISË SË VLERAVE

Përkryerja e njeriut është e fshehur në brendësinë e strukturës së tij ekzistuese dhe përkryerja e tij bazohet në vënien në pah ose zgjedhjen e përkryerjes, duke zgjedhur atë nga mesi i talenteve dhe mundësive të tija. Njeriu i përkryer i jep rëndësi zhvillimit të balancuar të të gjitha mundësive dhe talenteve që i zotëron duke mos i dhënë përparësi vetëm njërit prej tyre dhe në të njëjtën kohë, duke mos përfillur pjekurinë dhe zhvillimin e mundësive tjera. Njerëzit e ditur kanë thënë se "*esenca e drejtësisë është në baraspeshë dhe harmoni*". Themi harmoni sepse nuk mjafton që njeriu, për të arritur përkryerjen të shfrytëzojë të gjitha kapacitetet e mundshme zotëruese, por për këtë është kusht edhe harmonia në mes tyre.

Për të kuptuar këtë më mirë do të ilustrim përmes një shembulli: Të marrim për shembull një foshnjë. Gjatë fazës së pjekurisë trupi i foshnjës zotëron trupin, krahët, duart, këmbët, në kokë ka sytë, hundën, dhëmbët dhe përveç organeve të përmendura ka edhe organet e brendshme. Të përshkruajmë së pari foshnjën e shëndoshë: Të gjitha këto që i cekëm më lart, te foshnja në një harmoni të baraspeshuar shihet edhe bukuria e saj. Të vizatojmë tani karikaturën e një njeriu "jo të shëndoshë": Të marrim për shembull hundën e zhvilluar më tepër, organet tjera të trupit nuk janë zhvilluar por vetëm hunda është e zhvilluar. Një hundë me madhësi sa vetë trupi i njeriut. Ose vetëm sytë apo mendja e zhvilluar por trupi nuk është zhvilluar. Trupi i zhvilluar por mendja jo e zhvilluar etj. Për një person të tillë mund të themi se është i zhvilluar por jo me baraspeshë dhe harmoni. Ndërsa, njeriu i përkryer i zhvillon njëkohësisht të gjitha vlerat njerëzore duke mos lënë anash asnjërën prej tyre. Duke e bërë këtë

në një mënyrë precize, në fund do të vijë deri te përkryerja në çdo drejtim dhe kjo është ajo që e quajmë "njeriu i përkryer". Kurani këtë lloj të njeriut e quan "imam".

"Përkujto (O i dërguar) kur Zoti i vet, Ibrahimin e provoi me disa obligime, e ai i përmbushi ato, e Ai i tha: "Unë po të bëj ty prijës (imam) të njerëzimit"! Ai tha: "(bën o Zot) Edhe nga pasardhësit e mi"! (Zoti) Tha: "Mirësinë Time nuk mund ta gëzojnë mizorët"! (Bekare, 124)

Ibrahimi (a.s.) i kaloi disa sprova hyjnore të njëpasnjëshme me sukses dhe në fund si kundërshtues mori titullin Imam. Edhe atë, jo vetëm një, dy apo tri sprova por shumë prej tyre i kaloi. Djalit e tij Ismailin (a.s) ishte i gatshëm që ta flijojë në rrugën e Allahut, me duart e veta ta bëjë kurban dhe kjo ishte vetëm njëra prej sprovave. Sapo e kuptoi se kjo është njëri prej urdhrave të Allahut, menjëherë filloi të përgatitet për zbatimin e tij, por kur erdhi te kryerja e veprës:

"e kur ata të dy iu dorëzuan urdhrin të Zotit dhe e përmbysi atë në fytyrë (në ballë)" (Saffat, 102)

dhe kur edhe Ismaili ishte i gatshëm për këtë, Allahu e bëri të ditur vendimin e tij:

"Ne e thirrëm atë: "O Ibrahim!" Ti tashmë e zbatove ëndrrën! Ne kështu i shpërblejmë të mirët! Vërtet, kjo ishte provë e qartë." (Saffat, 103-106).

O Ibrahim, vepra deri këtu...Dëshira Jonë ishte deri këtu...Në të vërtetë, ne nuk kërkuam prej teje që ta presësh kokën e djalit, por që të sprovovmë karshi urdhrin tonë dhe zbatimit të tij.

Përfundimisht, hyrja në zjarr, të bërit kurban të djalit, si dhe kalimit të sprovave të shumta:

"Vërtet, Ibrahimin ka qenë shëmbëlltë e të mirave, adhures i Allahut, besimtar i drejtë dhe nuk ka qenë nga idhujtarët." (Nahl, 120)

Ibrahimi (a.s.) fitoi meritën e shkallës së një populli të tërë.

"Unë po të bëj ty prijës (imam) të njerëzimit"! (Bekare, 124).

Me këtë Kurani po i thotë Ibrahimit (a.s.): " Tash ti je në shkallën e shembullit për njerëzit, udhëheqësit dhe prijësit". Ose me fjalë tjera: " Ti je tash një njeri i përkryer, dhe ata që dëshirojnë të arrijnë përkryerjen duhet të të marrin shembull ty dhe të të përngjajnë ty".

Edhe Hazreti Aliu (a.s.) është një shembull i njeriut të përkryer, sepse të gjitha vlerat njerëzore kanë arritur maksimumin e pjekurinë e përkryerjes së personalitetit të tij. Ose, të gjitha vlerat më të përkryera njerëzore janë të arritura në mënyrë të baraspeshuar dhe në fund është arritur përkryerja.

Të sprovovmë dhe ta sqarojmë këtë me një shembull tjetër: Të gjithë dini për fenomenin e baticës dhe të zbatuesit që bëhet nën ndikimin e Hënës. Ngjashëm edhe shpirti i njeriut është gjatë tërë kohës nën ndikimin e baticës dhe të zbatuesit. Ngjashëm është edhe me shoqërinë, prej një drejtimi në tjetrin, prej një gjendje në tjetrën. Këto batica dhe zbatues janë si pasojë e rrjedhjes së ngjarjeve në shoqëri. Në këtu kemi të bëjmë me dimensionet e tërheqjeve shtazarake dhe influencat atraktive materiale. Bile-bile mund të thuhet në mënyrë të njëjtë edhe për vlerat e njeriut. Për shembull, janë disa njerëz që kanë prirje për të qenë njeri, kanë tendencë për të qenë njeri, por gjatë tendencave bien nën ndikimin e dikujt dhe vazhdojnë në rrugën e tyre duke i harruar të gjitha vlerat njerëzore. Këta njerëz, sikur që thamë edhe më lart, e kanë të zhvilluar vetëm një organ si veshin, syrin, hundën apo ndonjë tjetër organ dhe të tjerat i kanë të

pazhvilluara dhe i përngjajnë njeriut karikaturë të përshkruar më lart. Të gjitha devijimet që shihen në një shoqëri janë rezultat i zhvillimit të paharmonizuar dhe të pabaraspeshuar. Individët e një shoqërie shkakun e vërtetë të devijimit nuk e kanë vetëm e vetëm se janë në rrugën e gabuar; ndonjëherë është edhe prej asaj se e zmadhojnë për së tepërmi një "të vërtetë", ose teprojnë me një drejtësi në dëm drejtësisë tjetër dhe në këtë mënyrë arrijnë të mosmarrëveshjet.

2.3 SHEMBUJT E PJEKURISË SË TEPRUAR TË NJË VLERE

2.3.1 Ibadeti (adhurimi i Allahut)

Është një prej vlerave njerëzore që e përkrah njëqind për qind feja Islame. Ky lloj i adhurimit ka të bëjë me të përmendurit e Allahut, lutja dhe afrimi ndaj Tij, pastaj falënderimi dhe lartësimi i Tij edhe atë në mënyra dhe forma të ndryshme si: namazi, duaaja, namazi i natës etj. Pra, të gjitha ato veprime që janë pjesë të Islamit. Mirëpo, në anën tjetër, në fenë Islame çdo punë që ka për qëllim fitimin e kënaqësisë së Allahut, quhet ibadet; dhe ajo mund të jetë për shembull edhe puna për të mirëmbajtur veten dhe familjen, pastaj për të shërbyer shoqërinë etj.

Pra, mund të themi se ibadeti në kuptimin e përgjithshëm është një *vlerë* e vërtetë. Mirëpo, nëse e vështrojmë më hollësisht një shoqëri, do të vërejmë se shoqëria ose individit është i kapluar nga një lloj i ibadetit si: shkuarja në xhami, falja e namazit mustehab (jashtë namazit të urdhëruar), marrja e gusullit (larja e trupit) mustehab, duaaja (lutja), tesbihi (lartësimi), leximi i Kuranit me zë të bukur...Dhe në fund shoqëria tërhiqet nga trajektorja apo rruga e caktuar nga e cila nuk mund të kthehet dhe shoqëria transformohet në "*shndërrim të shëmtuar*" duke humbur vlerat e vërteta të saj. Pastaj, për këtë thuhet se kjo është diçka që quhet modë. Njerëzit e pastër, duke mos pasur asnjë qëllim të keq, tërhiqen nga drejtimit dhe lëvizjet e tilla dhe në fund i humbin të gjitha vlerat dhe baraspeshën. Dhe, këta njerëz thonë: "Unë jam njeri, mua Allahu më ka krijuar si njeri jo si engjëll, po të isha engjëll, do të shkoja në anën tjetër"! Këta të mjerë kanë harruar se njeriu në brendësinë e tij zotëron mendime që duhet të zhvillohen dhe të vendoset baraspesha dhe harmonia në mes tyre.

Një ditë vijnë te Resulullahu (a.s.) dhe i thonë: "Disa prej sahabeve (shokët e Resulullahut (s.a.a.)) janë dhënë plotësisht mbas ibadetit". Sapo e dëgjon këtë Resulullahu (s.a.a.) shqetësohet dhe përnjëherë drejtohet për në xhami dhe sapo mbërriti tha me një ton të rreptë: "Çka po ndodh me disa prej juve? Dëgjova se në brendësi të ummetit (popullit) tim paska njerëz të tillë... A nuk jam unë i dërguari i juaj? A po veproj unë në këtë mënyrë? Unë asnjë natë nuk e kam kaluar tërësisht në ibadet duke falur namazin nafile (namazi i natës), përveç një pjese të saj. Unë merrem edhe me familje, edhe ata kanë të drejtat e tyre të unë. Çdo ditë nuk agjëroj, përveç disa ditëve të caktuara jashtë muajit Ramazan. Kush i bën këto veprime sikur unë, ai është i cili e mban sunnetin (të vepruarit) tim, përndryshe ai ka dalë prej sunnetit tim".

Pra, duke i dhënë rëndësi vetëm disa vlerave Islame dhe duke i lënë në harresë të tjerat, ummeti mund të devijojë nga rruga e vërtetë dhe të anojë në ndonjë trajektore tjetër. Për këtë arsye, Resulullahu (s.a.a.) reagoi menjëherë dhe i përkujtoi se këto veprime nuk e kanë vendin e vet në Islam.

Amr Ibni As-i kishte dy fëmijë që quheshin Abdullah dhe Muhammed. Njeri prej tyre i përngjante babës tërësisht. Ishte i dhënë mbas botës, pasurive të saj, pozitës dhe autoritetit. Amr Ibn As-i në lidhje me mosmarrëveshjen e Muavijes dhe Hazreti Aliut (a.s.) i këshillon djemtë në këtë mënyrë: Abdullahut i thotë: "Përkrahe Aliun sepse ai është me të vërtetën (hakkun)", ndërsa Muhammedit i thotë: "S'ka dobi prej Aliut, më mirë ti bëhu me Muavijen".

Abdullahu ishte i dhënë mbas ibadetit. Në kohën e Resulullahut (s.a.a.) një ditë takohet me Resulullahun (s.a.a.) i cili e pyet: "Kam dëgjuar se tërë natën po e kalon në namaz, ndërsa ditën duke agjëruar, çka thua për këtë?". "Po, Resulullahu i Allahut, ashtu është". Në këtë, Resulullahu (a.s.) i përgjigjet: "*Por unë ashtu nuk po veproj, dhe këtë nuk e pranoj dhe nuk e aprovoj*", i urdhëroi Abdullahut.

Shoqëria, ndonjëherë jepet mbas devotshmërisë dhe kësaj i kushton rëndësi të tepruar. Devotshmëria është padyshim, një prej vlerave të çmuara të Islamit dhe përdorimi i saj është shumë i preferuar, mirëpo sado e mirë që të jetë, prapëseprapë nuk duhet të teprojmë në zbatimin e saj, deri në atë masë sa të harrojmë vlerat tjera ose në dëm të vlerave tjera. Edhe një vlerë ku nuk duhet të teprojmë është "dashuria ndaj njeriut" si edhe "të qenët në shërbim të shoqërisë", e që edhe këtu duhet të bëhemi të përmbytur që të mos i kalojmë kufijtë.

2.3.2 Të ndihmuarit (shërbyerit) njerëzve

Një ndjenjë që Islami e çmon lart dhe që e nxit njeriun në këtë drejtim. Po ashtu, edhe Resulullahu (s.a.a.) i ka dhënë rëndësi kësaj vepre njerëzore dhe i ka dhënë indikacione për kryerjen e saj. Edhe Kurani e cek në shumë vende rëndësinë dhe insiston në ndihmesat e njëri tjetrit. Edhe në fushën e bashkëpunimit social në mes të njerëzve ka dhënë ligje të shumta. Mund të marrim shembull ajetin 177 të sures Bekare:

"Nuk është tërë e mira (e kufizuar) t'i ktheni fytyrat tuaja kah lindja ose perëndimi, por mirësi e vërtetë është ajo e atij që i beson Allahut, ditës së gjykimit, engjëjve, librit, të dërguarve dhe pasurinë që e do ua jep të afërmeve, bonjakëve, të varfërve, udhëtarëve, lypësve dhe për lirimin e robërve, dhe ai që e fal namazin, e jep zekatin, dhe ata që kur premtojnë e zbatojnë, dhe të durueshmit në skamje, në sëmundje dhe në flakën e luftës. Të tillët janë ata të singertit dhe të tillët janë ata të devotshmit." (Bekare, 177)

Sikur edhe që mund të vërehet, Kurani pranon se ndihma dhe mirësia ndaj njerëzve pranohet si një vlerë, që nuk mund të mohohet. Por, disa prej njerëzve, sikur për shembull poeti Saadi, kanë thënë se: "Të bërit mirësi njerëzve nuk është asgjë pos ibadet". Mirëpo, duhet të cekim se kjo nuk e ka kuptimin se mirësia ndaj njerëzve është mbi të gjitha, duke përdorur në këtë drejtim sloganin "Ke apo nuk ke – ndihmoje popullin".

Disa të tjerë, duke tentuar për të zvogëluar vlerën e ibadetit thonë se devotshmëria, dituria, xhihadi (lufta në rrugën e Allahut) etj, janë sende për të cilat duhet të vendosim një vijë ndarëse dhe këto vlera t'i përjashtojmë nga jeta jonë. Sipas tyre, gjithçka përmbahet në vlerën e ndihmesës ndaj njerëzve dhe asgjë jashtë saj nuk na nevojitet. Edhe ditëve të sotme ekzistojnë njerëz që mendojnë se duke përdorur një logjikë të jashtëzakonshme, pohojnë se kanë zbuluar diçka të re dhe jepen mbas tij. Për këtë përdorin shprehjet si "njerëzimi", "të bërit njeri" dhe "dashuria njerëzore" dhe këto i mbajnë mbi të gjitha si një zbulim personal. Kur i pyet: Çka do të thotë "dashuria njerëzore"? Çka synohet me këtë? Ata përgjigjen: Po, ja shërbim popullit...Mirë, në rregull, por kush është populli që duhet të ndihmohet?

Sigurisht se ndihma apo shërbimi i popullit është e preferuar dhe është një rregull Islame dhe njerëzore.

Por këtu a duhet të pyetemi se kush janë ata njerëz që duhet ndihmuar?

Çfarë duhet të jenë ata njerëz, kush dhe si duhet të jenë dhe deri ku duhet të jenë njerëz, nuk duhet bërë dallim aspak.

Të marrim një shembull për të qartësuar:

Të supozojmë se të gjithë robërit e Zotit i kemi ushqyer dhe e kanë barkun plotë. Edhe veshjen dhe pamjen ua kemi përmirësuar të gjithëve. Po pastaj? Sepse, deri këtu krejt çka kemi bërë është shërbimi vetëm për nivelin shtazarak të njeriut, e ku është niveli njerëzor i tij? Nëse të gjitha vlerat i përmbledhim në moton: "Shërbimi popullit – shërbimi robërve të Zotit" dhe mendojmë se i kemi përmbushur të gjitha kërkesat e popullit, atëherë as për vete as për tjerët nuk kemi dhënë asnjë vlerë tjetër veçse vlerën e një "kopeje të dhenvë" ose të një "kopeje të kuajve". Atëherë, çdo hap që është bërë në emër të njerëzimit dhe dashurisë ndaj njeriut qenka bërë në nivelin e vetëm të kopesë së shtazëve, pra për të ushqyer dhe për të veshur atë, dhe kjo është e tëra.

Nuk kemi ndër mend që të ulim rëndësinë e të ushqyerit dhe të veshmbathjes duke thënë se kjo është e panevojshme, sepse edhe kjo nevojitet dhe duhet të kryhet. Vetëm, duhet shikuar edhe anën tjetër të kësaj. Nuk duhet të merret se "mbushja e barkut dhe ulja në nivelin shtazarak" është qëllimi i shërbimit dhe "vlerat dhe qëllimet e njerëzve" janë vetëm se një copë bukë dhe "ja erdhëm te fundi", pastaj t'i lëshohet vetvetes. Atëherë, sukcesi ynë më i madh do të jetë shërbimi i shtazëve, sikur që jemi edhe vetë dhe gjithë çka mund të bëjë dikush për ne, ose vlera më e lartë që mund të na bëjë dikush është që neve të na shërbejë sa edhe shtazëve. Atëherë, çfarë mund të bëhemi ne përveç se shtazë? Jo, kjo nuk mund të pranohet.

Ndihmesa njeriut është një shërbim shumë më i lartë se kjo, por kjo duhet të bëhet me qëllime humane. Këtë e kam thënë gjithmonë. Patrik Lumumba është njeri, edhe Musa Xhumbe po ashtu është njeri. Nëse është çështja që t'i ndihmohet njeriut vetëm se është njeri, atëherë të dy janë qenie njerëzore – rob të Zotit. Pse atëherë bëjmë dallim në mes të këtyre dy njerëzve dhe i shohim të ndryshme?

Nëse është qëllimi që vetëm të ndihmohet njeriu, atëherë ku është dallimi në mes Muavijes dhe Ebu Zerr-it? Të dy janë njerëz dhe prej popullit, apo jo? Jo, nuk mund të pranohet. Edhe këtu kemi të bëjmë me zmadhim dhe teprim.

2.3.3 Liria

Një shembull tjetër që ka të bëjë me këtë temë është edhe vlera e *lirisë*. Liria është një prej vlerave më të mëdha njerëzore, ose me fjalë të tjera është diçka mbi nivelin shpirtëror dhe shtazarak. Liria është në të njëjtën kohë, një vlerë që është mbi vlerën materiale të njeriut. Një vlerë që vlen të veshetrohet me vëmendje. Njerëzit që kanë vetëm një pikë të vlerave në brumin e njerëzimit, pranojnë të rrinë të uritur, pa veshmbathje dhe të jetojnë nën kushtet më të vështira por vetëm e vetëm të mos jenë robër të njerëzve. Më mirë preferojnë të jetojnë në liri sesa në çfarëdo lloji të robërisë. Në librin "Kitapname-i Danishveran" është një tregim mjaft interesant në lidhje me këtë temë.

Sikur që dihet, një kohë ka qenë vezir Ebu Ali Sina. Sipas tregimit, Ebu Ali Sina një ditë ishte duke ecur me veshjet të shkëlqyera të vezirit në mënyrë pompoze dhe e takon një pastrues të kanalizimeve. Ky pastrues në atë moment ishte duke pastruar një gropë septike. Ebu Ali Sina, sikur që kishte të mprehtë mendjen ashtu edhe veshët i kishte të mprehtë, dhe në atë moment e dëgjon duke kënduar këtë këngë:

*Të respektoj nderin dhe të di vlerën tënde o zemër
Sa i këndshëm është kalimi i kohës duke mirënjohur shpirtin...*

Kur i dëgjoi këto fjalë, Ebu Ali Sina nuk mundi ta përmbajë të qeshurit; njeriu po merret me një punë të ndytë dhe po thotë se po e pastron zemrën e tij duke kaluar kohë të këndshme dhe duke i bërë mirënjohje shpirtit. Ebu Ali Sina e ndalon kalin dhe i drejtohet me këto fjalë: "Ama po i bën mirënjohje shpirtit...vallahi më mirë se kjo, të qoftë shëndosh zemra...bëhu i drejtë më mirë" Ky njeri i thjeshtë e njohu prej veshjes se ky është veziri i sulltanit, por pa u frikësuar fare nga ai i thotë: "Unë këtë zanat (profesion) e kam zgjedhur për të mos u bërë rob i tjetrit. Më mirë të bëhem një pastrues i kanalizimit, por i lirë, sesa të gjendem në pozitën tënde. Kjo për mua është më e vlefshme se sa e tërë pasuria e kësaj bote sepse ti je bërë rob i robit dhe je nën dominimin e robit". Mbas këtyre fjalëve Ebu Ali Sinai u shtang dhe u skuq, trupi filloi t'i djersitej dhe nuk gjeti përgjigje për të kthyer ndaj fjalëve të urta të pastruesit të kanalizimit.

Çfarë e vërtete është kjo? Çfarë kuptimi ka pastruesi i kanaleve përpara vezirit? Ky njeri i thjeshtë po preferon më mirë të pastrojë kanalizimin sesa të vishet me tesha të shkëlqyera, të ketë sofra të mbushura plot me ushqim përpara, kuajt vrapues, shërbyesit që i rrinë gati dhe të gjitha këto në emër të lirisë. Për një njeri me arsye shtazarake që nuk është i shkëputur ende nga bota dhe botërorja, kjo është një e vërtetë e papranueshme. Dhe, mendja e tij nuk mund të pranojë një gjë të tillë. A është liria diçka që mund të preket me dorë ose të shihet me sy? Në një

profesion të tillë, si mundet njeriu të flasë për lirinë? Sigurisht që liria nuk mund të ndihet nëpërmes organeve shqisore dhe nuk ka të bëjë vetëm me këtë profesion, por njeriu me vlerë të vërtetë preferon pastrimin e ndyrësirave sepse për të është më me rëndësi ta ketë ndërgjegjen e pastër. Me të vërtetë liria është një vlerë e lartë e njeriut, por në disa shoqëri kjo është tërësisht e harruar dhe ata mendojnë se jetojnë të lirë.

Mirëpo, mund të ndodhë që ndonjëherë lirinë ta lartësojnë aq shumë sa që e barazojnë me vlerën e vetme të njeriut, duke ia zhveshur të gjitha vlerat tjera dhe në jetën e njerëzve të tillë nuk u njihet asnjë e drejtë tjetër. Një vlere që i është dhënë emri liri, i jepet një rëndësi e tillë sa që të gjitha vlerat tjera përmbahen ose "derdhen" në këtë vlerë dhe me këtë vihet në agjendën ditore. Në lidhje me këtë, vetëm të përmendim disa vlera tjera që duhet të merren parasysh si: "drejtësia", "urtësia" dhe "njohja".

2.3.4 Dashuria

Disa njerëz ndalen te *dashuria* aq shumë duke i përmbledhur të gjitha aty, të gjitha vlerat. Në literaturën e Irfanit (Gnoza Islame) dhe të Tasavvufit (Misticizmit Islam), tema që përmbahet në të gjitha poemat lirike në lidhje me njohjen (të kuptuarit), është vetëm e vetëm dashuria. Pra, te mistikët merret parasysh vetëm një temë e vetme – dashuria. Si shembull tipik mund të marrim këtë pjesë të vargut:

"...Kur u shfaq Ai në atë mënyrë, u vërejt se engjëlli nuk ishte zotërues i dashurisë..."

Pra, engjëlli nuk po ditka çka është "dashuria" dhe për të mësuar këtë duhet ta provojë, së paku një pikë ujë - *ujin e trëndafilut që është derdhur në dheun prej të cilit është krijuar njeriu*. Arifi (gnostiku Islam) dhe mistiku Islam nuk i japin rëndësi asgjëje tjetër përveç dashurisë, bile edhe mendja nuk është e rëndësishme për ata. Jo vetëm kaq, por ata edhe e kundërshtojnë mendjen. Arifi i ka shpallur luftë mendjes. Ja se çka thotë Hafizi në lidhje me këtë:

"Arifi ka zbuluar të fshehtën e venës.

Kupton ngjyrat e të gjitha sendeve dhe të kuqen e rubinit e njeh dhe di se çfarë gur i çmuar është

Kuptimin e kopshtit të trëndafilave e di vetëm zogu i agimit

Nuk e di kuptimin e saj çdokush që lexon dy vargje

O ti që po mundohesh për të mësuar ajetin e dashurinë nga libri i mendjes

Frikohem se mbas gjithë kërkimeve, dija e vetme që do të përvetëson do të jetë "nuk po di asgjë"

Në këtë poezi nga kopshti i trëndafilut nënkuptohet *zat*-i (esenca) si përmbledhje e të gjitha përkryerjeve, në të vërtetë, *zat*-i është Hakku (Vërteta). Në fund te poezisë i drejtohet Ebu Ali Sina-së, sepse në veprën e tij "Isharati", Ebu Ali Sina shkruan për dashurinë, ku sipas tij, mbasi të kompletohet njeriu atëherë do të shfaqet edhe dashuria. Mendja është si një pengesë për përparim, e ndonjëherë është edhe e kundërta, ku mendja dhe mendimi vijnë në shprehje dhe gjithçka ndryshon. Përfundimisht, Abu Ali Sina thotë: "Lërin këto, sepse të gjitha këto janë të imagjinuara, duhet përparuar nëpërmjet mendjes".

Të gjitha këto janë vlerat që gjinden te njeriu: mendja, dashuria, drejtësia, shërbimi, adhurimi, liria etj, dhe të gjitha janë vlera njerëzore. Atëherë, cili njeri është "njeriu i përkryer" tani?

A është ai i cili është vetëm "adhurues"?

Apo që është "mbështetës"?

Një "luftëtar" në rrugën e Allahut ose një njeri i "lirë"?

"I dashuruari" apo "i mençuri"?

Cili?

Cili prej këtyre është "njeriu i përkryer"? Cili është shembull prej tyre?

Asnjëri prej tyre, krye në veti, nuk është njeri i përkryer.

Njeriu i përkryer i përmbledh të gjitha vlerat e cekura në strukturën e vet dhe është i zhvilluar në mënyrë më të baraspeshuar dhe në harmoni, njëjtë sikur Hazreti Aliu (a.s.)

2.4 FUSHAT PËRFSHIRËSE TË NEHXH-UL BELAGËS

Hidhni një vështrim Nehxh-ul Belagës, librit të Hazreti Aliut (a.s.), gjegjësisht fjalëve të tija të zgjedhura që janë përmbledhur në këtë libër. Këtu mund të përballet njeriu me të gjitha dimensionet e njeriut të përkryer. Në një pjesë të librit mund të vëreni se Ebu Ali Sina bisedon me ju, në pjesën tjetër mund ta takoni Mevlana Xhelaleddin Rumi-në ose Muhjiddin Arabi-në. Në një tjetër pjesë mund të shihni përpara syve Firdevsin; trimin duke krijuar epikën ose të përballesi me një person të dashuruar e të mbushur përplot me liri. Duke shfletuar faqet, do të takoheni me fytyra të reja që nuk i përngajnë njëri-tjetrit. Një hero, një adhurues, një njeri që ka hequr dorë nga bota,... dhe shumë fytyra tjera që shëtisin në faqet e këtij libri. Sepse, ai është zotëruar i të gjitha vlerave njerëzore, dhe fjalja e folur përmban shpirtin e folësit në vete. Aliu (a.s.) është i madh, e ne jemi të vegjël krahas tij.

Në të kaluarën, përafërsisht 50 vjet më herët, në mes të myslimanëve ishte përhapur një tendencë e ibadetit (adhurimit). Në çdo vend dhe nga cilido person që është mbajtur predikimi, porsa të hipte në minber (vendi i mbajtjes së predikimit), përnjëherë fillonte të lexojë njërin prej 20 hytbeve (fjalimeve) që gjenden në Nehxh-ul Belaga, e që kanë të bëjnë me adhurimin. Për shembull:

"O ju njerëz, kjo botë është një vendkaluese, ndërsa ajo që nuk ndryshon dhe që është i qëndrueshëm, është ahireti (bota e ardhshme). Atëherë, për të arritur të përhershmen shmanguni nga kjo e kalueshme...Mos i tregoni sekretet të paditurve, para të diturve mos i shqyeni perdet e të fshehtave. Largojini zemrat nga kjo botë, para se të largohen trupat nga kjo botë....Në këtë botë gjendeni për t'u sprovuar; ju jeni krijuar për ahiretin dhe të amshueshmen".

Këto janë fjalimet që kanë të bëjnë vetëm me botën e ardhshme dhe adhurimin. Fjalimet tjera nuk lexoheshin, dhe popullata nuk i jepte rëndësi vlerave tjera njerëzore, bile as nuk i pranonte ato. Asnjëherë në njëqind vjet asnjëri nuk lexonte letrën e Hazreti Aliut (a.s.) drejtuar Malik Eshter-it. Ndërsa kjo letër ishte një thesar i vërtetë sa i përket të vërtetave sociale dhe politike. Dhe, populli ishte i privuar dhe i varfëruar në këtë aspekt, nuk kishte dëshirë për gjëra të tilla dhe i mungonte ngrohtësia. Lexojeni me vëmendje këtë këshillë që Resuli i Allahut (s.a.a.) ia transmeton Hazreti Aliut (a.s.):

"Nëse në një shoqëri, të dobët nuk mund të dalin para të fuqishmëve dhe pa kurrfarë frike të mund të kërkojnë të drejtat e tyre, shoqëria e tillë nuk mund të anojë në shenjtëri dhe pastërti, dhe nuk mund të shpëtojë nga papastërtitë, turpi dhe të këqijat". Populli Islam, para 50 vjetëve nuk ka ditur ta çmojë dhe ta kuptojë këtë thënie, sepse vlera e vetme e shoqërisë së atëhershme ishte "*njëvlershmëria*". Sa i përket fjalëve të Hazreti Aliut (a.s.), aty mund t'i gjejmë të gjitha vlerat në një vend.

2.5 ATRIBUTET E HAZRETI ALIUT (A.S.)

Hazreti Aliu (a.s.) duhet të jetë udhërrëfyeni dhe imami i shoqërisë në jetën praktike. Mbasi që udhëheq të gjitha vlerat e njeriut në mënyrë të baraspeshuar dhe të harmonizuar, atëherë mund të merret si një shembull i përkryer. Një njeri i tillë që kur të bie nata dhe fillon të bëjë ibadet, të gjithë arifët i tejkalon. Arritja te Allahu dhe të drejtuarit e tërë ekzistencës së tij kah Allahu bëhet në mënyrë të plotë, me gjithë trupin dhe shpirtin si dhe me të gjitha kualitetet dhe strukturën njerëzore, në mënyrë të plotë dhe me temperament të njëjtë. Një njeri i tillë nuk mund të gjendet që, tërë vëmendjen e ka të koncentruar në një pikë të vetme dhe të gjitha lidhjet me botën e jashtme i ka të ndërprera. Për shembull, në mes të vatrës më të madhe të luftës edhe nëse merr një goditje me shpatë nuk do ta ndiejë. Nëse ka një varrë në kraharor dhe e ka shigjetën brenda saj nuk do ta ndiej sepse është i koncentruar tërësisht në luftë. Po ashtu, edhe kur është në ibadet Hazreti Aliu (a.s.), do ta ketë gjendjen e njëjtë. Do të jetë i dhënë mbas

ibadetit me mish e me shpirt, sepse në brendësi të tij digjet zjarri i dashurisë ndaj Allahut me flakë të tillë sa që nuk e ndjen këtë botë ose shkëputet nga kjo botë dhe shpirti i tij është i dhënë mbas Allahut.

Njerëzit e tillë në Nehxh-ul Belaga i përshkruan në këtë mënyrë: " Janë me popullin por të ndarë prej tij. Bashkë më popullin por shpirtat i kanë lart, shumë lart". Duke bërë ibadet ia nxjerrin shigjetën nga trupi i tij por ai është aq i magjepsur dhe i kapluar nga Allahu, sa që nuk e ndien fare këtë dhimbje. Kur ndodhet në mihrabin (vendi ku falet) e ibadetit, qan me dënësë sa që nuk mund të gjendet njeri që vajton në mënyrë të tillë. Të tilla qenë netët e tija. Gjatë ditës ishte tjetër njeri, sikur të ishte dikush tjetër në trupin e tij. I buzëqeshur, me plot hare, u afrohet shokëve dhe të afërmit të tij, duke shpërndarë dashuri përreth tyre dhe duke dhënë gjallëri. Shokët dhe të afërmit e përshkruanin në këtë mënyrë: "Gjithmonë i buzëqeshur dhe me pamje të ngrohtë". Amr Ibn As-i duke bërë propagandë kundër tij, shfrytëzonte si element të propagandës temperamentin e tij: "Aliu nuk është për kalifë sepse gjithmonë është i buzëqeshur dhe i afërt me shpirt. Njeriu që buzëqesh gjithmonë, nuk mund të bëhet kalifë. Ai që bëhet kalifë duhet të jetë i vrazhdë dhe i rëndë në shikim, ashtu që populli të ketë frikë prej tij". Në lidhje me këtë, në një fjalim të Nehxh-ul Belagës thotë:

"Thonë se Aliu është shumë i butë ndaj popullit, i afërt dhe i hapur me zemër..."

Kur ndodhet në arenën e luftës kundrejt armikut, mund të shihet si luftëtar dhe ushtar i vërtetë, por edhe aty i buzëqeshur. Në librin e katërt të el-Gadirit në faqen e 26-të shkruan:

"Ai është që në mihrab vajton

Ai është që në arenën e luftës buzëqesh

Çfarë njeri është ky në të vërtetë?!"

Njeri i Kuranit.

Kurani dëshiron njerëz të tillë. Ja se çka thotë Kurani:

"E s'ka dyshim se aktiviteti i natës është fuqizues dhe fjalë më e qartë. Vërtet, ti gjatë ditës ke angazhim të gjatë (të madh) (Muzemil,6-7)"

Aliu (a.s.) ka një personalitet për natën dhe një për ditën".

Edhe Hafëzi në lidhje me këtë shkruan:

"Ditën kaloje me punë dhe zanatin tënd

Vena e pirë gjatë ditës e hijeshon shpirtin sikur ndryshku pasqyrën

Kur terri fillon të bjerë në horizont

Fillimi i agut të venës është fillimi i lindjes së ditës"

Dita dhe nata e Hazreti Aliut (a.s.) është e tillë. Njeriu i përkryer është një tërësi e antagonizmave, që i përmban në strukturën e vet të gjitha vlerat njerëzore që janë të kundërta në mes veti. Para më shumë se një mijë vjetësh Hazreti Aliu (a.s.) është bërë i njohur me një personalitet të tillë. Bile vetë Sejjid Radiu, që ka bërë përmbledhjen e fjalimeve, thënieve dhe fjalëve të urta të Hazreti Aliut (a.s.) në veprën Nexh-ul Belaga, shkruan kështu në parathënie: «Sa herë që takoheshim shokët dhe të afërmit, unë gjithmonë kam treguar fjalimet që përmbanin shembuj të ndryshëm të natyrës njerëzore të Hazreti Aliut (a.s.) dhe ata gjithmonë çuditëshin». Me të vërtetë një personalitet i çuditshëm. Kur ndërron temën gjatë fjalimit, sikur ju merr prej një bote dhe ju dërgon në një botë tjetër, dhe këtë bile e ndieni në vetvete. Çdo botë e ardhshme më e dalluar se bota paraprake... Njëherë është në botën e abidëve (robi-adhuresi), pastaj në botën e besimtarëve, pastaj në botën e filozofëve, pak më vonë e gjeni veten në botën e arifëve (gnostikëve Islam)... Në një vend e sheh botën përplot ushtarë, eprorë, komandantë, më pas je në botën e udhëheqësit të drejtë, ndonjëherë ndodhesh para gjykatësit ose myftiut (personi që jep fetvat-ligjet fetare)... nuk ekziston asnjë botë në të cilën nuk gjendet Aliu (a.s.).

Safijjudin Hilli, që jetoi në shekullin 8 hixhri, në lidhje me Aliun (a.s.) thotë: "Të gjitha antagonizmat janë tubuar te ti. Je gjykatës dhe mjek Je i butë dhe i dashur, guximtar dhe rob, i

varfër dhe dorërlirë..”. Gjykatës dhe mjek; në përgjithësi, dy attribute që nuk shkojnë bashkë; njeri i butë dhe guximtar...Kur duhet të luftojë edhe të vret, kur është nevoja të derdhë gjakun e papastër, e bën pa mëdyshje...kur duhet të bëjë ibadet (adhurimin), e bën deri në kufirin e fundit të adhurimit, një dervish shembull... Edhe i varfër edhe duarlrirë në atë çka fiton; dorën gjithmonë të hapur për çdokënd që ka nevojë.

Një poet në lidhje me këtë ka shkruar:

*“Në dorën e njerëzve që zotërojnë bujari nuk ka vend për pasuri
Në zemrën e atij që dashuron nuk ka vend për urrejtje
Ashtu sikur që shosha nuk mban ujë”*

Pra, një moral i stërholluar, butësia, bujaria, afërsia dhe zemërëmbëlsia, të gjitha këto e bëjnë xheloz edhe puhinë më të lehtë. Një natyrë aq e butë që edhe erën e mëngjesit e turpëron. Në të njëjtën kohë luftëtar, guximtar, i vrullshëm, një trimëri që e shkrin edhe ujin e gurit.

Në realitet, çfarë njeriu është ky?

Mos ndoshta identiteti i tij i vërtetë është vrazhdësia dhe tirania me një forcë që e shkrin edhe çelikut?

Cili prej tyre është Aliu?

Përgjigjja, sado që duket e pamundur, është se të gjitha ato attribute të cekura e përbëjnë njeriun e përkryer. Njeriu i përkryer është heroi i të gjitha vlerave njerëzore. Çka na mëson neve kjo? Ja se çka na mëson:

Të jesh i dhënë mbas një vlere dhe të vësh në harresë të gjitha vlerat tjera, do të thotë të bësh gabimin e të drejtuarit në një vlerë të vetme. Ndoshta nuk kemi mundësi të bëhemi heroi që zotëron të gjitha vlerat, por së paku duhet të përpiqemi të mësojmë dhe t’i përvetësojmë sa më tepër në personalitetin tonë këto vlera. Këtë mund ta bëjmë. Nëse nuk mund të bëhemi njeri i përkryer, atëherë së paku të tentojmë të bëhemi një njeri i baraspeshuar dhe i harmonizuar. Në këtë gjendje mund të tregojmë veten, në të gjitha skenat e jetës, si një krijesë të quajtur – *Mysliman*.

2.6 DITËT E FUNDIT TË HAZRETI ALIUT (a.s.)

Ramazani i fundit i Hazreti Aliut (a.s.). - Ishte Ramazani që dallohej shumë prej ramazanëve të tjerë. Në sytë e tij kishte një gëzim dhe kënaqësi. Familja e Aliut (a.s.), në anën tjetër ishte në një pikëllim dhe brengë. Sepse, sjellja e Aliut (a.s.) kishte ndryshuar, sikur në asnjë Ramazan deri më tash. Tash do të tregojmë edhe për një heroizëm të Aliut (a.s.) dhe për këtë më së miri ta lëmë të na tregojë vetë Hazreti Aliu (a.s.). Duke iu drejtuar myslimanëve thotë:

“A menduan njerëzit të thonë: "Ne kemi besuar, e të mos vihen në sprovë? Ne i sprovuam ata që ishin para tyre, ashtu që Allahu gjithqysh do t'i dallojë ata që e thanë të vërtetën e do t'i dallojë edhe gënjeshtarë (Ankebut 1,2).

Mbas shpalljes së këtij ajeti e pyeta Hazreti. Resulullahun (s.a.a) në lidhje me lojërat dhe nxitjet që do kaplojnë ummetin e myslimanëve duke i vënë në sprovë të mëdha myslimanët: “Ja Resulullah, në çka po aludohet në këtë ajet” Ai tha: “Mbas meje ummeti im do të sprovohet”. Më pastaj e pyeta: “Ja Resulullah, në Uhud, Hamza bin Abdulmuttalibi dhe 70 të tjerë ranë shëhid dhe ata u bënë heronjtë e Uhudit, ndërsa unë mbeta i privuar nga kjo. Unë mbeta i shqetësuar dhe i pikëlluar që nuk u bashkova me ata”. Mbas kësaj më tha: “Mos u brengos, ti aty nuk ke rënë shëhid, por në fund do të largohesh nga kjo botë si shëhid në rrugën e Allahut”.

Hazreti. Resulullah (s.a.a): “Ja Ali, ti me siguri do të bëhesh shëhid, por athua, në momentin e shehadetit si do të jetë durimi yt.” *“Mos më pyet për durimin, por për falënderimin më pyet, ja Resulullah, sigurisht që do të të falënderojë”*.

Nuk është koha e durimit në pyetje, është koha e falënderimit. Jam i padurueshëm për shehadetin tim, patjetër që do të të falënderojë, thotë Aliu (a.s.).

Muaji i fundit i Ramazanit. - Për Aliun ka një kuptim krejt tjetër, një kënaqësi tjetër...ndërsa Ehl-i Bejt-i i mërzitur dhe i tendosur, me plot brenga...

Sikur që paralajmëroi Hazreti Resulullahu (s.a.a), ashtu edhe ndodhën ngjarjet menjëherë mbas tij dhe kohë mbas kohe Ehl-i Bejt-i dhe shokët e afërt shqetësoheshin dhe brengoseshin. Hazreti Aliu (a.s.) fliste gjëra të çuditshme si asnjëherë më parë. Në këtë Ramazan të fundit, çdo natë shkonte në një tjetër shtëpi për të bërë iftar, por shumë pak merrte ushqim. Fëmijët e vështronin dhe nuk dinin si të veprojnë nga shqetësimi: “Pse nuk po merr më tepër ushqim, o babë” ndërsa përgjigja ishte e njëjtë çdoherë: “Dua të dal para Krijuesit me bark të zbrazët”. Dhe ata e kuptonin se ishte duke pritur për të ndodhur diçka, edhe atë shumë shpejt.

Kohë mbas kohe, sytë e përplotur i drejtonte kah qielli dhe rënkonte: “I dashuri Resulullah (s.a.a) ka thënë të vërtetën dhe mua më ka dhënë sihariqin e shehadetit, me siguri fjala e tij nuk është e pavërtetë, do të ndodhë, shumë shpejt...” Ditën e trembëdhjetë të afërmit u shqetësuan edhe më tepër. Këtë ditë tregoi edhe për një shenjë. Ishte e premtë dhe mbante fjalimin, kur përnjëherë i thotë djalit të tij: “Hysein, edhe sa ditë kanë mbetur deri në fund të muajit?” - ky u përgjigj: “Edhe shtatëmbëdhjetë ditë” pastaj tha: “Është afër dita kur do të rrjedhë gjaku nga kjo kokë dhe do të ngjyjejë këtë mjekër në të kuqe”.

Natën e nëntëmbëdhjetë të Ramazanit, mbetën me të fëmijët e tij deri vonë. Më vonë Imam Hasani (a.s.) u ngrit për të shkuar në shtëpi. Hazreti Aliu (a.s.) ishte në vendin e preferuar të namazit. Dita filloi të agojë dhe Imam Hasani (a.s.) u kthye përsëri që të shohë babën dhe iu drejtua kah vendi i preferuar namazit ku kishte kaluar natën babai i tij. Hazreti Aliu (a.s.) kishte një respekt të veçantë për fëmijët të lindur nga Hazreti. Fatimetu-Zehra (a.s.) - Respektin që e kishte për Hazreti Resulullahun (s.a.a) tash ia tregonte fëmijëve të vajzës së vetme të tij. Sapo u afrua Imam Hasani (a.s.) i tha: “Biri im, duke qëndruar në këtë vend dhe duke qenë i zënë me të përmendurit e Allahut, në një moment më zuri gjumi dhe e pashë në ëndërr Hazreti Resulullahun (s.a.a) dhe i thashë: “Ja Resulullah, ummeti yt më ka bërë shumë padrejtësi dhe më ka dhënë shumë vuajtje, zemra ime qan me dënësë”. Ai u përgjigj: “*Mallko!*”, dhe unë i mallkova dukë thënë: “*O Allah, më merr mua nga ky ummet dhe mbi ta vendose një të pavlerë*”.

Me të vërtetë një fjalë që të bën të mendosh. Ummeti nuk e dëgjon dhe nuk i ndihmon Imam Aliut (a.s.). Rrugën që e tregon nuk pranojnë të ecin mbi të. Dhe luftërat si Xhemeli, Siffini...ata që e pranojnë si kalif më pas e kundërshtojnë, Aisha me grupin e saj e luftojnë, rrjedhin shumë gjaqe...në anën tjetër Muavija...me dredhi e mashtrime të panumërta, me tradhti, intriga dhe krime...zemra e Aliut (a.s.) qante me lot prej gjaku. Muavija ka qenë një njeri i dalluar për dredhi e mashtrime duke përfshitë këtu edhe njerëzit që kanë jetuar para tij. Me të vërtetë ka qenë një gjeni në këtë aspekt. E dinte shumë mirë çka e zemëron më së shumti Imam Aliun (a.s.) dhe i frynte zjarrit...në anën tjetër harixhinjtë, me një mentalitet të ngrirë, të shenjtët pa shpirt...me gjithë atë iman dhe pastërti që kishin, ishin një grup që thoshte se Imam Aliu (a.s.) ka dalë prej fesë dhe nuk duhet më të pasohet. Çfarë ka parë dhe ka dëgjuar Hazreti Aliu (a.s.)? - Dhe, për të gjitha këto ndodhi të dhunshme dhe frikësuese, Hazreti Aliu (a.s.) tregoi një durim dhe maturi. Sikur të ishin bërë këto padrejtësi ndonjë mali, atëherë do të shihje se si shembet e shkatërrohet para padrejtësive dhe dhunës së tillë. Dhe mbi të gjitha, nuk gjendej një njeri që të mund të tregojë për këtë; ka qenë i vetëm. Kur e pa në ëndërr, Hazreti Resulullahun (s.a.a), ia tregoi dhe u ankua duke pyetur çfarë të bëjë? “O biri im, ai më tha mallkoji, dhe unë i mallkova. I thashë, O Allah, më merr shpirtin sa më parë dhe cakto një udhëheqës të denjë për ata”. Mendoni për mallkimin që bëri Imam Aliu (a.s.). A nuk tregojnë këto fjalë për mundimet e tij?

Mbas këtyre fjalëve, Hazreti Hasani (a.s.) del jashtë dhe në atë moment u dëgjuan zërat e rosave. “Tash po ndihen zërat e rosave, mbas pak këtu do të ndihen zërat e njerëzve duke bërë britma dhe duke vajtuar”. Kur dëgjuan këtë, i dolën përpara Hazreti Aliut (a.s.) fëmijët e tij dhe i thanë: “Nuk të lëshojmë sot, mos shko sot në xhami, dërgoje dikë tjetër sot, të lutemi!” Por, ai ishte i vendosur në shkuarje. I thanë që të shkojë nipi i tij Xhu'de Bin Xhubejre'ji dhe ta falë namazin e mëngjesit në xhemaat, por Hazreti Aliu (a.s.) tha: “*Vetë duhet të shkoj*”. Kur e panë

se nuk mund t'ia ndërrojnë mendjen i thanë: "Atëherë, së paku mere ndonjërin me vete, që të jetë afër teje". As këtë nuk pranoi dhe tha se duhet të shkojë vetë. Për Hazreti Aliun (a.s.) kjo ka qenë një rrugëtim plotësisht tjetër. Rrugëtimi i lumturisë. Mbasi që u plagos, këtë ngjarje e përshkoi në këtë mënyrë: "Pasha Allahun, kjo goditje që më ra në kokë, për mua ka qenë sikur, kur i dashuri bashkohet me të dashuruarin". Paramendoni, një njeri në terrin e natës në mes të shkretëtirës duke kërkuar një burim të ujit për të ngritur një çadër. Si gëzohet një njeri i tillë, ashtu edhe gëzohet edhe kur të arrijë te Krijuesi i vet robi i tij. Sikur që ka thënë Hafëzi:

*" Mbrëmë, gjatë kohës së mëngjesit nga brenga më shpëtuan
Në terrin e natës, ujin e jetës më dhanë
Sa e shenjtë ka qenë nata dhe sa i lumtur e i gëzuar ka qenë mëngjesi
Në atë natë të Kadrit unë e mora beratën (lirimin) tim"*

Aliu (a.s.) tha: "Vetë duhet të shkoj", dhe nuk pranoi asnjërin me vete. I gëzuar dhe i lumtur. E dinte se çka do të ndodhë, edhe e kishte paralajmëruar për këtë. Në Nehxh-ul Belaga shkruan: "U mundova shumë për të kuptuar të fshehtën e kësaj pune, për të arritur te esenca por, Allahu dëshiroi që të mbetet sekret".

Më në fund shkon në xhami, ngjitet në minare dhe vetë e thërret ezanin duke ngritur zërin lart, "Allahu Ekber". Mbas ezanit i thotë lamtumirë agimit:

"Ej agim. Prej se ka ardhur Aliu në këtë botë, a je zgjuar ndonjëherë qoftë edhe për një ditë, më herët se unë? A ka ndodhur që Aliu të jetë në gjumë e horizonti të fillojë të zbardhet. Ej zbardhje, sytë e Aliut do të mbyllën përgjithmonë dhe do të bjerë në gjumin e përhershëm".

Duke zbritur nga minarja tha:

"O ju libra, hapjani rrugën rrugën muminë muxhahid (besimtari që lufton në rrugën e Allahut), për te zotëruesi i ajeteve - Allahu, atyre që, përveç Allahut nuk pranojnë për t'iu bërë rob askujt tjetër; muxhahidit, që nëpër xhamia udhëzon njerëzit që janë në gjumë (është fjala për njerëzit që janë pa vëmendje ndaj Allahut)".

Deri në momentin e fundit e quante veten "mumin-i muxhahid" dhe me këtë emër kishte dëshirë edhe ta njohin mbas tij.

Në anën tjetër, të afërmit e tij kishin një shqetësim të madh sepse Aliu (a.s.) tha se mbas kësaj thirrjeje do të dëgjoni zërat vajtues. Atë natë nuk kishte hyrë gjumi në syrin e asnjërit, çdokush i tendosur e i zyrtë. "Çka do të ndodhë sonte, për çfarë ndodhie është fjala, apo ndoshta do t'i ndodhë diçka babait tonë?". Dhe koha e namazit. I tërë qyteti në pritje.

*"Pasha Allahun, themelet e udhëzimit u lëkundën
Ranë flamujt e devotshmërisë
U shkëput litari i sigurt
U vra djali i axhës së Mustafasë
Zbatuesin e zgjedhur të amanetit e vranë
E vranë Ali-ul Murtezanë
E vrau fatkeqi më i lig"*

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E TRETË

PIKËPAMJET E NDRYSHME NË LIDHJE ME ÇËSHTJET DHE PËRGJEGJËSITË E TË BËRIT NJERI

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Përkujto (O i dërguar) kur Zoti i vet, Ibrahimin e provoi me disa obligime, e ai i përmbushi ato, e Ai tha: “Unë po të bëj ty prijës (imam) të njerëzimit!” Ai tha: “(bën o Zot) Edhe nga pasardhësit e mi!” (Zoti) Tha: “Mirësinë Time nuk mund ta gëzojnë mizorët!” (Bekare, 124)

Sikur që dihet, ekzistojnë dy teori në lidhje me të vërtetën e përbërjes dhe të formimit të njeriut:

- (a) Teoria e shpirtit: ata që besojnë shpirtin (Ruh)
- (b) Teoria materialiste: ata që besojnë materialen.

Këto dy teori janë gjithnjë në kundërshtim njëra me tjetrën. Të parët që besojnë në shpirt pranojnë se njeriu përbëhet prej trupit dhe shpirtit. Shpirti i njeriut nuk është i vdekshëm, dhe me vdekjen e njeriut ekzistenca e shpirtit nuk përfundon. Shpirti është i përhershëm. Këtë e pranon edhe logjika e fesë e posaçërisht të vërtetat e fesë Islame e nënvizojnë këtë.

Teoria e dytë thotë se njeriu përbëhet vetëm prej trupit dhe mekanizmit të tij. Jashtë saj njeriu nuk është asgjë më tepër dhe me vdekjen e tij i vjen edhe fundi i tij. E tëra që zotëron njeriu bashkë me personalitetin e tij zhduken.

3.1 ANA SHPIRTËRORE E NJERIUT

Përveç kundërshtimeve, këto dy teori kanë edhe pika të përbashkëta. Edhe pse nuk kanë gjuhë të përbashkët në lidhje me natyrën e vërtetë të njeriut, ato pajtohen në lidhje me disa karakteristika specifike të natyrës shpirtërore. E përbashkëta e tyre është se njeriu përbëhet prej një pjese *jo materiale* që iu është dhënë definicioni i “dimensionit shpirtërore” dhe i cili i përshkruan njeriut “vlerë” dhe “personalitet”. Kjo është përfitimi kryesor në lidhje me vërtetimin e natyrës së vërtetë të njeriut. Për shembull, çdo njeri ka një dimension ose një masë matjeje të vlerave të “njerëzimit” ose “humanizmit”. Me fjalë të tjera, nëse kjo zhvishet nga njeriu, atëherë ai do të ulet në nivelin e shtazës.

Humanizmi ose të qenët njeri nuk është pjesë përbërëse e trupit të njeriut dhe nuk ka asnjë lidhje me trupin e njeriut. Nuk mund të thuhet për çdo krijesë që zotëron një kokë, dy vesh për dëgjim, dy këmbë për ecje dhe gojën për të folur se është përbërës i njerëzimit. Sadi ka thënë:

*“Humanizmi i njeriut është që i jep fisnikërinë kallëpit
Të veshurit e bukur nuk përfiton njerëzim
Nëse është humanizmi në sy, vesh, gojë dhe hundë
Atëherë ku është dallimi në mes të murrin dhe njeriut?”*

Po të ishte lehtë për t'u bërë njeri, atëherë çdokush prej lindjes ishte bërë njeri. Në popull përdoret edhe shprehja "burrë" ose "të bëhesh burrë". Por çështja nuk është aq e thjeshtë. Për t'u bërë burrë duhet që njeriu të zotëronte disa kualitete të moralit dhe të vlerave, ky është kuptimi i njeriut. Njeriu ia shton vlerën edhe një besim human, sjellje humane dhe një moral human. Këto janë vlerat kualitative që e përcaktojnë karakterin dhe personalitetin e njeriut. Ditëve të sodit bëhet fjalë për "vlerat njerëzore" ose "kualitetet njerëzore", mirëpo pa i zotëruar këto elemente nuk mund të flitet për to. Nëse nuk i ka këto elemente nuk do të dallohet nga kafsha. Thamë më lart se njeriu ose të devijuarit që shihen në shoqëri përbëhen prej dy llojeve:

Njëri prej tyre është që vjen në kundërshtim me vlerat njerëzore. Pra vlerat jonjerëzore kundërshtojnë vlerat njerëzore dhe fillon sundimin mbi ta. Për shembull, e keqja kur të përqendrohet kundrejt drejtësisë, në atë njeri ose në atë shoqëri fillon të paraqitet devijimi, pasiguria, dhuna etj, që ia zënë vendin lirisë dhe pastaj paraqitet papërgjegjësia, indiferenca, mosnjohja e Zotit, pamendësia, mospërfillja e urtësisë etj.

Në të dytën bëjnë pjesë devijimet e vlerave pozitive që stërmadhohen kundrejt vlerave tjera pozitive ose, vetëm një vlerë rritet pa marrë parasysh vlerat tjera. Për shembull, devotshmëria është një vlerë pozitive, mirëpo nëse i jepet rëndësi ose edukohet vetëm kjo vlerë pa i marrë parasysh vlerat tjera, atëherë kjo "njëvlershmëri" i përngjan sikur një pjese e trupit që është zhvilluar më tepër dhe të bien në sy në shikim të parë si diçka e shëmtuar.

3.2 DOBITË E ÇËSHTJEVE DHE TË PËRGJEGJËSIVE TË TË BËRIT NJERI

E pamë më herët se dy pikëpamjet kundërthënëse, bile edhe të materialistëve më të fortë, në lidhje me pikëpamjet për njeriun kanë pika të përbashkëta. Kjo kishte të bëjë me vlerat njerëzore në lidhje me shpirtin. Vlerat njerëzore studiohen nën një kapitull të përbashkët dhe ky studim duhet të përmbajë pikat dhe detajet e përbashkëta. Sa i përket fesë Islame, shumë studiues dhe arifë janë marrë me këtë çështje, që edhe sot e kësaj dite ekzistojnë njerëz që hulumtojnë dhe merren me këto çështje. Këto çështje janë marrë parasysh edhe më herët në fenë Islame dhe janë themeluar mendimet edhe në tekstet e mëhershme. Ky kapitull i përbashkët është titulluar "*bartja e brengës*" ose "*të bëhesh bartës i brengës*" dhe është *masa themelore për matjen e vlerës së njeriut*. Sepse, njeriu është aq njeri, ose i vlerësohet humanizmi i tij për aq sa mund të ndiejë ose të bartë brengën. Dallimi kryesor i njeriut prej kafshës është se njeriu përmban disa ndjenja të përgjegjësisë dhe në lidhje me këtë duhet të ketë edhe brengat. Përveç njerëzve asnjë krijesë tjetër, qoftë shtazë apo njeri në dukje, që në brendësi nuk ka asnjë pikë njerëzimi, nuk zotëron as në shpirtin e tij një karakteristikë të tillë. Thënë më thjesht, nuk është njeri ai i cili nuk ka brenga.

Para se të vazhdojmë në lidhje me këtë të ndalemi pak te definicioni i fjalës "brengë".

Në shikim të parë mund të na duket e paarsyeshme, pse duhet të mbajmë brengë ose të brengosemi. Sikur që e dimë, brenga është diçka e padëshirueshme dhe njeriu mundohet gjithnjë që ta largojë prej vetes, të gjejë zgjidhje dhe të jetojë pa brenga...Atëherë si mund të thuhet se "brenga" është masë matjeje për vlerën e njeriut? Si mundet "brenga" të caktojë vlerën e njeriut?! Kush ka dëshirë që të jetë i brengosur? Kush mund të thotë se "brenga" është diçka e mirë? Kjo dhe pyetje të tilla mund të rendisim edhe më tutje. Por, sikur edhe në temat tjera para se të merremi me paragjykime duhet të gjykojmë me mendjen e shëndoshë, në të kundërtën përfundimi do të jetë i gabuar.

Së pari të hulumtojmë burimin e çështjes. Ekziston sëmundja dhe në anën tjetër mikrobi që është shkaktar i sëmundjes. Dëmtuesi është mikrobi, sepse sikur që dimë ajo është që e shkaktonte gripin, kollitjen etj. Kur të hyjë në trup mikrobi do të bëhet shkaktar i paraqitjes së dhembjes dhe brengës. Prerja e gishtit sigurisht që është diçka jo e mirë; ose dhimbja e barkut nuk është diçka që të kënaqë. Thënë më shkurt, një sëmundje apo një varrë që përfundon me humbje ose me dëm, nuk është e mirë. Mirëpo, brenga ose sikur që thamë më lart, një dhembje e shkaktuar nga sëmundja, për njeriun është një lajmëtar që si përfundim do të ketë *zgjimin*. Bile

edhe për dhembjen e trupit mund të thuhet e njëjta. Për shembull nëse na dhemb koka, kjo na tregon se në vendin e dhimbjes mund të kemi një dëmtim të brendshëm apo të jashtëm, nëse kemi dhimbje kemi edhe sëmundje. Pra, dhimbja është lajmëtari i sëmundjes; i varrës në trup ose i vendosjes së një mikrobi në trupin e njeriut. Si përfundim, ekzistenca e sëmundjes na del në pah dhe ne drejtohem te mjeku për shërim dhe për t'i ikur rrezikut të mëtejshëm. Sikur që po shohim, dhimbja është një lloj *alarmi* që po e paralajmëron rrezikun. Ose, sikur që automjetet zotërojnë treguesin e nxehtësisë e të shpejtësisë dhe kjo nuk është diçka e keqe; e pakëndshme mund të jetë se motorit të automjetit i është pakësuar vaji ose ka filluar të vlojë uji. Treguesi nuk kryen asnjë funksion tjetër dhe për këtë arsye nuk mund të themi se është i dëmshëm. Atëherë, dhimbja në trup është lajmëtari i sëmundjes, nëse nuk e ndiejmë atë dhembje nuk do të paralajmërohemi për sëmundjen dhe i sëmuri nuk do të tentojë që të mjekohet. Ja pra, për një të sëmurë “brenge” e tij, që është dhimbja, nuk qenka diç e keqe por përkundrazi po ia dërgon vërejtjen për mjekimin e tij. Atëherë brenge qenka në të vërtetë, një dhunti (*nimet*).

*“Kur ta shijon dhembjen e Tij
do të thuash, përveç Teje nuk adhuroj askënd,
përveç Teje nuk do t'i drejtohem askujt, do ta jep fjalën
Do të kuptosh se dhembja ty të zgjon
Shkaku i zgjimit dhe treguesi i sëmundjes
Andaj, mos harro këtë të vërtetë, o ti kërkues i të vërtetës
Është i zgjuar ai që ka brenge
Do ta ndiesh dallimin
Cili është më i zgjuar është më i brenqosur
Kush është më i ditur ngjyrën e ka më të verdhë”
(Marrë nga Mesneviya e Mevlanës)*

Kush paska më shumë brenge, kush mund të ndiejë disa brenge më tepër se të tjerët që mund të ndiejmë dhe të bartin, këta janë më të zgjuar dhe më të ditur se të tjerët. Mos të kesh brenge, do të thotë shpirti yt të jetë si lakuriq, pa ndjenja dhe mirëkuptim. Brenqosja dhe vuajtja qenka baras me fitimin e kapacitetit të zgjimit, diturisë dhe të të kuptuarit.

Në rast të tillë, çka preferon më tepër ti o njeri?
Të bëhesh i zgjuar, i mençur, i ditur por që bart “brenge”?
Apo i pavetëdijshëm për “brenge”, dhe jeta si ahmak dhe pa dije?

Dituria dhe zgjuarsia të ofron brenqen ndërsa padituria, pavetëdija dhe pandjeshmëria të ofrojnë jetën e rehatshme.

Një fjalë e urtë thotë: “Më mirë të bëhesh i dobët dhe i imët si Sokrati, sesa një derr i ushqyer mirë e i trashur”

3.3 ANKESA NË LIDHJE ME MENDJEN

Një element i literaturës që na bie në sy është “*ankesa prej mendjes*”, që është bërë një idiomë e zakonshme. Në literaturën tonë (është fjala për literaturën persiane) hasim në shumë proza dhe poezi duke u ankuar prej mendjes si kjo: “Sikur të mos kisha fare këtë send të quajtur mendje”. Ja se çka thotë një poet:

*“Armiku më i madh imi është mendja dhe arsyeja
Sikur të më kishte parë syri dhe dëgjuar veshi”*

Një poet tjetër shkruan:

*“Të kesh mend dhe të digjesh për të marrin
Më mirë bëhu i marrë dhe të mençurit të digjen për ty..”*

Këtu me “*i marrë*” nënkuptohet një rehati, ndërsa “*brenga*” nënkupton mendjen, të kuptuarin dhe diturinë.

Është gabim të thuhet kështu.

Ai që ka arritur shkallën e njeriut human, ai e di vlerën e brengës dhe ndjenjës dhe nuk thotë: “Armiku më i madh imi, është mendja dhe arsyeja”.

Ai vetëm duhet të thotë atë çka thotë Hazreti Resulullahu (s.a.a.): “*I afërmi i vërtetë i çdo njeriu është mendja dhe arsyeja, armiku i vërtetë i çdo njeriu është padituria dhe pamundësia e tij*” (Usul-u Kafi). Ai që thotë se mendjen e ka armik, nuk është i vetëdijshëm për rreziqet që mund t’i kanosen nga padituria dhe pamundësia, dhe nuk i ka shijuar ato. Ai që ka dëgjuar dhe menduar për këto shpjegime nuk i përdor këto fjalë. Pra, ta ndiesh brengën është diçka e mirë në këtë kuptim. Te njeriu nuk ekziston një element që shkakton brengën ashtu që edhe nëse nuk kemi brenga kjo të aktivizohet. Ose me fjalë tjera, mbasi nuk ekziston një shkak i paraqitjes së brengës në trupin e njeriut, atëherë në këtë aspekt, më mirë është të jesh me brengë sesa pa brenga. Edhe sikur të ekzistonte një element i tillë që e aktivizon brengën, atëherë është element tjetër që njeriun e bën të pandijshëm ndaj dhembjes, e ajo është gafleti (mosçarja e kokës për asgjë), që ia hap rrugën fatkeqësive, shkatërrimit dhe dëmit. A nuk është kështu edhe në lidhje me sëmundjet trupore? Nëse është prezent dhe nuk shkakton dhimbje, atëherë sëmundja do ta bëjë të vetën dhe në fund mund edhe të çojë deri në vdekje njeriun, e ai të mos e ndiejë fare këtë. Njeriu i sëmurë nëse nuk ndien asnjë dhimbje në trupin e tij dhe nuk ankohet, mund të vdesë dhe të mos e vërejë këtë sëmundje fare. Po të kishte ndier dhimbje, do të ishte drejtuar rrugës së shërimit dhe do të kishte hulumtuar shkakun e dhimbjes. Edhe nëse është sëmundja vdekjeprurëse, si për shembull tumori, do të ishte operuar dhe ndoshta edhe do të kishte shpëtuar prej vdekjes. Vetëm nëse mikrobi hyn në trupin e njeriut pa vërejtje dhe të zhvillohet pa dijen e njeriut, ai do të paraqesë rrezikun e vdekjes. Nuk ka pasur dhimbje sepse nuk kishte shkaktarin. Të shtojmë edhe këtë se nuk mund të themi se vlera e njeriut nuk është vetëm në “brengë” dhe “të brengosurit” sikur edhe që nuk mund të themi “brenga është diçka jo e mirë dhe atë duhet ta zgjedhim sa më parë”. Brenga është një gjë e mirë dhe vetë ekzistenca e saj është në dobi të njeriut. Tani të kalojmë në temën tjetër, në lidhje me natyrën e saj speciale që ka brenga me njeriun.

3.4 PROBLEMI DHE BRENGA E NJERIUT

Çka është brenga e njeriut? Kur të themi brenga, athua mendojmë për dhimbjen e kokës? Nëse kemi të bëjmë me dimensionin njerëzor, atëherë çështja e dhembjes së kokës nuk do të merret si brengë, sepse edhe çfarëdo një kafshë mund të ketë dhembje koke. Dhimbja e kokës së njeriut, dorës, krahut ose këmbës nuk i paraqet brengë njeriut, sepse edhe te shtazët mund të shfaqen këto. Pra, është fjala për brengët e përbashkëta ose “brengën shtazarake” dhe ka të bëjë me një personalitet material. Në anën tjetër, kur kemi të bëjmë me brengën dhe brengosjen e njeriut, nuk kemi të bëjmë me një dhimbje por me një gjë që do ta shtojë vlerën e njeriut. Këtu kemi të bëjmë me një “brengë” e cila është e njohur edhe për arifët (gnostikët Islam). Arifët këtë “brengë” e mbajnë si të shenjtë, e pranojnë si ekskluzive vetëm për llojin e njeriut dhe thonë se ka një specifike të posaçme. Bile besojnë se kjo është ajo që e bën njeriun më të vlefshëm se engjëjt, sepse engjëjt nuk kanë brenga, ndërsa njeriu po. Arifët kur flasin për brengën ata kanë të bëjnë me brengën e “*kërkimit të Allahut*” ose “*brengën e kërkimit të Krijuesit*”. Kjo nuk është një brengë vetëm e arifëve por në të njëjtën kohë edhe e Islamit, në mënyrën se si e përshkruam deri më tash. Kjo është një e vërtetë; njeriu përmban në vete edhe frymën hyjnore që është brumi i tij i vërtetë dhe për këtë arsye njeriu i takon një bote krejtësisht tjetër. Jetesa në këtë tokë me krijesa të natyrës së llojllojshme e bën që ta ndiejë veten të huaj, dhe e kupton që nuk i takon aspak llojit të tyre. Jeta në këtë botë i duket atij e çuditshme dhe njeriu në këtë botë është sikur të jetë në “*dhe të huaj*”. Natyrën e ndien të largët edhe pse jeton me të sikur të jetë një pjesë e saj, për arsye se nuk është i llojit të njëjtë me të. Dhe, tërë kohën mendon se ka ardhur në këtë botë vetëm për një kohë të shkurtër, për një pushim prej nga do të kthehet në vendlindjen e vet dhe tërë kohën përmllohet për të; tërë jetën është në kërkim të saj. Çdo gjë që sheh është e

kalueshme, e vdekshme, e fundme; gjithmonë diçka duke pësuar ndërrime, nuk mund të lidhet për asgjë sepse asgjë nuk është sikur ai. Tërë kohën e ka në mendje të përjetshmen, gjithmonë në kërkim të “vendit të përhershëm”; në brendësi të tij një furtunë gjithnjë e bart atë, gjithnjë i tendosur... pra kjo është çështja dhe brenga e njeriut. Kjo është ajo forcë ngazëlluese që e tërheq njeriun që të bindet dhe të përulet Krijuesit të tij, që ta adhurojë Atë dhe ta falënderojë dhe të ndajë brengën me Të.

3.5 SHEMBUJT NË LIDHJE ME BRENGËN DHE ÇËSHTJEN E NJERIUT

Irfani (Gnoza Islame) është përplot me shembuj, thënie, tregime dhe krahasime në lidhje me këtë brengë. Ndonjëherë merret shembulli i papagallit i cili jeton në pyjet e Indisë dhe përnjëherë ai zihet dhe mbyllet në kafaz. Zogu është gjithmonë i pikëlluar dhe i mërralur; është i brengosur. Larg prej vendlindjes, në kurbet; pret në ankth që të kthehet në pyllin ku u lind dhe është rritur, vendin ku e ndien veten të lirë, ku mund të hapë krahët dhe të fluturojë...kjo është e tërë “brenga” e tij që e përvëlton – malli për atdhe. Në këtë drejtim, krahasimin më së miri e bën Mevlana duke folur për *nej*-in (instrument muzikor frymor) i cili është gjithmonë i mallëngjyer dhe duke vajtuar me një zë të pikëlluar, të thyen zemrën. Sepse *nej*-in e kanë këputur nga vatani i tij; nga “realiteti” dhe nga “esenca” i tij.

*“Dëgjo...këtë nej se si ankohet, shiko; ndarjen të tregon
Thotë: prej se më kanë shkukur mua nga nejistani,
nga dhimbja për mua kanë qarë gra e burra
Kërkoj një zemër që është djegur nga ndarja
Që të mund të tregoj për mallin tim të vrullshëm
I larguar nga esenca, pres kohën e bashkimit
Sikur neji, kemi dy gojë; por sikur një gojë është e fshehur në buzët e tij”*

Ndonjëherë tjetër, rrëfëhet sikur tregimi i elefantit që është sjellë nga India dhe pandërprerë e godasin ballin e tij me një shtagë për t’ia bërë ta harrojë mallëngjimin, sepse në të kundërtën do ta kujtojë vendlindjen e tij dhe do ta humbë moralin:

*“Sa herë që elefanti binte në gjumë
India ishte në ëndrrën e tij
Gomari nuk sheh ëndërr Indinë
Nuk është prej Indisë, që të mallëngjehet për të.”*

Thonë se e vetmja shtazë që sheh ëndërr Indinë është elefanti. Gomari nuk sheh ëndërr Indinë asnjëherë, sepse nuk është prej atij vendi; ai nuk ka mall për atdhe. Në këtë lloj të poezisë mallëngjyesi i vërtetë është njeriu, dhe kjo është ajo që mundohet që të tregohet nëpërmes shembujve. Ai është e vetmja krijesë që dergjet nga malli për atdheun e tij të vërtetë dhe ai e bart brengën e Irfanit (të Gnozës Islame). Kërkon që të rikthehet te Allahu, të drejtohet kah Ai, të afrohet te Krijuesi dhe të ribashkohet me Allahun. Këtë e dëshiron me mish e me shpirt.

3.6 BRENGA DHE ÇËSHTJA E NJERIUT NË FJALËT E HAZRETI ALIUT (A.S.)

Sa bukur e shpjegon këtë Emir-el Muminun Ali (a.s.). Një ditë e merr për dore Kumejl Bin Zijad-in, shkojnë larg qytetit në shkretëtirë dhe në një vend pa dritë, Hazreti Aliu (a.s.) fillon të rrëfejë. Kumejli në lidhje me këtë thotë:

“Mbas një ofshame të thellë më tha: “Ej Kumejl, zemrat e njerëzve janë sikur enët. Zemra më e dobishme është ajo që e ka kapacitetin më të madh dhe që mban më së miri atë që ka në brendësi. Mbajti në mend mirë këto fjalë që po t’i them. Njerëzit ndahen në tri grupe”. Mbas

kësaj fillon të tregojë për karakteristikat e grupeve dhe në fund dorën e drejton në gjoksin e vet dhe thotë: “Këtu ka një dituri aq të thellë dhe aq të gjerë, ah sikur të kisha një njeri të cilit do të mund t’i tregoja për këtë, sikur të ishte njëri që të mund t’i tregoj të fshehtë, njëri që kishte kuptuar plotësisht dhe që nuk kishte shfrytëzuar si mjet përfitimin e kësaj bote. Por, më beso, një i tillë nuk mund të gjendet. Sikur...por jo, nuk kam besim të plotë te ai, do t’i keqpërdorte ligjet e fesë”.

Hazreti Aliu (a.s.) në këtë rrëfim na bën me dije se njerëzit që zotërojnë dituri dhe inteligjencë gjithmonë do të ekzistojnë mbi sipërfaqen e tokës, dhe në asnjë moment bota nuk do të mbetet pa prezencën e tyre, dhe pastaj shton: “Ashtu është Zoti im, kjo botë nuk do të mbetet pezull në asnjë kohë, pa një mëkëmbës që në emrin tënd do të thërrasë kah Ti përmes dëshmimeve. Ai do të mbajë në këmbë diturinë dhe fenë, por, ose do të jetë i shfaqur, i njohur prej të gjithëve ose, nëse kërkon urtësia, do të jetë në fshehtësi. Por, sa do të zgjatë e tërë kjo. Vallahi, numri i tyre është i vogël. Ata janë shumë afër Allahut sipas gradave të cilët i ka caktuar Allahu, shkalla e tyre është shumë e lartë, rangi i tyre është shumë i lartë. Argumentet e veta Allahu i mbron nëpërmes tyre, derisa të shfaqen njerëzit që janë të ngjashëm me ta dhe të cilët këtë sekret do ta vendosin në zemrat e tyre. Allahu ua hap atyre sytë e shpirtit, diturinë ua transmeton dhe ata forcohen me shpirt të bindur, vështirësitë do t’u duken të lehta. Ato gjëra që të paditurit i shohin të pakëndshme dhe largohen prej tyre, këta u afrohen atyre gjërave. Shpirtrat e tyre gjenden në gradat më të larta, ndërsa me njerëzit komunikojnë vetëm përmes trupit në mënyrë që të vërehen dhe t’i shohin ata. Këta janë kalifët (mëkëmbësit) e vërtetë të Allahut mbi sipërfaqen e Tokës, këta i bëjnë ftesë popullit në fe. Ah, sa i përmasoj ata për t’i parë.”

Ja, kjo është brenga e Aliut (a.s.). Brengat e Irfanit i kishte me të vërtetë, të shkëlqyera. Brengat e ibadetit dhe të duasë, krejtësisht tjera. Në kohën e namazit aq shumë kalonte nga vetja, nga dashuria që kishte për të dashurin (Allahun) sa që edhe kur ia nxjerrin shigjetën gjatë namazit nuk e ndiente fare dhembjen. Ndoshta mendja e njeriut të thjeshtë e ka vështirë të pranojë një gjë të tillë, por i tillë ka qenë Aliu (a.s) dhe dashuria e tij për Allahun.

Kjo është brenga e njeriut human. Kjo është brengë humane. Brenga e ndarjes prej Allahut. Ai digjej prej dëshirës së madhe që kishte për t’u afruar dhe për t’u bashkuar me Allahun. Derisa të fitojë kënaqësinë e Tij, furtuna në brendësinë e tij nuk do të ndalet, brenga e tij nuk do të shuhet...kjo brengë është e pranishme gjithmonë te njeriu. Njeriu mashtrohet prej shumë gjërave për një kohë të shkurtër, prej një gjendjeje në tjetrën, por të gjitha të kalueshme dhe të përkohshme. Realiteti është krejt diku tjetër. Sikur që na këshillon Kurani:

“Ata që besuan dhe me të përmendur Allahun zemrat e tyre qetësohen; pra ta dini se me të përmendur Allahun zemrat stabilizohen” (Rad,28).

Pra, sikur që po na tregon edhe ajeti i lartëpërmendur, zemra e njeriut qetësohet dhe stabilizohet vetëm kur të përmendet Allahu. E vetmja mënyrë për t’u afruar njeriu te Allahu ose për të ndier afërsinë e Tij është të rrëfyerit e të gjitha brengave që ia mendojnë shpirtin vetëm Allahut dhe asnjërit tjetër. Sepse vetëm ndaj atij që ndien afërsi, njeriu do të hapet në lidhje me brengën e tij ose fshehtësinë e tij.

Një prej brengave të njeriut është kjo. Kjo *brengë* u interesonte arifëve më së shumti, duke mos i dhënë rëndësi brengave tjera. Në lidhje me këtë, të ndëgjojmë edhe një herë arifin e madh Mevlana nga vepra e tij jetësore "Mesnevije", ku thotë:

*“Brenga në sëmundje, rënkimi dhe ofshama
E zgjojnë të sëmurin, përndryshe sëmundja dhe brenga janë për këtë.
Kush është më i zgjuar, dije që është më i brengosur
Kush kupton më tepër, dije që është zverdhur më tepër
Atëherë, mbaje mend këtë të vërtetë, ti që kërkon të Vërtetën
Është zgjuar më ai që ka brengë, ia ndjeu erën dallimit”*

Është edhe një tregim i Mevlanës prej librit të njëjtë, ku tregohet për një njeri të devotshëm që kishte përmendur Allahun pandërprerë dhe gjithmonë ka pasur në gojë fjalën “Allah”. Por, një ditë bie në kurthin e shejtanit dhe mbas një kohe harron të përmendurit e Allahut. Kjo ndodhi kështu: Një ditë shejtani e vëren këtë njeri dhe i thotë: “O ti i mjerë, qe sa kohë po e përmend Allahun, ditë e natë e ke në gojë fjalën Allah, gjithë ato vështirësi po duron. Por, deri më sot a ke dëgjuar bile edhe një herë të vetme, nga Ai ndonjë përgjigje. Gjithë këto thirrje, kërkesa, e asnjëherë, “Urdhëro” nuk ke pranuar prej Allahut. Sikur të kishe shkuar te çfarëdo një derë për të trokitur dhe për të kërkuar kaq shumë, sigurisht se do të kishe marrë një përgjigje së paku “Urdhëro”. Ndërsa, për ty askush nuk po kujdeset, a nuk po e sheh këtë? A nuk është koha më të mos përmendësh më Allahun, dhe të ndalesh”. Këtij të devotshmi iu duk e logjikshme ajo që tha shejtani dhe iu nënshtrua mendjes së shejtanit. Një natë e sheh një ëndërr ku e pyesin atë se çka të shtyri ty për të mos përmendur më Allahun. Ai u përgjigj me ato fjalë që i dëgjoi prej shejtanit: “Qe sa kohë e përmenda Allahun duke u përvëlur dhe me zemër të thyer, por asnjëherë nuk mora përgjigje...” dhe fillon të ankohet prej gjendjes së tij. Mbas të kryejë ankimin e merr këtë përgjigje: “Unë jam i caktuar nga ana e Allahut për të të dhënë ty këtë përgjigje. *Allahu të thotë: Sa herë që ke thënë “Allah” ne të kemi thënë “Urdhëro”. A po mendon se ne të kemi lënë mbas dore dhe të kemi lënë në harresë? Të gjitha lutjet e tua na kanë përkujtuar ty dhe na kanë lajmëruar për ty”.*

Me të vërtetë, a nuk është çdo lutje jona, në të njëjtën kohë edhe “Urdhëro”?

Së fundi, Hazreti Aliu (a.s.) në një lutje thotë: “O Zot! Falmi mëkatet që m’i asgjësojnë ndjenjat. Falmi mëkatet që ndërpresin shpresën. Falmi mëkatet që bllokojnë lutjen dhe më largojnë nga kjo brengë madhështore” (Marrë nga dua-ja e Kumejlit). Për këtë arsye lutja për njeriun është edhe *mjet* edhe *kërkesë* për t’u afruar te Allahu...lutja nuk bëhet çdoherë vetëm për t’u pranuar.

Pranohet apo jo, lutja është një kërkesë dhe kjo është diçka e pëlqyer nga ana e Allahut.

3.7 BRENGA DHE ÇËSHTJA E NJERIUT NË LIDHJE MË SHOQËRINË

Një prej brengave të njeriut është edhe brenga për shoqërinë. Kush është pasues i kësaj pikëpamjeje thotë se, të brengosesh nuk do të thotë vetëm “të kërkosësh afërsinë e Allahut dhe të drejtohesh kah Ai”, por brenga do të thotë “*të mendosh dhe të merresh me brengën e popullit*”. Sipas tyre, masa që e përcakton vlerën e njeriut është se sa mund të pranojmë brengën e tyre si të vetvetes dhe sa mund ta ndajmë brengën në mes veti. Pra, njeriu i vërtetë është ai i cili e pranon brengën e tjetërkujt dhe e pranon si të vetën, duke mbrojtur identitetin e vet dhe duke mos pasur asnjë interes personal në një problem të tjetërkujt. Ose me fjalë tjera, duke mos ndier asnjë kanosje ndaj personalitetit të vet dhe duke mos pritur asnjë shpërblim për atë ndihmë, pranon brengën e tjetërkujt. Pra, brenga e tij është “*të bartë brengën e tjetrit*”. Sikur që ka thënë Saadi:

*“Nuk jam zverdhur dhe venitur prej mjerimit tim
Jam zverdhur dhe venitur prej brengës së të mjerëve”*

Ata që e mbajnë këtë qëndrim, për ata “brenga e njeriut është brenga e njerëzve tjerë dhe vështirësitë që i ndeshin ata”. Një njeri, sikur të kishte mundur ta pranojë brengën e tjetërkujt si të vetën, atëherë ai do të jetë njeri i vërtetë dhe për të mund të themi se me të vërtetë po e ndien brengën e tjetrit. Kjo arrihet nëse mund të thotë se nuk po e zë gjumi për arsye se dikush është i uritur, ose për të mos mbetur tjetri i uritur preferon që vetë të mos hajë, dhe më e vlefshme prej të gjithave, nëse në vend që ndokujt tjetër t’i hyjë therra në këmbë, më mirë që therra ta shpojë syrin e tij! Kjo është ajo brengë e vërtetë e njeriut për tjetrin, pa shpërblim, pa kërkuar ndihmë...Nëse mund të arrijë këtë brengë një njeri, atëherë për atë njeri thuhet se ka arritur vlerën më kryesore të *burimit të vlerave të njeriut*.

Të gjitha thirrjet që bëhen ditëve të sodit në emër të humanizmit dhe njerëzimit, nuk janë asgjë tjetër përveç sloganeve të zbrazëta dhe fjalëve boshe. Sa i përket fjalëve të tyre në lidhje me humanizmin, mund të themi se ato janë fjalë që kanë të bëjnë me përgjegjësitë që kanë ndaj të tjerëve e jo se vetvetiu duan t'i ndihmojnë, e aq më tepër, të bartin brengën e të tjerëve. Sikur që shohim këtu, të gjitha vlerat njerëzore po flijohen për një vlerë të vetme dhe jashtë saj, çdo vlerë tjetër po shtypet. Përmbledhja e të gjitha vlerave njerëzore në një të vetme, dhe atë vlerë që ta çmojmë “lart” nuk është asgjë tjetër veçse një gjendje që i hap rrugën një “shndërrimi të shëmtuar dhe për interes”. Të ndalemi edhe pak në këtë temë dhe të flasim për këtë shndërrim se çka është dhe çka duhet të jetë në të vërtetë.

3.8 PIKËPAMJA ISLAME NË LIDHJE ME KËTË

Në vështrimin Islam dhe sipas kritereve Islame, kush është ai i cili “duhet të bëhet sikur që kërkon Islami”?

E tërë brenga e tij të përmbajë brengën e të tjerëve dhe me gjithçka që zotëron të koncentrohet në këtë çështje.

Apo, të jetë brenga e tij vetëm Allahu, dhe “të drejtuarit kah Ai dhe përmendja e Tij”.

Ai që ka këtë brengë të vetme dhe vetëm këtë e merr si shkak për t'u marrë me brengat e të tjerëve ose vetëm që Allahu të jetë i kënaqur me të, ai e merr këtë si masë për vlerësimin e vlerave tjera.

Cili prej këtyre sipas Islamit është më i vlefshmi?

Në Kuran kemi ajetin ku drejtohet Resulullahut (s.a.a.):

“A thua ti do ta shkatërrosh veten nga hidhërimi pas tyre, nëse ata nuk i besojnë këtij ligjërimi (Kuranit)? (Kehf,6)

I Dërguari (s.a.a.) është munduar tërë kohën që popullin ta drejtojë në rrugën e drejtë në mënyrë që të arrijë shpëtimin, të gjejë lumturinë e vërtetë, të shpëtojë nga fatkeqësitë dhe të ligat e kësaj bote. Gjithnjë ndiente keqardhje dhe shqetësim për ata që nuk besonin dhe nuk pranonin thirrjen e tij; i vinte keq për këtë... edhe atë shumë...deri në atë masë sa që veten e shkatërronte. Kurani po i thotë: “Çka po ndodh me ty?”. A deri në këtë masë do të ndjesh keqardhje për ata? A do ta shkatërron veten nëse nuk udhëzohen në rrugën e drejtë, nëse nuk zgjedhin rrugën e shpëtimit. Kurani thotë:

”Ta, Ha. Ne nuk ta shpallëm Kuranin për të të munduar ty. Ta shpallëm vetëm këshillë (përkujtim) për atë që frikësohet.” (Taha 1-3).

Dhe në një ajet tjetër thuhet:

“Juve ju erdhi i dërguar nga lloji juaj, atij i vie rëndë për vuajtjet tuaja, sepse është lakmues i rrugës së drejtë për ju, është i ndijshëm dhe i mëshirueshëm për besimtarët.” (Tevbe, 128)

Një shprehje e shkëlqyeshme: Njerëzve u thuhet - *pejgamberi është njëri prej juve*. Brenga e ummetit (popullit) për të i vjen rëndë, ai është i dhënë së tepërmi mbas popullit të vet. Një prej karakteristikave më të qarta të tij është dashuria ndaj popullit të vet. Është një njeri i tillë pejgamberi juaj, që bart brengën tuaj dhe brengat tuaja janë brenga e tij...A nuk është një njeri i tillë, një Mysliman i vërtetë; i dhënë edhe mbas “Hak”it (E Vërteta) edhe mbas “hallk”-it (popullit). Kjo dashuri i jep njeriut një dashuri humane dhe në këtë mënyrë i dashuron njerëzit, sepse dashuria ndaj Allahut siguron dashurinë ndaj njerëzve.

Disa baballarë janë të dhënë mbas fëmijëve tepër. Që të shkollohet fëmija dhe të ketë një ardhmëri të lumtur shpenzon çkado që është e nevojshme duke ndarë nga nevojat e tij

elementare dhe duke vënë veten në vështirësi dhe në pozitë të keqe, deri në atë masë sa që në rrëthinën ku jeton ai, të gjithë e vërejnë këtë shumë lehtë dhe thonë: “filan njeriu është shumë i dhënë mbas fëmijës së tij”. Disa të tjerë janë të dhënë mbas parasë dhe për ta thuhet: “është i dhënë mbas parasë”. Edhe Kurani në këtë mënyrë thotë për Resulullahun (s.a.a.) se është dhënë mbas popullit, dhe për të gjetur zgjidhjen mundohet shumë dhe e vënë veten në vështirësi dhe mundime të rënda. Edhe Hazreti Aliu (a.s.) e përdorte shprehjen e njëjtë. Një ditë i tregojnë se Osman bin Hunejfi, që ishte kryetar i caktuar nga ana e Hazreti Aliut (a.s.) në Basra, po merr pjesë nëpër gosti që po thirren vetëm të pasurit. Kur e dëgjon këtë pikëllohet shumë. Pse? Sepse në këtë gosti është pirë verë? Është luajtur bixhoz? Apo, është bërë prostitucioni?...Jo. Asnjëri prej tyre. Fjala është për thirrjen e turpshme të atyre që kanë marrë pjesë në gosti dhe njëri prej tyre Osman bin Hunejfi...është bërë thirrje vetëm për parinë e qytetit dhe prej të varfërve asnjëri nuk është ftuar dhe as që i ka shkuar ndokujt mendja për ta. Njerëzit i thonë Hazreti Aliu (a.s.): “Osmani pranoi ftesën e gostisë së organizuar nga paria e qytetit, ndërsa i harroi të varfërit sikur që harruan edhe ata...” Sapo e kuptoi këtë Hazreti Aliu (a.s.) fillon t'i shkruajë letër Osman bin Hunejfit dhe përveç tjerash shkruan: “..Ndërsa, unë nuk kam menduar se do të pranon një ftesë të tillë ku nuk janë të thirrur të varfërit... Po të kisha dashur, edhe unë kisha mundur të gjejë mjaltë dhe yndyrë, të ha vetëm bukën e grurit, të mbaj teshat më të mira dhe më të shtrenjta prej mëndafshi, por a është e mundur që epshi im të më tërheqë në këto ushqime të shijshme” (Nehxh-ul Belaga). Me këtë dëshiron të thotë se veshja e mirë dhe ushqimi i shijshëm nuk janë haram (të ndaluar), por çështja qëndron diku tjetër. Atëherë, pse në këtë letër tregon se është i pikëlluar? Brenga e tij qëndron diku krejt tjetër, si dhe ndjenja e tij e pikëllimit është për diçka tjetër. “Si mundem unë të ngopem me ushqim?”. Ndoshta në Hixhaz ose në Jemame janë njerëz të uritur, skamnorë, që kanë kaluar ditët e nuk kanë shijuar ngopjen... Si mund ta kalojë natën me barkun plot, kur përreth meje ka plot me bark të zbrazët, të etshëm për ujë... Sikur që ka thënë poeti:

*“Ti duke fjetur me barkun e ngimë
Përreth teje ka të nevojshëm për një kafshatë
Nëse je njeri
Kjo brengë për ty mjafton”*

Kësaj i thonë të informohesh në lidhje me brengën e popullit... Definicioni “Bartja e brengës së popullit” si dhe “të bëhesh ndihmës dhe i afërmi i popullit”... Kjo është vlera kryesore e njeriut.

“A do të jem unë i kënaqur që të më drejtohen me, Udhëheqësi i Besmitarëve, e pastaj të mos bëhem unë ortak i atyre në vështirësitë, varfëritë dhe fatkeqësitë jetësore.” (Nehxh-ul Belaga)

Pra, për Aliun (a.s.) është e papranueshme për të qenë në krye të shtetit dhe për të jetuar në komoditet, ndërsa ndër njerëz që udhëhiqen nga ai, të ketë të tillë që nuk jetojnë në komoditet. Plotësisht i mbushur me brengën e të tjerëve është ai. Bërja ortak e brengave të të tjerëve dhe ndarja e brengave të tyre është me të vërtetë diçka e bukur, diçka njerëzore. Ku qëndron fshehtësia e një ndjenjeje të tillë? Çka është shkak i saj? Pse duke ndihmuat të tjerët dhe duke i ndarë brengat e tyre ndien kënaqësi njeriu? Pse ekziston në mbrendësi të njeriut një ndjenje e tillë? Më së miri e di Zoti.

Në “Isharatin” e Ibn-i Sinasë në kapitujt e fundit merr shembull të kruarit, dhe thotë se për këtë njeriu ndien një brengosje dhe një dhimbje por në të njëjtën kohë merr edhe një kënaqësi. Për të sëmurin kjo është një “brengë” por një brengë që nuk shkakton dhimbje. Ka shumë brenga që në të vërtetë janë të tilla. Dëshpërimi dhe dhembja që shkaktojnë i bën që të të dalin lotët, por kjo ta qetëson zemrën dhe e gjen rahatinë. *Pra, të pikëllon dhe të lehtëson në të njëjtën kohë.* Njeriu, zakonisht i ik shqetësimeve dhe brengave. Por, nëse thuhet për shembull se në një vend do të mbahet përkujtimi për Imam Hyseinin (a.s.), ku do të përmendet dhe të derdhet lot për shehidin, çdo mysliman do të shkojë në atë vend. Duke e përkujtuar nuk do të mund të përmbahet dhe do t'i dalin lotët; zemra i mbushet me pikëllim dhe qan... Nëse nuk i djeg zemra

dhe nëse nuk e ndien shpirti, a mundet njeriu të qajë? Prapëseprapë, çdo mysliman dëshiron që ta ndiejë për së afërmi brengën e Imam Hyseinit (a.s.). Edhe nëse do të qajë, ajo është për shkak të përkujimit të trimit të pashembullt, shehidit që i është bërë padrejtësia. Të derdhurit lot për Imam Hyseinin (a.s.) do ta pastrojë shpirtin e njeriut, do të përfitojë një gjendje krejtësisht të re për njeriun. *Jo vetëm shpirtin e trupit të vet, por të gjithë shpirtërat e tjerë do t'i ndiejë në trupin e vet.* Kjo është me të vërtetë një punë e vështirë....Një shpirt ta ndiejë brengën e të gjithëve, sikur të jetë brenga e tij...

Sipas mundësive që ka, e kënaq veten edhe me një copë bukë të elbit dhe thotë: “Ndoshta në Hixhaz ose në Jemame janë njerëz të uritur, skamnorë, që kanë kaluar ditët e nuk kanë shijuar ngopjen”. Këtë mendim që e mban një njeri, sigurisht që nuk do ta mbush barkun plot, për t'i harruar ata të pangopurit. Nuk mban veshje luksoze vetëm për t'u treguar para popullit. Në këmbë mbath këpucë të arrnuara, sepse ka një shpirt të lartësuar. Sikur që ka thënë poeti: *“Puna e shpirti që është në ngritje, është me të vërtetë e vështirë”*. Kur të rritet shpirti, edhe brenga e tij rritet dhe rëndohet.

Nëse një grua e ve me disa fëmijë ka mbetur pa ushqim dhe për këtë gjendje nuk është i njoftuar Imam Aliu (a.s.), shumë pikëllohet për këtë, dhe ia merr gjumin prej syve... Një ditë rrugës e takon një grua, në shpinë kishte një ibrik me ujë dhe mezi e mbanin këmbët. A është e mundur që të mos reagojë fare Hazreti Aliu (a.s.) kur të vërejë një pamje të tillë dhe vetëm ta shikojë? Menjëherë e merr ibrikun prej gruas dhe e pyet: “Pse vetë po e bart këtë ibrik të rëndë, a nuk ke dikë që të të ndihmojë?”. Gruaja i përgjigjet se nuk ka askë që t'i ndihmojë dhe se është e detyruar që ta bartë vetë këtë peshë. Imam Aliu (a.s.) i afrohet me nderim e respekt gruas dhe kërkon leje që t'i ndihmojë, pastaj e merr ibrikun dhe e vendos në shpinën e vet dhe pastaj e bart deri te shtëpia e saj. Kur të mbërijnë te shtëpia e saj, para se të kthehet e pyet për burrin e saj, apo ndonjë të afërm që kujdeset për të. Gruaja thotë se “Burrë kisha, por ka rënë në luftë duke luftuar në radhët e ushtrisë së Aliut, dhe tash nuk kemi askë që të na ndihmojë”. Kur e dëgjon këtë Hazreti Aliu (a.s.), e kaplon një dridhje tërë trupin e tij. Mbas kësaj, tërë ditën nuk i del nga mendja kjo fjalë e kësaj gruaje dhe tërë natën nuk e merr gjumi. Posa të agojë mëngjesi shkon dhe merr bukë, mish e hurma dhe bashkë me familjen e vet shkojnë te kjo grua. Vetë me duart e veta, e ndez zjarrin, e përgatit ushqimin dhe i yshqen fëmijët jetimë. Duke i ledhatuar fëmijët dhe duke i marrë në grykë u thotë atyre: “O bijtë e mi, faleni Aliun. Nuk ka qenë i informuar për gjendjen tuaj, ju lutem që ta falni atë”. Pastaj afrohet aq afër te zjarri ku përgatitej ushqimi, sa që mund të ndiente nxehtësinë në lëkurën e tij duke i thënë vetes: “Ej Ali, ndieje zjarrin e kësaj bote, ndieje për së afërmi, në mënyrë që ta përkujtosh zjarrin e xhehenemit; pastaj përkujto dhe mos harro asnjëherë më hallin e fukarasë; hallin e jetimëve dhe grave të veja..”

Ja Allah! Për hir të së vërtetës të ujit të fëtyrës së Aliut, na vendos neve brenga të Islamit në zemrat tona. Bëre që të jemi prej atyre që e bartin shqetësimin e kësaj feje. Zemrat na i mbush me brengën Tënde. Na plotëso me dëshirë të zjarrtë për ibadet, dashuri dhe dëgjueshmëri ndaj Teje. Fundin tonë bëre të lumtur. Na jep ndjenja për krijesat e Tua, që të jemi në gjendje të brengosemi për njeriun dhe për popullin. Na bën që të ecim mbas gjurmëve të Aliut (a.s.) që ka pranuar pjesën e vet të dritës nga drita e velajetit (mbrojtësit të fesë). Zemrat na i mbaj të ndriçuara me dritën e imanit (besimit).

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E KATËRT

BRENGA E NJERIUT NË LIDHJE ME TË KËRKHUARIT E ALLAHUT

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Kërkoni ndihmë (në të gjitha çështjet) me durim dhe me namaz, vërtet, ajo është e madhe (vështirë), por jo edhe për ata që kanë frikë (Zotin)”(Bekare,45)

Njeriu, për çdo kohë është një derë shpirtërore për vetveten. Njeriu është derë e hapur për botën shpirtërore të shpirtit personal; bota shpirtërore e jashtme që hyn prej kësaj dere, dashurohet në botën shpirtërore të brendshme të njeriut dhe sa më shumë që e zbulon këtë botë të brendshme aq më pak ndien lidhshmërinë me botën materiale. Dhe, vëren se në këtë botë të brendshme paska shumë elemente që nuk po përshtaten me botën e jashtme materiale. Kjo nuk një e vërtetë që e kanë pranuar vetëm dijetarët e mëhershëm që janë marrë me anën shpirtërore të njeriut, por këtë e pranojnë edhe dijetarët bashkëkohorë dhe, thonë që ekzistojnë disa specifika të botës së brendshme (shpirtërore) të njeriut që ndeshen me rregullat dhe ligjet e botës së jashtme (materiale) të njeriut. E kjo na shpion në mënyrë të pashmangshme deri te marrja parasysh e relacionit në mes të botës së brendshme të njeriut dhe botës reale përreth tij.

Udhëheqësi i besimtarëve Hazreti Aliu (a.s.) ka thënë:

“Kush e njuh veten, e njuh edhe Allahun” (Gurer-ul Hikem, libri 2, f. 301).

Kurani i afrohet njeriut në mënyrë të veçantë dhe të dalluar kundrejt të gjitha krijesave tjera, pozita e njeriut është e dalluar prej të tjerëve. Lexoni me vëmendje këtë ajet të Kuranit:

***"Ne do t'ua bëjmë atyre të mundshme që t'i shohin argumentet Tona në horizonte dhe në veten e tyre deri që t'u bëhet e qartë se ai (Kurani) është i vërtetë. A nuk mjafton që Zoti yt është dëshmitar për çdo gjë?"* (Fussilet, 53).**

Sikur që vërehet nga ajeti, këtu përdoret shprehja e posaçme, ku thotë se argumentet e Allahut mund të vërehen te horizontet dhe në vetë njeriu. Këtu përdoret fjala e gjuhës arabe “enfus” dhe “afak”, që kjo fjalë ka kaluar edhe gjuhën perse dhe është në përdorim edhe ditëve të sodit në literaturë. Me rëndësi është të cekim se këtu është fjala për brendësinë e njeriut dhe për këtë arsye përdoret fjala “nefs”. Kjo nuk mund të shpjegohet me metoda materiale, sepse thjesht nuk e ka përbërjen materiale dhe duhet të dimë se cilat janë ato dëshira jomateriale që dëshiron kjo pjesë e njeriut. Të provojmë të shpjegojmë këtë me disa fjalë sepse për të shpjeguar gjithë kuptimin e saj kërkohet më tepër kohë.

4.1 NDARJA E NJERIZIMIT PREJ NJERIUT

Një prej subjekteve njerëzore që nuk mund të shpjegohet me metoda materiale dhe që nuk i përshtatet materiales, është subjekti i vlerave njerëzore ose njerizimi i njeriut – të bërit njeri

(*insan*). Është një temë në vete dhe mjaft interesante. Vështroni çfarëdo një krijesë, çdonjëri prej tyre zotëron disatribute të cilat nuk mund të ndahen prej strukturës së saj; kjo është diçka sikur të provojmë të ndajmë veten nga vetvetja e tij gjë që nuk pranon as esenca e tij. Për shembull, “luani” nuk mund të ndahet prej qenies së luanit; atributi i “qenit” i takon qenit; atributi “gomarit” i takon gomarit etj. Këto shtazë ekzistojnë me këtotribute, këto janë atributet e tyre esenciale dhe nuk mund të ndahen njëri prej tjetrit. Nuk mund të gjendet një luan që ka harxhuar atributin e vet të “luanit” dhe të mos jetë më luan. Por, për dallim prej shtazës, sa i përket njeriut mund të gjinden njerëz që kanë harxhuar atributin e “njeriut”, ose me fjalë të tjera njerëz që nuk janë më njeri; në ekzistencën e tij është njeri por sa i përket formës së personalitetit që zotëron mund të thuhet se është abstrakt për esencën e tij. Komponentët që e karakterizojnë personalitetin e njeriut dhe që i japin formën njerizimit të tij, nuk janë të natyrës materiale sepse njeriu nuk mund t’i ndjejë këto përmes pesë organeve shqisore. Njeriu mund të kuptojë se ato ekzistojnë dhe se ato janë për njeriun por nuk mund t’i ndjejë ato. Në anën tjetër, ato vlera që e bëjnë njeriun njeri dhe që ia shtojnë virtytin njeriut nuk mund të shfaqen përmes natyrës së vetë njeriut, në të vërtetë nuk mund të shfaqen vetvetiu nga brendësia e tij. Njeriu duhet vetë të mundohet t’i shfaqë këto vlera, që të bëjë të vërehen te ai. Pra njeriun e bën njeri vetë njeriu. Hapja e dritares për në botën shpirtërore është në duart e njeriut, te vetë ekzistenca e tij dhe nëpërmes vetvetes mund të marrë lajme prej botës së kuptimeve.

Imami i tetë i Ehl-i Bejt-it të pastër nga mëkatet, Imam Ali bin Musa er-Riza (a.s.) thotë: “Të gjitha gjësendet që ndodhen atje (në botën shpirtërore) mund të njihen përmes gjësendeve që janë këtu (në këtë botë)”.

Shumë janë, të ashtuquajtura “vlera njerëzore”, që e caktojnë vlerën e njeriut dhe anën shpirtërore të tij. Mirëpo, të gjitha këto vlera mund të përmbliidhen në një vlerë të vetme - “bartja e brengës” ose “të jesh i njoftuar për brengën”. Çdo ideologji dhe shkollë juridike përmban në vete këtë temë duke cekur se njeriu zotëron një brengë që është mbi të gjitha vlerat njerëzore dhe shtazarake. Por, nuk është ndalur më tepër në shpjegimin e saj si, çka është kjo brengë, cila është ajo, etj.

Më lart, cekëm se kjo brengë është ajo që “njeriun e bën që të jetojë në këtë botë si i huaj”. Sipas kësaj rrjedh së njeriu e ndien veten në këtë botë si i huaj dhe, natyrën rrethuese bashkë me lidhjet që i ka me të i ndien të huaja, gjë që nuk i takojnë natyrës së tij. Kjo për arsye se ka ardhur prej një bote krejtësisht tjetër me një detyrë dhe mision. Ai, në të vërtetë është larguar prej esencës së tij dhe kjo ndarje ka formuar ndjenja të jashtëzakonshme; në ekzistencën e tij janë shfaqur ndjenjat e dashurisë, ankthit dhe të qenët i huaj. Kjo ndarje ka bërë që të lindë në qenien e njeriut ndjenja dhe dëshira e “kthimit në esencë” e që kjo esencë është vendlindja e tij - Hakku (E Vërteta) ose Allahu. I dëbuar (i përjashtuar) nga xheneti, i transferuar në Tokë; tani dëshira e tij e vetme është që të kthehet në xhenetin e premtuar. Por, ardhja e tij në këtë botë nuk është e kotë dhe e padobishme; ai mban një mesazh; shkaku i ardhjes së tij në këtë botë është përhapja dhe plotësimi i mesazhit. Kjo ndarje, dhe brenga e tij e ndarjes e bëjnë të padurueshëm atë dhe nuk mund të qetësohet.

Sipas kësaj po del që brenga e njeriut qenka “Rabbi” (Zoti) i tij, arritja te Ai, fitimi i afërsisë dhe kënaqësisë së Tij; largimi nga Hakku qenka brenga e vetme e njeriut, ai digjet nga malli i kthimit te Ai; pa marrë parasysh kush është dhe çfarë pozitë dhe shkallë zotëron, njeriu gjithmonë do të ketë një ndjenjë që asnjëherë nuk ka fituar dashurinë e vërtetë dhe nuk do ta ndjejë kënaqësinë e vërtetë në këtë botë.

4.2 NJERIU NË KËRKIM TË LUMTURISË ABSOLUTE

Thonë që njeriu është gjithnjë në kërkim të të pamundurës, gjërat që nuk i zotëron gjithnjë dëshiron t’i ketë. Derisa nuk e zotëron atë, gjithnjë është mbas saj, kur të arrijë dhe ta bëjë të vetin, atëherë fitohet prej saj. Athua pse është kështu? A nuk është e palogjikshme që mbas

gjithë atyre kërkesave dhe mundimeve, posa ta përvetësojë atë, menjëherë të ftohet prej saj dhe të mos e dëshirojë më? Ja një ndodhi në lidhje me këtë:

Një vizitor duke shëtitur në një muze e sheh një statujë. Në një divan rri e shtrirë një grua e bukur dhe afër tij një mashkull i cili ka një këmbë në divan e tjetrën në tokë, me fytyrë të kthyer në drejtim të kundërt nga divani dhe duke tentuar që të ikë nga gruaja. Këtij vizitori i vjen si e mbrapshtë kjo punë, sepse nuk mund të kuptojë pse është paraqitur mashkulli duke ikur nga gruaja e bukur në vend se të jetë e kundërta. Afrohet te përgjegjësi i muzeut për të kërkuar ndonjë sqarim në lidhje me këtë eksponat. Përgjegjësi i muzeut i përgjigjet se kjo është një inspirim që është marrë nga vizioni i Platonit, ku sipas Platonit njeriu deri sa të është në kërkim të një gjëje si dashuria, lakmia, etj ai është gjithmonë mbas saj, por kur ta arrijë dhe ta përvetësojë atë atij i “harxhohet” dashuria dhe dalëngadalë mërzitët prej saj. Platoni thotë:

“Arritja është fundi i dashurisë, vdekja e dëshirës, lindja e mërzitjes dhe e bezdisjes. Bashkimi është fundi i dashurisë dhe fillimi i mërzitjes”.

Në shikim të parë mund të jetë e mbrapshtë, por nëse e analizojmë më me kujdes do të vërejmë:

Duke marrë në konsideratë mënyrën e krijimit, njeriu nuk dashurohet në gjërat e kalueshme, të kufizuara dhe të vdekshme. Dashuritë e kufizuara në kohë dhe hapësirë nuk e kënaqin atë, sepse njeriu është i dashuruar vetëm në lumturinë absolute. Pra, njeriu është i dashuruar në Të Vërtetën dhe i pasionuar mbas Allahut. Edhe njeriu që e mohon Allahun është i dashuruar në Allahun; mohon, mirëpo në brendësinë e krijimit të tij ai nuk di se është i dashuruar në përkryerjen absolute. Është i pavetëdijsëm për përkryerjen dhe e ka humbur të dashurin. Sikur që ka thënë Muhjedin Arabiu:

”Asnjë njeri nuk është dashuruar në askë tjetër përveç Krijuesit dhe as që mund të dashurohet. Asnjë njeri nuk ka ardhur në botë deri më tash dhe t’ia falë zemrën ndokujt tjetër përveç Allahut, por puna qëndron aty që Allahu është i fshehur mbas disa emrave. Për shembull, Mexhnuni mendon se është i dashuruar në Lejlën, por nuk është i informuar në lidhje me ndodhitë në thellësitë e ndërjegjes dhe të krijuarit e vetvetes”.

Nuk është qëllimi i dërgimit të pejgamberëve të mësuarit e njerëzve për mënyrën e ibadetit dhe për emrat e Allahut; sepse kjo është edhe e pranishme ose më mirë të themi e “qëndisur” në fitretin (të krijuarit) e njeriut. Ata janë dërguar me një qëllim të vetëm, e ai është të drejtuarit në rrugën e drejtë ose, që t’u ndihmojnë njerëzve që të mund të dallojnë rrugën e drejtë prej asaj të gabuar. Ata i përkujtojnë njeriut se janë të dashuruar në të përkryerjen absolute, dhe kjo është ajo që ata realisht duhet ta kërkojnë; mbas çdo gjëje që vrapojnë përpos kësaj është vetëm një mashtrim dhe një iluzion. Njeriu zakonisht gabon në identifikimin e përkryerjes absolute. Për shembull, në një moment jepet mbas parasë dhe mendon se e përkryera absolute është pasuria, në një kohë tjetër është i dhënë mbas pozitës dhe i shtrin duart mbas këtyre mashtrimeve. Në esencë, qëllimi dhe dëshira e vërtetë e njeriut është një dhe e vetme - përkryerja absolute; përvetësimi i saj dhe arritja deri te ajo. Pejgamberët janë dërguar mu për këtë arsye të vetme - për t’u shpjeguar njerëzve në lidhje me orientimin e gabuar hyjnor të njeriut.

Kënaqësinë dhe entuziazmin e vërtetë ia jep njeriut kjo “brenjë njerëzore”; “brenjë hyjnore”, dëshira për të arritur te Zoti i vet. Mbasi që të shqyhen perdet që ia mbulojnë sytë, njeriu do të zbulojë se kush është i dashuri i tij i vërtetë dhe do të jepet mbas tij me gjithë shpirtin; sikur që edhe treguam më lart në shembullin e Hazreti Aliut (a.s.). Së fundi, edhe Kurani në lidhje me këtë na thotë:

“Ata që besuan dhe me të përmendur Allahun, zemrat e tyre qetësohen; pra, ta dini se me të përmendur Allahun zemrat stabilizohen.” (Rad,28).

Njeriu, posa të kuptojë për Zotin e vet, ai do të drejtohet kah Ai dhe të gjitha konfuzionet dhe shqetësimet e tija të brendshme do të gjejnë fundin, patjetër! Në këtë ajet mund të kuptojmë se të gjitha ato pasionet dhe kërkesat tjera të njeriut janë të kota, si për shembull: pasuria,

prosperiteti i gjithmbarshëm shoqëror, rehatia e arritur përmes aftësive personale, qetësia e brendshme e njeriut etj. Kurani thotë se të caktuarit për qëllim, kërkesat e tilla, është një gabim dhe një humbje kohe për njeriun. Nuk thotë se janë të panevojshme, sepse një pjesë e tyre është e domosdoshme për njeriun, por vetëm në një masë të vogël. Kurani vetëm thotë që mos të jetë qëllimi kryesor i njeriut sepse edhe nëse i përvetëson, nuk do ta bëjnë të lumtur atë.

Pra, zemrat po qetësohen vetëm kur të përmendet Allahu... Asgjë tjetër nuk mund t'ia japë njeriut këtë gjendje shpirtërore.

Ka edhe të tillë që thonë se duhet të merret parasysh edhe pikëpamja e rehatisë së “shoqërisë”, dhe sipas tyre brenga e njeriut duhet të jetë “hallku” (populli) e jo “Hakku”.

Bile, ka edhe të tillë që thonë: “Çka është ajo brenga e Hakkut dhe çka na duhet?” duke e minimizuar këtë brengë...

Njeriu, përderisa të drejtohet kah Allahu është i dënuar që të bartë këtë brengë. Nuk mund të largohet kjo brengë nga njeriu nëpërmes rrugëve tjera; kjo brengë është “brenga e njeriut për t’u bërë njeri”. Njeriun, njeri e bën kjo brengë hyjnore. Njeriu, duke u drejtuar kah “Hakku” dhe duke e ndier brengën, do të bëhet “njeri”

4.3 RRUGA E NJERIUT TË PËRKRYER SIPAS ARIFËVE (GNOSTIKËVE ISLAMË)

Rrugën për të arritur deri te njeriu i përkryer, arifët (gnostikët) e ndajnë në katër faza:

- 1- Largimi i njeriut prej “unë”-it të tij dhe të drejtuarit kah “Allahu”;
- 2- Rrugëtimi deri te Allahu, bashkë me Allahun (njohja e Allahut);
- 3- Prej Allahut te halkullahu; prej Krijuesit kah i krijuari; jo vetëm, por bashkë me Allahun në rrugëtimin drejt shoqërisë (kur të njihet Allahu, këtë të vërtetë t’ia përcjellë shoqërisë) dhe
- 4- Shkrija në shoqëri duke qenë në mesin e tyre; bashkë me shoqërinë rrugëtimi për te Allahu (afrimi i shoqërisë te Hakku, në të vërtetë të jetuarit në mes të shoqërisë për të shpëtuar shoqërinë).

Më qartë dhe më bukur nuk mund ta definojmë çështjen. Njeriu, derisa është larg prej Allahut nuk mund të drejtohet kah Ai, nuk mund të ecë drejt Tij; jashtë saj çdo gjë është boshe. Të pranohet e kundërta e kësaj, me të vërtetë është një gabim i madh. Të përmendurit e Allahut, pranimit të Tij dhe njohjes së Tij, do të bëjë ta ndiesh veten afër Allahut; dhe në të njëjtën kohë do të ndiejë që Ai është bashkë me të. Mu atëherë, njeriu në këtë fazë do të kuptojë qëllimin e krijimit të njeriut e bashkë me të edhe përgjegjësinë që bart njeriu. Dhe, do të jetë në gjendje që bashkë me shoqërinë të shkojë te Hakku (E Vërteta). Për një njeri të tillë mund të thuhet se është një njeri “hyjnor” (rabbani) ose që i përket Allahut. Njeriu i tillë, qoftë edhe për një moment, nuk e harron Zotin e vet, nuk bëhet i pavetëdijshëm për Të; një njeri i tillë në mes të shoqërisë dhe bashkë me shoqërinë do të lëvizë drejt Hakkut, në rrugë të drejtë, në shpëtim dhe në afërsi të Allahut.

Nëse njeriu nuk i kalon këto faza, nuk mund ta zgjedhë as brengën e vet, e lëre më të bëjë diçka për shoqërinë.

Disa mund të thonë se rrugëtimi i njeriut prej shoqërisë deri te Allahu është një e vërtetë, dhe se në atë pikë do të mbetet pa bërë asnjë hap më tutje. Disa rryma materialiste thonë: ”Njeriu mund të shpëtojë dhe të drejtojë në kahun e duhur shoqërinë edhe pa e njohur Allahun”. Kjo është vetëm një e pavërtetë; në këtë mënyrë, mirësia e këtij personi nuk do të ndikojë aspak në shoqëri.

Gjatë gjithë historisë ata të cilët shpëtuan shoqërinë dhe njerëzit, më së pari kanë shpëtuar veten!!

Nëse një njeri është duke u fundosur në gabime dhe veprime të gabuara, nuk mund t’i japë asgjë një shoqërie. Është diçka e sigurt se, pa e përmirësuar së pari veten nuk do të mund të ndikojë ose të përmirësojë ndonjë person tjetër.

Me të vërtetë, çka tentohet kur thuhet shpëtimi i njeriut? Prej çka dhe prej kujt të shpëtohet? Prej nga të robëruarit ndaj natyrës ose varësisë prej saj? Prej nga varësia e njeriut prej njeriut? Apo varësia e njeriut prej përfaqësuesit të llojit të njëjtë? Kur flasim për shpëtimin e njeriut, lirinë dhe pavarësinë e tij në çka mendohet? E vërteta është se njeriu duhet së pari të shpëtojë prej vetes, prej pasioneve, prej egoizmit dhe prej kufizimeve të veta. Pa u shpëtuar prej “egoizmit të kufizuar” njeriu nuk mund të shpëtojë prej robërimit ndaj njerëzve të tjerë.

4.4 NEVOJA E UNIFIKIMIT TË TENDENCAVE TË BRENDSHME DHE TË JASHTME

Jemi ende në fazën e parë të temës që e cekëm më lart. Sonte është nata e 21-të e Ramazanit dhe nata e parë prej 10 netëve të fundit të Ramazanit. Kur të fillonin dhjetë netët e fundit të Ramazanit, I Dërguari (s.a.a.), jorganin dhe shtrojën (dyshekun) e vet e mbështillte në një qoshe dhe deri sa të fillonte muaji i Shevalit nuk e përdorte më. Pra, dhjetë netët e fundit I Dërguari (a.s.) nuk flinte fare, sepse këto janë netët e ibadetit (adhurimit), të vetmuarit me Zotin tënd, lutjeve dhe kërkesave prej Tij.

Po e përsëris, të gjitha këto po i përmendim për arsye të zmadhimit të një vlere njerëzore në dëm të vlerave tjera njerëzore. Ndonjëherë kur jemi të dhënë mbas një vlere mund të vijë deri te ajo që vlerat tjera të harrohen dhe të shkatërrohen.

Siç cekëm më parë, në të kaluarën myslimanët i kanë dhënë rëndësi vlerës së ibadetit duke i lënë anash vlerat tjera. Gjithçka përmbahej prej një vlere të vetme, njësia e vetme matëse ka qenë ibadeti... Ditëve të sodit është në rritje e sipër një tendencë tjetër... Një tendencë tjetër zmadhimi është duke u paraqitur ditëve të sodit... (fjalimi është mbajtur para revolucionit Islam) ose me fjalë të tjera, shoqëria po shkon drejt një ekstremizmi tjetër duke harruar dimensionin hyjnor.

Një njeri nuk ka mundur të hipë mbi një gomar dhe filloi të dëshpërohet e të bërtasë. U zmbropsë dhe duke vrapuar mori hovin për të kërcyer mbi gomarin; por në vend se të kërcëjë mbi shpinën e gomarit ai rrëzohet në anën tjetër dhe i shastisur thotë: “Haj Allah, prapë mbetëm këmbësor, si para kësaj”. Çka kuptojmë nga kjo?

Me rëndësi është të bëhemi të matur dhe të baraspeshuar, përndryshe nuk do t’ia arrijmë qëllimit. Të dëshpëruarit dhe padurimi nuk na ndihmojnë aspak.

Nëse humbet baraspesha, nuk do të ketë asnjë dallim në mes një “robi të vetmuar” dhe “një njeriu të shoqërisë që është larguar nga Allahu”. Cili prej këtyre gabon: i pari apo i dyti? Në vështrimin Islam të dy gabojnë: i pari tregon tendencë ndaj ibadetit por është larg prej shoqërisë, ndërsa i dyti tregon tendencë ndaj shoqërisë por është i larguar nga Allahu. Lexoni me vëmendje ajetin e fundit të kaptinës Fet`h ku thotë:

“Muhammedi është i dërguar i Allahut, e ata që janë me të (sahabët) janë të ashpër kundër jobesimtarëve, janë të mëshirshëm ndërmjet vete...” (Fet`h, 29).

Këtu mund të shihni se çfarë njerëz ishin sahabët që i edukoi Hazreti Resulullahu (s.a.a.); të tillë ishin besimtarët kundrejt armiqve të Hakk-ut dhe të vërtetës... sikur një mur i fortë që nuk luan prej vendit.

“Allahu i do ata që luftojnë në rrugën e Tij, të rreshtuar si të jenë ndërtesë e fortifikuar” (Saf, 4)

Ndërsa, ndaj atyre që e pranojnë të vërtetën janë të këndshëm dhe të mëshirshëm; midis tyre sundon bashkimi dhe dashuria. Të butë ndaj atyre që janë në anën e së vërtetës dhe të ashpër ndaj jobesimtarëve. Këto attribute dhe karaktere morale janë të harruara me shekuj në mesin e myslimanëve. Në vazhdim të ajetit 29 të kaptinës Fet`h thuhet:

“...ti i sheh kah përulen (në ruku), duke rënë me fytyrë në tokë (në sexhde), e kërkojnë prej Allahut që të ketë mëshirë dhe kënaqësinë e Tij ndaj tyre. Në fytyrat e tyre shihen shenjat e gjurmës së sexhdes...” (Fet`h, 29)

Këtu Kurani na flet për vlerat hyjnore, për ata që janë më të afërt me shoqërinë, që me të vërtetë mendojnë për njerëzit dhe, cilësitë e këtyre sahabëve Kurani i përshkruan si “më të mirat”... Ata gjithmonë kërkojnë prej Zotit të tyre “më të mirën” dhe “më të përparmen”; nuk thonë asnjëherë mjaft jemi lartësuar; gjithmonë kërkojnë gjendjen më të lartë, çdo ditë dëshirojnë që të përparojnë: ditën e sotme më shumë se dje, nesër më shumë se sot; sa më afër Zotit, sa më i kënaqur Zoti me ata. Kjo është shkalla më e lartë e ibadetit, lloji më përparimtar i ibadetit; të gjitha ibadetet i bëjnë me një qëllim të vetëm – Allahu, afërsia me Allahun, kënaqësia e Allahut.

“...Përshkrimi i cilësive të tyre është në Tevrat dhe po ky përshkrim është edhe në Inxhil...” (Fet`h, 29)

Më tutje Allahu përshkruan shoqërinë Islame:

“...Ata janë si një farë e mbjellë ku mbin filizi i vet, e ai trashet, përforcohet dhe qëndron në trungun e vet, ajo e mahnit mbjellësin. (All-llahu i shumoi)...” (Fet`h, 29).

Allahu shoqërinë Islame e përshkruan si një farë e mbjellë ku mbin filizi që përforcohet dhe gjelbërohet dhe e mahnit mbjellësin! Kurani i përshkruan aq bukur në një vend këto dy tendenca dhe njerëzit që i përkasin shoqërisë Islame:

“(Të xhenetit janë) Edhe ata që pendohen, ata që sinqerisht adhurojnë, ata që falënderojnë, ata që agjërojnë, ata që bëjnë ruku, që bëjnë sexhde, që urdhërojnë për të mira e ndalojnë nga të këqijat, edhe përmbushin dispozitat e Allahut. Pra, përgëzoi besimtarët.” (Tevbe, 112)

Pra në këtë ajet Allahu po i përmend dimensionet hyjnore të besimtarëve ku përveç tjerash thotë “që urdhërojnë për të mira e ndalojnë nga të këqijat”. Në një vend tjetër thotë:

“Dhe ata që janë të durueshëm, të drejtë, të devotshëm e dorëdhënës dhe të cilët në kohën e agimit (syfyrin) kërkojnë ndjesë.” (Ali imran, 17)

Pra, në këtë ajet në mënyrë të qartë i përshkruan cilësitë e besimtarëve. Këtu të cekim edhe këtë që sa herë në Kuran përmendet durimi (sabër) nënkuptohet “ të duruarit dhe të bërit ballë vështirësive”, edhe atë posaçërisht në arenën e luftës. Feja Islame këto dy tendenca nuk i mban si të ndara njera me tjetrën ose që vijnë në kundërshtim njëra me tjetrën; nëse njërin e injoron atëherë të dyja do të injorohen. Në një hadith për Hazreti Mehdiun (Allahu e shpejtoftë paraqitjen e tij) ku përshkruhen sahabët e tij, thuhet se ata do të jenë:

“Natën si më të devotshmit, ditën si luanët”.

4.5 NJË SHEMBULL PREJ HISTORISË ISLAME

Nëse ashabët e Hazreti Mehdiut (a.f.) prezantohen në këtë mënyrë, atëherë si të kuptojmë prezantimin e sahabëve të Resulullahut (s.a.a.) se çfarë njerëz kanë qenë në të vërtetë. Është një hadith që është regjistruar në përmbledhjen e haditheve “Usul-u Kafi” dhe, të njëjtën e transmeton Mevlana në formë të poezisë në veprën e tij Mesnevije. Hazreti Resulullahu (s.a.a)

një ditë shkon t'i vizitojë Ashabi Suffe-n (shokët e Hazreti Resulullahut (s.a.a.)); këta ishin të varfër dhe jetonin në oborrin e xhamisë së Hazreti Resulullahut (s.a.a). Ishte terri i vonshëm i mëngjesit dhe syri i Hazreti Resulullahut (s.a.a) e vëren një të ri që ishte në një gjendje që ndryshonte prej të tjerëve. Kjo e tërhoqi vëmendjen e Hazreti Resulullahut (s.a.a), sytë i kishte të gropuar, ngjyra e fytyrës e zverdhë; ky i riu ishte në një gjendje jo të zakonshme. "Si e kalove natën"? - e pyet Hazreti Resulullahu (s.a.a) të riun; ky i përgjigjet: "Në gjendje të jakin-it e kalova natën"; kjo kishte këtë kuptim: "Ju që u keni treguar të tjerëve për këtë gjendje dhe ata e kanë dëgjuar këtë, unë e kam parë bindshëm atë çka kanë dëgjuar ata - jakin". Për të marrë edhe një fjalë prej gojës së tij, Hazreti Resulullahu (s.a.a) e pyet: "Domethënë, ti po thua se je bërë prej atyre që e shohin të vërtetën, na trego atëherë cilët janë shenjat e saja"? I riu u përgjigjet: "Shenjat e gjendjes jakin janë: Natën nuk më linte të kaloja në gjumë, ditën nuk më linte të pi ujë dhe për të ngrënë bukë". Kjo domethënë: "Natën e kalova në ibadet, ditën në agjërim". Hazreti Resulullahu (s.a.a) i përgjigjet: "Kjo nuk mjafton për të qenë në atë gjendje, a ke ndonjë argument tjetër?". Atëherë i riu përgjigjet: "Ja Resulullah, në këtë botë po jetoj në një gjendje, ashtu që po i shoh ndodhitë e botës tjetër, zërat prej saj sikur po më tingëllojnë në vesh... Po dëgjoj zërat e atyre që gjenden në Xhennet dhe në Xhehennem. Nëse më lejoni, do t'i tregoj emrat e të gjithë sahabëve që janë për Xhennet dhe për Xhehennem..." Kur vjen fjala deri këtu, i thotë Hazreti Resulullahu (s.a.a) që të ndalet dhe të mos vazhdojë më tutje: "Mjafton, a ke ndonjë dëshirë prej meje", "Shehadeti (rënia dëshmorë) në rrugën e Allahut, Ja Resulullah" përgjigjet i riu.

Pra, dëshira e vetme e të riut ishte shehadeti... Njeriu që arrin imanin (besimin) në Islam është i tillë; këtij i thonë mumin (besimtar); ky është njeriu i Islamit. Të dy brengat i zotëron, por brenga e dytë ka gjetur fillin prej brengës së parë; brenga hyjnore ka vënë në pah brengën e dytë. Kurani thotë:

***"O ju që keni besuar, kërkoni ndihmë me durim e me të falur, se vërtet All-llahu është me durimtarët."* (Bekare, 153).**

Ajeti tjetër me radhë ka të bëjë me agjërimin dhe me ndihmën e agjërimin për njeriun prej saj. Si mund t'i ndihmojë agjërimi njeriut? Nëse i bëjmë ibadet Allahut dhe lartësohemi te Ai, çfarë ndihme mund të kemi prej kësaj? Nëse në shoqëri dikush dëshiron të bëhet Mysliman ose një muxhahid i vërtetë, para së gjithash duhet të falë namazin me gjithë vëmendje dhe në mënyrë të sinqertë me zemër të hapur. Dikush e zhvlerëson namazin duke thënë: "Po çka është namazi, ajo është diçka që u takon pleqve, njeriu duhet të jetë pakëz modern, i shkolluar, intelektual...". Jo, shok... thënia jote nuk është aspak intelektuale. Në kohën e Ymer ibn Hattab-it kur është larguar nga ezani fjalia "Hajje ala hajr-il amel" (nxitoni në vepra mirëbërëse), është bërë me po këtë arsytim të modernizimit. Por ishte një gabim i madh. Sikur që dimë, periudha e tij ka qenë periudha e pushtimeve; luftimet dhe pushtimet vinin njëra mbas tjetrës. Luftëtarët myslimanë shkonin grupe-grupe në luftëra duke luftuar pabesimin (kufr) dhe ortakërinë ndaj Zotit (shirk). Edhe pse në numër më të vogël, shumë ushtri janë gjunjzuar para ushtrisë myslimane. Numri i ushtarëve myslimanë ishte diku rreth 50-60 mijë ushtarë, ndërsa ushtritë përballë tyre numëronin me qindra mijëra ushtarë dhe i takonin dy perandorive shumë të mëdha. Duke luftuar me perandorinë persiane dhe atë bizantine në të njëjtën kohë në dy fronte, numri i ushtarëve myslimanë nuk kalonte më shumë se 100 mijë por fitorja u takoi myslimanëve. Në atë kohë xihadi ishte bërë si një pjesë e pandashme e jetës së myslimanëve. Çfarë ushtarë ka trajnuar dhe formuar Islami është parë edhe më herët. Dhe, në një periudhë të tillë është larguar nga ezani fjalia "Hajje ala hajr-il amel". Pse? Arsyetimi ka qenë ky:

"Duke thirrur "Hajje ale's salat" (nxitoni në namaz) dhe "Hajje ale'l felah" (nxitoni në shpëtim) nuk ka pasur asnjë vërejtje, por kur ka ardhur radha te: "Hajje ala hajr-il amel" (nxitoni në vepra mirëbërëse), atëherë nga frike se mos po e lënë anash xihadin duke u hamendur në atë se a është namazi më i mirë apo xihadi, ata do të mund ta humbnin moralin për luftë! Sepse atij mund t'i paraqitet pyetja: "A të shkoj në namaz apo në luftë?", për arsye se myezini po thotë namazi është vepra më e mirë. Kur të dëgjojë këtë luftëtar do të nxitojë kah namazi dhe në vend

se të shkojë në luftë do të rrijë në Medine afër varrit të Hazreti Resulullahut (s.a.a) dhe do të kryejë punën më të preferuar dhe të kënaqur nga Allahu. Le të shkojnë të tjerët në xihad, le të mbyten dhe të mbysin, plagosen, humbin dorën, këmbën, le të shpohet barku i tij; unë këtu kaq reqate namaz do të fal dhe do të bëhem më i lartësuar se ata, në të njëjtën kohë do të jem edhe afër fëmijëve dhe mund t'u gjendem atyre në rast nevojë... dhe në këtë mënyrë do të pezulloj shkuarjen në luftë”.

Një mendim plotësisht i gabuar; atëherë është dashur që në vend të shprehjes: “Hajje ala hajr-il amel”, të vendoset shprehja "esselat-u hajrun min'en nevm!" (namazi është më i mirë se gjumi); në këtë mënyrë mund të nxiten luftëtarët për të shkuar në luftë sepse kur të thuhet se namazi është më i mirë se gjumi, atëherë do të preferojnë më mirë të luftojnë. Mirëpo, e vërteta qëndron diku tjetër për atë se si përafërsisht njëqindmijë myslimanë kanë përparuar në frontin e luftës dhe kanë korrur sukses mbi suksese mbi ushtritë shumë më të forta dhe më të shumta në numër. Numri i tyre ishte i vogël, por çka i bënte ata që të korrin fitore gjatë pushtimeve? Ku bazohej kjo fitore? Armatimi më superior? A ishin armët arabe më efektive sesa ato bizantine dhe persiane. Jo. Romakët dhe persianët përfaqësonin dy perandoritë më të mëdha dhe ishin pronar të armatimit më të përkryer të asaj kohe. Përballë tyre kishin vetëm shpatën e vjetëruar arabe që ishte vetëm një copë hekuri. A ishte raca arabe më e fortë se ajo perse dhe bizantine? Jo. Para Islamit arabët kishin pësuar disfata të shumta prej të dy perandorive; për shembull, arabët kanë pësuar një humbje prej dinastisë së Sasanidëve nga ana e Shahpur Zulektaf, ku luftëtarët arabë të zënë rob i kanë lidhur me zinxhir. Fuqia e arabëve ishte gjithmonë më e dobët se sa ajo perse dhe bizantine. Atëherë, si ndodhi që arabët të ngadhënjenin mbi Persinë dhe Bizantinë (Perandoria Romake Lindore)? Me çfarë fuqie arritën sukses?

Sigurisht që me fuqinë e imanit. Ka qenë fjalia: ”Nxitoni në vepra mirëbërëse” që u ka dhënë forcë arabëve myslimanë me të cilën e kanë gjuhëzuar ushtrinë armike.

Kjo është forca e namazit; mbështetja te Allahu, dhe sikur që thotë Kurani: të falurit e namazit gjatë natës, hapja e duarve gjatë lutjes, kërkimi nga Zoti yt ndihmë, bëjnë që të fitojë fuqi një Mysliman. Kjo fuqi ia jep një moral dhe vendosmëri shpirtit të tij. Ky moral ishte ajo që ngadhënjëu Perandorinë Bizantine dhe Persiane.

Prej nga arabi kishte marrë këtë fuqi? Nga Imani.

Atëherë, çka qenka namazi?

A nuk është freskimi i imanit? Ai që falet e freskon imanin. Ai që thotë Allahu Ekber në fillim të namazit e humb frikën nga çdo gjë tjetër përveç Allahut, sepse ai po pranon se “Allahu është më i madh”. Kur të pranojë se askush nuk është më i madh se Allahu, atëherë para syve të tij gjithëçka tjetër duket e vogël, e pavlershme, e pakuptimtë. Vetëm një tekbiir dhe gjithë madhështia dhe fisnikëria e asaj që shihet me sy bëhet një hiç. Mumini kur të shohë para syve qindra mijëra ushtarë të armikut thotë: "La havle ve la kuvvete illa billah-il alijjil adhim" (Nuk ka forcë dhe fuqi përveç Allahut të Lartësuar) dhe “Allahu Ekber”, atëherë ngulitet para armikut pa frikë dhe u thotë atyre: “Allahu është i madh, Allahut i mbështetem, prej Atij kërkoj ndihmë, prej Atij e marr fuqinë”.

Pra, luftëtarit po ia jep fuqinë namazi. Ishte një gabim i madh të largosh nga ezani fjalinë: “Hajje ala hajr-il amel” (nxitoni në vepra mirëbërëse) duke u frikuar se mos po e lënë anash xihadin dhe të rrijë në shtëpi për t’u falur në vend se të shkojë në luftë. Ai që mendon në këtë mënyrë, e di që xihadin e ka farz dhe nuk rri në xhaminë e Resulullahut (a.s.) për të falë namazin sepse e di që e ka të ndaluar të rrijë në atë xhami përderisa luftohet në front. Kushti për pranimin e namazit është xihadi dhe kushti për pranimin e xihadit është namazi. Ndarja e të dyve nuk është e mundur, është gabim. Namazi pa xihad nuk ka vlerë, namaz – xihad = zero; xihadi pa namaz nuk është “hajr-ul amel” (vepër mirëbërëse) por një ”sherr-ul amel” (vepër e sherrit). Namazi nuk mund të ndalojë personin nga xihadi, kjo nuk është namazi Islam. Nëse dikush mendon në këtë mënyrë atëherë duhet t’i shpjegohet atij namazi Islam. Në vend që të largohet fjalia që ia mëson dhe përkujton vlerën e namazit, më mirë është të komunikohet në mënyrë të drejtë vlera e namazit. Namazi nuk është urdhëruar për t’u larguar nga xihadi dhe për t’u vetmuar në xhami. Namazi i Islamit është vepra më e mirë (hajr-ul amel). Ai që mendon se namazi e largon njeriun prej xihadit duhet që sa më parë të largojë këtë mendim të gabuar

nga mendja e tij. Ai duhet të dijë se në renditjen (nizam) dhe logjikën Islame, vepra me vlerë më të vlefshme është ibadeti. Në anën tjetër namazi është ibadet por i ka edhe kushtet e veta dhe një prej kushteve është edhe të përmbajë “Kuranin” domethënë të ketë masën e matjes krahas Kuranit. Kjo masë është definuar në Kuran në mënyrë të hapur: namazi do të jetë namaz vetëm kur të tregojë efektin e vet. Çka është efekti i namazit:

“Vërtet namazi largon nga të shëmtuarat dhe të irituarat” (Ankebut, 45).

Pra, efekti më evident i namazit është që të largojë njeriun prej veprimeve të shëmtuara. Nëse njeriu e fal namazin dhe vazhdon me këto veprime të shëmtuara atëherë kjo nuk do të thotë se namazi i tij nuk bën efekt por: “namazi i tij i falur nuk është namaz”. Njeriu i tillë duhet që gabimin ta kërkojë te vetvetja dhe pastaj mbas një analize të namazit si: pse dhe kujt po i falet, ta përmirësojë namazin.

Namazi...

Namazi mund t’i realizojë njeriut të gjitha vlerat njerëzore dhe Islame. Mjafton që të falet drejtë, t’ia japë hakun që i takon namazit. Prej Hazreti Aliut (a.s.) mund të mësojmë shumë gjëra. Të gjitha vlerat Islame mund t’i vërejmë te ai. Në Nehxh-ul Belaga mund të vëreni në çdo faqe një tjetër njeri përpara syve, sepse ai i përmban të gjitha dimensionet Islame. Në çdo faqe të librit një tjetër personalitet, sepse ai përmban të gjitha vlerat Islame në një personalitet të vetëm. Në një vend vërehet logjika e heroit, sikur tërë jetën të ketë kaluar me profesionin e ushtrisë; parashtron strategjinë luftarake me një logjikë të shkëlqyeshme ushtarake. Në vendin tjetër e shihni personalitetin tjetër; edhe ky është Hazreti Aliu (a.s.), por tani është i dhënë me gjithë ekzistencën e tij mbas ibadetit, përveç dashurisë ndaj Zotit asgjë tjetër nuk mendon ky arif (njeriu që ka njohuri për Allahun) i denjë.

4.6 TRIMËRIA DHE ZEMËRGJERËSIA E HAZRETI ALIUT (A.S.)

Nehxh-ul Belaga përmban shumë personalitete të ndryshme të Hazreti Aliut (a.s.). Por, pasi që jemi të kufizuar në lidhje me temën tonë, do të përqendrohemi vetëm në njërin prej tyre edhe atë lidhur me logjikën apo arsyen Islame. Në lidhje me këtë do të përqendrohemi në një fragment nga fjalimi i Hazreti Aliut (a.s.):

Në luftën e Siffinit, para se të fillojë lufta, ushtritë e Hazreti Aliut (a.s.) dhe Muavijes ishin ndeshur për herë të parë në brigjet e lumit Eufrat. Para se të fillojnë luftimin, të dy ushtritë kishin dërguar paraprakisht forcat e veta dhe Muavija në marrëveshje me komandantët dhe njësitet e veta kishte okupuar brigjet e lumit Eufrat. Në këtë mënyrë kishte ndërprerë vijën e ujit për ushtrinë e Hazreti Aliut (a.s.) dhe i kishte privuar nga nevojat elementare jetësore ushtarët e Hazreti Aliut (a.s.). Në këtë mënyrë ata llogaritnin se Hazreti Aliu (a.s.) do të tërhiqet me ushtrinë e vet për shkak të mungesës së ujit dhe pastaj Muavije do të shpallë fitoren. Hazreti Aliu (a.s.) para fillimit të luftimeve mendohej të arrinte kompromis me palën tjetër (armike) në lidhje me çështjet që mund të zgjidhen pa derdhur gjak. Aq më mirë, nëse ishte e mundur që të evitohej edhe lufta në tërësi dhe të arrihej ndonjë marrëveshje në lidhje me mosmarrëveshjet në mes tyre. Arritja e marrëveshjes ishte primare për Hazreti Aliun (a.s.) sepse në këtë mënyrë i është ikur derdhjes së gjakut të myslimanëve që konsiderohet si mëkat dhe për Hazreti Aliun (a.s.) marrëveshja gjithnjë kishte përparësi ndaj luftës. Në këtë kuptim, kur dëgjoji se ushtria e Muavijes kishte okupuar brigjet e Eufratit, më së pari dërgoi një lajmëtar duke e porositur Muavijen: “Ende pa u ballafaquar në front dhe pa e parë njëri tjetrin në front ballëpërballë, ju veç e mbyllët rrugën e ujit për neve”. Me këtë dëshironte të thoshte se kjo ishte një shenjë e nxitjes së luftës nga ana e tij.

Mbasi e mori mesazhin e Hazreti Aliut (a.s.), Muavija i thirri oficerët e lartë të luftës në një mbledhje për të marrë mendimet e tyre në lidhje me këtë. Muavije tha: “Aliu kërkon të hapet vija e ujit, çka mendoni ju për këtë?” Në mbledhje u dëgjuan zëra të ndryshëm, prej hapjes deri te moshapja e vijës së ujit. Amr Ibn As-i tha: “Lëshojeni ujin, sepse në të kundërtën do ta marrë

me forcë dhe pastaj do të turpërohem para ushtarëve tanë”. Mirëpo të tjerët nuk lejuan një gjë të tillë dhe thanë se është gabim të veprohet në atë mënyrë duke e konsideruar këtë si një epërsi dhe se Aliu nuk ka gjasa t'i fitojë këto brigje me luftë. Në fund ngadhënjeu mendimi i grupit të dytë dhe vendosën që mos ta hapin vijën e ujit për ushtrinë e Hazreti Aliut (a.s.). Kur e mori lajmin për këtë vendim, Hazreti Aliu (a.s.) e kuptoi se me këtë gjest po iniciohet në mënyrë të pashmangshme lufta, gjakderdhja dhe përdorimi i shpatës. Tani më iu imponua lufta Hazreti Aliut (a.s.) dhe ai nuk kishte tjetër zgjidhje. E mblodhi ushtrinë dhe mbajti një fjalim para ushtarëve. Ishte një fjalim më efektiv se sa mijëra mendime dhe marshe luftarake dhe përmbante trimëri në tërë kuptimin e saj:

“Ushtarë! Muavija ka mbledhur një grup të të lazduarve dhe ka dalë përpara jush. Ujin e Eufratit jua kanë mbyllur juve dhe dëshirojnë t'jua ndalojnë atë. Çka thoni ju për këtë? Keni dy rrugë të zgjidhjes: Ose të jetoni të poshtëruar, ose të luftoni dhe të vdisni me nder. Shokë! A doni ujë? A dëshironi që të shuani etjen nga uji i Eufratit? Atëherë, më së pari shuani etjen për gjak të të mjerëve përmes shpatave tuaja. Nëse doni ujë, shpërlani shpatat tuaja me gjakun e të devijuarve që jua kanë mbyllur juve rrugën e ujit... Pastaj do të arrini te uji i dëshiruar! Etjen mund ta shuani vetëm përmes trimërisë, tjetër rrugë nuk ka.”

Mbas kësaj ka folur fjalinë që kishte kuptimin e jetës apo të vdekjes. Një fjali që e dridhi dhe e emocionoi tërë ushtrinë e tij; një fjali që i dha gjallëri ndjenjave dhe vloi gjakun në damarët e tyre. Sipas Hazreti Aliut (a.s.) kjo ishte një fjalim ushtarak:

“Shokë! Çka është jeta sipas jush?

A është jeta ecja mbi sipërfaqen e tokës, lëvizja përmes këmbëve, ngrënia, pirja dhe fjetja?

Po vdekja, çka është vdekja sipas jush?

Të futurit nën tokë?

JO! Patjetër që jo!

Jeta dhe vdekja nuk kanë të bëjnë me këtë fare.

Të jetosh, do të thotë të jesh fitues edhe duke vdekur .

Të vdesësh, do të thotë të jetosh me humbje dhe në robëri.

Jeta me poshtërime është vdekje, vdekja e lartësuar me trimëri është jetë”

Ja, kjo ishte fjalimi i Aliut (a.s.); një poemë epike, një thënie heroike. Më e mirë se qindra mijëra marshe luftarake.

“Pranimi i robërisë dhe poshtërsisë është vdekje, luftimi i guximshëm dhe vdekja heroike është jeta”

Me këtë besim kushdo që hyn në luftë, patjetër që do të fitojë. Dhe si pasojë, trupat e ushtrisë së Aliut (a.s.) me një luftim të shkurtër pushtuan burimet e ujit të Eufratit dhe tani ushtria e Muavijes mbeti pa ujë! Muavija i dërgoi një letër Hazreti Aliut (a.s.) ku kërkonte ujë prej tij. Njerëzit e Hazreti Aliut (a.s.) u thanë dërguesve të letrës se nuk do të pranojë një gjë të tillë Hazreti Aliu (a.s.): “Ju e keni prerë vijën e ujit dhe nuk keni dhënë ujë, si po pritni tashti ujë prej tij” Mirëpo Hazreti Aliu i qetësoi ata dhe ua mbushi mendjen se kjo nuk është sjellje e mirë: “Atë që bënë ata ishte një gabim, mos të bëjmë edhe ne të njëjtën; kjo nuk është trimëri, nuk na takon neve një gjë e tillë... Unë armikun e kërkoj në arenën e luftës, fitoren e kërkoj në frontin e luftës. Vepra e tyre është e papëlqyer dhe nuk është diçka që mund të durohet as nga ana jonë as nga ana e nderit të një Myslimani të vërtetë.” Dhe, tha se mund të marrin ujë sa të kanë nevojë për të.

Kjo është trimëria dhe guximi. Trimëria është më e lartë se guximi. Hazreti Aliu (a.s.) përshkruhet nga Mevlana në këtë mënyrë:

“Në guxim je luani i Allahut

Në trimëri vetëm ti e njeh veten”

Trimërinë tënde nuk mund ta kuptojmë, nuk përmbahet në gjuhë dhe në fjalë. Kjo është vetëm një dimension i tij.

4.7 LUTJA E HAZRETI ALIUT (A.S.)

Kohë mbas kohe, kur i jepej rasti për kohë të lirë nga aktivitetet sociale që e preokuponin, Hazreti Aliu (a.s.) mbetej vetëm me Zotin e tij, izolohej prej njerëzve; me një dashuri dhe përkushtim që vështirë përshkruhet, i bënte ibadet Zotit të vet. Për këtë mund të lexojmë në Nehxh-ul Belaga:

“O Allahu im! Ti je për të gjithë të afërmit e Tu, më i afërmi dhe më i miri për ata. Më afër se Ti nuk kam askënd, më afër se Ti nuk kam parë ende askënd. Unë jam i vetmuar, vetëm me Ty unë ndiej.

O Allahu im! Prej të gjithë atyre që mbështeten te Ti, Ti je më i denjë për t’u mbështetur. Atij që bën thirrje, Ti je i pari që arrin në ndihmë dhe gjithnjë i gatshëm për ndihmë.

O Allahu im! Ti e di se çka përmbajnë zemrat e të afërmeve të Tu, të atyre që të dashurojnë Ty, që të njohin Ty; Ti e di të fshehtë e tyre, të brendshmen dhe të jashtmen e tyre, fytyrën e vërtetë të tyre. Gradat e tyre të afrisë dhe të mendjehollësisë i njeh Ti deri në detaje. Sekretet e tyre janë të hapura para Teje, të fshehtat e tyre janë të shpalosura para Teje, zemrat e tyre janë duke fluturuar kah Ti.”

Unë këtu, do t’u preferoja me këmbëngulje të gjithë Myslimanëve që të lexojnë duanë e Kumejlit. Është duaja e Hazreti Aliut (a.s.) të cilën ia ka mësuar Kumejlit. Një lutje e shkëlqyeshme nga këndi i Gnostikës, është arritur kulmi i Irfanit në këtë lutje. Dikush që e lexon këtë lutje do të vërejë se këtu nuk gjendet as kjo botë as bota e Ahiretit (xhenneti dhe xhehennemi). Atëherë, çfarë lutje është ajo ku nuk gjendet as kjo botë as bota tjetër? Në këtë lutje kemi të bëjmë me diçka që është më tutje se të dy botërat. Në duanë e Kumejlit është vetëm Allahu. Kjo lutje ka të bëjë vetëm me të drejtuarit Allahut dhe përmendje vetëm të Allahut, me entuziazmin para madhësisë dhe lartësisë së Tij; një lidhje e një robi që është i mbushur me pastërti të brendshme. Lutja është e mbushur me robërinë e plotë të njeriut ndaj Allahut dhe këtë e parashtron në mënyrë të shkëlqyeshme duaja e Kumejlit.

Është edhe një lutje nga Imam Zejnel Abidini (a.s.) që quhet duaja e Ebu Hamza Sumalit. Këtë lutje e lexonte Imami (a.s.) gjatë mëngjesëve të muajit Ramazan. Këtë lutje mund të kuptojë vetëm ai që e lexon me ndjenja dhe me vëmendje të plotë.

Lutja...

Hapi i parë i myslimanizmit. Hapi i parë në fe drejtuar Zotit, për t’u afruar te Zoti. Përfitimt të afërsisë së Tij me gjithë qenien dhe ekzistencën tonë. Mbas drejtimit kah Ai, do të bëhemi të ndërgjegjshëm ndaj përgjegjësive tona që i kemi kundrejt Tij dhe do të mundohemi që t’i përmbushim ato në mënyrë sa më të sigurtë. Largimi prej të gjitha tendencave të njëanshme është e domosdoshme. Ymmeti Islam ka vuajtur gjithmonë prej këtyre tendencave të njëanshme: këto tendenca të njëanshme dhe njëdimensionale, gjithmonë kanë ardhur te gabimi i njëjtë dhe devijimi i njëjtë, por këto janë shfaqur në forma dhe mënyra të ndryshme. Për këtë arsye, duhet ta dimë mirë vlerën e lutjes dhe të japim kujdesin e duhur.

Kjo është shumë me rëndësi.

Pak para ndërrimit jetë të Imam Xhafer Sadikut (a.s.) kur ishte i shtrirë në shtrat, i thirri të gjithë të afërmit e tij. Imami i hapi sytë për herë të fundit, i vështrroi të gjithë dhe për herë fundit i këshilloi të afërmit:

“Ata që e zvogëlojnë vlerën e namazit, janë të përjashtuar nga shefaati (ndërmjetësimi në Ditën e Gjykimit) ynë”.

Kryqëzimi jetësor më i çuditshëm i Hazreti Aliut (a.s.) ndodhi në 45 minutat e fundit të jetës së tij. Studimi i jetës së tij mund të bëhet duke e ndarë jetën e tij në periudha të ndryshme. E para, prej lindjes deri te fillimi i misionit të Hazreti Resulullahut (s.a.a.). E dyta, prej fillimit të misionit deri te shpërngulja e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) në Medine. E treta, prej shpërnguljes deri te momenti i ndërrimit jetë të Hazreti Resulullahut (s.a.a.), që paraqet pjesën më interesante dhe më të begatshme me të ndodhura të jetës së Hazreti Aliut (a.s.). Mbas ndërrimit jetë të Hazreti Resulullahut (s.a.a.) deri te zgjedhja e tij për kalifë, vjen periudha e katërt e jetës së tij që përmban tipare të posaçme të jetës së tij. Pjesa e pestë e jetës së Hazreti Aliut (a.s.) është periudha 4-5 vjeçare që kaloi si kalifë. Dhe periudha e posaçme e tij

përfundimtare ishin 48 orët e fundit, që fillon prej momentit të plagosjes deri te largimi nga kjo botë kalimtare, e që njëkohësisht ishte periudha më mahnitëse e jetës së Hazreti Aliut (a.s.). Se është një njeri i përkryer, kjo mund të vërehet në mënyrë të qartë në këtë periudhë të fundit të jetës. Është duke jetuar momentet e fundit të jetës së tij, vdekja po troket te dera. Një prej shenjave më të qarta të dallimit të njeriut të përkryer është momenti përballues i njeriut me vdekjen dhe reaksioni i tij në atë çast; kjo është një masë matëse për vlerën e njeriut të përkryer. Atëherë, të shohim se si e pranoi Hazreti Aliu (a.s.) vdekjen. Në momentin e rënies së shpatës në kokën e Hazreti Aliut, thotë vetëm dy fjalë:

1. Kërkon që të kapet vrasësi;

2. “Falënderimi qoftë për Zotin e Kabes, shpëtova, arrita shehadetin (vdekjen në rrugën e Allahut)”.

Shehadeti ishte shpëtim sipas tij.

Hazreti Aliu (a.s.) kishte marrë një plagë të rëndë. Atë e bartën në shtëpinë e tij dhe e shtruan në shtrat. E thirrën Usejd bin Amrin, mjekun më të njohur të asaj kohe që jetonte në Kufe; Mbas një ekzaminimi mjeku tha se nuk ka shpresë më për të... Zakonisht nuk i tregohet të sëmurit se nuk ka më ilaç për të, por mbasi që ishte në pyetje Hazreti Aliu (a.s.), mjeku tha: “O udhëheqësi i besimtarëve, nëse keni ndonjë testament, është koha për ta bërë atë.”

Në këtë moment Ymmi Gylsymja, vajza e vogël e Hazreti Aliut (a.s.), shkon te vrasësi i babait, fillon ta mallkojë atë dhe i afrohet pranë tij duke e qortuar: “Çka të ka bërë babai im që ia bërë këtë të keqe? Shpresoj se babai im të shëndoshet dhe ti do të turpërohesh nga vepra jote”. Por, vrasësi Ibn Mulxhemi ia pret shpresën vajzës së vogël, duke thënë: “Mos shpresoj kot, unë atë shpatë e kam blerë 1000 dirhemë dhe e kam mprehur me helmin më të fortë. Po t’ua qitja këtë sasi të helmit jo vetëm në kokën e babait tënd por edhe të gjithë banorëve të Kufes, do t’i mbyste të gjithë. Prandaj, mos shpresoj se nuk ka gjasa më për të shpëtuar”.

Një sjellje mahnitëse e Hazreti Aliut (a.s.) është edhe sjellja e tij ndaj vrasësit të vet... Në një gjendje të tillë, mbasi nuk mund të ushqehet, Hazreti Aliu (a.s.) i sollën qumësht për të pirë. Kur e pa qumështin, iu kujtua vrasësi dhe tha: Çka do që të më sillni mua, jepjani edhe atij”. Duke e bërë testamentin, porositi që të silltet mirë ndaj vrasësit të tij dhe duke mos tepruar në asnjë mënyrë: “Mbasi të vdes mos flisni se si udhëheqësi i besimtarëve vdiq ashtu apo kështu, në mbytjen e tij kishte gisht edhe filani duke i akuzuar edhe të tjerët... Mua më ka mbytur vetëm një person”. Pastaj u kthye kah Imam Hasani (a.s.) dhe i thotë: “Biri im, ai më ka goditur me vetëm një të goditur; jo dy apo tri por vetëm një. Mbas meje, këtë çështje po e lë në dorën tënde: nëse do, liroje, nëse do, dënoje, vetëm nëse e dënon, mos harro se ai më goditi me vetëm një të goditur, mbas kësaj nëse vdes apo nuk vdes, mos e godit më”. Mbas këtyre fjalëve pyet prapë për gjendjen e Ibn Mulxhemit: “Jepini ujë edhe bukë, mos harroni”

Po, ky është Hazreti Aliu (a.s.). Qëndrimi dhe sjellja e tij karshi armikut dhe vrasësit të tij është ky... Sa mirë ka thënë Mevlana:

“Në guxim je luani i Allahut.

Në trimëri cili je, përveç teje kush e di?”

Kjo është vetëm një prej mijëra shembujve për trimërinë dhe humanizmin e tij,

Është i shtrirë në shtratit e vdekjes... Çdo minutë gjendja po i keqësohet, helmi po përhapet në çdo pjesë të trupit dhe gjithnjë e më shumë po e tregon efektin e vet. Të gjithë të afërmit dhe shokët që kishin dëgjuar për këtë ngjarje ishin afër trupit të tij të shtrirë. Njerëzit po presion edhe para shtëpisë së tij, tërë qyteti është duke mbajtur zi dhe duke vajtuar, të mrrolur, të heshtur, të pikëlluar, të qarët në çdo pjesë të qytetit... Në këto momente Hazreti Aliu (a.s.) në një gjendje krejtësisht tjetër, fytyra po i buzëqesh dhe duke falënderuar Allahun: “Falënderimi qoftë për Allahun, aspak nuk po më duket kjo punë e pashijshme që më ka ardhur në kokë, kjo është vetë shehadeti; kjo ishte dëshira ime më e madhe, e posaçërisht që ndodhi gjatë kohës së namazit, e bëri më madhështore këtë shehadet. Çka mund të jetë më e bukur se kjo?”

Mbas kësaj përdor një thënie të njohur arabe. Sikur që dihet, në atë kohë arabët kanë jetuar në shkretëtirë nën kushte shumë të vështira. Problemi më i madh i tyre ishte uji, për këtë

arsye gjithnjë vendoseshin në ato vende ku kishte gjelbërim dhe ujë. Kur të terej uji dhe thahej gjelbërimi kërkonin ndonjë vend tjetër. Por, gjatë vapës së mesditës në shkretëtirë qëndrimi në diell bëhej i padurueshëm dhe për këtë arsye vetëm pak para mbrëmjes dhe gjatë natës ishin në kërkim të ujit. Për këtë arsye, gjatë atyre ditëve shprehja më e shpeshtë që përdorej në mes të arabëve ishte: “Miq, ashtu siç gëzohet dikush kur të gjejë ujë në mesnatë, ashtu jam gëzuar edhe unë.... Atë çka kërkova e gjeta, tani e kam ndenjen sikur të isha takuar me të dashurin”.

Në lidhje me këtë shprehjen “Falënderimi qoftë për Zotin e Kabes, shpëtova” Hafëzi e komenton:

*“Mbrëmë, para kohës së mëngjesit nga brenga më shpëtuan
Në terrin e natës, ujin e jetës më dhanë
Sa e shenjtë ka qenë nata dhe sa i lumtur e i gëzuar ka qenë mëngjesi
Në atë natë të Kadrit unë e mora beratin (lirimin) tim“*

Thëniet më të impresionuara që kanë lënë përshtypje më të madhe, ishin ato të 45 orëve të fundit të jetës së Hazreti Aliut (a.s.)

Hazreti Aliu (a.s.) u plagos në mëngjesin e 19 të Ramazanit dukë gdhirë agu, dhe si pasojë e varrës së marrë nga goditja vdekjeprurëse kah fundi i natës së 21 të Ramazanit duke pirë lëngun e shehadetit, fluturoi drejt botës së engjëjve.

Ishin çastet e fundit...përreth tij njerëz të pikëlluar, helmi po e bënte të veten; herë mbas here humb vetëdijen dhe prapë kthjellet. Me tërë forcën e tij mundohet që deri në frymën e fundit të japë këshilla të çmueshme si perla që përmbanin urtësi. Këshilla e tij e fundit përbëhej prej 20 rreshtave, çdonjëra më e çmueshme se tjetra. I thirr të gjithë të afërmit dhe një nga një i këshillon, duke filluar nga Imam Hasani (a.s.) dhe Imam Hyseini (a.s.). Këtë këshillë i drejton jo vetëm të dyve, por edhe të gjitha gjeneratave që do të vijnë deri në Ditën e Gjykimit:

“Juve të dyve si dhe të gjithë fëmijëve të mi, Ehli Bejt-it dhe çdonjërit tek të cilët arrijnë këto fjalë, jua lë porosi: Frikohuni nga Allahu, ruani marrëdhëniet ndërnjerëzore dhe punët vërinë në baraspeshë. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi Hazreti Resulullahun (s.a.a.) dhe mbi pasardhësit e tij, ai thoshte:

“Pajtimi i dy njerëzve është vepër më e lartë se namazi nafîle (namaz i preferuar -jo i obligueshëm) dhe agjërimi nafîle (agjërim i preferuar-jo i obligueshëm).

Për hir të Allahut, për hir të Allahut kujdesuni për jetimët; mos i lini herë të unët e herë të ngopur, të drejtat e tyre mos i shkelni.

Për hir të Allahut, për hir të Allahut respektoni Kuranin

Për hir të Allahut, për hir të Allahut mos e braktisni namazin, sepse namazi është shtylla e fesë...” (Nehxh-ul Belaga)

Dhe kështu vazhdoi deri te pika e njëzet. Ata që e vështronin në këto momente Hazreti Aliun (a.s.) mund të vërenin se mbas kësaj porosie gjendja e tij u keqësua, sytë iu mbyllën, në ballë u shfaqën pikat e mëdha të djersës, buzët i dridheshin dhe diçka mezi fliste në ato çaste. U afruan për të dëgjuar se çfarë po flet, dhe dëgjuan se fjalët e tij të fundit ishin fjalët e shehadetit "Esh-hedu en la ilahe illallah ve esh-hedu enne Muhammeden abduhu ve Resuluhu..."

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E PESTË

DEFINIMI I NJERIUT TË PËRKRYER SIPAS SHKOLLAVE TË NDRYSHME

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Ai është që arabëve të pashkolluar u dërgoi Pejgamberin nga mesi i tyre që t'ua lexojë ajetet e Tij, t'i pastrojë ata, t'ua mësojë librin dhe sheriatin, edhe pse më parë ata ishin në një humbje të dukshme.” (Xhuma, 2)

Ekzistojnë shumë shkolla të ndryshme që janë munduar të shpjegojnë kuptimin e njeriut të përkryer, çdonjëri në mënyrën e vet. Sipas këtyre ideologjive “morali” nuk ka të bëjë fare me diturinë por me shkencën dhe nuk është diçka që ekziston sipas natyrës ekzistuese, por është diçka që duhet të ekzistojë me statusin “duhet të ekzistojë”.

Morali është diçka që njeriu duhet ta zotërojë si tërësi e kualiteteve dhe ai që ka këto kualitete mund të arrijë shkallën më të lartë të njerizimit – të bërit njeri. Ose me fjalë tjera, njeriu i përkryer është ai i cili përmbledh të gjitha këto kualitete.

5.1 SHKOLLA E MENDJES (ARSYES)

Në lidhje me temën e njeriut të përkryer, shkollat e ndryshme kanë dhënë definicione të ndryshme dhe në lidhje me këtë, do të ndalemi vetëm te pikëpamjet e tyre themelore. Njëra prej shkollave është ajo që për bazë e merr mendjen ose arsyen. Karakteristikë e kësaj shkolle është se njeriu i afrohet nga ana e mendjes. Mendja (arsyeja) është guri më i çmuar i njeriut. Njeriu e bën njeri mendja dhe mençuria e tij. Dhe, mendja është forca motorike e të menduarit dhe të idesë.

Një prej filozofëve të mëhershëm, në mesin e tyre edhe filozofët tanë që e ka marrë këtë pikëpamje si bazë, është edhe dijetari Ebu Ali Sina. Sipas tyre, njeriu i përkryer do të thotë njeri i urtë që zotëron dije dhe mençuri; ose thënë ndryshe, përkryerja ka të bëjë me diturinë dhe urtësinë. Çka nënkuptonin ata me “urtësi”? A ka të bëjë me kuptimin e ditëve të sodit që ka dituria (ilm)? - Jo. Me urtësi ata nënkuptojnë komentimin e drejtë dhe të përgjithshëm të çdo gjëje që ekziston dhe që na rrethon; e kjo ndryshon prej kuptimit të vërtetë të diturisë. Për të kuptuar më mirë këtë, të provojmë që të shpjegojmë shkurtimisht dallimin në mes të diturisë dhe filozofisë:

Të marrim për shembull një person që dëshiron ta njoh qytetin e Teheranit dhe të marrë dituri në lidhje me këtë qytet. Për këtë person mund t'i japim dy lloj informatash në lidhje me qytetin:

- 1- Në mënyrë shkurt dhe të përgjithshme, por që është esenciale për qytetin;
- 2- Pjesërisht, por në detaje dhe të qartë

Në mënyrën e parë të dhënies së diturisë do t'i tregojmë për shembull, për hartën e Teheranit nga ana e një inxhinieri që punon në Kuvendin e Komunës. Nëse prej një njeriu të tillë kërkohet që ta vizatojë hartën e Teheranit, ai menjëherë do të vizatojë në një copë letër kufijtë e qytetit, ndarjen sipas pjesëve të qytetit, rrugët kryesore, sheshet, parqet etj. Në këtë

mënyrë jeni të njoftuar në mënyrë të përgjithshme me qytetin e Teheranit. Mirëpo, në këtë hartë nuk mund të tregojë me saktësi vendin e shtëpisë ku banoni.

Në mënyrën e dytë të informimit të pjesshëm por në detaje, kemi të bëjmë me një person tjetër që mund të na i japë këto informata. Ky person ndoshta nuk di t'i numërojë të gjitha rrugët kryesore ose sheshet, ndoshta edhe shumicës prej tyre nuk ua di as emrat dhe vendet e tyre, por për disa pjesë të qytetit i di të gjitha detajet; për shembull emrat e rrugëve, rrugicave, shkurtesave, daljet e rrugëve ku të shpijnë, numrat e shtëpive, shitoreve, ngjyrat e dyerve të ndonjë shtëpie, e tjera.

Atëherë, po vijmë në konkluzion se ai që e di tërë qytetin në mënyrë të përgjithshme, nuk i di detajet e pjesëve të qytetit, ndërsa ai që i di detajet e një pjesë të qytetit nuk e di në mënyrë të përgjithshme tërë qytetin. Ai që merret me filozofi është njëjtë sikur personi i parë. Filozof thuhet për personin që mundohet të kuptojë dhe të njohë ekzistencën në mënyrë të përgjithshme. Qëllimi i tij është të kuptuarit e fillimit dhe të fundit të botës rrethuese, fazat e saja evolutive, të zbulojë rregullat që vlejné për natyrën e saj. Ai interesohet vetëm për rregullat e përgjithshme, nuk i interesojné detajet, për shembull dituria për një shtazë, një bimë, gurrë apo për diellin. Në pikëpamjen e filozofit “urtësia” nënkupton rregullat e përgjithshme që vlejné në univers. Ai mundohet të bëjë përmbledhjen e tërë universit në mendjen e tij dhe të bëjë kufizimin e saj në një plan të vetëm; por përmbajtja e këtij portreti të formuar në mendjen e tij është e padefinuar dhe e panjohur – është vetëm teorike. Sipas tyre përkryerja e njeriut ka të bëjë me reflektimin e kufizimit të universit në mendjen e njeriut. Në këtë drejtim, filozofët e vjetër kanë komentuar në këtë mënyrë: “Mendja (arsyeja) e njeriut duhet t'i përshtatet mendjes (arsyes) së universit. Në këtë mënyrë esenca e njeriut bashkohet me esencën e universit dhe bëhet një univers i vetëm - në kuptimin e mendjes.”. Sikur që ka thënë poeti:

*“Ai që e merr hisen e vet prej diturisë
Bëhet një botë në vete, një botë e vogël”*

Pra, sipas filozofëve, njeriu i përkryer është njeriu që e ka të zhvilluar mendjen në atë shkallë sa që ka arritur përkryerjen. Kjo mendje e përkryer qenka ajo mendje që në vete përmban të gjitha dimensionet dhe kufizimet e formuara të universit. Kjo formë dhe imagjinatë paraqitet në ndërgjegjen e tij përmes metodës së deduksionit dhe të të menduarit. Pra, duke përdorur mendjen dhe duke menduar përfshin tërë qenien e universit. Por, filozofët nuk mbesin me kaq. Ata shkojnë më tutje dhe thonë se urtësia ndahet në dy pjesë:

1. Urtësia teorike, ose dituria teorike; ka të bëjë me atë që shpjeguar deri më tani, dhe

2. Urtësia praktike, ose dituria praktike; me këtë synohet që me forcën e mendjes njeriu të mund të sundojë me ekzistencën. Më tutje filozofët e paraqesin edhe këtë përfundim: Mbasi që ta reflektojmë realitetin e universit në mendjen tonë përmes urtësisë teorike dhe të përfshijmë kuptimin e universit përmes fuqisë së mendimit, njeriu do të arrijë deri te njeriu i përkryer duke i nënshtuar të gjitha forcat dhe dëshirat ndaj mendjes.

Me fjalë të tjera, kjo shkollë është shkolla e mendimit dhe e diturisë së përgjithshme.

5.2 SHKOLLA E DASHURISË

Një shkollë tjetër që flet për njeriun e përkryer është shkolla e dashurisë.

Shkolla e dashurisë rrjedh prej shkollës së Irfanit, ku sipas tyre përkryerja arrihet përmes dashurisë dhe përmes dashurisë arrihet deri te Allahu; sipas tyre këto janë të pandashme. Kjo shkollë është shkollë e lëvizjes, nuk është sikur shkolla e mendjes; te shkolla e mendjes nuk flitet për lëvizjen e urtësisë, por vetëm për të menduarit. Në ideologjinë mendore kemi të bëjmë vetëm më lëvizjen e të menduarit dhe të inteligjencës. Ndërsa shkolla e dashurisë është shkollë e lëvizjes dhe e aksionit. Por, kjo lëvizje nuk është horizontale por vertikale, gjithnjë duke u lartësuar shumë e më shumë. Më vonë kjo lëvizje shndërrohet në lëvizje horizontale, por për të arritur deri te përkryerja së pari duhet të bëhet lëvizja vertikale-drejt Allahut. Sipas kësaj shkolle, udhëtarit të dashurisë për të kuptuar të vërtetat esenciale nuk i mjafton vetëm mendja, të

menduarit dhe deduksioni. Për t'u afruar te Ai duhet dhënë rëndësi më tepër shpirtit (ruh), sepse shpirti i njeriut është ajo që lëviz dhe kjo lëvizje e tij do të vazhdojë deri sa të mbërrijë te Allahu. Për këtë arsye ithtarët e shkollës së dashurisë gjithmonë e kritikojnë mendjen.

Pjesa më interesante e literaturës sonë ka të bëjë me debatin dhe diskutimin në mes “mendjes” dhe “dashurisë”. Këto debate në përgjithësi janë bërë nga ana e arifëve, dhe gjithmonë është tentuar që të vërtetohet se dashuria ngadhënjën mbi mendjen dhe është mbi mendjen. Ata janë të qëndrimit se njeriu për të arritur përkryerjen nuk i mjafton mendja dhe të menduarit: “Mendja nuk është e tëra që zotëron njeriu, mendja është vetëm një pjesë e qenies, është vetëm një mjet sikur që është syri”. Breston, një prej mendimtarëve të shekullit të fundit, është ndalur në këtë temë dhe në lidhje me këtë ka konstatuar se perla e ekzistencës së njeriut nuk është mendja por shpirti. Shpirti i takon botës së dashurisë - të dashuruarit dhe përveç rrugëtimit deri te Allahu nuk ka asnjë rol tjetër. Për këtë arsye, dashuria dhe përmbajtësi i saj - shpirti, preferohen si më të lartësuar se mendja. Shembujt e dashurisë dhe shkrirja e saj në enën hyjnore si dhe të preferuarit ndaj mendjes dhe deduksionit, vërehet në mënyrë të qartë në poezitë e Hafëzit. Besimet e tyre të “tevhidit” (njësisë së Zotit) kanë një kuptim krejtësisht tjetër. Është tevhidi i “vahdet-i vuxhudit” (tevhidi i njësisë së ekzistencës). Në një shkallë të tillë të tevhidit çdo gjë ndërron formën e vet. Gjithçka mbështillet me një formë “hakkani” (të vërtetës). Pastaj, shfaqet lidhja në mes njeriut dhe Allahut. Sipas kësaj shkolle modeli i njeriut të përkryer në shkallën më të lartë “hyjnizohet”, bashkohet me Allahun dhe humbet në Te. Sipas tyre njeriu i përkryer nuk është asgjë tjetër përveç njeriut të bashkuar me Zotin. Në këtë kuptim, njeriu që arrin përkryerjen e humb “unë”-in e tij dhe fundoset te Allahu.

5.3 SHKOLLA E FUQISË

Kjo shkollë nuk i jep rëndësi as mendjes e as dashurisë, por vetëm dhe vetëm “fuqisë” dhe “forcës”. Sipas tyre njeriu i përkryer është njeriu që zotëron “forcë dhe fuqi”, sepse përkryerjen nuk është asgjë përveç “fuqisë dhe forcës”. Është forca dhe sundimi - çfarëdo qoftë metoda apo komentimi, tjetër asgjë nuk është përkryerja. Filozofët grekë të kohës antike të quajtur “sofistë”, kanë qenë ithtarë të këtij mendimi dhe e kanë vendosur në agjendën ditore në mënyrë të qartë. Sipas tyre “fuqia dhe forca” është vetë “drejtësia”; sipas kësaj rrjedh se njeriu sa më i fortë që është aq më “drejt” është. Dhe si rrjedhojë e kësaj, ai që është i dobët nuk ka “të drejtë”

Sipas kësaj shkolle, koncepti i drejtësisë dhe i padrejtësisë nuk ekziston, këto janë fjalë të pakuptimta. Esenca është fuqia dhe, drejtësia lind prej fuqisë. Të jesh i fuqishëm do të thotë të jesh i drejtë. Atëherë, tërë mundin e tij njeriu duhet ta drejtojë në fitimin e fuqisë dhe në lidhje me këtë në gjetjen e rrugëve dhe të metodave për t'u bërë sa më i fuqishëm. Niqe, filozofi i njohur gjerman që jetoi para dy shekujve, ishte njëri prej atyre që e kanë bërë ringjalljen e kësaj filozofie. Me një përmbledhje të pikave kryesore të kësaj filozofie aplikoi sofizmin në mënyrë më të moderuar. Sipas kësaj shkolle ideologjike “të jesh i drejtë, të vepruarit e ndershëm, mbajtja e fjalës së dhënë dhe kualitetet e ngjashme njerëzore” janë mendime plotësisht të gabuara; “humanizmi dhe mirësia” janë vetëm gjepura dhe marrëzi. Jo - ndihma njeriut të dobët, dhënia dorë të pafuqishmit etj, por shtypja sa më shumë e të dobëtit dhe thyerja e të pafuqishmit, sepse të jesh i dobët është krim. Në këtë mënyrë arsyetohet dënimi i të dobëtit, duke i vënë prangat në këmbë dhe duke e shtrirë me fytyrë për toke kundrejt dhënies së dorës së ndihmës. Niqe, si një armik i religjionit dhe ateist – që nuk besonte në asnjë Zot, ishte i mendimit se religjioni është një zbulim i njerëzve të dobët. Është një mendim tërësisht i kundërt me atë të Marksit. Sipas Marksit, religjioni është një zbulim i të fuqishmëve për të mashtruar dhe robëruar të dobëtit dhe në këtë mënyrë për të sunduar më lehtë me ata. Niqe pohon të kundërtën. Sipas tij, të dobëtit për të kufizuar fuqinë e të fuqishmëve janë përqendruar në një zgjidhje të tillë. Ata që nuk kanë mjaft fuqi mundohen që me fjalët si “falje, ndjesë, besnikëri, bujari, humanizëm, drejtësi, mirësi, burrëri” t'i zbusin të fuqishmit dhe të fitojnë përkrahjen e tyre. Të dobëtit, në të vërtetë kanë tradhtuar njerëzimin, sepse mbas këtyre lojërave “të koncepteve me fjalë të mirësisë”, kanë bërë që të kufizohet fuqia e të fuqishmit.

Sipas tyre, “lufta me epshin” është një thënie e gabuar dhe një mashtrim. Përkundrazi, epshit duhet t’i jepet çdo kënaqësi, t’i plotësohet çdo kërkesë. Në mënyrë të ngjashëm edhe “barazia” është marrëzi. Çka do të thotë “barazi”?! Ekziston sunduesi dhe i sunduari, shtypësi dhe i shtypuri, dhe këta duhet gjithmonë të ekzistojnë. Një grup (të dobëtit) duhet patjetër të jetë i nënshtruar ndaj grupit tjetër (të fuqishmit). Të dobëtit duhet të ulin kryet para të fuqishmëve, të punojnë dhe të shërbejnë për ta – këtë ta kenë si obligim. Shpirti i tij mund të dalë duke punuar, por edhe duhet t’i dalë!... Detyra e tyre është të ndihmojë të fortit që të bëhet edhe më i fort! Në këtë mënyrë do të paraqitet “njeriu më i fuqishëm”.

Po ashtu, sipas kësaj shkolle barazia gjinore është koncept i gabuar. Nuk mund të bëhet fjalë për të drejtat e femrave, sepse mashkulli është i fuqishëm ndërsa femra është e dobët. Prandaj, mashkulli është më superior se femra, dhe për këtë arsye duhet që mashkulli të shërbehet – kjo është arsyeja e krijimit të tij!

Këto ishin shkurtimisht, pikëpamjet e kësaj shkolle të të menduarit. Sipas kësaj shkolle, njeriu më i lartë dhe më i përkryer është njeriu më i fuqishëm. Ose, me fjalë tjera njësia matëse e përkryerjes është “fuqia”.

5.4 A ËSHTË JETA LUFTA PËR EKZISTENCË?

Ditëve të sodit është hasur në një kërkesë për një mendim të tillë edhe në mesin e disa myslimanëve. Është shfaqur një respekt për këtë teori dhe disa myslimanë, duke mos menduar fare për vërtetësinë dhe vlerën e saj, kanë pranuar dhe përvetësuar këtë teori. Shumë herë e përdorim shprehjen “vazhdimësia e jetës përbahet prej konflikteve”, pa menduar fare për kuptimin e saj. Kjo është një mënyrë e gabuar e të menduarit. Nuk duhet të luftojmë për të jetuar. Konflikti është një e drejtë e dhënë për të mbrojtur veten dhe pasurinë, dhe vetëm në këto raste mund të përdoret. Edhe disa prej dijetarëve Islamë kanë rënë në këtë grackë dhe njëri prej tyre është edhe Ferid Vexhdi që në një vend thotë: “Lufta është një domosdoshmëri për njeriun, deri sa të ekzistojë njeriu ai duhet patjetër të luftojë dhe kjo është një çështje nderi për njeriun” dhe mundohet ta vërtetojë këtë me disa ajete të Kuranit, si për shembull:

“E sikur Allahu të mos i zmburpste disa me disa të tjerë, do të rrënoheshin manastiret, kishat, havrat e edhe xhamitë që në to përmendet shumë emri i Allahut.” (Haxh, 40)

“Dhe sikur Allahu të mos i mbronte njerëzit me disa prej disa të tjerëve, do të shkatërrohej toka, po All-llahu është bamirës i madh ndaj njerëzimit.” (Bekare, 251)

Siç shihet, në këto ajete lufta tregohet si legjitime dhe “*Sikur Allahu të mos i mbronte disa njerëz me disa njerëz tjerë do të shkatërrohej*” sepse “*do të rrënoheshin manastiret, kishat, havrat e edhe xhamitë që në to përmendet shumë emri i Allahut*”.

Është e saktë se në ajet bëhet fjalë për një të vërtetë, por jo atë të cilën ata po e kuptojnë. Në të vërtetë kemi të bëjmë me moskuptimin e ajeteve nga ana e tyre. Në ajetin e cekur kemi të bëjmë me *luftën mbrojtëse*. Këtu përmendet Krishterimi dhe i drejtohet mentaliteti priftëror që thonë “në jemi gjithmonë për paqe, në asnjë mënyrë nuk do të luftojmë”. Kurani e përmend luftën si diçka që nuk është e mirë. Grindjen dhe ngatërresën e kundërshton, por kjo ka të bëjë me luftën sulmuese. Mbrojtja e të drejtës dhe e së vërtetës nuk është “*luftë mbrojtëse*”. Ajo çka aludohet me këtë ajet është kjo: “Zotëri i nderuar prift! Sikur të mos kishte ndodhur lufta mbrojtëse, ju sot nuk kishit mundur të bëni adhurim në kishën tuaj!... Dhe, ju zotëri i nderuar rabin! Sikur të mos kishte ndodhur lufta mbrojtëse, ju sot nuk kishit mundur të bëni adhurim në havrën (sinagogën) tuaj! Dhe, ti o Mysliman, mos të kishte qenë farz (urdhër i Allahut që duhet zbatuar) lufta mbrojtëse për ty, nuk kishte mundur sot të falesh në xhami. Ju të gjithë jeni sot në

tempujt tuaj dhe mundeni lirisht të kryeni ibadetin. Këtë ua keni borxh luftëtarëve që kanë luftuar në rrugën e Allahut për të drejtën dhe për të vërtetën. Pra, pa qenë i sulmuar nga armiku ose pa ndier ndonjë kërcënim, është e dëshiruar dhe e mirëseardhur përgatitja për mbrojtje dhe në këtë drejtim ushtrimi, forcimi, arritja e pjekurisë dhe përkryerja e vazhdueshme. Por, nëse nuk ka ndonjë sulm dhe kërcënim nga armiku, atëherë lufta dhe konflikti nuk do të jenë legjitime. Nga kjo rrjedh se ata që thonë se “jeta është lufta për ekzistencë”, me këtë synojmë luftën si një domosdoshmëri për jetesë dhe ata që e pranojnë në këtë mënyrë luftën si legjitime, ata janë duke bërë një gabim të madh.

Edhe për Imam Hyseinin (a.s.) është përvetësuar një fjalë që as përnga përmbajtja dhe as përnga autenticiteti i traditës nuk i takon Imam Hyseinit (a.s.). Në lidhje me këtë nuk ekziston ndonjë shënim i shkruar. Mbi të gjitha, kjo fjali është shfaqur para 40-50 viteve. Kjo ka të bëjë me këtë fjali:

“Jeta është të besuarit në një send dhe lufta në atë drejtim”.

Kjo fjali më tepër ka të bëjë me mendimin perëndimor ku sipas tyre njeriu duhet të ketë një besim për çdo gjendje të tij dhe sipas saj edhe të luftojë pandërprerë për atë besim. Mirëpo, kjo mund të komentohet edhe në këtë mënyrë: nëse kërkohet për çdo gjendje të njeriut një besim, atëherë njeriu duhet të luftojë për çdo besim që zotëron. Ndërsa, për lidhjen në mes të luftës dhe besimit e pamë se çka thotë Kurani dhe si duhet të veprohet në këtë drejtim. Besimi, në aspektin kuranor do të thotë të besosh dhe ta pranosh Të Vërtetën ndërsa, xhihadi do të thotë të luftosh në rrugën e Të Vërtetës. Pra, lufta është legjitime vetëm nëse bëhet me qëllim të “shërbimit të Hakkut (Të Vërtetës) dhe të mbrojtjes së hakut (të drejtave)”. Kurani nuk e pranon asnjë luftë që bëhet për çfarëdo lloj besimi, por vetëm për një lloj të besimit e aprovon - të robëruarit Allahut- dhe, vetëm për një luftë të definuar – fisebililah (në rrugën e Allahut).

Besimi dhe dituria e fesë (akide) nuk mund të kuptohen krye në veti, sepse besimi mund të jetë i drejtë ose i gabuar... Të dyja janë besime... Të dyja paraqesin një vështrim ndaj botës, ashtu që: “Pa marrë parasysh se çfarë është besimi, ai është një qëllim dhe për këtë qëllim duhet luftuar me çdo kusht”. Dhe, nuk e caktojnë as çka dhe si duhet të jetë ky besim: “kryesore është vetëm të jetë një besim, të jetë një qëllim ose një ideal”. Kurani, në anën tjetër, i cakton kufijtë për çdo send, fjalitë dhe shprehjet janë të definuar në mënyrë precize, çdo send e ka strukturën dhe nuancat e veta. Kurani nuk flet për çfarëdo lloj besimi por vetëm për besimin që ka të bëjë me “Të robëruarit Hakkut (Të Vërtetës)” dhe “Besimi ndaj Allahut”. Ndërsa sa i përket luftës, pranon vetëm “luftën në rrugë të Allahut” si legjitime dhe të domosdoshme. Pra, Kurani më së pari preferon që të kuptohet dhe të përvetësohet besimi dhe dituria ndaj fesë.

Në aspektin e besimit Islam, lufta e parë që duhet të bëjë njeriu është lufta për besimin e vet dhe për pikëpamjen botërore të cilës i beson. Të gjitha besimet që i përmban njeriu duhet t'i analizojë një nga një, dhe t'i largojë të gjitha ato të gabuara derisa të arrijë te besimi i vërtetë. Mbasi që të realizojë këtë, pra kur të zbulojë dhe të pranojë të vërtetën, tek atëherë duhet të luftojë për këtë qëllim dhe të vërtetë. Nga kjo, për disa njerëz mund të rrjedhë se, modeli i njeriut të përkryer mund të realizohet nga “njeriu që zotëron forcë dhe fuqi” dhe përkryerja është “fortësi”. Kjo është një aspekt i kësaj bote, një aspekt i atyre që pohojnë se për të jetuar duhet “gjithnjë për të luftuar” dhe përfundimisht është një mendim, që edhe ditëve të sodit përdoret me të madhe. Është “vrit për të jetuar”. Edhe darvinizmi e përkrah këtë mendim ku arsyetimi i tyre është se “edhe shtazët për të mbijetuar gjithmonë janë të detyruara që të mbysin”. Sipas tyre, jeta për njeriun dhe për të gjitha gjallesat e tjera është: “Sigurimi i vazhdimësisë së llojit të vet përmes luftës për ekzistencë”.

Me këtë mënyrë të mendimit, njeriu dhe shtaza për të mbajtur nivelin e vet të ekzistencës duhet “të luftojë në mënyrë të vazhdueshme dhe të përballet vazhdimisht me pyetjen jetë apo vdekje”. Ai që thotë: “Jeta është një luftë e pamëshirshme për ekzistencë dhe vetëm në këtë mënyrë sigurohet ekzistenca”, çfarë përgjigje mund të japë në pyetjen: “Nëse në mes të njerëzve shihet dashuria, sinqeriteti, afërsia, bashkëjetesa, ndihma vëllazërore, atëherë çka mund të thoni për këtë?”. Ai do të përgjigjet: ”E keni gabim... Të gjitha këto janë kaluese dhe mbas kësaj megjithatë do të vijë ngatërresa dhe do të sundojë lufta për ekzistencë”. Pastaj do të vazhdojë: “Themeli i jetës së njeriut është ngatërresa. Jeta është vazhdimi i ekzistencës duke

luftuar vazhdimisht me të tjerët. Vetëm kur ta ndiejnë rrezikun nga ndonjë armik që është më i madh dhe më i fortë se ata, atëherë individët do ta ndiejnë nevojën e bashkimit dhe të ndihmës së ndërsjellë. Pra, kjo ndihmë dhe afërsi ka të bëjë vetëm në lidhje me armikun e përbashkët dhe vetëm atëherë vjen në shprehje. Përndryshe, kjo nuk është një miqësi e vërtetë, një sinqeritet apo një ndihmesë për njëri – tjetrin, dhe as që mund të jetë një gjë e tillë. Qëllimi është vetëm të bërit ballë armikut të përbashkët, ose me fjalë tjera çështja e tezës dhe antitezës. Kjo del në pah vetëm me paraqitjen e armikut të përbashkët, ku nga motivi i veprimt të përbashkët buron afërsia dhe ndihmesa. Në fund, me zhdukjen e armikut të përbashkët sinqeriteti dhe ndihmesa do të ndërpriten dhe bashkimi do të përfundojë me ndarjen në grupe të shumta. Dueli fillon të formësohet dhe deri sa të mbeten vetëm dy anë prej tyre kjo do të vazhdojë. Në këtë mënyrë, kur të mbeten pa fuqinë e tretë, këta dy që kanë mbetur do të vazhdojnë tani luftën në mes veti”.

“Sinqeriteti, bashkimi, afërsia, bashkëpunimi në mes njerëzve etj, janë vetëm veprime me domosdoshmëri të imponuara nga ana e armikut dhe të interesit të përbashkët. Esenca është ngatërresa dhe lufta në mes njerëzve, ndërsa ndjenjat, si ndihmesa dhe bashkëpunimi, janë përfundimet e nxjerra nga esenca e ngatërresës. Veprimet si ndihmesa dhe bashkëpunimi, janë ndikimet anësore të luftës, ato janë fëmijët e saj.

5.5 SHKOLLA E TË PAFUQISHMËVE

Sikur që pamë më lart, në pikëpamjen botërore të shkollës së mendimit ndeshemi me një pikë kundërshtuese. Ngjashëm, edhe shkolla e dashurisë e ka pikën e vet kundërshtuese. Këto dy shkolla e shpjegojnë këtë si “produkt të imagjinatës” ose si “supozim”. Në anën tjetër edhe shkolla e “forcës dhe e fuqisë” e ka pikën e vet kundërshtuese.... Disa të tjerë e kanë zhvlerësuar aq shumë forcën dhe fuqinë sa që përkryerjen e njeriut e kanë përshkruar si “dobësi” dhe sipas tyre njeriu i përkryer është “njeriu i dobët” ose “njeriu i pafuqishëm”. Sepse, nëse njeriu “forcohet” ai do të bëhet “agresiv” dhe do të ngulë sytë në hakun e ndokujt tjetër e pastaj do t’i zgjasë duart kah ajo. Poeti Sadiu në lidhje me këtë flet me gjuhën e poezisë:

*“ Unë jam milingonë që shkelet nga këmba e të tjerëve
Nuk jam gjilpëra e bletës që i shpon trupat e njerëzve
Për këtë dhunti si mund të falënderoj
Që nuk jam në gjendje të tjerët t’i lëndo”*

Kjo është një mënyrë e gabuar e të shprehurit. A duhet njeriu patjetër që të bëhet milingonë ose bletë?! I dobët që të shkelet nën këmbët e të tjerëve ose i fortë që të mund të lëndojë të tjerët. Mund të gjendesh edhe në ndonjë pozitë tjetër. Këtë poezi do të kishte mundur ta shkruajë edhe në këtë mënyrë:

*“Nuk jam milingonë që shkelet nga këmba e të tjerëve
As një bletë që i shpon trupat e njerëzve
Për këtë dhunti si mund të falënderoj
Që kam fuqi, por të tjerët nuk i lëndo”*

Ja, kjo është gjendja të cilën një njeri duhet të falënderojë: të jetë i fortë e të zotërojë fuqi, por mos t’i lëndojë të tjerët. Ka mundësi dhe aftësi për të lënduar të tjerët, por edhe pse është i fortë nuk e lëndon asnjërin. Përndryshe nuk është ndonjë aftësi nëse nuk ka fuqi dhe nuk e lëndon askënd. Në një poezi tjetër shkruan:

*“E takova një rob të Allahut që në mal ishte tërhequr
Kishte ikur nga njerëzia dhe në një shpellë ishte strukur
E pyeta, pse nuk zbret në qytet
Ku zemra do të qetësohet dhe do të shlirohet”*

Këtu Saadi e bën të flasë njeriu që ka hequr dorë nga kjo botë. Në pyetjen se pse je larguar nga shoqëria dhe njerëzit, pse nuk merresh me brengat dhe hallet e popullit dhe rri i vetmuar në mal, ai këtu na jep një përgjigje që mundohet ta arsyetojë robin e dhënë mbas Allahut. Nëse e vështrijmë nga jashtë këtë poezi, do të kemi përshtypjen se Saadi po pajtohet me këtë gjendje. Justifikimi i robit të Zotit është kjo:

*“Ai tha: Atje janë zanat me fytyra të bukura
Ku edhe paria e shenjtë mashtrohet në mes të trëndafilave të bukur”*

Pra, arsyeja e tërheqjes në vetmi të besimtarit është se në qytet ka shumë gra të bukura dhe se nuk mund ta përmbajë veten nga bukuritë e tyre. Më mirë të rrijë diku jashtë qytetit dhe në qetësi duke e siguruar veten prej gjynaheve eventuale.

Bravo zotëri! Kjo thënia jote është mu vetë drejtimi kah përkryerja!!...

Shko diku në një shpellë dhe burgose veten.

Çka do të thotë kjo?! Arritja e përkryerjes. Jo.

Kjo nuk ka të bëjë fare me përkryerjen, zotëri Saadi!...

Kurani tregon tregimet më të bukura. Është tregimi i Jusufit (a.s.) ku thuhet:

“ai që ruhet dhe bën durim, s’ka dyshim All-llahu nuk humb shpërblimin e punëmirëve” (Jusuf, 90)

Kurani të thotë “bëhu sikur Jusufi”...Të gjitha mundësitë për të arritur qëllimin ishin prezentë. Gjithçka ishte e varur nga dëshira e tij në atë moment, dyert e mbyllura, vend për të ikur nuk kishte...mbi të gjitha, për të mbrojtur nderin e vet ai mundohet t’i hapë dyert dhe të ikë prej asaj dhome. I ri, beqar, pa asnjë femër dhe më kryesorja, i bukur aq sa që çdo femër e humb mendjen mbas bukurisë së tij. Në vend se ai të vrapojë mbas femrave, femrat vrapojnë mbas tij dhe e lusin. Çdo ditë merr letra dhe oferta nga femrat e shumta. Këto nuk ishin femra të thjeshta; i përkisnin familjeve më të njohura të Egjiptit, fiseve më të njohura të asaj kohe dhe të gjitha ishin të bukura. Të gjitha ishin të dashuruara në Jusufin (a.s.).

Kurani kështu na mëson.

Gjithçka e përgatitur mirë dhe nëse nuk e plotëson dëshirën e gruas, atij i rrezikohet jeta: “Ose do të pranosh, ose do të vras; zgjidhje tjetër nuk ke”.

Çka të bëjë Jusufi (a.s.) në këtë gjendje? Përkundër kërcënimit me vdekje, ai ktheu shpinën dhe tha:

“Ai (Jusufi) tha: "O Zoti im, burgu është më i dëshiruar për mua, se sa atë që ma ofrojnë ato mua dhe nëse Ti nuk largon prej meje dredhinë e tyre, unë mund të anoj te ato e të bëhem injorant". (Jusuf, 33)

Edhe pse ishte situata në favor të Jusufit dhe të gjitha kushtet ishin të plotësuara, ai pranoi më mirë të hidhet në burg sesa të bëhet ortak në mëkatin që po thërret gruaja e bukur. Siç shihet pafuqia e njeriut nuk ka të bëjë me përkryerjen e njeriut. Literatura jonë është përplot me “pafuqi” dhe “dobësi”. Bile edhe Baba Tahir Urjani nga Hamedani thotë në poezinë e tij:

*“Unë jam tërhequr para dorës së syrit dhe zemrës
Syri çka sheh, zemra atë e lakmon
Më mirë të bësh një thikë prej çelikut
Për ta nxjerrë syrin dhe për të shpëtuar zemrën”*

Ja, kështu thotë poeti: “Çkado që të shoh, zemra e lakmon atë menjëherë. Të shikuarit e syrit është të lakmuarit e zemrës. Atëherë, më mirë t’i nxjerr sytë me një thikë dhe të bëhem i verbër. Kur nuk shohin sytë as zemra më nuk do të lakmojë dhe kështu do të bëhem i shpëtuar”.

A keni shpëtuar Tahir efendi!? Jo, ende jo. Disa gjëra syri i njeriut nuk i sheh por veshi dëgjon dhe pastaj zemra menjëherë atë e lakmon...Atëherë na duhet edhe një thikë... për ta prerë veshin.

Ama qenka "njeri i përkryer" njeriu në tregimet e Baba Tahirit...Nuk mund të përmbahesh pa thënë se është një njeri tejet interesant. Të paramendojmë njeriun e tillë: Pa dorë, pa këmbë, pa organe seksuale, sy, vesh...Gjithçka po i mungon.

Përveç këtyre shembujve "poshtëruese" dhe "përlënëse", literatura jonë është e mbushur me shembuj "lartësues". Por, duhet të përkujtojmë që edhe këto i kanë shkruar njerëzit. Mirë, njeriu nuk është i pagabueshëm dhe në përgjithësi ose anon kah teprimi në gjykimet dhe veprimet e veta, ose kah zhvlerësimi...Pasi që t'i analizojmë këto dhe ideologjitë tjera botërore, do të vijmë në përfundim se pikëpamja e jashtëzakonshme e fesë Islame ndaj botës rrjedh prej shpalljes nga ana e Allahut dhe se kjo nuk është asgjë tjetër veçse një drejtësi hyjnore që shpirti i njeriut e pranon në mënyrë të bindshme. Njeriu, po të jetë edhe Sokrat mund të gabojë; gjithashtu qoftë edhe Platon nuk është i pagabueshëm. Sikur që kanë gabuar edhe Ebu Ali Sina, Muhjedin Arabiu, Mevlana etj, ose sikur që kanë devijuar Karl Marksi, Niqe, Zhan Pol Sartër etj. Çdonjëri prej tyre kanë qenë mendimtarë të mëdhenj, por të gjithë kanë gabuar në ndonjë vend, bile disa edhe kanë devijuar. Në këtë kuptim, edhe peygamberi që ka qenë në rend të parë një njeri, si ka mundur të vendosë një vështrim të jashtëzakonshëm dhe pa të meta të kësaj bote? A është e mundur vendosja e një drejtësie dhe baraspeshe të tillë jetësore nga forca e mendjes së njeriut? Sa e sa njerëz kanë ardhur dhe kanë shkuar nga kjo botë, e vetëm ai ishte një mësues i vërtetë që zotëronte dituri. Ata flisnin por ose me gabime ose mendime jo të plota...Ai gjithmonë fliste fjalën e fundit, por gjithmonë më të saktën dhe më me vend.

Pra, shkolla e fuqisë dhe e forcës fundi fundit është një ideologji dhe kundër saj është e pozicionuar shkolla e "anti-forcës".

5.6 SHKOLLA E MARIFETIT (NJOHJES)

Një shkollë tjetër që ka të bëjë me mësimet për njeriun e përkryer është edhe shkolla e "marifetit" (njohjes). Këtu marifeti ka të bëjë me "marifet-un nefis" që do të thotë: "njohja e esencës së vetvetes dhe dituria për veten" Në kohërat e vjetra, para mijëra vjetëve, në Azinë Lindore janë krijuar mendime të shkëlqyera përparimtare. Ditëve të sodit, këto mendime përbëjnë bazën e mendimeve filozofike të Indisë dhe në lidhje me këtë janë shkruar vepra të shumta, ku pjesa kryesor e përmbajtjes së veprave kanë të bëjnë me mendimet e asaj kohe. Një prej veprave të tilla është përkthyer në gjuhën perse. Këtë dhe veprat tjera të filozofisë indiane, i ka lexuar para shumë viteve edhe interpretuesi i famshëm i Kuranit, Allamei Tabatabai dhe në lidhje me këtë ka thënë: "Librat përmbajnë mendime të dobishme në lidhje me temat që janë studiuar fare pak deri në ditët e sotme".

Sipas kësaj shkolle, e tëra që nevojitet për të arritur deri te njeriu i përkryer përmbahet në "njohjen e vetvetes". Po, është një dituri e nevojshme; edhe Sokrati thotë "Njihe vetveten", këtë e porositi edhe Hazreti Resulullahu (s.a.a.) si dhe të gjithë të dërguarit para tij. Hazreti Resulullahu (s.a.a.) ka thënë: "Kush e njeh veten, e njeh edhe Zotin e vet". Por, karakteristike për këtë shkollë është se e tërë përkryerja përmbledhet në njohjen e vetes dhe asgjë tjetër, jashtë saj nuk është ndalur në asnjë temë tjetër në këtë filozofi.

Përmbledhja e thënieve, letrave dhe fjalimeve të Gandit janë botuar në formë të librit me titull "Kjo është feja ime". Kjo vepër është përkthyer në gjuhën perse dhe leximi i saj besoj se është e dobishme. Në një pjesë të librit Gandi shkruan: "Unë, duke i studiuar Upanishadet, kam ardhur në përfundim në lidhje me tri pika kyçe dhe këto pika i bëra principe të jetës s'ime. Këto principe janë:

1. Ekziston vetëm një e vërtetë dhe ajo është njohja e vetes. Duke e komentuar këtë princip, Gandi e kritikon kulturën perëndimore me një gjuhë të ashpër ku thotë: Njeriu i perëndimit e njohu botën, por veten nuk e njohu. Pasi që nuk arriti të njohë veten, ai e bëri të pafat edhe veten edhe tërë botën;

2. Njeriu që e njeh veten, e njeh edhe Zotin e vet si dhe çdo gjë tjetër;

3. Ekziston vetëm një forcë dhe ajo është “sundimi (dominimi) i vetvetes” dhe “kontrollimi i vetvetes”. Ai që mund të kontrollojë dhe sundojë vetveten, ai mund të sundojë ndonjë objektet dhe gjësendet në një mënyrë të saktë. Pra, nuk është vetëm sundimi mbi një objekt, por në të njëjtën kohë është edhe sundimi i drejtë...Në të njëjtën mënyrë edhe mirësinë mund të definojmë me vetëm një fjalë. Ekziston vetëm një mirësi e ajo është: “Çkado që të dëshirosh për vete, dëshiroje edhe për të tjerët. Çkado që sheh të denj për vete, të njëjtën shihe edhe për të tjerët”.

Sikur që dihet, në filozofinë indiane është i njohur “meditimi” ose “mbyllja në vetvete dhe dhënia mbas mendimeve”, por që ditëve të sodit, kjo është shndërruar në një “vuajtje” dhe fakirët indianë në lidhje me këtë i nënshtrohen disa vështirësive dhe vuajtjeve për të arritur lumturinë... Por, neve këtu do të ndalemi në vetëm dy principe që e formojnë bazën e filozofisë indiane, edhe atë të “njohja e vetvetes” dhe “meditimi”.

Disa “njeriun e përkryer” e komentojnë si njeri që nuk i takon asnjë rendi shoqëror. Sipas përkrahësve të këtij mendimi, një pjesë e caktuar e shoqërisë janë gjithnjë me të meta, edhe atë posaçërisht përfaqësuesit e klasës së lartë të shoqërisë. Bile mund të thuhet se, për të arritur njeriun e përkryer në një shoqëri të tillë nuk është e mundur që të ruhet ndershmëria e personave. Sipas kësaj shkolle, njeriu i përkryer është “njeriu joklasor”, pra që nuk i takon asnjë klase të caktuar shoqërore. Njeriu i tillë jeton me njerëzit e tjerë në mënyrë të barabartë dhe në kushte të njëjta..

Disa sisteme të të menduarit besojnë se njeriu duhet të jetë “i lirë” dhe “i ditur”. Këtu me dituri nënkuptohet njohja e diturive sociale, të jetë i informuar për shoqërinë, për ngjarjet brenda saj dhe të jetë i vetëdijshëm për përgjegjësitë sociale. Në lidhje me këtë, shembulli më i mirë është ai i drejtimit filozofik të Ekzistencializmit. Sipas Ekzistencializmit, njeriu i përkryer është njeriu që ka arritur ndërgjegjen e të qenit i lirë dhe social. Sipas tyre, teoria e tillë përveç tjerash përmban edhe një element të konfliktit dhe të revoltës, sepse konflikti është kushti i lirisë dhe arritja deri te liria bëhet përmes konfliktit dhe rebelimit.

5.7 SHKOLLA E DOBISË (PËRFITIMIT)

Një shkollë që pikëpamjen botërore e bazon në “forcë” është shkolla e dobisë ose e përfitimit. Sipas kësaj shkolle njeriu i përkryer duhet të jetë i ditur dhe i urtë, e sa i përket asaj se njeriu i përkryer duhet të arrijë hyjnoren dhe të ngjashme, janë vetëm fjalë dhe pikëpamje të pakuptimta. Këto janë vetëm produkte të debateve filozofike. Njeriu i përkryer sipas tyre është ai i cili “çdo gjë që pranon duhet të jetë e dobishme për shpirtin e tij”. Përkryerja është vetëm një “kënaqësi” dhe asgjë më tepër, jashtë saj çdo gjë është e kotë. Ai që dëshiron të arrijë përkryerjen duhet të dijë të përfitojë sa më shumë prej dhuntive të Allahut. Sa më shumë që kënaqet aq më e lartë është shkalla e përkryerjes së tij. Bile edhe sa i përket diturisë, përkryerja e njeriut nuk ka të bëjë me urtësi, por ka të bëjë me diturinë që merret me vështrimin dhe njohjen e ndodhive brenda saj dhe në këtë mënyrë të përfitohet sa më shumë nga ajo. Arsyeja kryesore e studimit të natyrës dhe ligjeve që sundojnë në të, është të sunduarit me natyrën ose me fjalë tjera nënshttrimi i plotë i natyrës ndaj njeriut dhe të sigurohet njeriu nga brenga ndaj natyrës. Të gjitha këto me qëllim të përfitimit të njeriut nga natyra dhe nga dhuntitë e saja. Shkurt, dituria për njeriun është një mjet për të arritur një vlerë, vetë esenca e tij nuk është ndonjë vlerë. Nëse njeriu i jep ndonjë vlerë diturisë, kjo është për arsye të arritjes së sundimit të natyrës përmes diturisë: njeriu nëpërmes diturisë dëshiron që ta pushtojë natyrën dhe të përfitojë nga ajo sipas dëshirës, sa të dojë shpirti i tij.

Nëse dëshironi që një individ ose një shoqëri ta udhëhiqni deri në përkryerje, atëherë duhet që të përfitonit sa më shumë prej natyrës. Dobia është përkryerje e vetme, jashtë saj as që mund të paramendohet përkryerja. Dituria dhe shkenca nuk janë aq të shenjta sa mendohet që janë, nuk mund të bëhet fjalë për diturinë si një përkryerje dhe një vlerë. Dituria është vetëm një mjet për të arritur deri te përfitimi dhe asgjë më tepër. Sa ka rëndësi brinja për kaun, aq ka rëndësi shkenca për njeriun. Nevoja e njeriut për shkencë është aq sa është nevoja e luanit për

putër ose dhëmb, pra vetëm dobiprurëse. Përndryshe, shkenca është vetëm një mjet që shfrytëzohet për të siguruar sa më tepër dobi (!)

Po pra, këto janë disa mendime filozofike më të rëndësishme që i parashtrijnë pikëpamjet e veta të ndryshme në lidhje me “njeriun e përkryer”. Në ligjëratat e ardhshme do të ndalemi më tepër në analizimin e tyre. Do të përcaktojmë se cilës pjesë të Islamit i takojnë këto tema si mendja, dashuria, fuqia, çështjet sociale, shoqëritë pa klasa, etj, si dhe ku e kanë vendin ata në Islam, në të vërtetë cila është shkalla që u takon atyre. Do të mundohemi që të shpjegojmë se si i interpreton këto Islami dhe cilat janë ato vlera që ua kushton Islami këtyre temave të lartpërmendura.

5.8 MËNYRA E MIRËPRITJES SË VDEKJES

Një prej vlerave matëse që e përcaktojnë shkallën e njeriut të përkryer është edhe mënyra se si e mirëpret vdekjen. Sepse, mendimi për vdekjen dhe frika që e ndiejmë prej saj është një prej dobësive më të mëdha të njeriut. Shumë fatkeqësi dhe mjerime që i përjeton njeriu burojnë mu nga frika e vdekjes. Në të shumtën e rasteve, frika nga vdekja është shkaku i nënshtrimit të njeriut ndaj poshtëërimeve dhe përlujëve të shumta.

Jeta e njeriut që nuk frikohet nga vdekja është krejt ndryshe. Të gjitha sjelljet, qëndrimet ndaj situatave të ndryshme dhe mënyra e jetës së një personi që e ka fshirë prej zemrës frikën nga vdekja, ndryshon tërësisht prej fillimit deri në fund të jetës së tij. Njerëzit e mëdhenj e mirëpresin në mënyrë të guximshme vdekjen, bile edhe më shumë se kjo. Ata e mirëpresin vdekjen me buzëqeshje.

“Jeta me poshtëërime është vdekje, vdekja e lartësuar me trimëri është jetë”

Kjo është një vdekje që mund ta pretendojnë vetëm të afërmit e Hakkut. Me një besim të tillë e mirëpresin vdekjen ata të cilët janë të dashuruar në Allahun. Në sytë e tyre vdekja është vetëm një ndërrim vendi, kalimi prej një shtëpie në tjetrin. Sikur që ka thënë Imam Hyseini (a.s.): “Vdekja është një urë përmbi të cilën kalohet”. Në ditën e Ashures i mblodhi të gjithë shokët dhe u tha:

“Shokë! Përpara neve është një urë, të gjithë do ta kalojmë atë. Emri i saj është vdekja. Pasi që ta kaloni këtë urë, do të mbërrini në një vend që as që mund ta paramendoni dhe ta përshkruani dot...”

Po, ky ishte Imam Hyseini (a.s.). Sa më shumë që kalonte koha dhe afrohej momenti i vdekjes, fytyra e tij ishte gjithnjë e më i buzëqeshur dhe gëzimi i tij rritej.

Dita e Ashures, shkretëtira e Kerbelas... Masakra ishte kryer dhe pasardhësit e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) kishin kaluar nëpërmes shpatës një nga një. Personi që e kishte përjetuar tërë këtë ngjarje, na rrëfen se si mbas përfundimit të luftës shkon te Ymer bin Sa'di, komandanti i ushtrisë së Jezidit, dhe me nijetin e përfitimit të sevapit kërkon leje për t'i dhënë ujë Imam Hyseinit (a.s.): “Hyseini është duke dhënë shpirt, ashtu se ashtu do të vdesë. Së paku, më lejo t'ia shuaj etjen. E pi ose nuk e nuk pi, asgjë nuk do të ndërrojë.” Dhe, pasi që e mori lejen, me ibrik në dorë u drejtua kah vendi ku ishte i shtrirë trupi i plagosur i Imam Hyseinit (a.s.). Por, sapo bëri disa hapa, e vëren Shimrin. E kishte prerë kokën e bekuar të Imamit (a.s.) dhe me kokën e Imamit (a.s.) në dorë ishte drejtuar kah Ymer bin Sa'di. Në këto momente vëren diçka të pazakonshme te fytyra e Imamit (a.s.): “Buzëqeshja që ishte përhapur në fytyrën e tij ishte ajo që më pengoi të mendoj për vrasjen e tij”. Kjo na bën me dije se në momentin e prerjes së kokës ishte duke buzëqeshur.

Atëherë, ngjarjet e jashtme nuk mund të ndikojnë në njeriun e përkryer. Imam Aliu (a.s.) ka jetuar një jetë mjaft të varfër, nëse i krahasojmë me kushtet e jetesës së sotme do ta kuptojmë më mirë situatën e tij.

Shkalla më e lartë në të shërbyerit ndaj popullit është shkalla e udhëheqjes së kalifit. Historia ka regjistruar ngjarje tejet interesante; sikur që ka thënë Ali el-Verdi: “Hazreti Aliu (a.s.) e ka çrrënjësuar filozofinë e Karl Marksit. Atë që e mendoi ai në saraje, ky e mendoi në mal, atë që e mendoi ai në mal, ky e mendoi në saraje. Atë çka mendonte kur ishte punëtor, të njëjtën mendonte edhe kur ishte kalif. Për këtë arsye atij i thuhet njeri i përkryer.”

5.9 VARRIMI I FSHEHTË I HAZRETI ALIUT (A.S.)

Sot, në ditën e ndërrimit jetë të Hazreti Aliut (a.s.), ne e përmendim atë si një njeri të përkryer. Ai u varros në mes të natës. Pse? Sepse, përveç atyre që shprehnin dashuri ndaj tij, kishte edhe të tillë që kishin armiqësi ndaj tij. Në veprën time: “Tërheqja dhe dëbimi i Aliut (a.s.)” është shpjeguar më gjatë në lidhje me karakterin tërheqës dhe dëbues që zotërojnë njerëzit e tillë si Hazreti Aliu (a.s.). Njerëzit e tillë kanë shumë miq që e donë, por në të njëjtën kohë edhe shumë armiq që e urrejnë. Miqtë e tij janë të gatshëm që të flijohen në çdo kohë me gjithë dëshirë për njeriun e tillë, ndërsa armiqtë e tij bëhen prej më të egërve dhe më të pashpirtëve që mezi presin t’ia derdhin gjakun e tij. Posaçërisht harixhitë, armiqtë e brendshëm që në dukje u përngjajnë njerëzve hyjnorë!! Është shumë interesant fakti se harixhitë e njohin shumë mirë çështjen e nënshtrimit dhe dëgjueshmërisë në Islam. Ata besojnë Allahun, por sa i përket ditorisë që zotërojnë, janë “xhahilë” (të paditur). Hazreti Aliu (a.s) në lidhje me këtë ka thënë: “Kanë besim por janë xhahilë” dhe në vazhdim thotë: “Mbas meje, mos i mbytni Marikinët (harixhitë) sepse këta dallohen prej Kasitinëve (pasuesve të Muavijes). Marikinët kanë dëshirë që të jenë në anën e së vërtetës por janë ahmakë, ndërsa Kasitinët e dinë të vërtetën por prapësepse e luftojnë të vërtetën”.

Duke pasur gjithë ata miq e shokë, pse e varrosën natën fshehtazi Hazreti Aliun (a.s.)?

Shkaku ishte ekzistimi i harixhive...

Harixhitë thanë “Aliu nuk është mysliman”. Kishte gjasa që ta hapin varrin dhe ta nxjerrin trupin e pajetë të Hazreti Aliut (a.s.). Për këtë arsye, varri i Hazreti Aliut (a.s.) u mbajt i fshehtë prej popullit për afërsisht njëqind vjet. Deri në vitet e fundit të jetës së Imam Xhafer Sadikut (a.s.) vazhdoi në këtë mënyrë. Brenda kësaj periudhe, vetëm një grup i vogël dhe i zgjedhur prej besimtarëve dhe Imamët (a.s.) e dinin vendndodhjen e tij.

Mbas rënies dëshmor të Imam Aliut (a.s.) në ditën e 21-të të muajit Ramazan të vitit 40 hixhri, Imam Hasani (a.s.) bëri përgatitjet rreth funeralit dhe mbas rënies së territorit të natës dha urdhër që të nisesh me kujdes të veçantë kah Medineja. Në këtë mënyrë populli mendoi që Hazreti Aliu (a.s.) u varros në Medine. Në të njëjtën kohë, fëmijët e Hazreti Aliut (a.s.) dhe një grup prej pasuesve më të zgjedhur të tij e varrosën atë në një vend që askush pos tyre nuk e dinte vendndodhjen e tij. Ata që e dinin vendin e vërtetë të varrit të tij, e vizitonin një vend afër Kufes (Nexhefi i ditëve të sodit) ku edhe ndodhej trupi i tij i pajetë. Në kohën e Imam Xhafer Sadikut (a.s.) pasi që më nuk ekzistonte rreziku prej harixhive, urdhëroi Safvanin (personi që e transmetoi duanë e Algemes) që të bëhet i njohur vendi i varrimit të Hazreti Aliut (a.s.) dhe kërkoi që të vendoset një shenjë në atë vend. Me këtë rast, përmbi varr u ngrit një kulm në formë të çardakut. Prej kësaj kohe, populli e kuptoi vendndodhjen e vërtetë të varrit të Hazreti Aliut (a.s.) dhe fillon ta vizitojë atë. Të cekim edhe këtë se në varrimin e Hazreti Aliut (a.s.) ishin prezentë vetëm një grup i zgjedhur i besimtarëve dhe njëri prej tyre ishte edhe Sa’saa bin Suhani. Ishte një orator dhe një literat i njohur i asaj kohe, i cili kishte mbajtur fjalime edhe në prezencën e Hazreti Aliut (a.s.).

Në funeralin e varrimit vërehej një pikëllim dhe një zymtësi në fytyrat e atyre që ishin prezentë dhe të gjithë kishin filluar për të qarë. Në ato momente, Sa’saa bin Suhani merr një grusht dheu prej varrit të Hazreti Aliut (a.s.), e hedh mbi kokën e vet dhe duke mbajtur dorën në zemër filloi të flasë me zemër të thyer dhe duke vajtuar: “I lumi ti. Jetove në lumturi dhe shkove në lumturi prej kësaj bote. Kur erdhe në këtë botë, erdhe në shtëpinë e Allahut dhe u bërë shehid në shtëpinë e Allahut... Ej Ali! Sa i madh ishte ti dhe sa të vegjël ishim ne përpara teje. Betohem në Allahun, sikur të kishin ndjekur njerëzit rrugën tënde, do t’u vërshonin atyre begatitë nga qielli (materiale dhe shpirtërore) dhe do t’u buronin nga toka të gjitha të mirat dhe pasuritë. Por, fatkeqësisht populli nuk ta diti vlerën, në vend që të pasojnë ata të pikëlluan dhe ta derdhën gjakun. Në fund erdhe në këtë gjendje që je tani, të vvarë dhe të futur nën dhe...”

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E GJASHTË

KRIKA DHE STUDIMI NDAJ SHKOLLËS SË MENDJES

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Ai është që arabëve të pashkolluar u dërgoi Pejgamberin nga mesi i tyre që t'ua lexojë ajetet e Tij, t'i pastrojë ata, t'ua mësojë librin dhe sheriatin, edhe pse më parë ata ishin në një humbje të dukshme.” (Xhuma, 2)

Në të kaluarën është përdorur termi “njeriu i përkryer”, ndërsa filozofia e ditëve të sotme përdor termin “njeriu ideal” dhe në lidhje me këtë, të shohim se si e përshkruajnë këtë model të njeriut. Çdo shkollë ideore përmban konceptet e moralit, sjelljes dhe të edukimit dhe në lidhje me këtë modeli i “njeriut të përkryer” apo “njeriut ideal” varet drejtpërdrejt prej shkollës së cilës i takon. Për të mësuar se çka mendon njeriu në lidhje me “njeriun e përkryer” duhet që t'i studiojmë në mënyrë gjithëpërfshirëse të gjitha shkollat filozofike dhe ideologjite, t'i krahasojmë këto me pikëpamjet dhe mendimet Islame dhe të vijmë në përfundim se si i vlerëson Islami ato mendime.

Në ligjëratën e mëparshme i pamë shkurtimisht disa mendime të shkollave të ndryshme dhe u munduam që t'i njohim më për së afërmi. Në këtë ligjëratë do të ndalemi te shkolla e mendjes dhe do të analizojmë disa pika më të rëndësishme.

6.1 SHPJEGIMI PËRMBLEDHËS I SHKOLLËS SË MENDJES (ARSYES)

Sikur që thamë edhe më herët, sipas mendimtarëve dhe filozofëve të mëhershëm esenca dhe realiteti i njeriut është “mendja”. Sipas tyre qenia dhe ekzistenca e vërtetë e njeriut është “mendja”, ose me fjalë tjera “unë”-i i tij është “mendja-arsyeja” e tij. Sikur që trupi i njeriut nuk është një pjesë e “personalitetit” të njeriut, ashtu edhe shpirti dhe disa mundësi dhe fuqi psikologjike që i zotëron njeriu nuk janë pjesë të “personalitetit”. Personaliteti i vërtetë i njeriut është “fuqia e të menduarit”. Njeriu është një krijesë që mendon, ose aspekti i tij është “mendimi” dhe “mundësia e të menduarit”. “Shikimi” dhe “të shikuarit” nuk ka të bëjë me dimensionin njerëzor, ajo është vetëm një mjet. Dukë thënë se esenca e njeriut është “të menduarit”, këtu nuk përfshihet edhe “fuqia e imagjinatës” dhe “të fantazuarit” – edhe këto janë vetëm mjete. Po ashtu edhe ndjenjat tek të cilat njeriu vjen përmes të menduarit, sikurse që janë: “dëshira, kërkesa, hidhërimi, pasioni, etj” nuk kanë të bëjnë me “personalitetin” e njeriut. Esenca e vetme, ose “unë”-i i vërtetë i njeriut është fuqia e tij e të menduarit ose “që mund të mendojë”. Atëherë, njeriu më i përkryer është ai që mendon më së miri, që të menduarit i kanë arritur në përkryerje. Njeriu, mendimi i të cilit ka arritur përkryerjen është “njeriu që mund të përfshijë në mendjen e tij tërë ekzistencën me tërë realitetin e tij”. Atëherë, sipas kësaj shkolle rrjedh se ekzistojnë dy lloj pikëpamjesh. E para, që mendjen e merr si një “esencë” të njeriut, - “unë”-i që e formon mendja e njeriut. E dyta, aftësia ose fuqia e mendjes për të përfshirë tërë ekzistencën, ku mendja është si një pasqyrë ku reflektohet e tërë ekzistenca me gjendjen e tij të vërtetë.

Këtë pikëpamje e aprovojnë edhe dijetarët Islam, ata mbrojnë idenë se imani (besimi) Islam përbëhet prej kësaj pikëpamjeje. Sipas tyre termi “*insan*” (njeri) që përmendet në Kuran, duhet të jetë në gjendje të përmbajë në mendjen e tij realitetin e ekzistencës. Fillimi i njerëzimit, prej nga dhe si ka filluar ekzistenca, esenca e ngjarjeve që e përfshijnë njerëzimin, ndodhitë e baraspeshës së ekzistencës si dhe rregullat e saja, dhe pika përfundimtare se ku do të mbërrijë e tërë kjo strukturë ekzistuese – të gjitha këto kanë të bëjnë me kuptimin e besimit. Besimi në Allahun që përmendet në Kuran ka të bëjë me nivelet e ekzistencës. Njëra prej tyre është edhe besimi në engjëjt e Allahut. Pastaj, ekzistenca është e krijuar nga ana e Allahut dhe nuk është lënë mbas dore, pa e udhëzuar dhe pa e drejtuar atë. Kjo është arsyeja e dërgimit të të dërguarve – udhëzimi i njerëzve në rrugë të drejtë; të jetë i vetëdijshëm se gjithçka rrjedh prej Allahut dhe në fund gjithçka do të kthehet te Ai. Të gjitha këto esenca kanë të bëjnë me kuptimin e fjalës “*iman*”.

Njerëzit e diturisë e komentojnë imanin në formën e urtësisë, aftësisë dhe të “diturisë”. Ata kërkojnë që “njeriu të ketë dituri për të drejtat e tija”, të njihet përmes diturisë së lartësuar dhe të jetë i njoftuar për ekzistencën e universit “me dije” dhe në mënyrë filozofike. Të gjitha këto kërkojnë që të njihen në mënyrë shkencore dhe filozofike. Për ata, shkenca (shkenca pozitive) nuk është esenca, por vetëm një pjesë e të kuptuarit të gjithmbarshëm. E vërteta (realiteti) duhet të njihet me urtësi, në mënyrë esenciale dhe me përfshirje filozofike. Kjo është sipas tyre, të kuptuarit e fillimit dhe të përfundimit të fazave të ekzistencës dhe të universit.

6.2 SHKOLLAT TJERA KUNDREJT SHKOLLËS SË MENDJES

Shumë shkolla tjera kundërshtojnë pikëpamjet e shkollës së mendjes dhe në këtë drejtim ekzistojnë gjithnjë konteste në mes tyre. Shkolla që është në krye të listës së atyre që kundërshtojnë “Aklifun”-ët (përfaqësuesit e shkollës së mendjes) janë “Israkifun”-ët, shkolla e dashurisë apo e Irfanit. Në ligjëratat e ardhshme do të ndalemi më tepër rreth kësaj shkolle.

Një shkollë tjetër që i kundërshton aklifunët janë edhe “Ahbarifun”-ët ose shkolla që për bazë i merr hadithet (thëniet) si burim të vetëm. Këta i kundërshtojnë aklifunët se “mendja është bazë për të përfshirë ekzistencën” dhe thonë se mendjes i jepet rëndësi më e madhe se sa që i takon.

Edhe një shkollë që i kundërshton aklifunët dhe që i kritikon më së shumti është shkolla e “Hissifun”-ëve ose shkolla e intuitës. Kjo shkollë ishte një prej shkollave më të favorshme të 3-4 shekujve të fundit. Përfaqësuesit e kësaj shkolle u ngritën kundër aklifunëve dhe i thanë:

“Nuk është mendja ndonjë vlerë aq me rëndësi sikur që pohoni. Nuk mund të pranohet si një vlerë esenciale dhe themelore. Esenciale është intuita, përmes intuitës mendja vjen në shprehje dhe është në shërbim të tij. Njeriu mund të bëjë njohjen vetëm përmes intuitës ndërsa, mendja është një mjet që përmes fuqisë së intuitës kryen disa operacione për të arritur te qëllimi i njohjes.”

Ta ilustron këto me një shembull:

Le të marrim një fabrikë...Fabrika duhet së pari që të pranojë materialin e papërpunuar, ku përmes makinave dhe pajisjeve të ndryshme e përpunon këtë në një prodhim të gatshëm. Për shembull, fabrika e tekstilit që materialin e papërpunuar mund ta ketë pambukun. Së pari makinat e pastrojnë, pastaj e shndërrojnë në fije dhe në fund përpunohen si prodhim i gatshëm – stof. Edhe mendja është sikur kjo fabrikë, krye në veti nuk ka asnjë kuptim dhe nuk kryen asnjë funksion. Kryesorja është intuita, vetëm përmes kësaj mund të vijmë në dituri. Mendja vetëm e përpunon këtë dhe kjo është funksioni i tij i vetëm. Intuita është ajo që e siguron materialin e papërpunuar – disa dituri dhe pastaj fabrika e mendjes e përpunon këtë përmes analizës dhe hulumtimit.

Ditëve të sodit shkolla e mendjes ende nuk është zhdukur në tërësi, i ka simpatizuesit e vet aty-këtu. Neve na intereson vetëm pikëpamja Islame dhe krahasimi i tij me pikëpamjen e aklifunëve, si dhe përmbledhja e kritikave të shkollave rivale dhe krahasimet në mes shkollave tjera.

6.3 FISNIKËRIA E DITURISË SË MENDJES NË ISLAM

Shkolla e akljunedëve zotëron disa pikëpamje themelore dhe principe bazë. Këtu do t'i analizojmë çdonjërin prej tyre dhe do t'i krahasojmë me shkallën e përputhshmërisë ndaj mësimëve Islame si dhe përputhshmërinë me besimin Islam.

Shkollën e akljunedëve e përfaqësojnë dy esenca më të rëndësishme, ku i pari dhe më i rëndësishmi prej tyre është “Dituria që është përvetësuar përmes fisnikërisë së mendjes dhe të menduarit është e vlefshme”. Çka synohet kur thuhet se dituria e përvetësuar përmes mendjes dhe të menduarit? Kjo ka këtë domethënie: “Mendja e njeriut zotëron fuqinë e të kuptuarit të të gjitha realitetëve të ekzistencës. Dituria e përvetësuar përmes mendjes është dituri e pastër (origjinale) dhe e vërtetë; që mund të mbështetet në të dhe që është e saktë. Për diturinë e përvetësuar përmes mendjes nuk mund të dyshohet, po ashtu edhe për përfundimet dhe gjykimet në të cilat kemi arritur përmes mendjes”.

Shumica e shkollave të mendimit nuk i japin kaq shumë rëndësi mendjes. Për ata që e lartësojnë mendjen deri në këtë shkallë hyjnore mund të thuhet se e kanë themeluar sistemin e të menduarit.

Por, çka thotë Islami për këtë princip?

A i jep rëndësi mendjes Islami?

Po... Bile, më shumë se çdo religjion tjetër. Në literaturën Islame mund të vërehet shumë lehtë një përkushtim i tillë. Në asnjë libër tjetër të ndonjë religjioni tjetër nuk mund të vërehet një përkushtim i tillë për mendjen sikur në religjionin Islam. Asnjë religjion tjetër nuk e ka mbrojtur mendjen aq shumë sa e ka mbrojtur Islami. Për shembull, në fenë Krishtere mendja nuk ka asnjë ndikim dhe funksion ndaj imanit (besimit). Krishterimi thotë se për të besuar në çfarëdo një çështje nuk ka nevojë për t'u drejtuar ose përdorur mendjen, si dhe të menduarit në lidhje me atë çështje. Të menduarit ka të bëjë me mendjen, ndërsa mendja nuk ka të bëjë fare me të besuarit dhe nuk mund të përzihet në asnjë mënyrë në çështjet e besimit. Në ato vende ku kërkohet të besojë njeriu, vetëm besohet dhe nuk mendohet...Nëse beson në diçka, nuk ke nevojë të mendosh për atë gjë; nuk ke nevojë të parashtrësh pyetjet si “pse” apo “qysh”, sepse të kërkosh ndihmën e mendjes në çështjet e imanit është e paarsyeshme dhe e panevojshme. Detyrë e priftërinjve besimtarë, që janë ruajtësit e besimit të popullit, është që të parandalojë njerëzit në lidhje me përzierjen e mendjes dhe të të menduarit në çështjet e besimit. Njëra prej kushteve themelore të Krishterimit është kjo.

Në Islam është e kundërta. Për të pranuar kushtet e besimit në Islam, nga personi kërkohet që ta bëjë këtë vetëm përmes ndërmjetësimi të mendjes dhe të të menduarit. Nëse një person parashtron pyetjen: “Cili është njëri prej kushteve të akaidit (besimi Islam) dhe të besimit?” ju do të përgjigjeni se është “tevhidi” (njësia e Allahut), “të besuarit se Allahu është një e i vetëm, nuk ka ortak dhe asgjë nuk i përngjan Atij”. Atëherë personi mund të pyes: “Çka e merr për bazë dhe arsye për të besuar në këtë?”...Në këtë gjendje Islami nuk do të arsyetojë këtë me asgjë tjetër përpos me mendje. Mirëpo, përgjigjja mund të jetë e tillë:

“Unë besoj dhe pranoj se Allahu është një dhe se nuk ka të ngjashëm, për këtë nuk kam asnjë argument dhe asnjë justifikim mendor por, ju mos i shikoni detajet, më mirë shikoni përfundimin. Përfundimisht, besimi im është i rëndësishëm, nuk është me rëndësi pse dhe në bazë të shkallës unë besoj. Këtë besim e kam marrë nga të parët e mi, nga gjyshja dëgjova dhe e besova në Allahun! Poenta qëndron në besimin tim e jo në atë se e dëgjova prej gjyshes, gjyshit, apo e pashë në ëndërr, kjo s'ka të bëjë aspak me shkakun se si besova!”

Por, Islami është kundër këtij lloji të besimit. Në bazë të ëndrrës apo pranimit nga paraardhësit e tij, apo se ka dëgjuar nga dikush etj, për këso lloje besimesh nuk ka vend në Islam. Nëse personi është ndikuar nga rrethi ku jeton ose ka pranuar në bazë të përshtatjes ndaj trashëgimisë që ekziston në ndonjë vend, atëherë këtë lloj besimi e refuzon Islami. Ai kërkon nga njeriu që besimin ta bazojë në argumente mendore dhe të besojë bindshëm në të.

Sipas Krishterimit, çështja e akaidit dhe e besimit është e mbyllur për mendjen e njeriut ose “zonë e ndaluar”. Një dijetar Krishterë dhe një prift që e donë fenë e vet, detyrë parësore e kanë mbrojtjen e kësaj zone nga depërtimi i influencës së mendjes. Ndërsa, besimi Islam është

në tërësi në duart e mendjes. Asnjë force tjetër përveç mendjes, nuk u është e lejuar depërtimi në këtë zonë.

Në lidhje me këtë, në librat Islame mund të gjenden prezantime të shumta, fjalime tërheqëse dhe dekrete të shumta. Para së gjithash, hidhni një vështrim Kuranit. Tërë kohën flet për përdorimin e mendjes nga ana e njeriut dhe bën thirrje në të menduarit. Për të parë më qartë rëndësinë që i jep mendjes Islami, të cekim disa ajete dhe një hadith që transmetohet nga Musa bin Xhafer (a.s.), ku bën komentimin e ajetit të Kuranit në lidhje me rëndësinë e mendjes nga ana e Kuranit.

Sipas burimeve Islame, në librat e haditheve (thënieve) ekzistojnë ajete, hadithe, dhe tregime të shumta në lidhje me këtë temë. Gati në çdonjërin libër burimor të haditheve dituria dhe mendja përmenden menjëherë në kapitullin e parë të librit dhe bëhet nxitja e njerëzve në këtë drejtim. Për shembull, nëse e marrim në dorë Usul-i Kafi-në, menjëherë hasim në titullin e kapitullit të parë “Kitab-ul Akl”, ku përmenden temat e shumta në lidhje me mendjen. Të gjitha hadithet që ekzistojnë në lidhje me mendjen dhe të menduarit, janë përmbledhur në këtë kapitull. Hadithin që e transmeton Musa bin Xhaferit (a.s.) të bie në sy në mënyrë të pashmangshme:

“Allahu ua dërgoi njerëzve dy të dërguar, dy udhëzues. Në të parin, hyjnë të gjithë të dërguarit që ua dërgoi Allahu njerëzve, e që kjo ka të bëjë me ndikimet nga ana e jashtme ndaj njeriut, në këtë kuptim edhe Hazreti Resulullahu (s.a.a.) është “i dërguari i jashtëm”. Dhe, i dërguari i dytë është “mendja”, ajo që është “i dërguari i brendshëm” i njeriut. Të dyja këto udhëzuese, e plotësojnë njëra-tjetrën. Nëse njeriu zotëron vetëm mendjen pa të dërguarin e jashtëm, atëherë kjo nuk do t’i mjaftojë atij për të gjetur rrugën e lumturisë. Po ashtu, të disponojë të dërguarin e jashtëm por të mos zotërojë mendjen, do të vijë në përfundimin e njëjtë. Mendja dhe i dërguari, do të bashkohen në një pikë të përbashkët dhe do të vijnë te përfundimi i duhur – rruga drejt lumturisë”.

Kush mund të japë vlerë më të mirë dhe më të bukur se sa kjo? Mbrojtja e mendjes nga ana e Islamit mund të shihet edhe nëpër vende tjera. Ja edhe disa prej tyre:

“Gjumi i njeriut të ditur është më i vlefshëm se ibadeti i të paditurit”

“Të ushqyerit e njeriut të ditur është më i vlefshëm se agjërimi i të paditurit”

“Të qëndruarit në një vend i të diturit është më i vlefshëm se lëvizja e të paditurit”

“Nuk ka ekzistuar asnjë i dërguar, që Allahu para se të ngarkojë me misionin e Vet, nuk ia ka përkryer mendjen. Para se të fillojë misionin një i dërguar, së pari i lartësohet mendja e tij në nivelin më të lartë se niveli i mendjes së çdo individi të atij populli të cilit i dërgohet”.

Sipas besimit Islam, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) është “Akl-i Kull” (Mendja që përfshin gjithçka)...Krishterimi nuk pajtohet me këtë besim aspak. Sipas Krishterimit, mendja dhe religjioni studiohen si dy gjëra të ndara.

Atëherë, pranimi i mendjes si udhëheqëse ose zbulimi i një realiteti përmes rrugës së mendjes është në përputhshmëri të plotë me Islamit dhe e pranuar sipas fesë Islame.

6.4 DY KRITIKA NË LIDHJE ME SHKOLLËN E MENDJES

Sipas filozofëve, perla e vërtetë e njeriut dhe “unë”-i i tij i vërtetë është mendja e tij. Organet tjera janë në shërbim të tij, nuk janë asgjë më shumë se mjete dhe nuk kryejnë funksione të rëndësishme. Trupi me të gjitha organet dhe aftësitë e saj, janë mjete (vegla) të mendjes: syri, veshi, kujtesa, fuqia e imagjinatës, të dhënit mbas iluzionit, etj. të gjitha këto janë në shërbim të ekzistencës së vërtetë të njeriut. Kjo ekzistencë e vërtetë është mendja e njeriut.

Ja...kjo është pikëpamja e filozofëve.

A e pranon Islami këtë pikëpamje dhe këtë definicion për mendjen?

Jo.

Nuk pranohet nga Islami dhe nuk mund të thuhet se “përputhet me esencat Islame” një thënie e tillë ku e tërë vlera e njeriut përmbledhet në një gjë të vetme. Në librat Islame nuk

definohet në këtë mënyrë. Sipas Islamit mendja është një pjesë e vlerës së njeriut dhe jo tërë vlera e tij.

Tani të vijmë te çështja tjetër: shkalla e mjaftueshme e njohjes dhe e diturisë në Islam.

Në shumë libra filozofike Islame, e posaçërisht në librat e Molla Sadrës që lëndës ia shtojnë një kënaqësi gnostike, besimi (imani) Islam komentohet në mënyrë të përgjithshme si “njohje” ose “informim” dhe “të kuptuarit”. Sipas tyre, besimi (imani) ka të bëjë vetëm me njohjen dhe të kuptuarit, të tjerat nuk kanë aq shumë rëndësi. Të besosh në Allahun do të thotë njohja dhe të kuptuarit e Allahut. Besimi në të dërguarit do të thotë t’i njohësh ata dhe të kemi dituri të mjaftueshme për personalitetet e tyre. E njëjta vlen edhe për besimin në engjëj, ditën e gjykimit, ku duhet vetëm të kemi njohuri për atë ditë dhe të kaplojmë çështjen e botës së ardhshme.

Kjo pikëpamje nuk përputhet aspak me kuptimin e “iman”-it që përmendet në Kuran... Të besuarit, në Islam ka të bëjë shumë më tepër se sa me njohjen dhe të kuptuarit, kjo është një pyetje shumë e ndjeshme. Myslimani duhet të ketë shumë kujdes në këtë çështje. Konceptet e njohjes dhe të kuptuarit janë të hapura. Për të qenë zotëruar i njohurisë në një çështje të caktuar, duhet të kesh dituri të caktuar për atë çështje. Për shembull, nëse një person studion ujën, ai duhet të ketë dituri të mjaftueshme për ujën, ose astronomi që studion qiellin, duhet të ketë njohuri për planetet, yjet dhe trupat tjerë qiellorë. Ngjashëm edhe një sociologu për shoqërinë, psikologu për shpirtin, gjeologu për shtazët, botaniku për bimët, të gjithë duhet të kenë dituri në lidhje me objektin e studimit dhe të jenë familjarë në lidhje me subjektet. Këtu shprehjet si “njohja” dhe “të kuptuarit” ose “të jesh familjar” dhe “i informuar” kanë të bëjnë me “njohjen e temës, informimi në lidhje me esencën, të përfshirjes së çështjes dhe zbulimit të kuptimit” dhe asgjë më tepër.

Pasi e kuptuam domethënien e përfshirjes, informimit dhe njohjes, të vazhdojmë tani me kuptimin e “imanit”. A është koncepti i “imanit” që përmendet në Kuran, vetëm “informim” dhe “të kuptuarit”? Në këtë kuptim, mund të themi se besimi në Allahun do të thotë “Të jesh i njoftuar për Allahun dhe të jesh në dijeni për Të”

Ose, për të besuar në të dërguarin, a mjafton të dimë se çka do të thotë të jesh i dërguar dhe në këtë temë vetëm të zotërojmë dituri në lidhje me këtë?... Jo. Edhe kjo është e nevojshme, por nuk është e mjaftueshme. Një prej kushteve të besimit është informimi në lidhje me subjektin dhe të kuptuarit e çështjes. Në esencë, besimi që nuk përmban “informim” dhe “të kuptuarit”, nuk mund të thuhet se është besim i vërtetë dhe i plotë. Por, edhe të jesh i kënaqur vetëm me këtë dhe të ndalesh këtu, pa vazhduar më tutje, nuk mjafton!

Besimi, në të njëjtën kohë do të thotë edhe prirje (tendencë), simpati, dashuri dhe nënshtrim. Në iman (besim) përfshihen elementet si interesimi, dashuria, nënshtrimi, shpirtbutësia, ndjenjat etj. “Njohja” dhe “të kuptuarit” nuk i përfshijnë këto kuptime. Për shembull, interesimi nuk përfshihet në “të kuptuarit”. Ose, nuk mund të thuhet për astronomin që merret me studimin e trupave qiellorë se ndien dashuri ndaj yjeve, kjo as që mund të supozohet. Po ashtu, edhe për një inxhinier të xehetarisë që ka dituri dhe i njeh xehet dhe mineralet, nuk mund të thuhet është dashuruar në xehe. Nëse një ekspert i ujit di për ujën, nuk do të thotë se ai ndien interesim të posaçëm për ujë. Mund të ndodhë që një person e njeh mirë lëndën por, në vend se të ndiejë kënaqësi ai mund të ndiejë urrejtje për atë send. Për shembull, le të marrim sistemet shtetërore...Një shtet për një shtet tjetër ndien një urrejtje por, ai për atë shtet zotëron informata dhe detaje të shumta dhe në disa raste e njeh më mirë atë shtet se sa veten...Por është armiku i tij...Si për shembull, për informatat në lidhje me Myslimanët dhe Arabët në Izrael sot mund të gjeni hulumtues dhe ekspertë të shumtë dhe shumica e tyre bile jetojnë në shtetet Islame. Në anën tjetër, ekspertët e shumtë që merren me studimin e Izraelit, jetojnë dhe veprojnë në shtetet si Egjipti, Siria, Libia dhe janë më të shumtë se sa në Iran. Bile në shtetin tonë nuk mund të gjeni njërin që hulumton me seriozitet për shembull Egjiptin, ndërsa në Izrael mund të gjeni me qindra që hulumtojnë Egjiptin. Në mënyrë të njëjtë, në Egjipt ekzistojnë persona që hulumtojnë Izraelin. A do të thotë kjo se qëllimi i këtij hulumtimi nga ana e Izraelit ndaj shteteve Islame bëhet më qëllim të njohjes sa më të mirë të tyre, ose për shkak të simpatisë që ka ndaj këtyre shteteve? Ose, hulumtimet e shteteve Islame që bëhen me këtë

qëllim, a bëhen sepse ushqejnë simpati ndaj Izraelit? Mu e kundërta; të dy janë armiq të përbetuar të njëri-tjetrit.

Sikur që supozojnë filozofët se Besimi Islam nuk është vetëm “njohje” dhe “të kuptuarit”, po ashtu edhe ulematë (dijetarët) Islamë këtë e shpjegojnë në këtë mënyrë: Të gjitha çështjet që duhet njohur dhe kuptuar, Kurani i ka shpjeguar në mënyrën më të mirë dhe me shembuj më të bukur. Në lidhje me këto çështje, i ka shpërndarë dituritë e duhura në të gjitha anët, ashtu që janë bërë të qartë për çdonjërin. Për shembull, Kurani na ka njoftuar për Allahun në mënyrë më të kuptueshme, të dërguarit na prezanton me njohuri më të përkryer dhe më autentike. Ngjashëm edhe argumentet e Allahut janë të cekur në formë më të bukur, rreth çështjes së ringjalljes është rrëfyer me dituri më të përkryer. Mirëpo, krahas gjithë kësaj njohurie dhe diturie të dhënë nga ana e Kuranit, ekziston një krijesë që edhe përkundër asaj që i di mirë të gjitha këto, prapëseprapë nuk beson. Ai është Shejtani. Po, Shejtani i di shumë mirë të gjitha këto, çështjen e kaplon në mënyrë të vetëdijshme por në vend që të bëhet besimtar, ai është bërë mohues. A e njeh më mirë Allahun Shejtani apo një materialist ateist? Përgjigjja është e qartë, Shejtani e njeh Allahun më mirë dhe më shumë se ne....Në këtë çështje dituria e tij është shumë më e lartë.. Mbi të gjitha, ai bëri ibadet (adhurim) Allahut me mijëra vite, i bëri robërim Atij. Athua Shejtani ka njohuri edhe për engjëjt? Patjetër që po. Kurani na bën me dije se Shejtani bashkë me krijesat që ishin të urdhëruar të bënin ibadet-engjëjt, vepronte bashkërisht në rendet e njëjta me ta. Ai, Xhebrailin (a.s.) e njeh më mirë se të gjithë ne. Po, të dërguarit? Edhe ata i njeh Shejtani. E di që janë të dërguar, të zgjedhur dhe se e bartin atributin e misionarëve të Allahut...Po. Të gjitha i di. Edhe më mirë se ne. Edhe ringjalljen e di. Tërë kohën bisedon me Allahun në lidhje me çështjet e kiametit dhe të ringjalljes...Por, edhe përkundër gjithë këtyre njohurive, Kurani thotë se Shejtani është jobesimtar!!!

“Përveç Iblisit që ishte kryelart dhe që u bë prej jobesimtarëve” (Sad, 74)

Sikur të ishte imani (besimi) vetëm njohje dhe kuptim, sikur që pretendojnë filozofët, qenkësh dashur të besojmë më së pari prej të gjithëve se shejtani është besimtar. Por, Kurani nuk po thotë se shejtani është besimtar dhe mbi të gjitha, ai insiston në pabesim. E di të vërtetën, por nuk ndien kënaqësi për këtë, nuk ushqen simpati dhe përlulje për të vërtetën. Ky shembull na bën të kuptojmë një të vërtetë: Imani nuk është vetëm njohja dhe të kuptuarit. Në realitet, disa mendimtarë Islamë, në ajetin e gjashtë të sures Tin:

“...përveç atyre ata që besojnë dhe punojnë vepra të mira...”(Tin, 6)

besimin që përmendet në fjalinë “ata që besojnë” e komentojnë si “dituri teorike”, ndërsa “ata që punojnë vepra të mira” si “dituri praktike”. Një afrim i gabuar dhe i pasaktë. Në ajetin e lartpërmendur, me shprehjen “ata që besojnë” kemi të bëjmë me një element që e tejkalon atë dituri të veçuar. Dituria teorike është vetëm një pjesë e këtij elementi, është vetëm një pjesë e të vërtetës. E tërë dituria, njohuria, urtësia dhe aftësia që përmenden këtu, paraqesin nga një kapitull të veçantë të së vërtetës. Në këtë dituri dhe urtësi ekziston një element që është mbi të dhe, ajo është “nënshtrimi, përpjekja dhe dashuria”.

Nëse përmbledhim ato që kemi folur deri më tani: Filozofia e Akljunëve përmban tri pikëpamje themelore:

1.- Mendja është udhëzuese, një argument; ajo që mund të kaplojë disa të vërteta dhe të drejta. Zotëron fuqinë për të zbuluar të vërtetën, mund të mbështetet në rezultatet deri te të cilat arrin mendja. (Kjo pikëpamje është e pranuar edhe nga Islami);

2.- Mendja është perla e vetme e njeriut, është e tëra që zotëron. (Me këtë pikëpamje nuk pajtohet Islami, këtë e cekëm edhe më lartë);

3.- Sipas akljunëve ose racionalistëve - sikur që emërtohen ditëve të sodit – besimi Islam përbëhet prej përfundimeve në të cilat ka arritur mendja dhe argumentet mendore. Besimi nuk

është asgjë tjetër përveç njohurisë dhe të kuptuarit. (Edhe për këtë folëm në pjesën e fundit dhe thamë se nuk përputhet me Islamin).

6.5 FISNIKËRIA E BESIMIT (IMANIT)

Një çështje tjetër që do ta parashtrojmë në lidhje me akljunët është edhe “*fisnikëria*” e besimit (imant). Në lidhje me besimin prapë do të ballafaqohemi me pyetjen e njëjtë: A është ajo vetëm një njohje (marifet) - sikur që e definojnë akljunët me të gjitha detajet e saj apo, a është njohja (marifeti) si një pjesë e besimit (që kjo është edhe më e sakta)? A është besimi një gjë që përmban fisnikëri krye në vete, apo nuk është e mjaftueshme vetvetiu dhe është vetëm një pikënisje e nevojshme për të “vepruar”? Në këtë pikë të çështjes përballemi më dy sisteme të mendimit që me të gjithë forcën që zotërojnë vijnë ndesh njëri me tjetrin.

Çka synohet me pyetjen “a zotëron besimi fisnikëri”?

Këtu me fisnikëri a nënkuptohet: “*Besimi (imani) është baza e nënshtrimit (itikat) dhe aksi i lëvizjes së veprimit të njeriut*”

Ose me një fjalë tjetër: Njeriu përderisa gjendet në këtë botë, duhet të punojë dhe të veprojë sa ka mundësi dhe në këtë drejtim të japë maksimumin, të gjendet në veprimtari të ndryshme dhe në luftë në rrugën e Allahut etj. Por, të gjitha këto veprimtari duhet të bëhen përmes një plani dhe programi, duhet të kenë qëllimin e caktuar dhe të bazuara në metoda, rregulla dhe principe të caktuara. E tërë kjo në mbështetje të një feje të definuar si konfiguracion bazë dhe me infrastrukturë të caktuar, ose thënë ndryshe një “sistem bazë i besimit” që qëllimin dhe mjetin e determinojnë në mënyrë të nevojshme. Njeriu është gjithnjë në lëvizje dhe sipas natyrës është aktiv. Për këtë arsye, për të arritur disa qëllime në jetë duhet të zotërojë një *plan praktik të jetës* dhe një *sistem besimi themelor* për atë arritur baraspeshën në mes besimit dhe të menduarit. Pa e pasur këtë mbështetje të të menduarit dhe të besimit, të gjitha rezultatet dhe mundimet e tij do të shkojnë kot dhe nuk do të korrë kurrfarë suksesi në superstrukturë. Atëherë, për të krijuar një paralele të mendimeve në superstrukturë, duhet të themelohet njëfarë besimi dhe ideje në infrastrukturë. Në këtë fazë, njeriu mund të krahasohet me një person që dëshiron të ndërtojë një shtëpi. Qëllimi i tij i vërtetë është: një shtëpi që përbëhet prej katër mureve, kulmit, dritares dhe derës. Por, për të ndërtuar këtë shtëpi dhe për të vendosur shtëpinë në katër mure të sigurta, më së pari duhet që muret t’i vendosë në themele të sigurta. Pra, gjëja e parë që duhet bërë është *vendosja e themeleve të sigurta ose plotësimi i infrastrukturës*. Shtëpia do të ndërtohet mbi këtë bazë – infrastrukturë, por kjo infrastrukturë nuk është qëllimi i tij; qëllimi i tij është siguria e shtëpisë dhe vendosja e mureve mbi themelet e sigurta.

Ditëve të sodit, shkolla të shumta sociale si për shembull Komunizmi, kanë disa mendime dhe ide themelore ku infrastruktura e këtyre ideve përbëhet nga materializmi. Gjithashtu, disa programe sociale, politike, ekonomike dhe morale që zotërojnë elemente të Komunizmit, bazën e ideologjisë e kanë të vendosur mbi sistemin e ideve materialiste. Por, ky sistem ideor nuk është qëllimi i tij. Ai që beson në Komunizëm, nuk e ka Materializmin si qëllim të vërtetë. Materializmi nuk është i mjaftueshëm për të qëndruar vetvetiu. Ai që beson në Komunizëm, e di se nuk ka asnjë fisnikëri në Materializëm. I vetmi shkak i pranimit të Materializmit nga ana e Komunizmit është ideja se Materializmi mund të bëjë shpjegimin e pikëpamjeve sociale, politike dhe ekonomike (gjë që gabon në këtë drejtim). Kohëve të fundit disa komunistë kanë bërë ndarjen e Materializmit prej Komunizmit duke thënë: “Për nesh fisnikëria e Materializmit nuk vjen në konsideratë fare. Qëllimi ynë është vetëm Komunizmi, kjo mund të bëhet edhe pa Materializëm”.

Ditëve të sodit, disa rryma komuniste i afrohen çështjes me një qëndrim më të zbutur. Këta janë ata që lëshojnë pe ndaj luftës së shpallur kundër religjionit. Sepse, sipas tyre besimi sipas metodave ideore nuk është i domosdoshëm. Këto principe religjioze përbëjnë infrastrukturën e besimit ideologjik. Kjo për arsye se, *nuk mund të bëhet fjalë për një ideologji që nuk mbështetet në një pikëpamje botërore*. Kjo pikëpamje botërore është njëjtë sikur themeli i shtëpisë. Aspektet e ndryshme të ideologjisë duhet të mbështeten në një pikëpamje botërore

dhe të organizohen në bazë të saj. Por, prapëseprapë esenca dhe qëllimi nuk është pikëpamja botërore por *dimensionet e sistemit ideor* që ndërtohen mbi të.

Si qëndron çështja në Islam? Në vështrimin Islam çka është “imani”?

A mjafton vetëm të besosh në Allahun, engjëjt, ringjalljen dhe evlijauallah, dhe kjo ideologji të merret si bazë për vendosjen e themelit dhe infrastrukturës të sistemit të besimit në Islam? A përmbahet besimi Islam vetëm në një infrastrukturë intelektuale dhe që ky besim krye në veti të mos përmbajë asnjë vlerë dhe fisnikëri? Apo ky besim dhe metoda e idesë themelore që formon sistemin e ideologjisë Islame, zotërojnë një vlerë dhe një fisnikëri? Ose, a duhet thënë ndoshta: “Nëse nuk ndërtohet shtëpia atëherë çfarë kuptimi ka vënia e themeleve?”

Sipas Islamit, “Imani Islam” formon themelin e Ideologjisë Islame dhe infrastrukturën intelektuale. Kjo, edhe krye në veti mund të formojë një element që përmban fisnikëri. Pra, imani është një vlerë e pazëvendësueshme dhe krahas kësaj përmban edhe vlerën e themelit të Ideologjisë Islame. Nga ky këndvështrim, pikëpamja e filozofëve është e drejtë. Nuk është tërë vlera e besimit vetëm në formësimin apo shndërrimin e besimit në vepra, por edhe vetë besimi krye në veti është zotëruar i fisnikërisë në të njëjtën kohë. Nuk mund të thuhet: “Kryesore është vepra, vepra është baza, vepra e kryer është me rëndësi. *Besimit ia shton vlerën vetëm vepra*. Përndryshe, *besimi krye në veti nuk ka asnjë vlerë*”. Vetëm, të kemi edhe këtë në mendje: *Nëse besimi zhvishet prej të vepruarit, pra nëse veprohet pa besim atëherë një shtyllë rrafshohet me tokën*. Sepse, Kurani përdor gjithmonë shprehjen “*ata që besojnë dhe punojnë vepra të mira*”. Besimi dhe vepra, dy shtylla të pazëvendësueshme të lumturisë dhe mbështetja bazë. Shtëpia e lumturisë nuk mund të ndërtohet vetëm me një shtyllë të vetme, rrënohet... Besimi (imani), në Islam zotëron “vlerën personale”. Në të vërtetë, përmban vlerë autentike dhe është krye në vete. Në anën tjetër, njeriu për të arritur përkryerjen në këtë botë, bile edhe në botën tjetër, varet nga sasia e besimit që bart në vete. Në vështrimin Islam shpirti (Ruh) është i pavarur dhe shpirti është vetvetiu *i përkryer* sipas natyrës që ka. Shpirti (Ruh) është i përjetshëm edhe mbas vdekjes, ekzistenca e tij vazhdon. Nëse shpirti nuk do të ishte i përkryer, atëherë do të ishte “jo i plotë” dhe nuk do të mund të arrinte “lumturinë”.

6.6 SHEMBUJT PREJ KURANIT DHE NEHXH-UL BELAGËS

Ja se çka thotë Kurani në lidhje me këtë:

“E kush ka qenë i verbër në këtë (botë), ai do të jetë edhe në botën tjetër i verbër dhe më i humburi i rrugës së drejtë.” (Isra, 72)

Ajeti po na tregon se kush është *i verbër* në këtë botë, ai do të ringjallet i verbër. Verbëria që përmendet këtu, a ka të bëjë me kuptimin e jashtëm; pra, a ka të bëjë me verbërinë e organit të syrit? Për shembull, një sahabë (shok) i Imam Xhafer Sadikut (a.s.) i quajtur Ebu Basir ka qenë i verbër, dhe a do të thotë kjo se edhe në botën tjetër do të ringjallet i verbër?

Jo. Verbëria e përmendur në këtë ajet ka të bëjë me verbërinë e brendshme, të atyre që nuk e shohin realitetin në këtë botë, që i kanë sytë e mbyllur për të vërtetën. Ata që ndaj argumenteve dhe shenjave të Zotit janë të pavëmendshëm do të ringjallen në botën e ardhshme si të verbër, vetëm në këtë kuptim mund të kuptohet ajeti i lartpërmendur.

Paramendoni një person që nuk u beson të vërtetave, që nuk zotëron besimin në këtë botë. Një i tillë mund të ketë bërë të gjitha mirësitë, të gjitha sjelljet e mira që mund të tregohen i ka bërë, ka urdhëruar në vepra të mira dhe i ka ndaluar ato të këqijat, në sipërfaqen e tokës ka jetuar si një fetar i vërtetë dhe tërë jetën e ka kaluar duke i ndihmuar popullit. Por, nuk e ka njohur Zotin e vet, nuk ka besuar në Allahun dhe në ringjalljen, ka jetuar larg të vërtetave botërore, atëherë për këtë thuhet se ka mbetur i verbër. Dhe padyshim, një person i tillë në botën e ardhshme do të ringjallet si i verbër. Atëherë, le të konsiderojmë besimin si parahyrje në

veprat e mira. Është plotësisht e gabuar që të mendohet se “Kryesore është të jesh njeri i mirë, imani nuk ka ndonjë rëndësi këtu, edhe nëse nuk ka iman mjafton të gjendet në vepra të mira...”

Lexoni me vëmendje këto dy ajete të Kuranit:

“E kush ia kthen shpinën udhëzimit Tim, do të ketë jetë të vështirë dhe në ditën e kiametit do ta ringjallë të verbër. Ai (që nuk besoi) do të thotë: "Zoti im, përse më ngrite të verbër, kur unë isha me sy?". Ai (All-llahu) thotë: "Ashtu si i harrove ti argumentet Tona që t'i ofruam, ashtu je ti i harruar sot". (Ta Ha, 124-126)

Në ditën e ringjalljes, personi do të ankohet. “O Allah, unë nuk isha i verbër në botë, kisha sy dhe shihja, pse tani jam i verbër”. Atij do t’i përgjigjet: “Po, në botë i ke pasur sytë, por sytë e asaj bote nuk vlejné asgjë në këtë botë. Këtu mund të shohësh vetëm me sytë e shpirtit (të brendshëm). Këtë lloj të shikimit, ti ke zotëruar edhe në botën paraprake, por ti i verbërove ata para se të mbërrish këtu. Për këtë arsye je i verbër.” Argumentet dhe shenjat Tona të janë prezantuar në atë botë. Ti ke mundur të na shohësh Neve përmes atyre argumenteve, edhe para se të mbërrish në botën e të vërtetave. Por ti nuk ke arritur ta kuptosh këtë dhe sikur që ishe atje i verbër, edhe këtu je i verbër.”

“Jo dhe Jo! Atë ditë do të jenë të penguar prej (ta shohin) Zotit të tyre. (Mutaffifin, 15)

Të tillëve, në Ditën e ringjalljes do t’u vendoset një mbulesë (perde) në mes tyre dhe Zotit të tyre. Kjo mbulesë, që e kanë sjellë vetë nga bota paraprake, do të jetë pengesë për të parë të vërtetat e përkryera në botën e ardhshme.

Kuptimi i imanit është i qartë. Njeriu ka ardhur në këtë botë për të parë dhe për të dëgjuar botën e ardhshme...Për këtë kam folur shumë herë. Më së shumti që më gëzon është kur dëgjoj se të rinjtë interesohen për Nehxh-ul Belagën. Por jo vetëm të shikohet vetëm në njërin dimension të tij, të gjitha duhet të studiohen. Shikoni se çka thotë në lidhje me të dëgjuarit e veshit Nehxh-ul Belaga... Nehxh-ul Belaga beson në fisnikërinë e imanit, sipas pikëpamjes së tij nuk është imani i formuar vetëm në çështjet ideore dhe të fesë por krahas saj zotëron edhe një vlerë të posaçme esenciale.

Lexoni se çka thotë Nenxh-ul Belaga në lidhje me njerëzit e Allahut:

“Ata janë njerëz të tillë që kur t’i drejtohen Allahut dhe të kërkojnë falje prej Tij, e bëjnë në atë mënyrë sa që e ndiejnë erën e lehtë të rahmetit (mëshirës) të Allahut, ata e dëgjojnë faljen e Tij me zemrat e tyre...”

“Të tillët jetojnë dhe ekzistojnë në çdo kohë dhe periudhë, nuk ka kohë dhe gjeneratë të njerëzve në të cilën nuk mund t’i gjeni ata...”

Sipas kësaj thënieje të Hazreti Aliut (a.s), njerëz të tillë janë prezentë edhe në këto kohëra, dhe janë të gjallë. Koha nuk mund të varfërohet prej njerëzve të tillë. Ata në brenditë e tyre, në thellësitë e shpirtit të tyre, në botën e mendimeve bisedojnë me Zotin e tyre, gjenden në lutje ndaj Tij. Në lidhje me këtë Fahri Raziu ka shkruar këtë poezi katër rreshtorë (rubai):

“Kam frikë të shkoj i verbër në botën e shpirtit

Kam frikë të shkoj prej kësaj bote pa qenë i vetëdijshëm për të

Prej vendit të trupit në vendin e shpirtit shpërngulem, por

Kam frikë që para shpërnguljes, mos ta shoh botën e shpirtit derisa gjendem në trup.”

Poeti dëshiron të na thotë se: “Kam frikë të vdes e të shkoj nga kjo botë pa u hapur syri i shpirtit dhe pa e kuptuar të vërtetën në këtë botë të shpërngulem në botën e ardhshme (Ahiretit)”. Në poezi ku përmendet “të shikuarit e botës” nuk ka të bëjë me pjesën materiale të kësaj bote: muri, dritarja, deti, yjet etj, por ka të bëjë me të vërtetat e shpirtit. Për këtë arsye poeti thotë: “Përderisa jam në këtë botë, nëse nuk mund ta vërej botën e shpirtit, atëherë si mund ta shoh atë botë kur të më dalë shpirti prej trupit dhe të shpërngulem në botën e shpirtit. E

vërteta mund të shihet vetëm në këtë botë, përndryshe do të shpërngulesh si i verbër në botën e shpirtit”. Këtu kemi të bëjmë me atë që e përmendëm edhe më lart në ajetin e 72-të të sures Isra:

“Ata që janë të verbër në këtë botë, do të ringjallen të verbër”.

Të besosh, në Islam do të thotë, të besosh në Allahun, engjëjt, që janë përfaqësuesit e botës së ekzistencës, të dërguarit dhe të afërmit e Zotit, që janë përfaqësuesit tanë para Allahut, prej nga dhe pse kemi ardhur, ku dhe si do të shkojmë, dhe përfundimisht dashtë e pa dashtë do të mbërrijmë te hyjnia e Allahut, pastaj besimi në ringjallje etj. Vetëdija për këto të vërteta përmban fisnikërinë e imanit dhe të marifetit (njohurisë). Një iman që është fisnik njëqind për qind, është një themel ideal për një ideologji të një religjioni. Atëherë, çka do që të ndodhë duhet që veprën të mos e flijojmë për iman e as imanin ta flijojmë për vepër. Këto të dyja e plotësojnë njëra-tjetrën dhe janë të pandashme.

Me komentimet e bëra deri këtu, mund të kuptojmë se të jesh njeri i përkryer sipas filozofëve, do të thotë të jesh njeri jo i plotë; zotërues i vetëm një pjese të përkryerjes. Aty ku thonë se mendja duhet të përkryhet, aty kanë të drejtë. Por, të përqendrohemi vetëm në përkryerjen e mendjes dhe t’i lëmë anash drejtimit tjera, na çon deri te njeriu gjysmë i përkryer. Njeriu i përkryer që e përshkruajnë filozofët është një bust i përpunuar prej mendjes dhe diturisë; e tërë specifika e tij është “dijenja”. Sipas teorisë së tyre, talenti i këtij njeriu është se ai “di -zotëron dituri”, ai nuk ka emocione, lëvizje, bukuri, etj. Ai vetëm “di” dhe kjo është e tëra. Është i ditur. Po, është shumë i ditur, kaplon tërë universin. Është “një botë krye në veti, një univers”. Ama, ky njeri nuk është i përkryer, mendjen e ka të përkryer, por është i varfër nga shumë përkryerje tjera. Në këtë kuptim atij ne i themi “*njeriu gjysmë i përkryer*”.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.
(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit).

LIGJËRATA E SHTATË

**DETAJET E SHKOLLËS SË IRFANIT (GNOZA
ISLAME)**

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

***“Ai është që arabëve të pashkolluar u dërgoi Pejgamberin nga mesi i tyre që t'ua lexojë ajetet e Tij, t'i pastrojë ata, t'ua mësojë librin dhe sheriatin, edhe pse më parë ata ishin në një humbje të dukshme.”.*(Xhuma, 2)**

Në ligjëratat e mëhershme kemi trajtuar pikëpamjet e shkollave të ndryshme në lidhje me definicionin e njeriut të përkryer dhe, kemi vërejtur se filozofët dalloheshin prej arifëve në pikëpamjet e tyre deri në atë masë sa që pikëpamjet ishin tërësisht të kundërta njëra me tjetrën. Në anën tjetër, filozofët modernë kanë një pikëpamje që nuk përshtatet me asnjërën prej tyre. Pastaj kemi cekur edhe pikëpamjet kryesore kundërthënëse të Aklijunëve, Kalbijunëve, arifëve, shkollës së marifetit dhe shkollës së fuqisë që shërbimin për njerëzit e trajtonte si primare. Në këtë pjesë do të ndalemi te një shkollë që i trajton çështjet e ndryshme dhe merret me pikëpamjet botërore dhe në lidhje me këtë, do t'i krahasojmë të njëjtat me mendimet dhe pikëpamjet Islame. Në ligjëratën e mëparshme folëm për shkollën e Aklijunëve (mendjes) dhe e pamë se si e paramendojnë njeriun e përkryer. Këtu do të ndalemi te pikëpamjet e përfaqësuesve të Irfanit dhe të Tasavvufit (mistikëve). Diskutimi për njeriun e përkryer dhe debati në lidhje me këtë për nesh është padyshim shumë më me rëndësi dhe më i ndjeshëm se sa diskutimi në lidhje me pikëpamjet e të gjitha shkollave tjera. Sepse, modeli i njeriut sipas Platonit, Ibn-i Sinasë, e të filozofëve tjerë të mëdhenj nuk ka hasur në përkrahje të madhe në mes të popullit dhe nuk është bërë një model i njohur për shumicën e popullatës. *Ky model i filozofëve është një model që ka mbetur në marginat e faqeve të librave të filozofisë dhe nuk kanë mundur të dalin jashtë saj.* Ndërsa, në anën tjetër përfaqësuesit e Tasavvufit kanë korrë sukses në përhapjen dhe njoftimin e njeriut të përkryer në popull, sipas pikëpamjeve të tyre. Mistikët këtë e kanë arritur duke shkruar poezi dhe proza të ndryshme dhe në lidhje me këtë kanë përdorur shembuj dhe krahasime të shumta në përshkrimin e njeriut të tillë. Duhet pranuar se në përhapjen e modelit të tillë kanë arritur më së shumti sukses prej të gjitha shkollave tjera. Mirëpo, këtu duhet të cekim që në fillim se pikëpamjet e mistikëve sikurse edhe të filozofëve, në këtë drejtim janë *pjesërisht në përputhje me Islamin*; ngjashmëria në mes tyre ekziston por modeli i mistikëve nuk është njëqind për qind në përputhje me Islamin.

7.1 DASHURIA SIPAS ARIFËVE (GNOSTIKUT ISLAM)

Sikurse që cekëm në temat e mëhershme, për filozofët dhe Aklijunët, esenca e njeriut të përkryer është “mendja”. Jashtë saj çdo gjë është vetëm një mjet që nuk i përket esencës së njeriut. Sipas filozofëve “unë”-i i njeriut ishte mendja, logjika dhe të menduarit.

Sipas përfaqësuesve të tasavvufit (mistikëve) ose si e quajnë veten – *sofistë*, fuqia e njeriut nuk përmbahet në “unë”-in e tij; kjo është vetëm një nivel që duhet arritur njeriu. “Unë”-i i vërtetë i njeriut është *zemra* e tij ose si thonë ata “*kalb*”-i i tij; për këtë arsye, njeriu nuk mund të arrijë “unë”-in e tij vetëm se me zemër dhe me ndjenja shpirtërore. Pra, *ajo çka është, për filozofët “mendja”, për mistikët është “zemra”*. Vetëm duhet të theksojmë se kuptimi i “kalb”-it për mistikët nuk ka të bëjë me organin që përbëhet prej një copë mishi dhe që gjendet në trupin e njeriut, por me “kalb” ata nënkuptojnë zemrën në kuptimin shpirtëror. Këtu ndodhet qendra e të gjitha ndjenjave dhe e dëshirave të njeriut. Këtu nuk ka vend për “mendime”, aty janë vetëm ndjenjat, përshtypjet dhe domethëniet. Përfshirja mistike arrihet përmes “ndjenjave” dhe “intuitës”. *Dashuria* dhe *intuita* që janë ndjenjat më të forta të njeriut, për mistikun dhe arifin ka një rëndësi të jashtëzakonshme. Mbasi që jemi në këtë pikë të temës, të japim edhe këtë sqarim se me dashuri mistikët nuk nënkuptojnë dashurinë që përdoret në kuptimin e jetës së përditshme. Në jetën e përditshme fjala dashuri përdoret kryesisht për të shprehur ndjenjat ndaj njerëzve të gjinive të kundërta, pra ka të bëjë me dashurinë gjinore. Kuptimin të cilën e përdor gnostiku ka të bëjë me dashurinë hyjnore, një dashuri që njeriun e afron te Allahu. *Dashuria* e tij është Krijuesi, i dashuri i mistikut është Allahu; jo ndonjë njeri apo person i caktuar. Mbi të gjitha, sipas mistikëve kjo dashuri nuk është *privilegj vetëm për njeriun*. Te të gjitha krijesat gjendet dashuria, tërë ekzistenca është bartës i dashurisë hyjnore dhe jeton bashkë me të. Në librat e mistikëve, kjo çështje parashtrohet në mënyrë të veçantë në një kapitull të ndarë dhe, posaçërisht në veprën me tendencë filozofike të ashtuquajtura “Esfar” ku shpjegohet se si “dashuria është një realitet që është e përhapur në tërë ekzistencën që na rrethon”. Sipas tyre, kjo është një realitet i vetëm. Për këtë arsye ata thonë: “*dashuria hyjnore përmbahet në ajrin që e frymojmë, në dheun që e shkelim, në gur dhe në të gjitha atomet*”. Sipas tyre, nuk ekziston asnjë realitet tjetër përveç dashurisë. Jashtë saj, çdo gjë që sheh ose mendon se e sheh njeriu, është një metaforë (jo reale). Mevlana këtë e shpjegon në këtë mënyrë:

“Dashuria është një oqean. Qielli, në proporcion me këtë oqean është sa një shkumë e ujit...njëjtë sikur që ndiente Zylejhaja për Jusufin.”

Pra, në vështrimin e mistikut dashuria qenka si një oqean. Qielli dhe tërë universi në krahasim me oqeanin është sa një shkumë – një pjesë shumë e vogël e saj. Dhe, tërë vlera e qiellit dhe e Tokës është sa vlera e një shkume. Në vështrimin e tij esenca është dashuria hyjnore. Hafëzi për këtë thotë:

Ne nuk erdhëm në këtë vend për të fituar ndonjë pozitë apo madhësi.

Erdhëm, si përfundim i lojës së fatit.

Rrugëtimi ynë fillon prej asgjëse dhe jemi udhëtarë të rrugës së dashurisë.

Për të arritur në atdheun e ekzistencës duhet që të shtegtojmë tërë këtë rrugë

Kjo poezi e Hafëzit është marrë nga vepra e tij Sahife-i Sexhadije dhe në vete përmban një kuptim të thellë: “Mbas falënderimit ndaj Allahut dhe dërgimit të salavatit për Hazreti Resulullahun (s.a.a.)...Allahu, tërë ekzistencën e krijoi prej asgjëje dhe pa u bazuar në ndonjë mostër apo model të mëparshëm. Mbas kësaj tërë krijesës i dhuroi dashurinë e vet hyjnore dhe të gjitha krijesat përfituan prej saj”. Me këtë na bën me dije se kemi ardhur nga bota e joekzistencës në botën e ekzistencës, dhe ekzistojmë vetëm duke i falënderuar dashurisë hyjnore që përmban brendësia jonë. Të gjitha mundimet dhe vështirësitë e kësaj bote duhet duruar dhe përballur për një qëllim të vetëm – ajo është arritja te dashuria dhe ekzistenca e vërtetë.

7.2 RRUGA E ARRITJES SË PËRKRYERJES

Mbasi që në tërë botën e ekzistencës nuk ekziston asgjë përveç realitetit dhe vlerës së dashurisë hyjnore, atëherë shtrohet pyetja: Çka është realiteti i njeriut sipas pikëpamjeve të tyre? Përndryshe, sa i përket dallimit në mes të filozofit dhe mistikut, ajo është e qartë. Siç thotë filozofi, se esenca e realitetit është mendja, ashtu edhe mistiku thotë se esenca e realitetit është zemra. Sipas mistikut zemra është qendra e dashurisë hyjnore. Prej kësaj rrjedh se “unë”-i i

mistikut nuk është dikush që mendon për mua, por një “unë” që më do dhe është i dashuruar në mua.

Sipas filozofit, njeriu për të arritur përkryerjen mundet vetëm përmes mendjes, logjikës, krahasimit, deduksionit, shkakut dhe pasojës, analizës deri në detaje dhe llogaritjes deri në detaje të përfundimeve. Ndërsa, sipas mistikëve për një gjë të tillë nuk ka nevojë fare:

*“Prej arifit mos kërko shkrim-lexim dhe llogaritje
Përveç zemrës së pastër dhe të bardhë si bora, te ai nuk mund të gjendet asgjë tjetër”*

Ashtu pra, mistiku nuk merret me çështjet e shkakut dhe të pasojës, logjikës dhe deduksionit; për atë është me rëndësi vetëm arritja e pastërtisë së zemrës, edukimi i epshit të vet, shpëtimi i moralit prej poshtërimeve dhe sipas mundësive të mos tregojë interesim për asgjë tjetër përpos Allahut. Të drejtuarit me gjithë zemrën kah Allahu dhe mbajtja e epshit nën kontroll në mënyrë që sa më pak të anojë kah dëshirat tjera. Mistiku thotë: “Mos lejo që të depërtojë asnjë mendim tjetër në zemrën tënde, përveç mendimit për Allahun”. Çdo mendim tjetër që nuk ka të bëjë me Allahun dhe dashurinë e Tij është një mendim monstruoz. Dhe, për zemrën që e përmban këtë mendim monstruoz nuk është e lejuar që të depërtojë engjëlli (dritën hyjnore) në të. Hafëzi këtë mendim e shpjegon në këtë mënyrë:

*Vendosa të mundohem për të arritur sukses
Do të bëj diçka për t’i përfunduar brengat
Vendi i vetmisë së zemrës nuk është vendi i bisedës për të huajin
Kur del përbindëshi , hyn engjëlli në këtë zemër
Biseda për ligjet është sikur errësira e natës së gjatë
Dritën kërkoje te Dielli, ti nëse e thirr ai do të vijë
Edhe sa do të presësh përpara derës së botës së padrejtë
Ti vetëm vazhdo të presësh, do të vijë shërbyesi për të hapur derën
Nëse kërkon thesarin, mos heq dorë nga kërkimi
Pranoje këtë këshillë nga rrugëtari i kësaj rruge*

Sipas kësaj pikëpamjeje botërore, njeriun e prin kah përkryerja edukata e epshit. Në këtë kuptim, njeriu që e edukon epshin dhe që në mendjen e tij nuk lejon të depërtojë asnjë mendim tjetër përveç mendimit për Allahun, do të arrijë përkryerjen dhe do të përkryhet. Njeriu arif për të arritur këtë, duhet që të izolohehet nga bota e jashtme, të heqë dorë nga të gjitha dëshirat dhe të mbyllet me tërë ekzistencën e vet, në botën e brendshme të tij. Kjo është rruga e vetme për të arritur përkryerjen. Hulumtimet shkencore, zbulimet, kërkimet, analiza, etj të gjitha këto janë të panevojshme, nuk e interesojnë fare arifin. Mevlana këtë besim e shpjegon në këtë mënyrë:

*Baza e atyre që logjikojnë, i përngjan dërrasës së lagët
E në dërrasën e lagët nuk do të shkelë këmba*

Në një tjetër vend thotë kështu:

*Fjala e mendimtarit edhe qoftë si perla e vlefshme
Nuk është më e vlefshme se fjala e atij që flet prej zemrës
Padyshim shprehja e zemrës është e posaçme
Pjata e zemrës i shton zemrës zemër*

Çka nënkuptojmë prej kësaj? Filozofi që e merr për bazë diturinë dhe shkencën, dhe që vepron në bazë të logjikës dhe dijenisë, në fund do të shndërrohet në një botë të ndarë. Një botë që përbëhet prej, diturisë, logjikës dhe shkencës. Sipas kësaj, njeriu që pajiset vetëm me dituri e arsye dhe që përqendrohet vetëm në këtë pikëpamje, do të vijë në një përfundim ku e tërë ekzistenca do të formësohet në mendjen e tij dhe me fuqinë e mendjes do të mund të përfshijë

tërë universin. Ose, thënë ndryshe; përfundimi te i cili do të arrijë shkencëtari apo dijetari do të jetë “të shikuarit e botës”.

Po mirë, atëherë le të shtrojmë pyetjen: Ku do të jetë përfundimi i rrugës së arifit? Fundi i rrugës së arifit është “*arritja*”, dhe jo “*të shikuarit*”. Po mirë, ku të arrihet? Te Zati (Esenca) e Hakkut? Sipas tij, njeriu mund të pastrojë brendësinë e tij, të hipë mbi bartësin e dashurisë, të ecë rrugës së përkryerjes mbas një njeriu të përkryer (pir) që e udhëzon dhe ia tregon rrugën dhe në fund të hapen perdet në mes tij dhe Allahut. Dhe njeriu të “fundoset” te pafundësia e Allahut; të bëhet “një” me Allahun; ekzistenca e tij të humbet te ekzistenca e Allahut. Arifi thotë se në Kuran përmendet shprehja “*Likaullah*”, kjo është dëshira dhe caku i tij. Dëshira e tij nuk është mbushja e tërë trupit të tij me dituri, as nuk dëshiron që të bëhet një pasqyrë reflektuese e ekzistencës, por dëshira e tij është që të arrijë në qendrën e ekzistencës:

“O ti njeri, vërtet ti përpiqesh me një përpjekje të madhe që çon te Zoti yt, e atë (përpjekje) do ta gjesh” (Inshikak,6)

Njeriu që e arrin këtë shkallë bëhet zotërues i çdo gjëje, dhe njeriu që e arrin këtë shkallë nuk do të ketë më asnjë dëshirë tjetër. Mu këtu qëndron edhe pika e dobët e kësaj çështjeje: njeriu po e arrin këtë shkallë ku i zotëron të gjitha dhe po i plotësohen të gjitha dëshirat, por tani më nuk ka asnjë dëshirë dhe nuk po i intereson më asgjë, interesimi i tij i vetëm është Ai. Ebu Said Ebu’l Hajër e shpjegon këtë në mënyrë poetike:

*Çka të duhet ty njeriu që ta njeh zemrën
Çka të duhen shtëpia dhe familja
Të çmendurit prej dashurisë u janë dhënë dy botëra
Atij që është i dashuruar në Ty, çka i duhen dy botëra”*

Pra, në një moment që nuk po i nevojitet më asgjë, atij po i dhurohen dy botërat (kjo botë dhe e ardhshmeja)...Deri sa nuk të njohu Ty, gjithçka kërkonte dhe Ti nuk ia jepje; Tani që të njohu, Ti ia jep gjithçka por, ai nuk interesohet më për asgjë. Ai që arrin për të njohur Ty, ai të kërkon vetëm Ty; për asgjë tjetër më nuk do të ketë interesim. Sepse, Ti je një e vërtetë që qëndron mbi të gjitha, nga kjo botë, bota e ardhshme dhe mbi të gjitha dëshirat.

Këtu nuk do të merremi me atë se sa pajtohen këto mendime me vlerat Islame. Por, duhet patjetër që të bëjmë një sqarim deri në detaje. Deri më tani kemi mundur, sado-kudo që të portretizojmë pikëpamjet e arifëve në lidhje me njeriun e përkryer dhe mund të themi se kemi një parafytyrim të “njeriut të përkryer” mistik.

Sipas vështrimit mistik, njeriu i përkryer mund të arrijë te Allahu, mund ta gjejë Atë dhe kur të arrijë te Ai do të mund të “fundoset” në të gjithë Emrat e Atributeve të Allahut. Ose, me fjalë tjera, personi që e arrin Allahun bëhet sikur një pasqyrë që e pasqyron Të Vërtetën prej Esencës (Zat) së Allahut.

Më parë kemi cekur se modeli i njeriut të përkryer sipas mistikëve nuk përputhet me modelin Islam të njeriut të përkryer. Tani do të merremi me këtë model mistik të njeriut të përkryer. Por, para kësaj duhet të kërkojmë përgjigjen në këtë pyetje: A kemi të bëjmë në Islam me çështjen e pastrimit të nefsit (epshit)? A duhet njeriu të veprojë në këtë drejtim? Të tregojmë menjëherë se përgjigjja në këtë pyetje është “Po”, dhe Kurani në lidhje me këtë na thotë në mënyrë të qartë:

“Pra, ka shpëtuar ai që e pastroi vetveten. E ka dështuar ai që e poshtëroi vetveten” (Shems (9-10))

Kjo shprehje vjen mbas 11 betimeve të njëpasnjëshme që përmenden në fillim të sures së lartpërmendur.

7.3 DITURIA E BRENDSHME

A është në vështrimin Islam, pastrimi i nefsit ose pastrimi i vetvetes një mjet për të njohur dhe për të arritur te Allahu, apo rruga e vetme për këtë është përmes mendjes, të menduarit dhe arsyes, ashtu si thonë filozofët? Përgjigjja në këtë pyetje është e qartë. Patjetër që për njohjen e Allahut dhe për të arritur te e vërteta nuk mund të vijmë vetëm përmes rrugës së krahasimit, deduksionit dhe logjikës së komplikuar. Ngjashëm, kontrollimi dhe pastrimi i nefsit është një mjet për të arritur te Allahu. Deri këtu është e vërtetë, pastrimi i nefsit me të vërtetë është në përputhje me vlerat Islame. Në favor të kësaj është edhe një hadith (thënie) i Hazreti Resulullahut (s.a.a.), të cilin e pranojnë ulemaja (dijetarët që prijnë) e Ehl-i Sunnetit dhe ajo e Shia-ve. Sipas këtij hadithi të saktë thuhet se, nëse një person arrin të qëndrojë 40 ditë dhe 40 net në një gjendje të pastërtisë shpirtërore dhe këtë ta bëjë vetëm me qëllim të fitimit të kënaqësisë së Allahut, njeriut të tillë do t'i hapen portat e dijenisë dhe të urtësisë për zemrën e tij dhe kjo dijeni dhe urtësi do të derdhet prej zemrës së tij në gjuhën e tij. Pra, të jetuarit 40 ditë e 40 net në gjendjen e pastërtisë shpirtërore vetëm për hir të kënaqësisë së Allahut... Brenda kësaj kohe njeriu duhet të mos ketë asnjë dëshirë, qëllim dhe kërkesë tjetër përveç kënaqësisë së Allahut. Çdo veprim i tij duhet të jetë me një qëllim të vetëm: të flasë për hir të Allahut dhe të heshtë për hir të Allahut; të shikojë për hir të Allahut dhe të ruajë shikimin për hir të Allahut; ngrënia dhe mosngrënia për hir të Allahut; fjetja dhe të ndenjët pa gjumë,...të gjitha për hir të Allahut.

Thënë shkurt, të formuarit e një programi për nefsin dhe për shpirtin, në mënyrë që brenda 40 ditëve dhe netëve ta zhveshim atë prej të gjitha epsheve, pasioneve dhe egoizmit; brenda kësaj periudhe kohore duhet të vlerësojmë çdo moment të kohës për hir të Allahut.

Ashtu sikur që na këshillon edhe Kurani, të bëhemi sikur Ibrahim Halilullahu (a.s.):

“Thuaj: "Namazi im, kurbanu im, jeta ime dhe vdekja ime janë thjesht për Allahun, Zotin e botëve.” (Enam, 162)

Po, edhe Hazreti Resulullahu (s.a.a) po na këshillon në këtë mënyrë...Çdokush që nuk mendon asgjë tjetër përveç Allahut brenda 40 ditëve, dhe që qëllimin e vetëm për çdo veprim do ta ketë vetëm kënaqësinë e Allahut, për Allahun qëndron dhe vetëm për Allahun jeton, për Allahun largohet nga të gjitha kënaqësitë...atëherë, mbas 40 ditëve dhe 40 netëve do të burojnë lumenjtë e urtësisë dhe të dijenisë nga zemra e tij dhe, do të derdhen te gjuha e tij.

Nga ky hadith mund të kuptojmë se po ekziston një dituri e brendshme shpirtërore e njeriut që në kushte të caktuara po e merr hovin dhe po buron nga zemra e tij dhe Islami po e pranon këtë dituri. Vetëm, këtu duhet të kemi kujdes për një gjë. Sikur që pranon dijen e shpirtit, Islami pranon edhe dijen e mendjes që përvetësohet nga të mësuarit prej të tjerëve, dhe për këtë lloj të dijes bën edhe nxitje. Në lidhje me këtë kemi të bëjmë me urdhrin drejtuar Hazreti Musës (a.s.) për të mësuar dituri:

“Dhe e gjetën një nga robtë Tanë, të cilit i kemi dhuruar mëshirë nga ana Jonë dhe e kemi mësuar me një dituri të posaçme nga Ne. Atij (Hidrit - njeriut të mirë e të dijshtëm) Musa i tha: "A pranon të vijë me ty, që të më mësosh nga ajo që je i mësuar (i dhuruar) ti: dituri të drejtë e të vërtetë?" (Kehf 65,66)

Në ajet përmendet Ilm-i Leduni. Ilm-i Leduni është një dituri që nuk mund të mësohet nga çdo njëri. Kjo u është e dhënë vetëm atyre njerëzve që e kanë pastruar nefsin dhe shpirtin e tij, dhe kjo ka buruar nga zemra e tij në gjuhën e tij. Në lidhje me hadithin ku përmenden 40 ditët dhe 40 netët për pastrimin e shpirtit, Hafëzi e ka paraqitur këtë në formë të poemës por në mënyrë më pak të kuptueshme për çdonjërin:

Në një vend, një udhëtar një sofiu

*I kishte treguar një gjëgjëzë
40 ditë në një shishe nëse qëndron
një venë bëhet e pastër*

Lexoni me kujdes edhe këtë hadith të Hazreti Resulullahut (s.a.a.)

“Sikur të mos kishte lëvizur shejtani përreth zemrës së njeriut dhe të mos kishte hijesuar zemrën e tij me pluhur të zi, atëherë njeriu do të kishte parë engjëjt përmes syrit të zemrës (shpirtit)”.

Edhe në një hadith tjetër thuhet:

“Sikur të mos kishit folur me vend e pa vend, do të kishte qenë më mirë për ju...kjo gjuhë për ju është shumë e dëmshme...Mos të kishte qenë zemra juaj një barishte e rëndomtë, ku kullosin kafshët e ndryshme, atëherë ju kishit mundur të shihni atë çka shoh edhe unë, dhe të dëgjoni atë çka dëgjoj edhe unë...”

Nga hadithi mund të kuptojmë se nuk kemi nevojë ose nuk është kusht që të bëhemi peygamber, për të dëgjuar dhe për të parë atë çka po na e bën me dije I Dërguari (s.a.a.). Njerëzit që e pastrojnë esencën e vet mund t'i shohin ato gjëra, si për shembull Hazreti Merjemi.

Hazreti Aliu (a.s.) ishte dhjetëvjeçar kur rinte afër Hazreti Resuli Ekremi (s.a.a.) gjatë ibadetit dhe kur shkante me të në shpellën Hira. Kur erdhi shpallja e parë, bashkë me Hazreti Resulullahun (s.a.a.) edhe Hazreti Aliu (a.s.) dëgjonte zërat dhe shikonte engjëjt që i vinin Hazreti Resulullahut (s.a.a.). Këtë vetë Hazreti Aliu e shpjegon në këtë mënyrë:

“Ja Resulullah, kur zbriti shpallja e parë, dëgjova se si shejtani u bë si i çmendur dhe i pashpresë. Në lidhje me këtë Hazreti Resuli- Ekremi (s.a.a.) tha: Ja Ali, edhe ti dëgjon atë çka dëgjoj unë dhe sheh atë çka shoh unë, veçse ti nuk je peygamber”(Nehxh-ul Belaga).

Nga tërë këto hadithe rrjedh se nuk mund të ndalemi vetëm në pastrimin e shpirtit dhe lartësimin e tij, por duhet të shkojmë më tutje: deri në nxitjen e vlimit të burimit të urtësisë nga zemra e njeriut që çon deri te lartësitë më të mëdha.

7.4 LARTËSIMI DHE ULTËSIMI I SHPIRTIT

Në kohën e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) ndodhi një ngjarje interesante. Një ditë vijnë disa sahabe te Hazreti Resulullahu (s.a.a.) dhe i thonë: “Ja Resulullah, frikohemi se mos jemi bërë mynafikë (dyfytyrësh) (vëni re, këtë e kanë thënë besimtarët sepse kishin vërejtur se në sjelljet e tyre kanë një ndryshim dhe, prej frikës mos janë bërë mynafikë erdhën te Hazreti Resulullahu (s.a.a.) për të verifikuar këtë). Atëherë, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) e pyet për arsyen e mendimit të një gjëje të tillë ndërsa ata i thanë: “Kur jemi afër jush, ne dëgjojmë aq fjalë të mira, të dobishme dhe të impresionuara sa që ndiejmë që shpirti ynë po lehtësohet dhe po kalojmë në një gjendje shpirtërore të këndshme dhe të bukur. Por, sapa të ndahemi prej jush dhe të shkojmë në shtëpi ku i takojmë fëmijët, mbas një kohe të shkurtër fillon të na ndërrojë gjendja dhe kthehemi në gjendje të mëparshme. Ja Resulullah, a është kjo dyfytyrësi”. Hazreti Resuli Ekremi (s.a.a.) u përgjigj: “Jo, kjo nuk është dyfytyrësi; dyfytyrësia ka të bëjë me dy gjendje të kundërta njëra me tjetrën. Në rastin tuaj kemi të bëjmë me dy gjendje të ndryshme, jo të kundërta. Shpirti i njeriut ndonjëherë lartësohet, ndonjëherë ultësohet. Kur jeni afër meje, sigurisht që lartësohet nga efekti i të folurit tim. Sikur të kishit mbajtur këtë gjendje edhe mbas largimit nga unë, do t'i kishit parë engjëjt dhe do të kishit mundur te ecni mbi ujë pa i lagur këmbët”.

Pra, gjendja e mësipërme mund të shndërrojë njeriun në gjendjen e engjëllit dhe të lartësojë atë.

Saadi këtë e ka shprehur në mënyrë poetike këtë hadith të Hazreti Resulullahut (s.a.a.) dhe i ka shprehur ndjenjat e Hazreti Jakubit (a.s.) në një mënyrë tjetër:

*I thanë plakut, që e vjetroi djali i tij
O njeri i pastër
E ndjeve erën e këmishës së tij prej Egjiptit
Ndërsa nuk ke mundur ta vësh në afërsi të pusit të Kenanit*

Në këtë poemë Saadi na tregon për ngjarjen e Hazreti Jusufit (a.s.) dhe Hazreti Jakubit (a.s.): Hazreti Jusufi (a.s.) takohet me vëllezërit e vet në Egjipt dhe i tregon atyre për ndodhitë e veta. Pastaj u thotë që t'ia dërgojnë këmishën e tij babait të tyre. Përderisa ata ishin në rrugë, Hazreti Jakubi (a.s.) e ndjen ardhjen e tij:

Ju shkoni me këtë këmishën time, dhe hidhnia atë babait tim në fytyrë, e atij do t'i kthehet të pamurit, e pastaj ejani tek unë me tërë familjen time. (u nisën) Dhe posa u ndanë devet (prej qytetit), i ati i tyre tha: "Unë po e ndiej erën e Jusufit, mos më konsideroni të matufosur." (këtë ia tha familjes së vet në Palestinë). (Jusuf, 93- 94)

Saadi në këtë poezi parashtron këtë pyetje:

“E pyesin Hazreti Jakubin (a.s.): “Ti thua se prej Egjiptit po e merr erën e Jusufit (a.s.), ndërsa nuk ke mundur ta ndiesh erën e tij kur ishte më afër se sa që është tani. Si nuk ke mundur që të kuptosh atëherë kur ishte në një pus të Kenanit?”

Saadi përgjigjet në këtë pyetje në gjuhën e Hazreti Jakubit (a.s.):

Ai -Hazreti Jakubi (a.s.)- përgjigjet:

Gjendja botërore i përngjan shfaqjes së vetëtimës

Vetëtima kërcet përnjëherë dhe pastaj zhduket

Edhe Hafëzi këtë gjendje e shpjegon në këtë mënyrë:

Në shtëpinë e Lejlës një vetëtimë kërciti në kohën e mëngjesit

Pa shiko se si e tundi kjo, kokën e Mexhnunit

Për të kuptuar përgjigjen e Hazreti Jakubit (a.s.), Saadi na jep këtë sqarim:

Ti o dervish, nëse mund ta mbash këtë gjendje

Sigurisht, do t'i tejkalojë të dy botërat

Arifi, nëse mund ta mbajë gjendjen shpirtërore të momentit, do të mund të shkojë më tej se të dy botërat.

7.5 UDHËTIMI DHE LËVIZJA E NJERIUT TË PËRKRYER

Mbasi që kemi arritur deri në këtë pikë të temës dhe me qëllim të qartësimit të mëtejme të ligjëratës së mbajtur, të shërbehemi me një shembull nga Nehxh-ul Belaga. Kjo vlen posaçërisht për të rinjtë, për të cilët kënaq fakti se ata dëshirojnë ta dëgjojnë këtë nga Nehxh-ul Belaga. Ne e kemi përsëritur këtë shumë herë dhe këtë do ta përsëris edhe një herë: Nehxh-ul Belaga është vetë Hazreti Aliu (a.s.); të gjitha pikëpamjet e Hazreti Aliut (a.s.) reflektohen prej këtij libri. Ndërsa, fjalia e folur është manifestimi i shpirtit; *njeriu është i fshehur nën gjuhën e tij*. Për këtë arsye, kush është zotëroue i shpirtit të ulët edhe fjalët e tij që i dalin nga goja do të jenë të ulëta; ai që zotëron shpirtin e lartësuar, atij do t'i dalin nga goja e tij fjalët e lartësuar dhe të vlefshme. Ngjashëm, shpirti i të cilit është njëdimensional, edhe fjalët e tij do të jenë njëdimensionale; shpirti shumë dimensional do të ketë fjalët shumëdimensionale.

Në këtë kuptim, personaliteti i Hazreti Aliut (a.s.) që është “unioni i kundërshtimeve” do t'i ketë fjalët që janë “union i kundërshtimeve” dhe do të bashkojë shumë tema dhe karakteristika në një vend. Në fjalimet e tij ka gnosticizëm dhe misticizëm të tillë sa që do të vëreni se është në majë të Iranit; filozofia në fjalimet e tija është në majë; kur flet për trimërinë do të vëreni se është fjalimi i kryetrimt; te fjalimi për ahlakun (moralin) do të dëgjoni moralin

më të lartë dhe më të bukur; ai flet për Aliun; në Nehxh-ul Belaga do të gjeni vetë Aliun. Në një fjalim tregon për udhëtimin e arifit:

“Ai, mendjen e gjallëroi, nefsën (epshin) e mbyti; ai duron urinë me një durim deri në atë masë sa lejon feja, shpirtin e ka të mbuluar me butësi e mirëkuptim; shpirti i tij sa i qartë dhe i kthjellët që është. Derisa është në këtë gjendje, papritmas një shkëndijë shfaqet nga brendësia e tij dhe ia ndriçon rrugën. Pastaj, fillon të lëvizë prej një sfere në një sferë tjetër, ec dhe ec; në fund do të arrijë te sfera e fundit - sfera e sigurisë (selamet), e që kjo është edhe dëshira e tij...”

Atëherë, a është “njeriu i përkryer” një njeri udhëtar dhe një njeri që e edukon shpirtin dhe e pastron esencën e tij? Përgjigjja e Islamit në këtë pyetje është “Po”. Bile edhe më shumë se kjo; njeriu i përkryer patjetër që është udhëtar, për të arritur te dera e quajtur selamet ai nxiton prej një sfere në një sferë tjetër, kalon gjithë atë rrugë. Për t’u afruar te Hakku (E Vërteta) dhe për të fituar afërsinë mundohet shumë....Në këtë rrugë aq shumë shkon përpara sa që në mes tij dhe Zotit nuk mbet asnjë perde; ai dëshiron që ta shohë Allahun me syrin e shpirtit, edhe e arrin atë shkallë. Kur të arrijë në këtë shkallë, atëherë më nuk është një njeri i thjeshtë sikur që jemi ne - ai është i lartësuar. Në këtë gjendje më nuk ka nevojë që të njohë Krijuesin përmes vështrimit të gjurmëve dhe shenjave, sikur që e bëjmë ne. Të përkujtuarit e Allahut duke vështruar në qiell; të njohurit e Tij përmes studimit të sipërfaqes së Tokës dhe horizontit; zbulimi i sekretit të krijimit të gjethit, për të gjitha këto më nuk ka nevojë. Tani më, do të zbulojë sekretet e krijimit të Tokës, Qiellit ose të gjethit shumë më lehtë dhe shumë më qartë. A nuk ka dhënë sinjal për këtë Imam Hyseini (a.s.), kur ka thënë:

“Një e shfaqur për tjetërkënd që nuk gjendet te ti, a është temë e bisedës?”

Një ditë vjen një njeri te Hazreti Aliu (a.s.) dhe e pyet a e ka parë Allahun. Hazreti Aliu (a.s.) përgjigjet: “Sigurisht që po. Nuk adhuroj diçka që nuk e shoh . Por, mos mendo se mund ta shohësh me sy; kjo nuk nënkupton se Allahu gjendet në një vend ose në një drejtim të caktuar; jo. Unë të Adhuruarin tim e shikoj me sytë e zemrës (kalb) dhe jo me këta sytë e ballit”.

7.6 DISA KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË ARIFËVE

7.6.1 Në Tasavvuf (Misticizëm) dituria dhe mendja nënçmohen

Deri këtu, modeli i njeriut të përkryer sipas mistikëve përputhet me modelin Islam të njeriut të përkryer. Në këtë kuptim, njeriu i përkryer është Islame dhe e mban veçorinë e modelit të përkryer Islam vetëm deri në këtë masë. Por, ky model nuk është i plotë dhe i mungojnë veçoritë tjera; nuk është i përkryer me të gjitha elementet e përkryerjes. Mistiku ia ul vlerën disa vështrimeve botërore dhe i nënçmon ato, ndërsa Islami është kundër kësaj pikëpamjeje. Ky shpjegim nuk është i pranueshëm nga ana e Islamit. Për këtë arsye modeli i njeriut të përkryer mistik është “njeriu pjesërisht i përkryer”

Duhet të mos harrojmë se sikur që i jep rëndësi Islami vlerave të shpirtit e të zemrës, ashtu edhe vlerës së mendjes i jep rëndësi të posaçme. Kjo domethënë se nuk e mbiçmon një vlerë në dëm të vlerës tjetër. Sikur që e pranon shpirtin Islami, ashtu edhe dashurinë e pranon; i thotë “po” edhe të afruarit e së vërtetës hyjnore me dashuri. Islami pranon Tasavvuf (Misticizmin) dhe Irfanin (Gnozën Islame), e pranon edhe udhëtimin shpirtëror (sejr-u suluk); por krahas kësaj edhe mendjen e pranon sikur edhe të menduarit, deduksionin dhe logjikën; këto nuk i nënçmon por përkundrazi i lartëson dhe tregon respekt ndaj tyre. Dhe, si mbështetje kësaj, mund të themi se edhe shumë dijetarë kanë punuar në këtë drejtim. Disa prej tyre janë Shejh Ishrak Shihabeddin Suhreverdi, Molla Sadra Sad-ul Muteellihin Shirazi etj. Këta dijetarë e kanë bashkuar mendjen dhe zemrën (kalb) përmes vlerave Islame; posaçërisht Molla Sadra në këtë drejtim u ka dhënë rëndësi këtyre dy mendimeve, dhe ka dhënë kontributin e vet në bashkimin ose të themi në mosndarjen e të dyjave ku si argument ka marrë ajetet e Kuranit. Në veprat e tija nuk mund të vëreni se si e nënçmon zemrën dhe misticizmin sikur Ebu Ali Sina ose të nënçmojë mendjen sikur që kanë bërë mistikët; të dyjave u është afruar me respekt.

Thënë shkurt, Islami nuk e nënçmon as mendjen as shpirtin; nuk pranon se janë mjete shpëtimi asnjëri ndaras prej tjetrit; nuk pranon se janë të panevojshme ose të parëndësishme asnjëri prej tyre. Njeriu i përkryer duhet të arrijë përkryerjen edhe nga ana e mendjes.

7.6.2 Kthimi kah brendësia absolute

Në lidhje me njeriun e përkryer mistik, është edhe një pikëpamje me të cilën nuk pajtohet Islami:

Në misticizëm (Tasavvuf) kemi të bëjmë me “kthimin kah brendësia” ndërsa “kthimi kah jashtë” është lënë mbasdore në tërësi; dimensionin individual shumë i fortë ndërsa ai shoqëror shumë i dobët. Njeriu i përkryer mistik nuk është një njeri i shoqërisë; ai është i mbyllur në vetvete, ai është i preokupuar me çështjet e tija të brendshme; bota e jashtme nuk i intereson fare.

Ndërsa njeriu i përkryer i Islamit përveç që merret me shpirtin, zemrën, dashurinë, udhëtimin, diturinë e brendshme, diturinë shpirtërore, pastrimin e shpirtit, ai në të njëjtën kohë është i kthyer nga jashtë dhe është shoqëror. Njeriu i përkryer Islam nuk është gjithmonë i mbyllur në vetvete; po, gjatë natës mbyllet në vetvete dhe mund të zhytet në çështjet e brendshme; në majë të të adhuruarit bëhet arif i vërtetë, por gjatë ditës në çdo gjendje jeton në mes të shoqërisë dhe merr pjesë në jetën shoqërore.

Hadithet që e përshkruajnë sahabët (shokët) e Hazreti Huxhetullah Mehdi (a.s.) (Allahu e shpejtoftë paraqitjen e tij), e përshkruajnë si myslimanët më të përkryer dhe më të zgjedhur në mesin e shembujve ku përshkruhen myslimanët. Në lidhje me kualitetet e tyre thuhet:

“Gjatë natës të vetmuar në adhurim, gjatë ditës si luana”

Pra, nëse i vështron gjatë natës do të shohësh një person i cili është i vetmuar dhe ka hequr dorë nga kjo botë, ose sikur ai që tërhiqet në një shpellë diku larg në ndonjë mal dhe që mbyllet në vetvete; një dervish që përveç ibadetit nuk mendon në asgjë tjetër. Ndërsa gjatë ditës kur i shikon, habitesh se si janë shndërruar në një luan të vërtetë. Të vetmuarit e natës shndërrohen në luan gjatë ditës..

Në lidhje me njeriun besimtar që i përmbledh të gjitha tiparet në një vend, Kurani thotë:

“Ata që pendohen, ata që sinqerisht adhurojnë, ata që falënderojnë, ata që agjërojnë, që udhëtojnë prej një vendi në tjetrin për hir të luftës ose të dëtorisë, ata që bëjnë ruku, që bëjnë sexhde, që urdhërojnë për të mira e ndalojnë nga të këqijat, edhe përmbushin dispozitat e All-llahut. Pra, përgëzoi besimtarët.” (Tevdë, 112)”

Sikur që shihet, në ajetin e lartpërmendur përmenden të dy dimensionet e besimtarëve. Deri te “që bëjnë sexhde” përmenden ibadetet individuale dhe kualitetet që kanë të bëjnë me botën e brendshme; mbas kësaj përmenden dimensionet shoqërore. Në një ajet tjetër thuhet:

“Muhammedi është i dërguar i All-llahut, e ata që janë me të (sahabët) janë të ashpër kundër jobesimtarëve, janë të mëshirshëm ndërmjet veti, ti i sheh kah përulën (në ruku), duke rënë me fytyrë në tokë (në sexhde), e kërkojnë prej All-llahut që të ketë mëshirë dhe kënaqësinë e Tij ndaj tyre. Në fytyrat e tyre shihen shenjat e gjurmës së sexhdes. Përshkrimi i cilësive të tyre është në Tevrat dhe po ky përshkrim është edhe në Inxhil. Ata janë si një farë e mbjellë ku mbin filizi i vet, e ai trashet, përforcohet dhe qëndron në trungun e vet, ajo e mahnit mbjellësin (All-llahu i shumoi), për t'ua shtuar me ta mllëfin jobesimtarëve. All-llahu atyre që besuan dhe bënë vepra të mira u premtoi falje të mëkateve dhe shpërblim të madh.” (Fet'h, 29)

Edhe në këtë ajet ku përmenden sahabet e Hazreti Resulullahut (s.a.a.), së pari përmenden kualitetet shoqërore të tyre. Shokët e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) kanë qenë të ashpër kundër

jobesimtarëve, dhe atyre që kanë treguar armiqësi kundrejt të vërtetës, ndaj besimtarëve të mëshirshëm dhe të butë. Mbasi që të përshkruajë jetën shoqërore të këtyre njerëzve, tregon edhe për botën e brendshme të tyre. Në jetën e njerëzve të tillë ekziston edhe mbyllja në sexhde, përlja në ruku dhe lutja ndaj Allahut; kërkimi i kënaqësisë së Tij. Qëllimi i arritjes në këtë dimension është kënaqësia edhe më e madhe e Allahut ndaj tyre; kjo është vlera më e lartë e tyre. Ajo që ata kërkojnë që t'u shtohet, nuk është kjo botë por dëshira e tyre e vetme është Allahu. Te fytyrat e tyre vërehen shenjat e sexhdes dhe të ibadetit. Të përkujtojmë këtu edhe njëherë se ibadeti është vetëm njëri prej dimensioneve të njeriut të përkryer Islam dhe, mu në këtë vend ndahet njeriu i përkryer Islam prej atij mistik. Njeriu i përkryer mistik zotëron vetëm një dimension. Këtë dobësi të misticizmit e kanë vërejtur edhe shumë studiues nga radhët e vetë mistikëve dhe në veprat e tyre janë dhënë vërejtje për këto gabime. Prapëseprapë, këto teprime aty-këtu zënë vend në misticizëm.

7.6.3 Mbytja e nefsit

Është edhe një çështje që dua të përmend në lidhje me këtë temë: Mbytja e nefsit.

Në tekstet Islame nuk ekziston shprehja “mbytja e nefsit” por ekziston shprehja “*Vdisni para vdekjes*”. Se çka nënkuptojmë me këtë, është e qartë; edukimi i nefsit dhe kontrollimi i vetvetes. Disa poetë e përdorin shpesh këtë shprehje në shumë vende por, qëllimi është përmirësimi i nefsit. Dhe, në misticizëm kjo është përkthyer si poshtërimi dhe shtypja e vetvetes në mënyrë që të thuhet egoizmi i njeriut dhe pëlqimi i vetvetes. Në lidhje me këtë janë bërë aq shumë komente sa që në Islam është harruar tërësisht “vlera e personalitetit” ose “çudia e nefsit”. Në këtë mënyrë, shumica e mistikëve e kanë shfrytëzuar këtë shprehje si pikë fillestare për të arritur te njeriu i përkryer dhe përmes poezive dhe prozave e kanë aktualizuar deri në atë shkallë rolin e nefsit, sa që edhe populli është ndikuar në masë të gjerë nga kjo pikëpamje dhe ka rënë nën ndikimin e tij. Pra, njeriu i përkryer që njihet në popull është në të shumtën e rasteve njeriu i përkryer mistik. Për këtë arsye do të ndalemi edhe pak te njeriu i përkryer mistik.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit).

LIGJËRATA E TETË

**ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË
IRFANIT (GNOZA) (1)**

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Ai është që arabëve të pashkolluar u dërgoi Pejgamberin nga mesi i tyre që t'ua lexojë ajetet e Tij, t'i pastrojë ata, t'ua mësojë librin dhe sheriatin, edhe pse më parë ata ishin në një humbje të dukshme.” (Xhuma, 2)

Deri më tash e u munduam që ta paraqesim portretin e njeriut të përkryer në pikëpamjen Islame. Po ashtu, e pamë se njeriu është një krijesë që mund abstraktohet nga vetvetja dhe në këtë drejtim dallohet prej të gjitha krijesave tjera. Ose me fjalë tjera, nuk është e mundur të takohemi me një gur që nuk është gur, mace që nuk është mace, një qen që i ka harxhuar karakteristikat e qenit ose një luan që dallohet prej përfaqësuesve të llojit të vet. Për shembull, çdo luan në sipërfaqen e Tokës zotëron kualitet që është karakteristike për llojin e luanëve dhe kjo mund të thuhet edhe për njerëzit se zotërojnë disa kualitete të brendshme “luan”-ore, por që këto kualitete tregojnë sjellje të përshtatshme. Ndërsa për njeriun nuk vlen kjo konditë; ai duhet të mësojë së pari disa virtyte njerëzore dhe të kalojë disa faza edukuese për të fituar pozitën e “njeriut” (Insan) pra, vetvetiu nuk mjafton që struktura biologjike e njeriut t'i përngajë njeriut dhe të thuhet se kemi të bëjmë me një njeri (Insan). Sikur që kanë thënë përpara, së pari të bëhesh tamam “burrë” (adam) e pastaj të meritosh titullin njeri (Insan). Në lidhje me këtë Saadi ka thënë:

*“Zemra e njeriut fiton vlerë me shpirtin e njerizimit
Veshja dhe mbathja nuk është shenjë e vlerës së njeriut”*

Pra, njeriu nuk mund të përfitojë vlera përmes kërkimeve të ndryshme laboratorike dhe dituritë e tilla nuk janë vlera që mund të mbikëqyren nëpër laborator. Për t'u bërë njeri (Insan) nuk mjafton për të ardhur në këtë botë në formë të njeriut ose, të zotërosh trupin me përbërjen biologjike të njeriut - kjo është diçka tjetër. Kjo nuk do të thotë se çdokush që vjen në këtë botë me këtë formë, është “njeri i njerizuar”. E vetmja rrugë për t'u bërë njeri është përmes të mësuarit dhe edukimit të drejtë. Sikur që njeriu nuk lind i ditur ashtu edhe nuk lind si “njeri” (Insan). Njëjtë sikur që për t'u bërë dijetar nuk është sipas vetë aktit por sipas përkushtimit, njëjtë edhe foshnja e sapoardhur në këtë botë nuk është bërë me vetë aktin e lindjes “njeri” por ai duhet të përkushtohet për t'u bërë “njeri”. Po mirë, çka do të thotë të bëhesh “njeri” dhe pse kjo nuk nënkuptohet me vetë aktin e lindjes së njeriut? Se çka është “njeriu”, sigurisht që nuk do të mund të përgjigjet një zoolog apo një mjek, sepse, çështja nuk ka të bëjë vetëm me dukurinë biologjike të njeriut. Në botën ekzistuese, as materialistët më të përkushtuar nuk mund të mohojnë një gjë të tillë. Të qenët njeri nuk është vlerë që mund të mohohet, por në anën tjetër edhe materialistët pranojnë se nuk mund të matet me mjete materiale. Këtu, të përmendim edhe një herë thënien se vetë njeriu është një derë kah bota shpirtërore e vetvetes.

Njeriu, për të kuptuar se jashtë gjërave materiale ekzistojnë edhe disa gjëra që nuk mund të maten me vlera materiale e as të zbulohen nëpër laborator, duhet të kthehet kah vetvetja dhe ta hapë këtë derë. Në këtë mënyrë njeriu do të perceptojë botën shpirtërore dhe do të njoftohet me të vërtetat e botës rrethuese. Një prej të vërtetave më të qarta të kësaj bote është “të bërit njeri” ose “njerizimi” i njeriut. Në lidhje me këtë edhe materialistët më të fortë kanë pranuar një gjë të tillë dhe janë detyruar të flasin për anën jomateriale të njeriut.

Atëherë, krejt çka dëshirojmë ne është që të bazohemi në *mjetet matëse Islame* dhe ta njohim vlerën e vërtetë të njeriut. Ose thënë ndryshe, të kuptojmë vlerat e njeriut duke u bazuar në *pikëpamjen Islame*. Pastaj, të studiojmë pikëpamjet dhe shkollat tjera botërore në lidhje me këtë vështrim; të bëjmë analizën dhe krahasimin e tyre me pikëpamjen Islame dhe pasi që ta bëjmë këtë atëherë mund të bëjmë edhe kritika në lidhje me ato vështrime. Qëllimi i kritikës është vetëm zbulimi i gabimeve të pikëpamjeve të ndryshme, sepse nuk mundet vetëm thjesht të hidhet poshtë ndonjë pikëpamje pa e analizuar dhe pa e kuptuar mirë së pari atë. Në të kundërtën, nëse nuk e analizojmë dhe e studiojmë atë pikëpamje, atëherë çdokush mund të parashtrijë pikëpamje dhe mendime të ndryshme dhe çka është më e keqja çdokush edhe mund të thotë: “Jo zotëri, ashtu nuk është, po kështu”, ose, “E pse mos të jetë kështu?”. Vetëm duke i studiuar dhe analizuar në mënyrë të detajuar pikëpamjet e ndryshme botërore dhe duke i krahasuar ato me vlerat Islame, mund të vijmë në përfundim logjik dhe të themi bindshëm, “në lidhje me vlerat e njeriut Islami i ka këto pikëpamje”.

Një analizë e drejtë dhe kritikë e shëndoshë është njëjtë sikur shembulli i një tregtari që merret me përpunimin e monedhës i cili zotëron veglat e punës dhe përmes tyre hulumton vlerën e vërtetë të monedhës. Punuesi i monedhave e kupton vlerën e vërtetë të monedhës duke i rënë me monedhë në gurin provues të sigurt, dhe në këtë mënyrë do të kuptojë se sa është përbindja e argjendit në atë monedhë dhe sa është përbindja e materialeve tjera. Pra, të kritikosh nuk do të thotë që atë mendim të hedhësh poshtë *tërësisht*, por vetëm përbindjen e pavlefshme. Për këtë arsye, ne duhet t'i përbalim këto pikëpamje të filozofëve, mistikëve dhe të shkollave tjera (monedha) me pikëpamjet Islame (guri provues) dhe të kuptojmë përbindjen e vërtetësisë së tyre. Bile, mund të llogarisim me një precizitet të saktë përbindjet e kritikave të atyre temave që janë të ndjeshme dhe shumë të rëndësishme për neve; këto mund t'i llogarisim dhe t'i rendisim në një tabelë sipas proporcionit të përbindjes.

Në anën tjetër, mund të lajmërohen disa njerëz duke thënë: “Zotëri, na shpjegoni neve vetëm vlerat Islame, ato na mjaftojnë. Çka na duhen neve pikëpamjet e të tjerëve...” Kjo është thënie e gabuar, sepse për të ardhur në një përfundim të drejtë duhet që së pari ta analizojmë dhe ta studiojmë mirë atë çështje e pastaj ta përvetësojmë atë. Për këtë arsye, do të vazhdojmë me analizat e pikëpamjeve botërore.

8.1 NËNÇMIMI I MENDJES NGA ANA E DISA ARIFËVE (GNOSTIKËVE)

Në ligjëratën e mëparshëm kemi folur për mendimin e tasavvufit dhe e kemi analizuar këtë tendencë dhe prirje. Pikëpamja botërore e Tasavvufit (misticizmit Islam) dallohet shumë nga të gjitha pikëpamjet tjera mistike botërore dhe në shumë pika njeriu i përkryer i Tasavvufit zotëron ngjashmëri dhe kanë pika të përbashkëta me njeriun e përkryer Islam, por megjithatë “Pikëpamja botërore e Tasavvufit Islam” është temë e kritikës.

Duhet të pranojmë se, shkolla e Irfanit ose pikëpamja botërore e Tasavvufit është një shkollë që është shumë më e pasur se sa të gjitha shkollat tjera në lidhje me temën e njeriut të përkryer. As të gjitha shkollat e vjetra, as të gjitha shkollat që janë sot prezentë, nuk i janë afruar aq shumë çështjes së njeriut të përkryer. Por, janë disa elemente që janë tema të kritikës që nuk duhet t'i anashkalojmë. Kemi cekur se janë tri tema që duhet të kritikohen si primare në lidhje me këtë shkollë, dhe njëra prej tyre është çështja e “mendjes”. Mistikët e kanë nënçmuar jashtë mase mendjen, sa që mendjen dhe argumentet mendore i kanë klasifikuar si të “*papranueshme*”. Për mistikët “*niveli i dashurisë*” është një e vërtetë që është shumë më e lartë se mendja. Hafëzi

në lidhje me këtë shprehet në mes tjerash “*Dashuria është padyshim shumë më e lartë se mendja*”. Në disa raste kanë shkuar aq larg në nënçmimin e mendjes sa që kanë tepruar. Hulumtimi dhe deduktimi janë gjëra të pavlershme në sytë e mistikut dhe më shumë se kjo, mendja është një “*hixhab-i asgar*” që do të thotë një “perde e vogël që paraqet pengesë për të parë të vërtetën”. Për këtë arsye, nuk është e pranuar nga ana e mistikëve që një dijetar të mund të arrijë shkallën ku do të mund të kaplojë dhe të vërejë të vërtetat.

Në lidhje me këtë është shënuar një rast në histori: Ebu Ali Sina është një dijetar i njohur. Ka jetuar në periudhën nga fundit të shekullit të katërt dhe fillimit të shekullit të pestë Hixhri dhe ka ndërruar jetë në vitin 428 Hixhri. Ishte një dijetar i saktë dhe një hulumtues i stërholluar, dhe ka qenë bashkëkohës i mistikut Ebu Said Ebu'l Hajr-it. Ka lindur në regjionin e quajtur Mevera-un Nehr dhe vitet e para i ka kaluar në Buhara dhe Belh. Për t'i ikur caktimit të dhunshëm në pozitën e dijetarit të pallatit nga ana e Sulltan Mahmudit, u detyrua që të largohet nga toka ku ka lindur dhe është rritur, për t'u vendosur në Nishabur. Aty takohet me Ebu Said Ebu'l Hajrin dhe sikur që ka shënuar historia, një dijetar i madh dhe një mistik i madh *tri ditë e tri net* janë mbyllur dhe kanë biseduar. Brenda kësaj kohe nuk kanë dalë as për t'i falur namazet me xhemat e as nuk kanë folur me askënd. Ditën e tretë Ebu Ali Sina del prej dhomës. E pyesin Ebu Sinanë për mendimin në lidhje me Ebu Saidin, e ai përgjigjet: “Atë çka e dimë ne, ai e sheh me mprehtësi (basiret)”. Pastaj e pyesin Ebu Saidin për Ebu Sinanë dhe ai përgjigjet: “Atë çka e shohim ne, ai po e gjen atë me shtagën e të verbërit ! Kudo që po shkojmë ne, po na përcjell dhe po na zbulon ky i verbër(!)...” Me këtë përgjigje mund të kuptojmë qartë se sa po e nënçmojnë mistikët mendjen, deduksionin dhe diturinë.

Në lidhje me Tasavvufin dëshirojmë që të nënvizojmë edhe këtë: Nëse vendosin normën (rregullën) e Kuranit në lidhje me mendjen krahas pikëpamjes së mistikëve, sigurisht që mistikët nuk do të dëshirojnë të harmonizohen me normën e Kuranit...Pra, do të dalin para jush përnjëherë dy pikëpamje të kundërta, sepse Kurani, përkundër mistikëve, i jep rëndësi mendjes dhe i tregon respekt hulumtimit mendor.

Shikoni Hazreti Aliun (a.s.). Të gjithë tasavvufët (mistikët) dhe arifët (gnostikët), pa marrë parasysh a janë Sunni apo Shia, prejardhjen (silile) e mbështesin deri te ai. Të gjitha tarikatat (teqetë) anojnë kah ai. Prej më shumë se shtatëdhjetë tarikateve të gjithë përfundojnë te Hazreti Aliu (a.s.), përveç njërit prej tyre që përfundon te Ebu Bekri. Dhe prapë, të gjithë tasavvufët (mistikët), arif (gnostikët) dhe tarikatat pranojnë se periudha e Hazreti Aliut (a.s.) ka qenë periudha e udhërrëfyesit (murshid) dhe prijësit (kutub) më grandioz – Kutb-ul Arifin. Sikur që ka thënë Ibn Ebil Hadidi, të gjitha shkrimet që kanë bërë mistikët nëpër librat e shumta deri në këtë ditë, është përfshirë në katër rreshta të Nehxh-ul Belagës. Ndërkaq, po i njëjti njeri në Nehxh-ul Belaga duke përdorur mendjen madhështore dhe deduksionin logjik, u mban fjalime të gjithë filozofëve të mëhershëm dhe të mëvonshëm duke i lënë ata të habitur nga shembujt e parashtruar.

Pra, Hazreti Aliu (a.s.) assesi nuk e ka poshtëruar mendjen dhe nuk e ka nënçmuar logjikën.

Atëherë, në mes të njeriut të përkryer Islam dhe mistik ekziston ky dallim: Njeriu i përkryer Islam është i zhvilluar për nga mendja dhe mendja e tij është një pjesë e rëndësishme e qenies së tij. Njeriu i përkryer mistik nuk i jep rëndësi mendjes dhe në të njëjtën kohë e nënçmon atë. Një çështje tjetër është edhe çështja e tendencës ndaj shoqërisë. Në lidhje me këtë do të flasim në ligjëratat e ardhshme.

8.2 MOSPËRFILLJA E NATYRËS

Një temë tjetër që duhet ta kritikojmë lidhur me misticizmin Islam është edhe të kuptuarit e tyre “*Çka do që të kërkosh, kërkohet prej vetvetes, gjithçka është e përmbajtur në brendësinë tënde*”. Me këtë nënkuptohet shpirti i njeriut; çka do që të kërkosh, kërkohet nga e padukshmja (*batin*). Shkolla e mistikëve dhe e gnostikëve është një shkollë e kthyer kah e “brendshmja” ose

kah “bota e brendshme”. Sipas shkollës mistike, shpirti është më i madh se universi. Në këtë kuptim, nëse e vendosni shpirtin (ruh) në një rënë anë dhe tërë universin në anën tjetër, do të shihni se shpirti i njeriut është më i madh dhe më i vlershëm. Sipas tyre, universi është “njeriu i vogël” ndërsa shpirti “njeriu i madh”. Atëherë, sipas kësaj po na del se shpirti qenka “universi i madh” ndërsa tërë bota ekzistuese “universi i vogël”, pra universi po ndahet në dy pjesë. Kjo botë që për nesh është universi i madh, për mistikët qenka universi i vogël; universi i madh sipas tyre qenka vetëm shpirti ose universi i brendshëm i njeriut. Ky univers që po ekziston në brendësinë e njeriut, qenka njeriu i vogël; njeriu i madh nuk po ekziston brenda teje por vetëm njeriu i vogël.

Sikur që ka thënë Mevlana:

*Nëse je biri i Ademit, atëherë sillu sikur ai
Të gjitha atomet vëreji në ekzistencën tënde
Çka ka në ibrik që nuk ka në lumë?
Çka ka në shtëpi që nuk ka në qytet
Universi është një ibrik, shpirti është një det
Universi është një dhomë, shpirti është një qytet i madh*

A mund të thoni se diçka që keni në një qoshe të shtëpisë, e njëjta të mos ekzistojë në qytet? Shtëpia është gjithsesi një pjesë e qytetit, çdo gjë që gjendet në shtëpi është në të vërtetë një pjesë e asaj që ekziston në qytet. Ngjashëm, uji i ibrikut është një pjesë e ujit të lumit, apo jo? Në mënyrë të ngjashme edhe kjo pyetje do të jetë me vend: A hyn njeriu së pari në qytet apo në shtëpi? Është e qartë se do të hyjë së pari në qytet. A do të hyjë njeriu së pari në ibrik ose në det? Edhe kjo është e qartë se çdokush që dëshiron ujë do të preferojë së pari lumin dhe jo ibrikun.

Të kushtuarit e tasavvufit (misticizmit) ndaj të brendshmes, shpirtit ose të padukshmes bazohet në heqjen dorë të botës së jashtme dhe favorizimit të botës së brendshme. Mistiku refuzon të gjitha vlerat e të jashtmes. Në pyetjen se a mund të gjenden vlerat jashtë “Hakkut” (Të Vërtetës), përgjigja do të jetë e prerë -“Jo”. Sipas tij, kjo vlerë mund të gjendet vetëm në botën e brendshme edhe atë në shpirtin e njeriut:

*Më vite të tëra shpirti kërkonte prej nesh sferën magjike
Atë çka kishte në vete, kërkonte prej të tjerëve
Perla që kërkohet ishte jashtë perlave të universit
Ndërsa, ai kërkohet në mes të valëve që vinin në brigjet e lumit
Allah, thoshte pa u ndalur lypësi shpirtëror
Gjithmonë ishte afër tij, por nuk e shihte
Mbrëmë i tregova vështirësitë e mia një dervishi
Njërit, që i zgjedh të gjitha vështirësitë vetëm me një shikim
Të gjitha që i sheh në këtë sferë magjike
Kur të kanë dhënë ty? Trego o dervish të vërtetën
M'u përgjigj: Prej Kal-u belasë më është dhënë
Dhe shtoi: Faji i mikut që e nderoi trekëmbëshin për varje
Është se nuk diti të mbajë fshehtësinë...*

Po, është e saktë se mistikët kanë përparuar shumë lart duke vështruar me kujdes botën e brendshme të vetvetes. Në vëllimin e gjashtë të Mesnevijes, Mevlana na tregon një tregim.

Një njeri e lut Allahun që t'ia mundësojë zbulimin e një thesari. E vetmja dëshirë e tij ishte gjetja e thesarit. Gjithnjë i lutej Allahut në këtë mënyrë: “O Allah, sa e sa njerëz kanë jetuar në këtë tokë, sa e sa prej tyre kanë grupuar thesarin e tyre në ndonjë vend të fshehtë. Vetë kanë vdekur, ndërsa thesari i tyre rri i paprekur nën tokë dhe nuk shfrytëzohet nga askush. Më trego vetëm vendin e njërit prej tyre, të lutem o Allah...” I shkreti njeri, këtë lutje e bënte ditë e natë duke qarë. Më në fund, një natë e sheh një ëndërr në gjumë, ku i del përpara një burrë dhe e

pyet: “Çka dëshiron ti prej Allahut?” e ky i përgjigjet: “Kërkoj prej Tij një thesar”. Atëherë, burri i përgjigjet: “Mirë. Unë jam i caktuar me detyrë nga ana e Allahut që të zbulojë vendin e një thesari për ty. Dhe, tani po të tregoj vendin. Dëgjo me vëmendje: Merre me vete një shigjetë dhe një hark dhe shko në bjeshkën e caktuar. Kur të arrish në maje, vendose shigjetën në hark dhe pastaj lëshoje shigjetën. Aty ku të bjerë shigjeta, në atë vend gropo dhe do ta gjesh thesarin që e kërkon”. Njeriu u zgjua prej ëndrrës i habitur. Ëndrra kishte ndikuar te ai dhe tha me vete: “Çfarë ëndërr e kthjelltë që ishte. Duhet të bëj ashtu siç më tha dhe do të shkoj në atë bjeshkë. Ku ta di, ndoshta edhe do ta gjej atë thesar”. E kërkoi dhe e gjeti atë bjeshkë sipas përshkrimit që i ishte bërë në ëndërr. Arriti në majë, dhe bëri gati shigjetën për të gjuajtur, por në atë çast iu kujtua se burri në ëndërr nuk i kishte treguar drejtimin në të cilin duhet ta gjuajë shigjetën. “Do të drejtohem kah kibla dhe do të gjuaj në atë drejtim, inshallah do ta zbuloj”. Pastaj, kthehet kah kibla dhe ngreh litarin (telin) e harkut me tërë forcë dhe e lëshon shigjetën në drejtim të kibles. Sytë nuk i ndante nga shigjeta dhe e vështronte me kujdes; e fiksoi vendin e rënies së shigjetës dhe filloi të lëvizë në atë drejtim. U afrua dhe e gjeti vendin e saktë dhe pastaj filloi të gropojë dheun me lopatë. Gropoi e gropoi, sa që bëri një gropë të madhe por prej thesarit asnjë gjurmë!...

Nuk u tremb; “Do ta gjuaj shigjetën në një drejtim tjetër” tha, dhe prapë hipi në majë të bjeshkës dhe këtë herë e gjuajti në drejtim të veriut. Shkoi te vendi i rënies së shigjetës dhe filloi të gropojë, por prapë asgjë nuk gjeti. Pastaj u drejtua kah lindja, perëndimi, jugu, por në asnjë anë nuk mundi ta zbulojë thesarin. Në fund humbi shpresën dhe i dëshpëruar shkon në xhami dhe me lot në sy fillon të ankohet: “Ja Rabbi, çfarë të treguari të vendit të thesarit është kjo, a gjendet kështu thesari?”. Kjo gjendje vazhdoi edhe për disa ditë të tjera. Një natë e sheh në ëndërr prapë burrin e njëjtë, dhe filloi që ta qortojë se ia ka dhënë adresën e gabuar të vendit të thesarit. Por, burri e pyeti: “A e gjete bjeshkën që të kam përshkruar?” dhe ky u përgjigj pozitivisht. “Mirë, çka bëre pastaj?”, “Pastaj, unë u drejtova kah kibla dhe e tërhoqa litarin e harkut me gjithë fuqinë që kisha, dhe e lëshova litarin”. Burri i thotë: “A të thashë unë që të kthehesh kah kibla dhe të gjuash me gjithë fuqinë shigjetën. Unë vetëm thashë vendose shigjetën në hark dhe lëshoje, nuk të thashë që ta tërheqësh litarin e harkut dhe ta gjuash me gjithë forcë” Dhe, pastaj burri u zhdruk. Sa u zgjua në mëngjes, mori lopatën dhe harkun dhe nxitoi kah maja e bjeshkës. E vendosi shigjetën në hark, por këtë herë nuk e tërhoqi litarin, dhe vështroi se ku do të shkojë shigjeta. Shigjeta ra në tokë afër këmbëve të veta. Filloi që ta gropojë vendin ku qëndronte, dhe e gjeti thesarin që e kërkonte aq shumë. Në këtë vend të tregimit Mevlana na thotë:

*Hakku është më afër se nyja e zemrës
E ti po gjuan larg me shigjetën e të menduarit
O ti që je mbështetur në shigjetë e hark dhe që gjuan shigjeta
Thesarin e ke shumë afër, e ti po gjuan në largësi shigjetën*

Një prej dijetarëve të njohur të ditëve të sodit, në lidhje me këtë ngjarje tregon një kujtim personal: “Këtë tregim e kam lexuar edhe unë në Mesnevije, por nuk paskam mundur të kuptoj synimin e Mevlanës. Shkova te një ligjërues që ndiente kënaqësi nga misticizmi; e njihte mirë Mesnevijen. Gjatë bisedës i tregova për ngjarjen që e lexova në Mesnevije dhe e pyeta për synimin e Mevlanës në lidhje me këtë tregim. M'u përgjigj me vetëm një fjali: “Atë çka e kërkon, është te vetvetja; dëshirën kërkoje nga vetvetja”. Pra, sipas arifëve shpirti është një lumë, ndërsa universi është një ibrik i vogël; shpirti është një qytet, ndërsa universi një dhomë. Për misticizmin, tërë bota e jashtme është diçka e vogël; mistikët për natyrën që na rrethon ende nuk kanë shkruar as një libër të vetëm. Ndërsa, Hazreti Aliu (a.s.) ka thënë: “Bota e universit është bota e madhe, ndërsa bota e njeriut është bota e vogël”.

Nëse e krahasojmë këtë logjikë mistike me logjikën e Kuranit, do të vërejmë se përkundër asaj që kanë pika të përbashkëta, prapëseprapë logjika mistike është një logjikë e mangët. Kurani nuk është aq i paineresuar ndaj natyrës, përkundrazi ajetet ku përmendet natyra janë ngjeshur me ajetet ku përmendet vetë njeriut:

“Ne do t'ua bëjmë atyre të mundshme që t'i shohin argumentet Tona në horizonte dhe në veten e tyre deri sa t'u bëhet e qartë se ai (Kur'ani) është i vërtetë. A nuk mjafton që Zoti yt është dëshmitar për çdo gjë?” (Fussilet, 53)

Të përkujtojmë edhe një herë se vlerat më të mëdha të njeriut dhe aftësitë që mund t'i arrijë njeriu – dituria, shkathtësitë dhe kapacitetet, janë të vendosura në brendësinë dhe në esencën e tij. Mirëpo, kjo assesi nuk do të thotë se natyra dhe bota jashtë njeriut janë një hiç, dhe se natyra nuk është argumenti i Allahut dhe pasqyra e Së Vërtetës. A është vetëm shpirti pasqyra e Allahut? A është bota e brendshme e njeriut pasqyra e vetme që e reflekton Allahun? Sigurisht që jo! *Sikur që është shpirti një pasqyrë, edhe natyra është një tjetër pasqyrë e Atij.*

Kjo është temë që kërkon që të ndalemi më tepër në shtjellimin e saj. Sikur që thamë edhe më herët, misticizmi merret më tepër me anën shpirtërore... Mendimi mistik është përhapur më lehtë ndër njerëz, ndërsa mendimet filozofike nuk kanë dalë jashtë librave filozofike. Filozofët nuk kanë mundur t'i përhapin mendimet e tyre sikur mistikët. Pra, mund të themi qartazi se mendimi mistik është i përhapur në popull ndërsa mendimi filozofik nuk është i përhapur. A mos ndoshta pse është tërheqëse dhe e këndshme, përmban një ngrohtësi dhe u drejtohet zemrave, dhe me bukurinë e tij ka depërtuar në çdo shtëpi? Ka përvetësuar çdo shtresë të popullit dhe ka njoftuar vetveten. Mevlana ka hyrë në çdo shtëpi, mendimet e Hafëzit dhe Saadit përmes librave poetike janë pothuajse në çdo shtëpi. Përmes këtyre librave mendimi pozitiv mistik i ka sjellë mjaft dobi popullit, por edhe disa mendime të gabuara të disa mistikëve tjerë kanë ndikuar në mënyrë negative te populli. Kjo është edhe shkaku se pse më gjerësisht po ndalemi te kritika e mendimit mistik dhe jo atë filozofike.

8.3 LIDHJA NJERI-NATYRË

Një temë mjaft e rëndësishme. Lidhja e njeriut me natyrën. A është lidhja në mes të njeriut dhe të natyrës, sikur lidhja e dy elementeve të huaja? Sipas mistikëve kjo është lidhje njëqind përqind e dy të huajve. Bile, më shumë se kjo, është sikur lidhja e burgut dhe të burgosurit, kafazit dhe zogut, sikur gjendja e Jusufit (a.s.) kur kishte rënë në pus...

Sipas disave, ardhja e njeriut në këtë botë është vlerësuar sikur vendosja e bilbilit në kafaz, burgosja e një njeriu të lirë, ose sikur rënia e Jusufit (a.s.) në pus. Natyrën e paraqesin si burg, pus ose kafaz dhe lidhjen njeri-natyrë e paraqesin sikur lidhjen e dy elementeve të kundërta. Atëherë, çka dhe si duhet të veprojë njeriu në lidhje me vendin në të cilin jeton – natyrën, dhe çfarë aktiviteteve duhet të ndër marrë njeriu në këtë vend?

Nëse e pranojmë botën si një kafaz dhe njeriun si një zog të mbyllur në të, atëherë mendimi i vetëm i zogut brenda kafazit do të jetë se si të shpëtojë nga kafazi dhe veprimet që duhet ndërmarrë në lidhje me shpëtimin. Në këtë gjendje duhet të pranojmë se zogu nuk mund të mendojë asgjë tjetër përveç shpëtimit dhe nuk mund të bëjë asgjë. Një i burgosur, a mund të mendojë diçka tjetër përveç asaj se si të shpëtojë nga burgu? Edhe me çmimin e rrënimit të murit të burgut ose të hapjes së ndonjë vrime, në mënyrë që të arrijë lirinë, çka tjetër mund të bëjë? Kjo do të ishte lidhja e prituri dhe reaksioni normal në mes të burgosurit dhe burgut. Edhe Jusufi i rënë në pus çfarë mendimi tjetër mund të ketë, veçse të kalojë dikush andejpari dhe të lëshojë kovën për të mbushur ujë në mënyrë që të shpëtojë.

Si është lidhja në mes njeriut dhe natyrës sipas Islamit? A i prezanton Kurani këto lidhje sikur që i prezantojnë mistikët më lart? Nuk mund ta lëmë anash këtë çështje pa e gjetur një përgjigje të duhur. Në misticizëm është ndalur mjaft në shqyrtimin e kësaj çështjeje. Ja se çka thotë Senai:

*Thyeje kafazin ti o axhami
Hapi krahët dhe fluturo në lartësi...*

Ose një tjetër mistik

*O ti Jusuf nga Egjipti
Dil prej pusit më...*

8.4 PIKËPAMJA ISLAME

Pra, e pamë se si po paraqitet në misticizëm lidhja njeri-naturë. Në Islam, kjo lidhje paraqitet sikur lidhja e arës dhe e bujkut, tregtarit dhe tregtisë, robit që bën ibadet dhe të adhuruarit (mabud) të tij. Ara për një bujk nuk është qëllim, por mjet. Shtëpia e vërtetë e bujkut është në qytet ose në fshat, vendi i vërtetë i tij është aty, por për të mbijetuar dhe për të siguruar lumturinë ai shkon dhe punon në arë. Ai duhet të shkojë në arë... Po, duhet të shkojë dhe të vijë në një gjendje të mbjelljes së arës. Me këtë qëllim duhet të mbjellë farën dhe kur të gjelbërohet gruri, ta nxjerrë barin që i bën dëm grurit dhe në fund të bëjë korrje-shirjen e grurit të pjekur.

“Kjo botë është ara e ahiretit”

Islami e vlerëson në këtë mënyrë lidhjen njeri-naturë. Është gabim i sigurt të mendojë bujku se arën e ka shtëpi. Bujku duhet të dijë shtëpinë dhe të mos e përziejë atë me arën; njëra është vendi ku jeton; tjetra është një mjet që e përdor për të siguruar jetën e tanishme dhe të ardhshme. Për një tregtar, tregu është vendi i punës së tij. Vendi ku do ta bashkojë punën dhe kapitalin për të arritur fitimin më të madh. Lidhja e botës dhe natyrës përshkruhet në këtë mënyrë përmes tregtisë dhe tregut. Sikur që edhe Hazreti Aliu (a.s.) ka përcjellë hadithin nga Hazreti Resulullahu (s.a.a): “Kjo botë është vendi i tregtisë së evliave (të afërmve) të Allahut”

Një ditë shkon te Hazreti Aliu (a.s.) një njeri dhe fillon ta shajë këtë botë. Kishte dëgjuar se Hazreti Aliu (a.s.) nuk ndiente kënaqësi nga kjo botë dhe e kritikonte atë, por nuk dinte ky i gjori se cilën pjesë të botës e kritikonte Hazreti Aliu (a.s.). Ai kishte kuptuar se Aliu (a.s.) nuk ndiente kënaqësi ndaj botës dhe kjo ishte e tëra. Por ai nuk e dinte se Hazreti Aliu (a.s.) nuk i drejtonte kritikën e tij ndaj natyrës dhe globit tokësor! Ai qortonte dashurinë ndaj botës dhe jo njeriun, kritikonte atë të trullësuar që ishte i dhënë mbas materies. Ndërsa të kritikuarit e adhurimit të Allahut dhe të së vërtetës, do të ishte një gabim i madh dhe do t'i zhvlerësonte të gjitha vlerat njerëzore të njeriut.

Hazreti Aliu (a.s.) u bë i parehatshëm ndaj këtyre kritikave dhe ia ktheu: “O ti njeri që po e kritikon botën, o ti që të ka mashtruar bota! Bota ty nuk të ka mashtruar, por ti je mashtruar ndaj botës. Bota nuk e mashtron njeriun, njeriu vetë mashtrohet...”

Pra, njeriu duhet të ketë kujdes që vetë të mos mashtrohet ndaj botës e jo bota mos ta mashtrojë atë. Këtë thënie të nënvizuar të Hazreti Aliut (a.s.) mund ta shpjegojmë me një shembull të thjeshtë: Paramendoni një grua plakë; dhëmbët i ka të vendosur në mënyrë artificiale, vetullat, parukën dhe shumë kozmetikë në fytyrë. Kjo grua do të mendojë se ka fituar pamjen e një gruaje të re. A mundet ndonjë i ri të mashtrohet mbas saj dhe të kërkojë të martohet me të? I riu mund të mashtrohet dhe të kërkojë të martohet me të por, në këtë rast i riu është *mashtroar* dhe ka bërë një gabim, ndërsa gruaja plakë vetëm është bërë *“mashtroese”* dhe këtë vetë gruaja e ka bërë personalisht. Gruaja mjaft e plakur, i thotë të riut këtë haptas: “Unë jam e moshuar, në gojë nuk kam asnjë dhëmbë, në kokë mbaj parukë dhe nuk kam flokë. Unë jam kjo; çka thua, a ke dëshirë të martohesh me mua?!” Edhe pse gruaja plakë e përsërit këtë disa herë, i riu do të mendojë “Kjo grua po bën naze” dhe nëse martohet me këtë grua, i riu do të mashtrojë vetveten dhe jo gruaja të riun. Hazreti Aliu (a.s.) ka thënë:

“Bota asgjë nuk e ka mbuluar! Cilën të vërtetë e ka fshehur bota deri më sot? Me çka dhe kur të ka mashtruar ty bota? A të mashtroi atëherë kur ia dorëzove dheut babën tënde me duart e tua? Bota të thotë haptazi: “Unë jam ai që jam, te unë nuk ka qëndrueshmëri, nuk jam i përhershëm. Më kupto ashtu sikur që jam me gjithë realitetin. Përse nuk po më pranon ashtu sikur që jam, por ashtu sikur që ti dëshiron të bëhem? A ende nuk po e sheh se kush jam?” Tërë kohën mundohet t'i shpjegojë këtë njeriut. Si mundet bota ta mashtrojë njeriun? Njeriu mundohet për ta mashtruar veten.”

Dhe, pastaj Hazreti Aliu (a.s.) shton:

“Eja të bëjmë një llogari; në këtë gjendje kush kënd po e flijon? A po e tradhton ti këtë botë, apo bota po të tradhton ty?! Kur të gënjeu ty bota? Kur të shkatërroi ty bota? A nuk je ti ai që shkon mbas dëshirave dhe pasioneve? Bota është vendi i tregtisë së evliave (të afërmeve) të Allahut, bota është vendi i adhurimit të Allahut nga ana e miqve të Tij. Ai që nuk e ka vendin e adhurimit, si mund të bëjë adhurimin? Nëse nuk ekziston tregu, si mund ta shtojë tregtari kapitalin e vet? Nëse nuk ekziston tregu, si mundet personi të përfitojë?”

Të paraqitet bota si një burg, kafaz ose një pus dhe detyrë e vetme e njeriut të jetë thyerja e kafazit, shpëtimi prej burgut, dhe e tërë kjo me arsyetimin e njohjes së nefsit, është diçka që nuk pranohet aspak nga Islami.

8.5 PËRKRYERJA E SHPIRTIT NË KËTË BOTË

Para Islamit, në botë ishte përhapur një mendim prej vendeve si India dhe Greqia por që nuk përshtatet fare me Islamin. Sipas këtij mendimi, shpirti i njeriut është krijuar në mënyrë të plotë dhe të përkryer në një botë tjetër, dhe pastaj si një shpezë ka fluturuar dhe ka ardhur në trupin - kafazin- e njeriut. Në këtë gjendje njeriut i takon thyerja e kafazit.

Kurani në lidhje me këtë, në suren Muminun ka përdorur një shpjegim të shkëlqyeshëm dhe tejet interesant. Sadr'ul Mutaallihin këtë ajet e komenton në këtë mënyrë: “Unë nga ky ajet kuptova se shpirti është krijuar mbas materies, dhe se shpirti është i krijuar si i përhershëm dhe i përjetshëm”. Në ajetin e cekur, krijimi i njeriut është paraqitur në mënyrë sistematike dhe shkallë-shkallë:

“Për All-llahun, Ne e krijuam njeriun prej një ajke (lëngu), e një balte. Pastaj atë (ajkë - baltë) e bëmë (e shndërruam) pikë uji (farë) në një vend të sigurt. Më pas, atë pikë uji e bëmë copë gjaku, e atë gjak të ngurtë e bëmë copë mishi, e atë copë mishi e shndërruam në eshtra, edhe eshtrave ua veshëm mishin”

Menjëherë mbas këtyre ajeteve pason ajeti ku thotë:

“Pastaj atë e bëmë krijesë tjetër (me shpirt”)...(Muminun, 12-14)”

Në ajetin e fundit tregohet qartë se natyra dhe materia e njeriut po shndërrohet në një “krijesë tjetër”, e kjo domethënë po shndërrohet në shpirt. Kjo na bën me dije se shpirti është formuar prej natyrës së materies dhe nuk është abstrakt për materien. Pra, shpirti është një pjesë e botës materiale, por dallohet prej saj sepse është krijuar në mënyrë të posaçme dhe zotëron disa specifika dalluese. Ose, të themi më thjesht, shpirti nuk është krijuar në një botë tjetër dhe pastaj është dërguar në këtë botë ku është burgosur në jetën e kësaj bote. Edhe shpirti është pjesë e kësaj ekzistence dhe është një prej fëmijëve të natyrës. Shpirti është krijuar prej substancës materiale por me tipare që mund të pësojnë ndryshime, dhe mund të thuhet se nëna e tij është natyra dhe bota materiale. Atëherë, shpirti i vendosur në këtë botë nuk është na kafaz ose në burg, por gjendet në gjoksin e nënës së vet dhe në duart e saja. Natyra është nëna e shpirtit të njeriut; njeriu që jeton në natyrë është duke jetuar pranë nënës së vet, në gjoksin e saj. Gjoksi i natyrës është gjoksi i nënës.

Atëherë, si është e mundur që njeriu të mundohet ta arrijë përkryerjen, kur veç e ka arritur përkryerjen në botën prej nga ka ardhur? Ky mendim i sofistëve, ku njeriu duhet të mundohet që sa më parë të shpëtojë nga kjo botë dhe se është një element abstrakt i natyrës, nuk mund të pranohet nga ana e Islamit dhe nuk është një pikëpamje e lejuar nga Islami. Dallimi esencial në mes Islamit dhe këtij mendimi është ky: Islami e pranon botën si nënën e saj, jo si burg apo kafaz dhe i thotë kështu: Ti nuk do të mbetesh gjithmonë në duart e nënës tënde ose duke u mbajtur për fustanin e saj. Nëse nuk e lëshon fustanin e saj, nëse nuk rritesh dhe më pastaj të mbërrish pjekurinë, ti nuk do ta arrish përkryerjen dhe nuk do ta marrësh rrugën e lartësimit; gjithmonë do të mbetesh vetëm një “krijesë që i përket natyrës”. Sikur që thotë Kurani:

“Pastaj e zbritëm atë në më të ulëtën e të ultëve.” (Tin, 5)

Pra, do të ulet gjendja jote dhe nuk do të mund të lartësohesh në mesin e atyre që Kurani i përshkruan si në vazhdim:

“Përveç atyre që besuan dhe bënë vepra të mira” (Tin, 6)

Ata që nuk janë asgjë më tepër se natyrë ose, sikur që i quan Kurani “esfel-es safilin” (të ulëtët e më të ultëve), nuk do të mund të lartësohen dhe kjo botë atyre do t’u shndërrohet në xhehenem; gjoksi i nënës dhe vendqëndrimi i tyre do të jetë xhehenemi:

“Vendi i tij do të jetë në Havije” (Karia, 9)

Pra, sikur që po na bën me dije sureja Karia, natyra ose bota që e mban në gjoks njeriun sikur nëna foshnjën, do të shndërrohet në xhehenem për atë njeri. Allahu e ka lindur njeriun prej kësaj nëne, kështu e ka caktuar; bota është nëna e njeriut. Por, ai nuk duhet të mbetet në gjoksin e saj, duhet të lartësohet. Të shkojë në shkollë, të edukohet, shkallë-shkallë të ngrihet në nivele të larta. Të mos mbetet në gjoksin e nënës, përndryshe do të mbetet aty përgjithmonë. Sikur për shembull, të mbushë 25 vjet dhe ende të ketë nevojë për qumështin e nënës dhe mos ta lëshojë fustanin e nënës .

Atëherë, sipas sociologjisë dhe antropologjisë Islame, njeriu ka qenë i krijuar në Alem-i Kuds dhe i është mundësuar që t’i arrijë të gjitha përkryerjet. Tani, njeriu nuk është një zog i mbyllur në kafazin e kësaj bote dhe i privuar nga liria, përderisa më herët ka fluturuar i lirë në botën e shenjtë të Alem-i Kudsit. Sikur që ka thënë poeti:

*Unë jam zogu i Alem-i Kuds’it.
Si të shpjegojë ndarjen nuk e di.*

Njeriu nuk është as zogu i asaj bote, as i burgosuri i kësaj bote që ka për detyrë thyerjen e mureve të burgut dhe arratisjes prej saj... Islami këtë e kundërshton. Është e saktë se *alem-i erva* (bota e shpirtave) është më e lartë se *alem-i eczam* (bota substanciale); por arsyeja qëndron aty se shpirti është më i lartë se trupi për nga krijimi dhe formimi. *Shpirti është shfaqur në këtë botë si një rreze, dhe kjo rreze ka ardhur prej një bote tjetër*. Përndryshe, shpirti nuk e ka arritur përkryerjen në një botë tjetër dhe në një gjendje tjetër, pastaj është vendosur në këtë botë si i burgosur!... Ky mendim i fuqisë së shpirtit nuk është Islame, në të vërtetë kjo është një ide e bazuar në pikëpamjen e Platonit dhe filozofëve të vjetër të Indisë.

Platoni ka jetuar në kohën e Greqisë antike dhe ishte i mendimit se shpirti para se të vijë në këtë botë është krijuar në mënyrë të përkryer dhe të plotë në një botë tjetër. Sipas tij, shpirti ishte në botën e përfytyrimeve dhe pastaj është vendosur në këtë botë sipas detyrës dhe është burgosur. Prandaj, aspirata e shpirtit është çlirimi dhe largimi nga kjo botë!

Ndërsa, Islami nuk e vështron botën dhe natyrën në këtë mënyrë. Të konstatojmë këtë menjëherë: “Ne nuk themi se të gjithë tasavvufët (mistikët) dhe arifët (gnostikët) janë duke bërë këtë gabim. Disa mistikë duke bërë përpunimin e pikëpamjeve të veta, kanë vënë theksin në lidhje me këto gracka dhe kanë treguar kujdesin e duhur. Kanë përdorur shprehje adekuate, nuk janë larguar nga populli dhe nuk kanë hequr dorë nga kjo botë duke u mbyllur në vetmi.”

Këtë gabim nuk e kanë bërë tasavvufët e mëdhenj. E kanë vërejtur se në Kuran përmenden në një vend ajetet universale dhe ato që kanë të bëjnë me njeriun, dhe se natyra është pasqyra e Hakk-ut, pasqyra që e reflekton shkëlqimin e Hakk-ut. Së fundi, a nuk janë këta rreshta të Shebisterit një mrekulli e botës njerëzore:

*Në emër të mësimin të zemrës me mendime
Qiriun e zemrës e ndezi me nur dhe ndriçoi
Me virytin e tij u ndriçuan të dy botërat*

Me begatinë e tij toka e njeriut u shndërrua në kopshtin e trëndafilave

Ose, sikur që ka thënë Xhami'u:

*Universi është një pasqyrë e bukur, dëshmitar
Ku çdo send reflekton fytyrën e Tij...*

Nëse vendosen njëri pranë tjetrit mendimi i Kuranit dhe ai i tasavvufit dhe të analizohen tendencat e tyre, do të vijmë në përfundim se: Islami i jep rëndësi dhe tenton më tepër kah bota e natyrës dhe e universit, ndërsa tasavvufi këto i neglizhon dhe në të njëjtën kohë i jep rëndësi nefsit, të padukshmes së nefsit dhe tendencës së njeriut kah bota e tij e brendshme. Mirëpo, edhe Islami këto as nuk i përjashton as nuk i refuzon.

Atëherë, njeriu i përkryer i Islamit qenka *racional (arsyeja)* dhe *empirik (ndjenja)*. Ai po i kushton rëndësi botës së tij shpirtërore dhe vendos lidhjet me egon e tij esenciale dhe në të njëjtën kohë është edhe natyralist!... Pra, ai po pranon realitetin e mendjes dhe të zemrës, dhe në të njëjtën kohë po e pranon edhe realitetin e natyrës.

8.6 LARGIMI NGA ESENCA

Një çështje tjetër me tasavvufin është edhe largimi “nga esenca”ose braktisja e “unë”-it. Tasavvufi e respekton shpirtin dhe botën e brendshme, por të ashtuquajturën “*nefs*” të Kuranit e nënçmon. Një pjesë e thirrjes së tasavvufit ka të bëjë me largimin prej “unë”-it, braktisja e “vetes”, e kundërshton “egon” dhe “egoizmin”. Kjo është një mendim pozitiv, nëse merret në suazat e veta. Këtë e aprovon edhe mendimi Islam. Mirëpo, Islami flet për dy “unë” ose dy “nefse”. Njërin prej tyre e refuzon Islami, ndërsa “unë”-it tjetër i bën thirrje që të ringjallet te njeriu. Në mes këtyre dy nefseve ekziston një dallim shumë i ndjeshëm, Islami e ka ndarë këtë çështje në mënyrë ekzakte. Kjo çështje është ngjashëm me çështjen e mikut dhe armikut që rrinë afër njëri tjetrit. Njëri mik, ndërsa tjetri armik, krejt afër kufirit të ndarë rrinë bashkë. Në dorë kanë armë dhe janë të gatshëm për gjuajtje. Në këtë gjendje duhet të jemi shumë të kujdesshëm dhe ta identifikojmë mirë kufirin, sepse edhe gabimi më i vogël mund të shkaktojë një konflikt të paparashikueshëm. Këta dy “unë” te njeriu janë aq të përzier njëri me tjetrin dhe kanë hyrë njëri te tjetri, sa që nëse dëshirojmë që ta vrasim “unë”-in e nënçmuar dhe të poshtëruar, do të jetë shumë vështirë që ta shpëtojmë “unë”-in tjetër dhe të gjitha vlerat njerëzore që janë të lidhur me të; me të vërtetë, duhet të jemi një *gjuajtës i shkathët*.

Kjo është një muxhize (mrekulli) e Islamit, ku “unë”-in e lartpërmendur e identifikon në mënyrë të saktë dhe të qartë, dhe është vështirë ose më mirë të themi *e pamundur* që të gabohet gjatë identifikimit në mes të dy “unë”-ve . Tasavvufi, ndonjëherë ka bërë identifikimin e drejtë të kësaj teme, por ndonjëherë tjetër ka identifikuar gabim dhe në vend të “unë”-it armik plumbin e ka marrë “unë”-i mik .

Ose, thënë ndryshe kurhani i identifikimit të gabuar është bërë “unë”-i njerëzor dhe është plagosur zemra – që tasavvufi i jep aq shumë rëndësi dhe vlerë.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.
(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E NËNTË

**ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË
IRFANIT (NJOHJES) (2)**

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

***"E për sa i përket atij që ka tepruar
dhe i dha përparësi jetës së kësaj bote,
xhehennemi do të jetë vendi i tij.
E kush iu frikësua paraqitjes para Zotit të vet dhe ndaloi veten (nefsin) prej
epsheve,
xhenneti është vendi i tij". (Naziat, 37-41)***

Në lidhje me njeriun e përkryer në misticizëm ekziston një çështje që ka të bëjë me lidhjen e njeriut dhe *nefsit* të tij ose thënë ndryshe me "unë"-in e njeriut. Kjo, në të njëjtën kohë është edhe një çështje Islame. Esenca e luftës kundër *nefsi emmares* (nefsi më i ulët), egoizmit, epshit, dhe pasioneve ekziston në mendimin dhe gjuhën e mistikës si edhe në instruksionet Islame. Bile, deri diku është edhe gabim të thuhet që kjo esencë ekziston në misticizëm dhe në Islam. Pikërisht, mistikët Islam e kanë marrë këtë inspirim nga vetë Islami! Sikur shprehjet tjera që kanë të bëjnë me çështjet adekuate, edhe këto shprehje janë tërësisht të dominuara nga Islami. Para se të vazhdojmë më tutje, në këtë vend jemi të besimit se është me rëndësi që të sqarojmë një detaj në lidhje me këtë temë. Kjo do të na ndihmojë në të kuptuarit më të mirë të temës.

Në gjuhën arabe fjala "*nefs*" nënkupton "*unë*" ose "*lufta me egon*". Bile kjo shkon deri në atë masë, sa që me *nefs* nënkuptohet edhe lufta me armikun që jeton në brendësinë e njeriut. Shikoni se si Saadi e shpreh këtë:

*Ti jeton bashkë në një dhomë me armikun e nefsit
Si? Je duke luftuar me të huajin?!*

Kjo shprehje rrjedh prej hadithit të Hazreti Resuli Ekremit (s.a.a.):

"Armiku juaj më i rrezikshëm është *nefsi*, që është i vendosur në mes dy krahëve"

Saadi, në veprën e tij *Gylistan*, tregon një ngjarje. Një arif e pyesin në lidhje me hadithin e lartpërmendur se çfarë kuptimi përmban. Pse Hazreti Resulullahu (s.a.a.) ka thënë se *nefsi* është armiku më i madh dhe më i rrezikshëm? Arifi përgjigjet: "Arsyeja është kjo: Kushdo që të jetë armiku, nëse sillësh mirë me të dhe i plotëson dëshirat e tij, ai do të bëhet i afërmi yt. Ndërsa sa i përket *nefsit*, kemi të bëjmë me të kundërtën, sado që ia plotëson dëshirat aq më shumë rritet armiqtësia e tij ndaj teje."

Sikur që nënkuptohet nga kjo, *nefsi* shikohet me syrin e armikut. Ky *nefs* për të cilën po flasim, përkthehet si "unë", "ego", "të pëlqyerit e vetvetes", "mendjemadhësia", "të dhënit mbas vetvetes" deri te "egoist". Tani të vazhdojmë me analizën e mëtutjeshme të *nefsit*.

9.1 NIVELI I PARË I EGOIZMIT

Egoizmi ka nivelet dhe llojet e veta; i ka akset e veta të lëvizjes dhe është karakteristike se gjithmonë mendon vetëm për vetveten. Në këtë kuptim, njeriu çka do që të bëjë, do t'ia kushtojë vetëm nevojave të veta. Prej mëngjesit deri në mbrëmje, çdo punë e bërë ka të bëjë me rregullimin e jetës së vet. Për këtë gjendje “egoiste” të personit të tillë që gjithmonë vepron dhe mendon vetëm “për veten”, a mund të thuhet se është një *sjellje* jashtë normave të moralit? Përgjigjja është kjo: Kjo nuk është një sjellje që ka të bëjë, në rend të parë me *moralin* dhe assesi nuk mund të pranohet si një *vlerë* njerëzore. Por, edhe nuk mund të themi se është diçka jashtë moralit. Nuk është as ndonjë sëmundje ose anomali.

Kurani për njeriun pranon tri nivele:

1. Më poshtë se shtaza
2. Njëjtë si shtaza
3. Më lart se shtaza

Njeriu ndonjëherë largohet prej qenies njerëzore dhe tregon shtazëri; kjo është gjendja e shtazës ose të bërit shtazë. Në ndonjë rast tjetër fiton vlerë dhe lartësohet. Në këtë gjendje lartësohet jo vetëm më shumë se shtaza por edhe më shumë se engjëjt. Ndonjëherë shkon mbas vlerave negative dhe pasi që t'i përvetësojë këto vlera do të zbresë nën zero. Kjo e bën atë më të ulët se shtaza.

Si përfundim, mund të themi se sjelljet e njerëzve mund të ndahen në tri kategori vlerash:

1. Sjelljet e moralshme – më të larta se shtaza;
2. Sjelljet e pamoralshme – më të ulëta se shtaza;
3. Sjelljet që janë as të moralshme, as të pamoralshme.

Të paramendojmë një njeri pëllumb ose dele, pra një njeri që mendon vetëm për vete dhe jeton vetëm për vete. Kjo është niveli i shtazës. Në sjelljet e një njeriu të tillë mos kërko elemente të moralit, sepse nuk i zotëron...Por, jashtë këtyre kufijve nuk mund t'i thuhet “i pamoralshëm” ose “jashtë moralit”.

9.2 NIVELI I DYTË I EGOIZMIT

Të marrim për shembull një njeri që mendon vetëm për veten dhe punon vetëm me qëllim të mbushjes së barkut. Duke vazhduar në këtë drejtim, mund të ndodhë që njeriu të pësojë një çrregullim shpirtëror me çrast kualitetet morale njerëzore do të hyjnë nën veprimin e karakterit shtazarak, të cilët do ta drejtojnë njeriun kah vetvetja dhe plotësimin e kërkesave të veta. Një pëllumb që e bart në sqepin e tij ushqimin ka vetëm një qëllim - për ta ngopur barkun e tij; dhe kjo është diçka normale. Gjithashtu edhe kali për ta mbushur barkun e vet kullot; edhe kjo është gjë normale. Një njeri që ka mbetur në këtë nivel është njëjtë sikur shtaza që i përmbush nevojat e veta materiale. Për shtazën dhe për njeriun e këtij niveli kjo është diçka normale, sepse në këtë gjendje dhe në këtë nivel – njeriu është një shtazë.

Ndonjëherë njeriu jepet mbas “lakmisë”, syrin ia mbyll lakmia. Në këtë gjendje, njeriu ka tejkaluar “të mbushurit e barkut” dhe nuk vlen më kjo për njeriun. Tani, ai fillon të grumbullojë dhe të mbledhë më tepër se sa që ka nevojë; jo për ta mbushur barkun por vetëm të zotërojë shumë e më shumë. Sado që të zotërojë, atij i duket pak; vetëm të shtojë, vetëm të grumbullojë, dhe kjo nuk njihet kufi...kjo quhet lakmi dhe të qenët dorështrënguar. Në anën tjetër kur të vijë puna për të dhënë, jo për të marrë, por për të dhuruar diçka, ose për t'u gjetur në mirësi, atij dora i shtrëngohet dhe nuk afrohet! Kjo është një sëmundje, një dobësi që e quajmë koprraci.

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) këtë e ka emëruar si “shuh” që do të thotë koprrac ose dorështrënguar (pinti); dhe kjo është e përshkruar edhe në Kuran:

“Kush është i ruajtur prej lakmisë së vet (nëfsit)”(Hashr,9)

Pra, njeriu koprrac dhe dorështrënguar është i kapluar nga një çrregullim shpirtëror dhe kjo është një gjendje psikologjike. Njeriu i tillë nuk e ka më në dorë as karakterin, as mendimin,

as të vendosurit dhe as dëshirën. Përkundrazi, ajo që ka ndikuar në gjakun dhe në shpirtin e tij, si për shembull dashuria ndaj parasë, shndërrohet në një sundues me psikologji të sëmurë dhe ndikon në tërë personalitetin e tij. Kjo sjellje nuk ka një anë që përputhet ose që është në harmoni me mendjen dhe logjikën. Sepse, njeriu që zotëron mendjen dhe logjikën do të ditke ku të harxhojë paranë, së paku do të harxhuake për nevojat e veta personale. Kjo i nevojitet atij, në mos për asgjë tjetër, për lumturinë e tij ose për dobinë e tij. Por, sëmundja e tij, “koprracia” nuk i jep leje për një gjë të tillë. Mu kjo është një sjellje jashtë moralit dhe në kundërshtim me moralin; koprracia, niveli më i ulët se ai i shtazës dhe për gjendjen e tillë themi gjendja e “të pamoralshmit” ose e “të sëmurit”.

9.3 NIVELI I TRETË I EGOIZMIT

Nefsi i njeriut nuk është i dhënë vetëm mbas lakmisë dhe koprracisë. Ndonjëherë është i dhënë mbas sëmundjeve që janë më të rrezikshme se sa sëmundjet e trupit. Këto nuk mund të vërehen ndryshe, veçse përmes sjelljeve të tij të çrregulluara psikologjike dhe nuk mund të përfshihen me mendje dhe logjikë. Ditëve të sodit, për këto lloje të sëmundjeve përdoret shprehja “deformimi psikologjik”, ku si shembull tipik është xhelozia. Gjendja e xhelozisë është një gjendje që është tërësisht e kundërt me mendjen dhe logjikën e njeriut. Njeriu xheloz vjen në një gjendje që tërësisht e harron vetveten: në vend se të mendojë për lumturinë e vet, ai tërë kohën kërkon që të tjerët mos të jenë të lumtur. Edhe nëse mendon për lumturinë e vet, shumë më shumë se kjo, dëshira e tij është që të tjerët mos të jenë të lumtur. Me cilën logjikë kjo përputhet? Në asnjë shtazë nuk mund të gjeni një gjendje të tillë dhe një sjellje të tillë; në asnjë shtazë nuk mund të vëreni një dëshirë të tillë - pa lumturinë e shtazës tjetër! Krijesa e quajtur shtazë ka një dëshirë të vetme, e ajo është mbushja e barkut të tij, kjo është e tëra...ndërsa te njeriu mund të vërehen këto sjellje të shëmtuara që nuk mund të vërehen nga shtaza; njeriu mund të tregojë mendjemadhësi dhe të ushqejë personalitetin e tij me çrregullime psikologjike. Këto lloje të çrregullimeve janë të fshehura nën vetëdijen e tij, në pjesën e padukshme të neftsit; edhe vetë nuk është në dijeni për këtë.

9.4 MASHTRIMI NDAJ “ESENCËS”

Ndonjëherë, nefsi i njeriut e mashtron njeriun dhe njeriu fillon ta mashtrtojë vetveten! Si është e mundur kjo? Si mundet njeriu ta mashtrtojë vetveten? Në Kuran kemi këtë ajet:

“Ai (Jakubi) tha: "Jo, çështjen ua lehtësoi epshi (nefsi) juaj. Të vështirën ua bëri të duket e lehtë...” (Jusuf, 83)

Shprehja që e përdor Kurani është “Tasvil”, që do të thotë mashtrim i vetvetes, dhe kjo është një shprehje e saktë dhe me vend. Kjo shprehje na bën të kuptojmë se çdokush mund të mashtrohet nga nefsi i vet. Nefsi i njeriut mund të vërejë diçka dhe atë mund ta zbukurojë aq mirë dhe ta bëjë aq tërheqëse, sa që njeriu mund të mendojë se është me të vërtetë diçka e bukur. Kjo nuk është asgjë tjetër përveç se egoja e njeriut.

Me të vërtetë një shprehje jashtëzakonisht interesante. Në ditët e sotme, shkenca e psikologjisë është duke u marrë gjithnjë e më tepër me këto çështje. Ç’është më tepër, sot psikologët e kanë determinuar këtë gjendje: Disa lloje të çmendurisë nuk e kanë shkakun në bazën nervore as biologjike. Disa përjetime të çmendurisë e kanë shkakun e vetëm në botën e brendshme të njeriut dhe kanë lidhje me gjendjen shpirtërore të njeriut. Për shembull, njeriu në ndonjë rast nuk mund të durojë vështirësitë e jetës dhe në këto raste, për të ndier lehtësi psikologjike dhe për të shpëtuar nga brengat dhe presionet, ai kërkon që mendjen e tij ta “shkyç”. Ja se çka thotë poeti në lidhje me këtë:

Prej grupit të të mençurve, cilindo që e takoj, ka një brengë

Më mirë të çmendesh, edhe kjo e ka kënaqësinë e vet

Pra, çështja është se njeriu do të hyjë në lojën e nefsit. Nefsi do të luajë këtë lojë, jo përdokënd tjetër, por për vetë personin dhe do ta mashtrtojë atë. Kjo është një temë në vete dhe shumë e rëndësishme.

Në tasavvuf është hulumtuar dhe studiuar në mënyrë të hollësishme kjo temë. Vëmendja e posaçme i është kushtuar mënyrës se si nefsi e nxit njeriun në veprimin e sjelljeve të pamoralshme. Në këtë mënyrë hapet rruga për sëmundjet shpirtërore dhe arrihet qëllimi i nefsit, e ajo është ulja e nivelit të njeriut në nivelin e shtazës. Në lidhje me këtë, mistikët kanë ardhur në disa konstatime që e kanë çuditur njeriun. Thjesht, nuk është e mundur që të mos shprehë çudi njeriu në lidhje me këto konstatime dhe të mos e çmojë këtë. Atë çka shkenca e psikologjisë së sotme ende nuk ka arritur të zbulojë, mistikët e kanë zbuluar atë para njëmijë vjetëve dhe e kanë shpjeguar temën në mënyrë të hollësishme. Në të vërtetë, burimi i të gjithë këtyre njohurive është Kurani dhe mistikët e kanë marrë këtë inspirim nga Kurani...por përparimin që e kanë bërë në këtë fushë, duhet të pranojmë se është bërë përmes mendjemprehtësisë dhe zgjuarsisë së posaçme. Këta njerëz janë nisur nga një fjalë e vetme që përmendet në Kuran dhe këtë e kanë marrë si pikënisje për të arritur te përfundimi në mënyrë të matur dhe të kujdesshme. Këtë mund të konkretizojmë në këtë mënyrë:

Tasvili ose mashtrimi i vetvetes nga ana nefsit ekziston dhe këtë Mevlana e ka shpjeguar në mënyrë të qartë në Mesnevije.

9.5 ÇRREGULLIMET E FSHEHTA SHPIRTËRORE

Ditëve të sodit është vërtetuar në mënyrë të pakontestueshme ekzistimi i të ashtuquajturës *vetëdije e fshehtë*. Në vetëdijen e fshehtë flejnë disa të këqija dhe shënime sa që edhe vetë njeriu e ka vështirë të pranojë dhe të besojë në ekzistimin e tyre. Këto të këqija janë të fshehura nën vetëdije. Vetë fakti se nuk janë të shfaqura haptas, e bëjnë që njeriu të mos jetë i informuar për ekzistimin e tyre. Të këqijat që flejnë nën vetëdije mund të paraqiten vetëm kur të plotësohen disa kushte specifike ose kur të ndodhin ngjarjet e caktuara. Në ato momente njeriu do të mbetet i shtangur nga çudia; si është e mundur që në brendësinë e tij të ekzistojnë disa tendenca dhe sjellje të çuditshme, e ai të mos dijë asgjë në lidhje me këto. Edhe nëse nuk mund të besojë që këto po i bën vetë, ai vetëm mbetet një vrojtues i vetvetes.

Ndonjëherë, ndodh që njeriu të besojë dhe të jetë i sigurt në vetvete; kur të analizojë vetveten thotë se e ka të pastër zemrën. Nuk vëren në zemrën e tij as urrejtje, as mëri, as zili; nuk e xhelozon askënd dhe nuk mburret e nuk lavdërohet ndaj askujt. Por, vjen koha dhe plotësohen kushtet; prej brendësisë së tij dalin gjithë ato urrejtje, xhelozitë, të këqija dhe të shëmtuarat sa që edhe vetë çuditet. Në tasavvuf, kjo është përshkruar në një prozë:

Nefsi është një përbindësh, kush thotë se është mbytur!?

Mjedisi nuk është i përshatshëm, për këtë arsye është i mbytur!

Gjarpri gjatë stinës së dimrit vjen në një gjendje gjysmë të vdekur, gati ngrihet nga të ftohtit. Edhe po ta prekni, nuk do të lëvizë fare. Edhe një fëmijë mund të luajë me gjarprin në një gjendje të tillë. Njëri që nuk e njeh këtë gjendje çuditet se si gjarpri është aq i zbutur. Por, sapo të fillojë koha të nxehet, do të ndërrojë gjendja e gjarprit, do të gjallërohet. Këtë na e shpjegon Mevlana përmes prozës që e cekëm më lart. Në një vend tjetër Mevlana duke bërë fjalë për tendencat e fshehta të vetëdijes së njeriut, përdor disa shprehje që psikologët bashkëkohorë mbesin të mahnitur:

Tendencat janë në gjumë sikur qentë

Hajri dhe sherri janë të varrosur brenda tyre

Flejnë, sepse nuk kanë më fuqi

Njëjtë si cunu në një gjendje të pashpirt...

Qentë i keni parë; ndonjëherë flejnë 5-10 qenë në një vend bashkë; kokën e vendosin mbi këmbët e përparme, i mbyllin sytë dhe kushdo që i vëren, i duken sikur qengja të butë.

*Por nëse vjen era e cofëtinës
Lakmia do t'i fryjë Surit për këta qen
Nëse vdes një gomar në rrugën përballë
Cofëtina e tij do të zgjojë nga gjumi qindra qen*

Pra, duke fjetur si qengji, mjafton vetëm një erë cofëtime që t'i zgjojë nga gjumi. Sapo e ndien erën, përnjëherë veprojnë, e mbushin rrethinën me britma, zhurma dhe lehje. Sytë sikur donë t'u dalin prej vendit, prej lakmisë, sikur çdo qime e trupit shendohet në një dhëmbë!

*Lakmitë e fshehura, tendencat e panjohura
Shfaqen përnjëherë prej zemrave
Çdo qeni, i dalin dhëmbët prej çdo qimes
Fillon ta luajë bishtin me dredhi*

Më pastaj thotë kështu:

*Me qindra qen flejnë në trupin tënd
Flejnë, sepse nuk ekziston gjahu!...*

Një realitet i madh!

9.6 LUFTA ME NEFSIN NË HADITHE DHE NË KURAN

Deri këtu çështja është shpjeguar në mënyrë të drejtë dhe të saktë..Dhe, këtë pjesë të çështjes e pranojnë edhe argumentet e Kuranit dhe të Hadithit. Sikur që thotë Kurani dhe Hadithi, me nefsin gjegjësisht nefsi-i emmaren duhet luftuar patjetër:

***"E për sa i përket atij që ka tepruar
dhe i dha përparësi jetës së kësaj bote,
xhehennemi do të jetë vendi i tij.
E kush iu frikësua paraqitjes para Zotit të vet dhe ndaloi veten (nefsin) prej
epsheve,
xhenneti është vendi i tij". (Naziat, 37-41)***

***"...A e ke parë Ti (Muhammed) atë që duke e ditur, dëshirën e vet e respekton si
zot të vetin" (Xhathije, 23)***

Dhe në një ajet tjetër transmeton nga Hazreti Jusufi (a.s.)

***"Unë nuk e shfajësoj veten time, pse epshi është shumë nxitës për të keqen,
përveç atë që e ka mëshiruar Zoti im, se Zoti im është që falë e mëshiron shumë".
(Jusuf, 53)***

Hazreti Jusufi (a.s.) është i sigurt në vetvete, por prapëseprapë edhe ai thotë "Unë për vete nuk mund të garantoj që nuk do të gjendem në punë të këqija" dhe vetëm me ndihmën e Allahut mund të mbrohet plotësisht prej të këqijave. Edhe ai e di se ajo që quhet nefsi, për njeriun është një mekanizëm shumë i komplikuar, shumë shtresor...Për shembull, tendenca mund të fshihet në shtresën e dhjetë dhe mund të shpërthejë pa qenë në dijeni njeriu. Mjafton vetëm një sjellje e

vogël apo një detaj i parëndësishëm. Në këtë kuptim, edhe Hazreti Jusufi (a.s.) nuk është i sigurt në nefsin e tij dhe thotë se mund t'i paraqitet ndonjë e keqe dhe ta humbë nefsi pastërtinë e tij. Dhe, kjo është edhe një veti e besimtarit. *Besimtari asnjëherë nuk mbështetet plotësisht në nefsin e tij, nuk pretendon asnjëherë se nefsi i tij nuk do të anojë kah e keqja.*

“Lufta me nefsin” është një shprehje që ka të bëjë me përhapjen e Islamit. Një grup i sahabeve duke u kthyer nga një betejë erdhën te Hazreti Resulullahu (s.a.a.) dhe duke i vështruar ata, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) u thotë: “Të lumtë për ata që janë kthyer nga xihadi i vogël dhe janë në pritje të xihadit të madh”. Sahabet e pyesin: “Ja Resulullah, cili është xihadi i madh”, ndërsa Hazreti Resulullahu (s.a.a.) u përgjigjet: “Lufta (xihadi) me nefsin”.

Deri këtu gjithçka është e drejtë. Veçse, lufta e njeriut me personalitetin e vetvetes ose me nefsin e tij; humbja e “unë”-it ose e egos; për mënyrën se si mund të realizohet diçka e tillë, Islami nuk i konfirmon metodat e sugjeruara të disa mistikëve dhe gnostikëve të mëdhenj. Për thyerjen e dëshirave të nefsit përdorin metoda të rënda dhe të vështira të vuajtjeve dhe të abstenimeve të ndryshme. Kur të vijë deri në këtë pikë, Islami thotë: “trupit yt ka të drejta te ti”. Në kohën e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) disa sahabe kanë dashur të zbatojnë këto metoda, por Hazreti Resulullahu (s.a.a.) i kundërshtoi ata në mënyrë të ashpër. Prapëseprapë, disa u përmbahen këtyre metodave të kundërshtuara, edhe pse Islami nuk i aprovon vështirësitë dhe abstenimin e tepruar të kësaj kategorie. Këtu, të hapim një parantezë dhe të provojmë ta sqarojmë këtë çështje. Tema e luftës me nefsin dhe abstenimit të tepruar mund të shtrohet në dy mënyra:

1. Metoda e abstenimit: Këtu personi që është nën vuajtje, e ngarkon trupin e tij me detyra të rënda dhe gati të padurueshme. Për shembull, shumë pak merr ushqim dhe shumë pak flen. Kjo metodë është e përhapur më tepër te disa sekte fetare të Indisë.

2. Metoda e luftës së drejtpërdrejtë me nefsin: Kjo metodë merret me sjelljet dhe veprimet që janë të kundërta me dëshirat e nefsit. Deridiku mund të pranohet kjo metodë. Mirëpo, edhe kjo metodë nuk përputhet me logjikën Islame sepse edhe këtu gjenden aplikime dhe teprime që nuk i kanë hije njeriut të përkryer Islam

9.7 METODA E MELAMIVE

Njëra prej metodave që e praktikojnë tasavvufët, është e ashtuquajtura “metoda e melamive”. Edhe në qoftë se nuk e kanë aplikuar këtë metodë të gjithë tasavvufët, prapëseprapë është i pamohueshëm fakti se ka lënë gjurmë në çdonjërin prej tyre, diku më shumë e diku më pak.. Për metodën e melamive mund të thuhet se është tërësisht një metodë dyfytyrëshe. Sikur që e dimë, njeriu hipokrit i ka dy anë ose dy fytyra dhe ai gjithmonë mundohet ta mbajë të fshehtë anën e keqe. Në anën tjetër ai mundohet ta tregojë veten të mirë dhe njerëzit ta shohin atë të mirë. Ndërsa, te melamiu kemi të kundërtën. Melamiu është njeri i mirë, por për të parandaluar interesimin e popullatës ndaj tij, ai mundohet të duket i keq në sytë e tyre. Për shembull, nuk pinë raki por para njerëzve shtiren kinse e pinë; nuk bën zina (prostitution), por silllet ashtu sikur është një zinaqar i madh dhe bën që njerëzit të mendojnë se është i tillë.

Athua, pse melamitë sillen në këtë mënyrë?

Përgjigjja e melamive në këtë pyetje është e thjeshtë: “Për të mbytur nefsin”!!!

Me të vërtetë, kjo është një luftë e ashpër dhe e rëndë ...Nefsi kërkon ta tërheqë vëmendjen e popullit dhe populli që ta pëlqejë atë; të nderohet dhe të respektohet përpara tij. Për të kundërshtuar këtë kërkesë të nefsit, melamiu e poshtëron veten para syve të njerëzve dhe me qëllim bëhet shkaktar i mendimit të keq të njerëzve ndaj tij.

Burri nuk është vjedhës, por e tregon veten si vjedhës! Bile, shkon dhe e vjedh mallin e huaj dhe e çon në një vend tjetër; vetëm e vetëm që ta zbulojnë atë mall dhe pastaj të duket sikur vjedhës para popullit. Pastaj, të kuptojnë kinse ky e paska vjedhur dhe të ndëshkohet prej njerëzve.. Nëse nuk mund ta zbulojnë vendin e mallit, atëherë e kthen atë prej nga e ka vjedhur dhe këtë herë me vete e bart shishen e venës. Ndërsa, nuk pinë alkool.

Mirë, a është kjo një sjellje që përputhet me logjikën Islame?

Jo.

Islami thotë kështu: “Nderi dhe reputacioni i besimtarit nuk është sikur lodra për lojë që të luajë besimtari me duart e tij. Besimtarit nuk i lejohej në asnjë mënyrë që të veprojë kundër nderit, reputacionit, dinjitetit dhe respektit të vet. Nuk duhet t’u lejojë të tjerëve as që të dyshojnë në diçka të tillë; thjesht, nuk ka të drejtë për një gjë të tillë. Islami thotë: “Nëse nuk je njeri i mirë, mos e trego veten si të mirë; por edhe nëse nuk je i keq mos e trego veten si të keq; pra, mos u bën dyfytyrësh”. Të dyja këto veprime janë të kundërta njëra me tjetrën dhe të dyja janë vepra të “gënjeshtrës” dhe të “shtirjes”.

Përfaqësuesit e misticizmit i veshin rrobat e përlësisë dhe përmes elementeve si vena, i dashuri, neji (instrument muzikor) veprojnë, ose më mirë të themi nuk veprojnë sipas metodave Islame dhe duke bërë, në të vërtetë duke mos e bërë një veprim, mundohen t’i arrijnë kuptimet e larta shpirtërore. Kjo vërehet në shumë vende të poezia e Hafëzit, por Hafëzi në shumë vende na përkujton se nuk është Melami:

*Ej shpirti im, nëse dëshiron për të arritur rrugën e shpëtimit
Mos u shtir si fetar, por as mos u lëvdo me fesat (trazira)*

Thënë shkurt, Melamizmi është një metodë e luftës mistike kundër nefsit, metodë të cilën Islami e kundërshton. Të përmendim edhe këtë se besimi Melami nuk është përvetësuar nga ana e të gjithë mistikëve; përkundrazi, shumica e mistikëve kanë praktikuar mësimet e sheriatit. Si shembull mund t’i përmendim Haxhe Abdullah Ensarin. Kryesisht mistikët prej Horasani janë ata që kanë përvetësuar metodën Melamite.

9.8 TASAVVUFI (MISTICIZMI) DHE IZZETI (KRENARIA) E NEFSIT

Në shkollën mistike, me qëllim të arritjes së “zbutjes” së nefsit dhe për të arritur sukses në parandalimin e ndikimit të nefsit ndaj njeriut, përfaqësuesit e saj kohë mbas kohe u nënshtrohen veprave poshtëruese dhe ofenduese ndaj vetvetes. Për shembull, nëse kërkon situata që një mistik ta mbrojë respektin e tij, ai këtë nuk do ta bëjë. Me qëllim e përbuz krenarinë e nefsit të tij dhe e përlë veten. Shprehja “Krenaria e besimtarit” në disa tarikate mistike nuk ka kurrfarë vlere dhe kuptimi. Në shumë tarikate saliku – personi që sapo ka hyrë në tasavvuf – është i detyruar të punojë punë të pakëndshme dhe revoltuese. Për shembull, për një kohë të caktuar duhet t’i mbledhë ndyrësitë e kafshëve ose të pastrojë nevojtoret dhe plehrat; të gjitha këto duhet t’i punojë me qëllim të mbytjes së nefsit – kështu i thuhet salikut.

Por, këto aplikime që bëhen me qëllim të mbytjes së nefsit, në të shumtën e rasteve i tejkalojnë kufijtë Islamë dhe mund të ndodhin gjërat për të cilat Islami nuk e jep pëlqimin e vet.

Kushtoni vëmendjen kësaj ngjarjeje:

Shejh Ibrahim Ethemi ka qenë i biri i një mbreti. Ai u largua nga mesi ku jetonte dhe u vendos në një vend të vetmuar dhe filloi luftën kundër nefsit. Ibn-i Ebi’l Hadid transmeton thënien e këtij kolosi të tasavvufit:

Gjatë tërës jetës sime asgjë nuk më ka bërë të lumtur, përveç këtyre tri rasteve:

1. Një ditë isha shumë i sëmurë. Në gjendje kome isha i shtrirë në xhami dhe nuk kisha fuqi as të ngrihem në këmbë. Personi që e mirëmbante pastërtinë e xhamisë erdhi dhe i nxori jashtë të gjithë. Mbase që nuk mundja të lëvizja, më tërhoqi zvarrë prej këmbëve sikur cofëtinën. Sa u gëzova dhe sa isha i lumtur, nuk mund të shpjegoj dot.

2. Në një rast tjetër isha duke udhëtuar me anije. Aty kishte qëlluar një palaço që i bënte njerëzit të qeshnin. Të gjithë ishin dhënë mbas tij dhe qeshnin me zë, kur në një moment tha: “Në një vend ishte një jobesimtar. Unë shkova dhe e tërhoqa prej mjekrës së tij në këtë mënyrë...” Për të treguar këtë në mënyrë praktike, me sy kërkonte një njeri të përshtatshëm për

të improvizuar ngjarjen. Dhe, syri i tij u ndal te unë; nuk kishte mundur të vërente njeriun më të shëmtuar dhe më të pa fat se unë. “Ja, në këtë mënyrë” tha, dhe më ngrehu për mjekër. Atëherë, të gjithë udhëtarët filluan të qeshin. Në ato momente unë ndjeja kënaqësi të papërshkrueshme sepse sjellja e tij e kishte nënçmuar nefsin tim në mënyrë të mrekullueshme

3. Dhe hera e tretë ishte gjatë një dite dimri kur unë pata dalë jashtë shtëpisë dhe, ishte një i ftohtë i madh. Mbi vete pata të veshur xhakëtën e thurur dhe e vëreja se qe e mbushur plot me morra. Aq shumë kishte morra sa që nuk mundja të vëreja a kam më shumë morra apo lesh të thurur. Kjo qe edhe njëri prej tri rasteve që më patën bërë të lumtur!

Kjo është lufta me nefsin në tasavvuf, që për një luftë të tillë Islami nuk jep miratimin e saj.

Pse?

Islami, në parim nuk lejon që një mysliman ta nënçmojë dhe ta poshtërojë vetveten deri në atë masë. Rastet e cekura më lart janë të papranueshme, në kundërshtim me normat Islame dhe llogariten si gabime. Një person mundohet t'i bëjë të qeshin të tjerët duke bërë shaka. Para së gjithash kjo është një sjellje e pahijshme. Mbas kësaj bën edhe një gabim duke ofenduar tjetrin – Ibrahim Ethemin. Dhe, gabimi më i madh është se nuk e kundërshton një veprim të tillë dhe lejon që të përqeshet para të tjerëve; çka është më e keqja, ndien kënaqësi nga kjo sjellje! Jo, Islami thotë se “nefsi i besimtarit është krenaria e tij” dhe tregon respektin e duhur ndaj nefsit. Sipas normave dhe rregullave Islame, Ibrahim Ethemi ka qenë dashur të reagonte dhe ta kundërshtonte njeriun që bënte shaka me të, duke mos lejuar një gjë të tillë! Ky ka qenë obligimi i tij i ngarkuar nga Islami!

Një sufi tjetër rrëfen: Ishte muaji i bekuar i Ramazanit dhe isha i thirrur në një gosti. Shkova pak para iftarit në atë shtëpi por nuk më morën brenda. Të nesërmen prapë më thirri dhe unë shkova, por njëjtë si ditë më parë nuk më pranoi. Edhe ditën e tretë e përsëriti këtë dhe pastaj erdhi te unë dhe më tha: “Çfarë njeriu qenke ti! Çdoherë refuzohesh ndërsa të nesërmen prapë e pranon thirrjen...” Po, edhe qeni është i tillë. Islami nuk lejon që personaliteti dhe nefsi i një njeriu të përulet aq shumë. Islami kërkon nga njeriu që ta luftojë nefsin por në të njëjtën kohë nuk lejon që të tejkalohen kufijtë e nderit dhe të krenarisë së nefsit. Në të njëjtën kohë ka dhënë edhe rëndësinë e duhur të nefsit. Nefsi i besimtarit në Islam është i respektuar dhe i shenjtë. Morali Islam kërkon që të mbrohet nderi i nefsit dhe që të mos njolloset fisnikëria e tij.

Pra, në njërin anë Islami kërkon që të luftohet nefsi, ndërsa në anën tjetër nuk lejon njollosjen e tij.

Si është e mundur kjo?

A zotëron njeriu dy nefse, ashtu që njërit t'i tregohet respekti i duhur, ndërsa tjetrit t'i ushqehet armiqtësi?

Përgjigjja është e qartë: Në kuptimin shpirtëror, njeriu nuk zotëron dy personalitete dhe çdonjëri prej tyre të zotërojë nefsin e vet. Njeriu ka vetëm një nefsi, por niveli i këtij nefsi mund të jetë i *ulët* dhe i *lartë*. Kur gjendet në nivelin e lartë, është i respektuar dhe i nderuar dhe kur zbret në nivelin e ulët, është i poshtëruar dhe i nënçmuar. Kur ta zgjasë këmbën jashtë jorganit dhe të kalojë kufirin, duhet t'i dilet përpara. Kjo është një pikë që në tasavvuf nuk i kushtohet rëndësi e mjaftueshme dhe e nevojshme. Kjo është arsyeja që në tasavvuf përveç që luftohet nefsi-i emmare (nefsi i ulët), në të njëjtën kohë luftohet edhe nderi dhe krenaria e nefsit. Dhe, në vend se të fitojë njeriu respekt dhe vlerë – ai fiton përulje.

9.9 “UNË”-I I VËRTETË I NJERIUT

Pasi që kemi mbërritur deri në këtë pikë të temës, të shpjegojmë tani se çka është “unë”-i i vërtetë i njeriut. Këtë duhet ta bëjmë me qëllimi të kuptimit sa më të mirë të temës në vazhdim.

Çka është “unë”-i ?

Kush dhe çfarë është “unë”-i i vërtetë i njeriut?

Filozofët kanë dhënë një përgjigje autentike në lidhje me këtë pyetje. Sipas tyre “unë”-i i vërtetë i njeriut është *shpirti dhe struktura psikologjike e tij*.

Psikologjia bashkëkohore ka arritur deri në këtë pikë: “Vetvetja” e njeriut është një pjesë e asaj ekzistence që e ndien në brendësinë tënde ose në “unë”-in tënd. Pra, për aq sa mundet njeriu të *perceptojë* ekzistencën e vet, ajo pjesë e tij është “unë”-i i tij. Jashtë kësaj, pra pjesa e *paperceptuar* e ekzistencës së njeriut, është një “unë” i panjohur por, në realitet ekziston. Në këtë rast, ti nuk je i informuar për pjesën më të madhe të ekzistencës tënde dhe kjo pjesë e “unë”-it është e fshehur nën vetëdijen tënde.

Mistikët, në këtë temë kanë treguar me të vërtetë sukses të jashtëzakonshëm. Me anë të një afrimi serioz dhe të detajuar ata i kanë tejkaluar ekspertët bashkëkohorë të psikologjisë dhe i kanë kundërshtuar ashpër filozofët duke mos pranuar “unë”-in e njeriut si një pjesë të shpirtit të tij. Ata kanë thënë se kuptimi i “unë”-it të njeriut është shumë më i gjerë dhe më i thellë se sa që mendojnë filozofët kur thonë se “unë”-i është vetëm një pjesë shpirtit. Shebisteri në lidhje me këtë ka thënë:

*“Unë”-i është shumë më i lartë se shpirti dhe trupi yt
Shpirti dhe trupi janë vetëm një pjesë të “unë”-it*

Mistikët thonë se vetëm kur ta gjejë njeriu Rabbën (Krijuesin) e vet atëherë ai është në gjendje të gjejë “unë”-in e tij të vërtetë. Gjërat që na udhëzojnë te ekzistenca e “unë”-i janë ato gjëra që na udhëzojnë te ekzistenca e Allahut. Së fundi, në Kuran thuhet:

“E mos u bëni si ata që e harruan All-llahun, e All-llahu bëri që ata ta harrojnë vetveten! Të tillët janë ata të prishurit.”(Hashr, 19)

Mistikët kanë zbuluar se “unë”-i ka kuptimin shumë më të thellë dhe më të lartë se sa filozofët që kanë mundur ta fiksojnë. Sikur që e dimë, Muhjidin Arabiu është babai i mistikëve. Të gjithë mistikët prej shekullit të shtatë, qoftë që kanë shkruar arabisht ose persisht, kanë qenë nxënës të tij dhe kanë qenë pasues të shkollës së tij të mendimit. Tasavvufi, duke i falënderuar atij, ka përparuar mjaft në aspektin ideor. Sikur që dihet, babai i tasavvufit i ka kundërshtuar mjaft edhe filozofët si Ebu Ali Sina dhe të ngjashëm. Edhe Shebisteri ka përdorur fjalë të ngjashme në lidhje me këtë temë. Mevlana e ka përshkruar këtë shumë bukur në një pjesë të Mesnevijes:

*Ti! Që në luftë ke humbur veten?
Të tjerët nuk i njohe prej vetes
Ti thua se je “vetë” ai që po shihesh
Vallahi, kjo nuk është thelbi i çështjes
Ndahu prej njerëzve dhe rri në vetmi pakëz
Prej mjerimit do të neveritesh, shtrëngohesh dhe brengosesh
Kush është ky “ti” që është i vetmuar, “një”?
Që je i bukuri, i lumturi dhe i dehuri i vetes.”*

Kurani, na këshillon

“...Të dështuar në ditën e kiametit janë ata që e kanë humbur veten dhe familjen e vet. Vini re: ky është ai dështimi i njëmendtë!”(Zumer, 15)

Po, kjo është humbja më e madhe, humbja e “vetes” së njeriut. Shpirti i ibadetiti është të drejtuarit Allahut tërësisht dhe me gjithë realitetin; kjo është njohja reale e “vetes” dhe nuk është asgjë tjetër përveç se gjetja e “unë”-it të vërtetë.

Deri këtu, mistikët e kanë kuptuar dhe e kanë shtjelluar çështjen shumë mirë. Por, për fat të keq në lidhje me temën e luftës me nefsit nuk kanë treguar kujdesin e njëjtë dhe në vend se të parandalojnë njolloshjen e nderit të nefsit, kanë shpallur një luftë të panevojshme ndaj nefsit. Në vend se të mbrojnë këtë aspekt të nefsit dhe ta lartësojnë krenarinë dhe nderin e nefsit, ata kanë hapur front ndaj nefsit dhe nuk e kanë dhënë rëndësinë e duhur për këtë dimension që njeriun e

shpie në nivele të larta. Dukë lënë mbas dore këtë çështje, shumë pak kanë arritur që të frymëzohen për këto principe që janë të lidhur me dimensionin e çështjes Islame.

9.10 KRENARIA E NEFSIT NË DRITËN E KURANIT DHE TË HADITHIT

Në Islam ekziston lufta me nefsin.

“Ndalojani nefsit dëshirat dhe pasionet”

“Me të vërtetë Nefs-i emmare është i prirë kah gabimi dhe mosbindja”

“Betohem se kush e ka pastruar nefsin, ai ka shpëtuar dhe dëshira e tij është plotësuar”

“Vdisni para vdekjes”.

Të gjitha këto urdhra janë Islame; por në Islam zë vend edhe një vlerë e quajtur “Izett-i nefis” (krenaria dhe madhëria e nefsit). Edhe Kurani e përmend këtë vlerë të njeriut:

“..Ndërsa e tërë krenaria i takon All-llahut, të dërguarit të Tij dhe besimtarëve..” (Munafikun, 8)

Ngjashëm, Hazreti Resulullahu (s.a.a) në një hadith thotë: “Kur të kërkonin ndonjë gjë prej ndokujt, kërkojeni atë jo me përulje por me krenari; mos e merrni nën këmbë nefsin duke e kërkuar atë”.

Edhe në këtë hadith na urdhërohet që ta rruajmë krenarinë e nefsit, mos ta njollosim atë dhe duke u munduar që të arrijmë diçka mos ta shkelim dhe përulim nefsin gjatë arritjes deri te ajo. Në këtë gjendje ju mund të thoni: “Unë po e bëj këtë me qëllim të degradimit të nefsit, dhe kur të kërkoj diçka e bëj atë njëjtë sikur kur të kërkojë një lypës”, por kjo nuk është një sjellje Islame. Islami thotë: “Kur të kërkon diçka, kërkoje atë me krenari, mos e përul vetveten, mos e zhvlerëso vetveten”.

Ja se çka thotë Hazreti Aliu (a.s.) në arenën e luftës: “Ose pranoni poshtërimin dhe pandershmërinë, ose shpërlani shpatat tuaja me gjak dhe arrini gjer të uji. Jeta e nënçmuar dhe e pashtuar është vdekje, ndërsa rënia dëshmor, duke u lartësuar është jeta...”

Poeti këtë e shpreh në këtë mënyrë:

Duke qenë zotëri nuk bëj robëri unë

Atë jetë të turpshme nuk e pranoj

Vajtimi i miqve mbi trupin tim të vdekur

Është më e preferuar, sesa qeshja e armiqve me mua, të gjallë

Ngjashëm edhe Imam Hyseini (a.s.) ka thënë: “E preferoj vdekjen krenare në vend të jetës me poshtërimë”.

Siç vërehet nuk thotë: “Mbasi që duhet ta luftojmë nefsin, më mirë t'i nënshtrohemi Jezidit dhe Ibn Zijadit; në këtë mënyrë do ta kundërshtojmë nefsin dhe do ta luftojmë atë” Islami asnjëherë nuk jep leje për diçka të tillë. Imam Hyseini (a.s.) thotë:

“I poshtëruari Ibn-i Zijad ka kërkuar prej meje që të nënshtrohem ndaj përlësisë ose të qëndrojë përpara shpatave! Prej meje kërkon që të zgjidh njërin prej të dyjave. Turp të ketë ai që i nënshtrohet përlësisë! Unë kush jam, i nënshtroari ndaj përlësisë kush është?! Allahu nuk është i kënaqur me atë që ne të nënshtrohemi ndaj përlësisë! (Keni kujdes, nuk po thotë “principet e mia” as “ndjenjat e mia”; por po thotë “besimi im nuk po lejon”, “Islami nuk po lejon”), I Dërguari i Allahut (s.a.a) nuk po lejon diçka të tillë! As edukata ime nuk lejon, mënyra se si jam edukuar nuk lejon...Unë jam i biri i Aliut (a.s.); fëmija e Fatimes (a.s.); ata më kanë edukuar dhe mësuar. Unë kam pirë qumështin prej gjirit të Zehrës (a.s.). Ai qumësht nuk po më lejon fare!”

“Unë asnjëherë nuk e shtrij dorën me poshtërimë dhe nuk anoj kah skllavëria; as nuk dorëzohem, as nuk e pranoj përlësinë.”

Kësi lloj shprehjesh mund të gjenden në Kuran, Hadithe, fjalimet e Imamëve (a.s.) e posaçërisht në fjalimet e Imam Hyseinit (a.s.) mund t'i gjeni më së shumti.

9.11 KËSHILLA TË RINJËVE

Mbasi që jemi në këtë pikë të temës, do të doja ta përkujtoja fjalimin tim të mëhershëm:

Në një mbledhje jam ndalur te thënia e Imam Hyseinit (a.s.) “Jeta është të besuarit në një gjë dhe luftimi për atë gjë”; kjo thënie i është ngjeshur Imam Hyseinit (a.s.), por unë nuk kam mundur ta gjeja këtë thënie në asnjë libër burimor të haditheve. Këtë po e përsëris edhe një herë: Kjo thënie nuk është vërtetuar se i takon Imam Hyseinit (a.s.) në asnjë libër dhe transmetim të hadithit. Kjo nuk është thënia e Imam Hyseinit (a.s.), ashtu sikur që është gabim edhe kuptimi i kësaj fjalie. Kjo është në kundërshtim edhe me logjikën e Imam Hyseinit (a.s.). As me logjikën e Islamit nuk përputhet: Nuk mund të përmbledhet jeta e njeriut në atë, të besojë dhe të luftojë për atë që beson. Besimi nuk është subjekt i temës. Në Islam subjekti mundet me qenë vetëm “hakk”-u (e vërteta). Sipas besimit Islam, njeriu duhet të kërkojë hakkun, të zbulojë hakkun dhe të luftojë për hakkun. Pikëpamja, që jeta është të besuarit dhe të luftuarit për atë që beson, është një pikëpamje që i përket pikëpamjes perëndimore dhe kjo pikëpamje më vonë është infiltruar në botën Islame. Kur thashë se kjo thënie nuk i takon Imam Hyseinit (a.s.), e vërejtta se fytyrat e disa të rinjve u mrrrolën; për këtë arsye po e shpjegoj këtë temë edhe një herë:

Neve sot nuk i mbajmë të rinjtë si konservator dhe të prapambetur Ata i shohim se janë në një nguti mbas të vërtetës dhe të realitetit dhe i respektojmë më tepër në krahasim me të kaluarën. Ne po vërejmë se rinia po e hulumton të vërtetën dhe pa e gjetur arsyen dhe shkakun e vërtetë nuk po beson në asgjë; nuk po e pranojnë në mënyrë fanatike besimin. Për këtë arsye meritojnë respektin e duhur. Përndryshe, nëse rinia tregon fanatizëm dhe pa e ditur shkakun dhe shkallën e vërtetësisë e vendos atë në mendjen e tij, atëherë nuk do të ketë dallim në mes të gjeneratës së re dhe të vjetër. Edhe të vjetrit ishin të tillë, zotëronin një besim por me një dallim të këtillë: ata nuk e kanë pëlqyer një fjali ndërsa ju sot nuk e pëlqeni një tjetër fjali...Ai e ka përqaftuar fort besimin e vet pa pasur ndonjë argument, gjithashtu edhe ju ...Ndërsa kjo nuk përputhet me logjikën Islame, as me ndonjë libër burimor e as me ndonjë shënim shpresëdhënës. Në këtë gjendje, një ditë do t'u dalë përpara juve një armik i Islamit, një kundërshtar i shkathët dhe do të parashtojë pyetjen: “Zotëri, a keni ndonjë burim se këtë thënie ka deklaruar Imam Hyseini (a.s.)? Nëse po, në cilin libër burimor gjendet?”. Çka do të bëni ju? Njeriu ka të drejtë, sikur të kishte deklaruar Imam Hyseini (a.s.) diçka të tillë, sigurisht do të kishte ekzistuar ndonjë burim ose ndonjë vërtetim. Ju do të hulumtoni dhe do të vini në përfundim se nuk po ekziston asnjë burim. Pastaj, do të vini te unë dhe do të më pyetni për ndonjë burim që e vërteton këtë thënie. Unë do të them se kjo nuk është e regjistruar në asnjë libër burimor. Në këtë moment do të më pyetni: “Zotëri, pse nuk keni treguar këtë deri më tani?!” dhe do të filloni që të më qortoni. Do të nervozoheni në njerëzit si unë dhe do të thoni se pse keni heshtur deri më tani, pse keni lejuar që të turpërohem përpara armikut...

Tash, nuk na ka mbetur asgjë tjetër përveç fakti se juve, thjesht ju pëlqen kjo thënie, sepse përmban trimëri dhe guxim. Nëse është ashtu, ja ku i keni thëniet e Imam Hyseinit (a.s.) që përmbajnë njëqind herë më tepër trimëri dhe heroizëm. Shprehja e tij e famshme: “*E preferoj vdekjen krenare në vend të jetës me poshtërimi*” përmban jetën, besimin dhe luftën në emër të besimit, dhe është shumë më trimëruese se sa ajo e lartpërmendur. Ose thënia e Imam Hyseinit (a.s.) në ditën e Ashures:

*Vdekja është më e preferuar se sa të turpërohesh
Turpi është më i preferuar se zjarri i xhehenemit*

Dhe, edhe një herë thënia e tij në ditën e Ashures:

“I poshtëruari Ibn-i Zijad ka kërkuar prej meje që të nënshtrohem ndaj përlësisë ose të qëndroj përpara shpatave! Prej meje kërkon që të zgjedh njërin prej të dyjave. Turp të ketë ai që i nënshtrohet përlësisë! Unë kush jam, i nënshtroari ndaj përlësisë kush është?! Allahu nuk

është i kënaqur me atë që ne të nënshtrohemi ndaj përulësisë! I Dërguari i Allahut (s.a.a) nuk po lejon diçka të tillë! As edukata ime nuk lejon, mënyra se si jam edukuar nuk e lejon..Unë jam i biri i Aliut (a.s.); i biri i Fatimes (a.s.); ata më kanë edukuar dhe mësuar. Unë kam pirë qumështin prej gjirit të Zehrës (a.s.). Ai qumësht nuk po më lejon fare.!”

Ose kur u bë gati për të bërë kryengritjen:

“Me neve do të vijnë ata që janë të gatshëm të japin jetën, dhe ata që janë të gatshëm të takohen me Allahun me një besim të plotë; unë nesër do të filloj rrugëtimin inshallah!”

Ngjashëm me këto ka edhe shumë thënie tjera Imam Hyseini (a.s.). Ne myslimanët, duhet t'u tregojmë të tjerëve se edhe ne kemi poetë dhe slogane, dhe se nuk jemi të varfër me poetë dhe poezi. Sikur të ishim një popull i varfër me slogane që përmbajnë trimëri dhe sikur nuk do të kishim fjalime të gjalla që bëjnë thirrje në heroizëm, atëherë do të kishim thënë: “Të themi këtë se thënie ka deklaruar Hazreti Hyseini (a.s.) dhe ta plotësojmë një zbrazëti (!), ndoshta populli do të shkojë mbas rrugës së tij”. Ndërsa në mesin tonë kemi shumë slogane të tilla, falënderuar qoftë Allahu, dhe nuk kemi nevojë për slogane të huaja as nuk jemi të varur prej tyre.

Atëherë, pse t'i imitojmë sloganet e huaja?! Dhe, para së gjithash slogane të gabuara..

Nuk është në rregull që gjeneratat e reja të bëhen konservatorë. Po e përsëris edhe një herë, kjo thënie nuk i takon Hazreti Hyseinit (a.s.); me 90 % bindje po e them se nuk i takon Hazreti Hyseinit (a.s.). Nëse dikush mundet të gjejë në ndonjë libër burimor dhe e vërteton se kjo thënie është e Hazreti Hyseinit (a.s.), atëherë unë jam i gatshëm që të vij në këtë vend dhe të kërkoj falje për gabimin tim. Kërkoj që të keni kujdes ndaj deklaratave tona. Nëse dëshirojmë të flasim në lidhje me ndonjë temë, së pari e bëjmë hulumtimin e burimeve të sigurta pastaj flasim me argumente në lidhje me temën e zgjedhur. Në lidhje me këtë temë mund të flasim ende, por për shkak të kufizimit të kohës jemi të detyruar që të kënaqemi me kaq.

Atëherë ta rumbullakojmë temën: Me nefsin duhet luftuar, të mos jepemi mbas pasioneve dhe kërkesave të tija. Ta detyrojmë që të heqë dorë prej kërkesave të tij të palejueshme dhe që nuk janë me vend. Por, as mos t'i bëjmë padrejtësi dhe shtypje, mos ta njollosim krenarinë e tij. Kjo është njëra prej kritikave të drejtuara kah tasavvufi. Nëse e vlerësojmë çështjen sipas kritereve Islame do të vijmë në përfundim se lufta kundër nefsi-i emmares në tasavvuf e kalon kufirin e të lejuarës dhe në të njëjtën kohë e merr nën këmbë krenarinë e nefsit. Duke folur për tasavvufin duhet të përkujtojmë edhe një gjë. Ajo është se kjo çështje kërkon një reformë.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E DHJETË

ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË FUQISË (KUDRET) (1)

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

"E sa pejgamberë pati që së bashku me të luftuan turma të mëdha besimtarësh dhe për atë që i goditi në rrugën e All-llahut, ata nuk u dobësuan dhe as nuk u përulën. All-llahu i do durimtarët" (Al-i Imran, 146)

Edhe një shkollë që do ta marrim nën llupën e kritikës në lidhje me njeriun e përkryer, shembull, ideal, superior, ngritur,... është "shkolla e forcës" që e merr për bazë fuqinë dhe forcën. Sipas kësaj shkolle, njeriu i përkryer është i barabartë me njeriun që zotëron forcën; njeriu ideal është njeriu i fortë; njeriu superior është njeriu me më së shumti fuqi. Sipas logjikës së njëjtë, njeriu jo i përkryer është ai njeri që është i dobët, i pafuqishëm dhe që i mungon forca.

Në mes njerëzve kush është më i fortë, ai është më i përkryeri, më superior dhe më i ngrituri; kush është më i dobët, ai është më i ulët dhe jo i plotë. Sipas pikëpamjes së kësaj bote konceptet e së vërtetës dhe të drejtësisë janë fjalë të pakuptimta dhe asgjë më tepër. Vetëm një gjë është që ekziston dhe që e ka kuptimin real, ajo është: Fuqia!

Ndërsa mendimi ynë është ky: Në vend se të merreni me çështjen e të fortit dhe të dobët; atij apo këtij fituesi, më mirë të merreni me atë se kush është i drejtë, kush ka gabim, dhe cili është shtypësi. Në një moment, e vërteta mund të korrë fitore mbi gënjeshtërën, por mund të ndodhë edhe e kundërta; pra që gënjeshtërta të mbisundojë. Në këtë drejtim, le të shpjegojmë edhe një gjë: sipas logjikës së Kuranit fitorja përfundimtare gjithmonë i takon të vërtetës, fitoret e gënjeshtërës ndaj së vërtetës janë vetëm të karakterit kalimtar. Çdoherë kur të përballen dy forca, ajo e vërtetës dhe gënjeshtërta, humbësi do të jetë gjithmonë gënjeshtërta dhe kjo duhet të konsiderohet edhe sipas drejtësisë, përndryshe është në kundërshtim me logjikën Islame.

10.1 HISTORIA E SHKOLLËS SË FUQISË

Historia e pikëpamjes, sipas së cilës i fuqishmi gjithmonë ka të drejtë dhe e tillë duhet të pranohet, është mjaft e vjetër. Kjo pikëpamje është më e vjetër se pikëpamja e Sokratit, dhe është shfaqur shumë kohë para tij. Sokrati ka jetuar 400 vjet para Hazreti Isës (a.s.), ose nëse krahasojmë me ditët e sotme vjen diku 2400 ose 2500 vjet më parë. Disa mendimtarë që e quanin veten "sofist" dhe që kanë jetuar në Greqinë antike, shumë kohë para Sokratit, ishin përfaqësuesit e këtij mendimi dhe posaçërisht kanë preferuar të zbatohet kjo pikëpamje në çështjet sociale. Vetëm me paraqitjen e filozofëve si Sokrati, Platoni dhe Aristoteli është dobësuar sofizmi dhe ka humbur vlerën e vet gradualisht. Humbja e tërësishme e vlerës së sofizmit përputhet me paraqitjen e Krishterimit. Me ardhjen e Krishterimit anulohet sofizmi dhe Krishterimi zë vendin përballë sofizmit; Krishterimi e mbron të dobëtin dhe jo të fortin. Jo vetëm që e kundërshtonte "fuqinë" por edhe e mbronte "dobësinë" me çdo kusht! Krishterimi

për “dobësinë” e përpiloi edhe formën poetike, ku thoshte “*atij që të godet (mëshon) me shuplakë në fytyrë, ktheja edhe anën tjetër të fytyrës*”!... Kjo ishte një lloj propagande e “dobësisë”. Mbas ardhjes së Krishterimit më nuk kishte vend për sofizëm. Mbas tij ka ardhur Islami. Sikur që do të shpjegojmë edhe më vonë, Islami ka një kuptim të veçantë ose më mirë të themi autentik, në lidhje me kuptimin e forcës. Vetëm, ta qartësojmë që në fillim se fuqia për të cilën bën fjalë Islami, nuk është e barabartë me drejtësinë dhe të vërtetën. Pra, Islami nuk e barazon fuqinë me drejtësinë, nuk thotë “fuqia = e vërteta = drejtësia”. E kundërshton thënien e perëndimorëve “*e drejta e fuqisë*”; në asnjë mënyrë nuk e identifikon fuqinë dhe drejtësinë. Dhe si përfundim, në botën botërore u ringjall prapë mendimi se e drejta është fuqia dhe fuqia është e drejta. Ky mendim u shfaq për herë të parë në filozofinë politike dhe ende gjendet në marginat e politikës së sotme.

Filozofi i njohur italian Makiaveli, mendimin e vet të filozofisë politike e mbështet në këtë pikëpamje. Sipas Makiavelit: “Në politikë elementi i vetëm themelor është të jesh i fuqishëm dhe dominues; për të arritur deri te qëllimi në arenën politike, nuk duhet të njihet asnjë fisnikëri por vetëm sundimi i forcës”. Sipas tij, për të arritur deri te qëllimi politik është e lejuar çdo lloj amoraliteti. Sipas kësaj mundësie, në politikë janë mjaft normale gjërat si gënjeshtria, mashtrimi, të betuarit e rremë, shkelja e të drejtave, tradhtia, etj. Mbas Makiavelit edhe shumë mendimtarë e kanë pranuar këtë mendim si koncept themelor dhe nuk u vonuan në përvetësimin e saj. Edhe me këtë nuk u kënaqën dhe mendimin e lartpërmendur e shpallën si njërin prej principeve themelore të politikës. Në këtë mënyrë, për zbatimin e këtij principi iu dha drita e gjelbër politikanëve dhe për t’i jetësuar mendimet e tyre iu lejua atyre përdorimi i çfarëdo lloji të amoraliteteve, qofshin ato edhe në kundërshtim me normat morale njerëzore!..

Një mendimtar tjetër i mirënjohur në fushën e filozofisë është edhe mendimtari gjerman Niqe, i cili e pranonte fuqinë si principin themelor të moralit.

(Mjafton të përmendim se ky filozof në fund të jetës së vet vdes si i çmendur dhe të themi se këto mendime të tij ishin shenjat e para të marrëzisë).

10.2 PIKËPAMJA DHE INFLUENCA E BEKONIT

Para se të hyjmë në detajet e temës, është me rëndësi që t’ju tregoj një informatë shtesë që ka të bëjë me temën tonë dhe që do të ndihmojë në kuptimin sa më të mirë të temës. Para përafërsisht 400 vjetëve, dy mendimtarë të mëdhenj, njëri gjerman dhe tjetri francez, kanë paraqitur një teori që ka ndikuar në të gjitha shkencat në përgjithësi, e posaçërisht në filozofi dhe logjikë. Ky mendim i francezit Dekart dhe anglezit Bekon ua përfitoi të dyve më vonë titullin “të parët e shkencës moderne”. Teoria e këtyre dy mendimtarëve, e posaçërisht e Bekonit, ishte një teori që i kishte përmbledhur të gjitha teoritë e mëparshme në një të vetme, duke bërë një analizë rrënjësore të teorive të mëhershme. Kjo u bë shkak i ndërrimeve thelbësore në fushën e mendimeve. Ky mendim i ri, në një rën anë bëri një progres të madh në lidhje me dominimin më të madh të njeriut ndaj natyrës, sa që ky progres mund të vërehej edhe me sy, por në të njëjtën kohë ky mendim u bë shkak i futjes së njeriut në detin e turbullirave! Pra, ky vështrim në një rën anë, bëri që dora e njeriut të zhvillojë dhe të përparojë natyrën, ndërsa në anën tjetër e futi njeriun në turbullira dhe e bëri të mjerë dhe fatkeq.

Çfarë pikëpamje ishte kjo?

Të gjithë filozofët, kolosët dhe posaçërisht religjionet që kanë ardhur para Bekonit, nuk e kanë përkrahur shkencën në përfitimin e fuqisë dhe të sundimit, por i kanë dhënë rëndësi të vërtetës dhe arritjes së drejtësisë. Ky mjet përdorej për zbulimin e drejtësisë dhe të vërtetës dhe e nxiste njeriun që të arrijë njohuri në këtë drejtim. Qëllimi i tyre nuk ka qenë që njeriun ta bëjnë më të fortë dhe sundues. Ata gjithnjë kanë thënë: “O njeri, bëhu i ditur, përfito sa më shumë dijeni, mëso! Dituria ty të çon deri te e vërteta” dhe gjithnjë u kanë bërë thirrje njerëzve në arritjen e diturisë, sepse dituria është mjet për të arritur te e vërteta. Në kohëra të caktuara edhe është ndër një respekt ndaj diturisë dhe shkencës, bile kjo edhe është hyjnizuar. Dituria është e shenjtë sepse njeriun e drejtonte kah e vërteta, në të vërtetë ishte një e vërtetë hyjnore. Dituria është e shenjtë, sepse i ka tejkaluar nevojat materiale dhe dobite personale. Gjithnjë

shtrohej pyetja: “Dituri apo pasuri?” Çoftë arabisht apo persisht, në çdo literaturë ishte prezent ky krahasim; dituria krahasohet me pasurinë dhe pastaj i jepet përparësi diturisë. Ja një shembull:

*Idrisit iu dha dituria ndërsa Karunit pasuria
Njëri është nën dhe, ndërsa tjetri përmbi qiell*

Edhe Hazreti Aliu (a.s.) në Nehxh-ul Belaga krahason diturinë me pasurinë dhe e preferon diturinë. Sikur që thashë edhe më parë, diturinë e vështron me syrin e shenjtë dhe vlera e tij është mbi përfitimin material. Së fundi, në bazë të këtij principi profesioni i mësuesit llogaritet si i shenjtë. A nuk është thënia e famshme e Hazreti Aliut (a.s.) “*Kush më mëson mua një germë, unë bëhem rob i tij*”.

Shikoni se si e përmend Kurani lartësimin e diturisë dhe si e lartëson shenjtërinë e diturisë. Studioni ajetin e krijimit të Hazreti Ademit (a.s.), të mësuarit e tij me Emrat e Bukur (*Esma-ul Husna*) dhe të bërit sexhde nga ana e engjëjve:

“E kur u thamë engjëjve: përluni (bini në sexhde) Ademit ...Ai e di atë çka nuk dini ju” (Bekare, 34)

Bekoni në anën tjetër po thotë se dituria është një mjet zbavitës për njeriun. Ai thotë se gabojnë ata që shkojnë mbas diturisë në kërkim të së vërtetës, sepse dituria nuk është diçka hyjnore sikur që mendojnë ata. Sipas tij, dituria shërben për ta rritur standardin e jetës dhe për këtë arsye duhet edhe të mësohet përndryshe nuk ka dobi prej saj. Pra, dituria sipas këtij njeriu po matet me përpjesën e dobisë që ka njeriu prej saj. Me fjalë tjera, dituria nuk është e shenjtë për arsye se zbulohet e vërteta me të por, për arsye se i ndihmon njeriut që të bëhet sundues i natyrës përmes saj. Dituria do t’i përfitojë fuqi njeriut dhe në këtë mënyrë natyra do të hyjë nën sundimin e tij.

Në këtë mënyrë dituria zbret prej dimensionit të tij *qiellor* në dimensionin *botëror* dhe *material*.

Dituria ishte duke ndërruar drejtimin; hulumtimet shkencore drejtoheshin në një kah tjetër. Tani hulumtimet shkencore merreshin me zbulimin e sekreteve natyrore, deshifrimin e simboleve...

Fshehtësitë e natyrës zbuloheshin një nga një.

Pse?

Për të arritur dominimin sa më të madh të njeriut ndaj natyrës?

Mirë, e çka do të bëhet nëse njeriu bëhet sundues i plotë i natyrës?

Do të jetojë më mirë.

Çka do të thotë kjo?

Komforti do të thotë kjo. Njeriu do të jetojë një jetë më të rehatshme dhe niveli i komfortit do t’i rritet.

Në njëren anë, po na duket një pikëpamje mjaft e dobishme. Në këtë mënyrë, dituria po na siguron që natyra të jetë e nënshtruar ndaj njeriut dhe të përfitojë sa më tepër prej saj. Gjithashtu, edhe sekretet e natyrës do t’i përdorte gjatë hulumtimit të mëtejshëm. Pikëpamja e lartpërmendur ishte e dobishme, por në anën tjetër kjo pikëpamje u bë shkak i zhvlerësimit të diturisë dhe u bë shkak i zhveshjes së vlerës hyjnore të tij. Se çfarë domethënie ka kjo, mjafton të shikojmë gjendjen e nxënësve që studiojnë në shkollat tona fetare. Në vështrimin e tyre, dituria ende zotëron vlerën e saj që i takon. Ata studiojnë me metodat dhe sistemet e të kaluarës dhe diturisë ia kushtojnë vlerën e vërtetë. Dituria në vështrimin e tyre përmban vleftën e jashtëzakonshme sikur që përshkruhet në veprën "Adab-ul Mutaallimin" që është një prej veprave që studiohet në medrese (shkolla fetare). Librat e cekura janë vepra që përmbajnë hadithe dhe transmetime të ndryshme. Për shkak të studimit të këtyre librave, dituria për ta ende nuk e ka humbur vlerën e vet të lartësuar. Për shembull, një nxënës i medresesë nuk hyn në

klasë pa marrë abdes, kjo është një edukatë dhe një sjellje e fituar nga hadithet. Vendi ku mësohet dituria dhe personi që mëson dituri përmbajnë lartësimin. Shkolla dhe mësuesi kanë një shkallë të lartë dhe të respektuar. Për një nxënës të medresesë mësuesi i tij është njeri i respektuar, ai këtë e ndien me tërë shpirtin e tij dhe e respekton përzemërsisht. Ai që e studion diturinë për interesa materiale do të ndjejë një turp të brendshëm dhe një përlulesi ndaj vetes. Do të shqetësohet prej mendimit se “po studion për të fituar të holla ose për të mësuar të tjerët për të holla”. Sepse, një dijetar apo një mësues i medresesë nuk e bën këtë vetëm për qëllim të fitimit të shpërblimit në të holla. Kjo është një fyerje për mësuesin dhe e di se të mësuarit e të tjerëve për të holla do t’ia ulë shkallën e ditorisë.

Ndërsa, Bekoni dhe të ngjashmit kanë bërë që dituria e fituar në edukimin e sotëm të mos përmbajë asnjë shenjtëri dhe lartësim. Në sistemin e tillë edukativ dituria ka humbur tërë madhësinë e tij. Në sistemin e sotëm edukativ, për një nxënës që studion diturinë, shkaku i vetëm i studimit të ditorisë është sigurimi i jetës së tij të begatshme dhe të rehatshme! Sipas kuptimi të këtij sistemi edukativ, një nxënës që bën hapin e parë në shkollën fillore, të mesme apo fakultet do të ketë një qëllim të vetme - të bëhet një mjek ose një inxhinier! Shkaku i vetëm për të cilën dëshiron t’i studiojë këto lëmi është “për të siguruar një jetë më të rehatshme” – kjo është e tëra! Kjo është njëjtë sikur kur të shkojë dikush për të marrë zanat prej një mjeshtri (usta) ose prej një tregtari të vjetër. Sepse, qëllimi të dyve është të fituarit e parasë dhe të arriturit e kushteve sa më të mira jetësore. Në këtë kuptim, nxënësi që studion dhe mësuesi i tij janë në shkallën e njëjtë. Në vështrimin e nxënësit, mësuesi është një person që e siguron jetën e tij përmes “profesionit të mësuesisë”. Mësuesi do të vijë te ky, do ta mësojë dhe në fund të muajit do të fitojë kaq para; atëherë detyra e tij është që “të mësojë”. Ja, kështu e sheh nxënësi mësuesin e vet, në sytë e tij mësuesi nuk ka asnjë vlerë tjetër... Dhe si rrjedhojë, ditëve të sodit vërejmë se shumë nxënës e përgojnë mësuesin e vet prapa shpine! Kjo është bërë diçka e zakonshme, shumë normale dhe as nuk turpërohet prej kësaj.

Bekoni doli në skenë me këtë pikëpamje dhe tha “dituria për fuqi”; “shkenca duhet të jetë në shërbim të fuqisë”. Shkencën e prezantoi si një mjet për të arritur te dominimi: “Shkenca vlen të përvetësohet vetëm me qëllim të forcimit të mëtejshëm, për asgjë tjetër nuk nevojitet”. Kjo mënyrë e të menduarit filloi të tregojë efektet e veta negative që në fillim. Njeriu, që u mundua të fitojë më tepër fuqi përmes shkencës, gjithnjë e më tepër vështronte me habi se si çdo gjë po i nënshtrohet sundimit të “fuqisë” dhe “forcës”. Kjo pikëpamje e çoi atë deri në atë pikë, sa që jo vetëm shkenca por çdo gjë duke përfshirë edhe veten, kishte hyrë nën sundimin e “fuqisë”. Si rezultat i kësaj, sot bota po sillet përmes “fuqisë”; çdo gjë është vënë në shërbim të “fuqisë”, çdokush është nën sundimin e “të fuqishmit”. Shkenca nuk ka qenë asnjëherë më e robëruar se sa që është tani; asnjëherë më parë nuk ka hyrë nën sundimin e të fuqishmëve sikur sot! Shkencëtarët më eminentë dhe më të njohur botërorë, janë në gjendjen e “robërve më të pafat”. Këtë mund ta vëreni qartë; Ajnshtajni ishte një shkencëtar, por a nuk është vënë dituria e tij nën shërbimin e superfuqisë Amerikane? Me fjalë tjera, a nuk është Ajnshtajni kukulla dhe shërbyesi i superfuqisë Amerikë, një vegël që përdoret prej anës së tyre. Por, me “kuptimin e ditorisë” ekzistuese, as nuk është e mundur që të mos bëhet një vegël. Qoftë në kufijtë e sundimit imperialist apo socialist, ditëve të sodit dituria është nën shërbimin e fuqisë dhe nën urdhrin e fuqisë. Sunduesi i botës sot nuk është “dituria” por “fuqia”, nuk është “shkenca” por “despotizmi”. Bota është në gjendjen e “botës së të fuqishmëve”. Në këtë aspekt, shprehja e shumëpërdorur “Bota e sotme është bota e shkencës” duhet të zëvendësohet me shprehjen “bota e sotme është një botë që është nën sundimin e fuqisë”. Ngjashëm, bota prezente është në dorën e fuqisë, jo të ditorisë; është nën drejtimin e të fortit dhe jo të dijetarit. Dituria ekziston por nuk është një “dituri e lirë”, është një dituri nën sundimin e “fuqisë dhe të fuqishmit”. Dituria është në gjendjen e robit, është zënë peng, “pengu i fuqisë”. Çka do që të zbulohet, në çfarëdo pjese të botës, kudo që të zhvillohet ndonjë teknikë e re, menjëherë e marrin atë dhe e vendosin nën sundimin e forcës. Gjëja e parë të cilën e mendojnë fuqitë dominuese është, si të mbytet më lehtë dhe në mënyrë sa më tmerruese njeriu, dhe në këtë drejtim e zhvillojnë arsenalin e armëve të veta. Çfarëdo një teknikë e re që të zhvillohet ose hulumtohet, gjëja e parë që do t’u kujtohet është se si t’i bëjnë armët sa më të efektshme në mënyrë që të “mund t’i përdorin në rrugën e

vrasjes së njerëzve”. Ky është qëllimi i zbulimit të teknikave të reja dhe sipas kësaj matet edhe shkalla e përfitimit prej tyre. Nëse një inovacion dhe prodhimi i një arme të tillë nuk u shkon për shtati, atëherë u lejojnë njerëzve të tjerë dhe njerëzimit që të kenë dobi prej saj! Të mendosh ditëve të sotme se shkenca është në shërbim të njerëzimit, është mendjelehtësi. “Çdo shkencë që është në favor të fuqisë duhet menjëherë të hyjë në monopolin e fuqisë; çdo zbulim dhe teknologji që mund ta shtojë fuqinë e dominimit duhet të hyjë nën kompetencat e fuqisë. Dhe, në të shumtën e rasteve këto zbulime mbahen të fshehta me vite prej të gjithëve, si një sekret i madh; sepse “fuqia” ka nevojë për të. Mundet të ketë nevojë edhe njerëzimi për një zbulim të tillë, por nuk është me rëndësi për ata! Ai zbulim do të mbahet i fshehtë, deri sa të vijë koha që fuqia ta shfrytëzojë atë zbulim. Dhe, mu në atë kohë, njerëzia do të kuptojë se ekziston një zbulim i tillë!!!

Kjo ka qenë prodhimi i teorisë së Bekonit. Në fund, kjo rrugë e shtruar nga ana e Bekonit, me dëshirë apo pa të, u bashkua me rrugën e Makiavelit dhe pikën e kësaj e vuri Niqe.

10.3 PËRFITIMI I NIQES PREJ TEORISË SË DARVINIT

Në këtë pikë të temës do të flasim për një teori tjetër që i shumë respektuari Niqe me një falsifikim mjeshëtor ua prezantoi njerëzimit dhe që u bë një tundim (bela) për njeriun; kjo është teoria e Darvinit.

Darvini, në të vërtetë ishte një njeri fetar i Krishterë; besonte Zotin dhe ishte i lidhur shpirtërisht me Mesihun. Edhe kur ishte i shtrirë në shtratin e vdekjes e mbante dhe e shtrëngonte fort në gjoks Biblën. Në fjalimet dhe shkrimet e tij mund të vërehet se i besonte me gjithë zemër Zotit dhe Mesihut, dhe kishte një respekt të madh ndaj tyre. Kjo është vërtetuar qartazi ditëve të sodit dhe shumica e njerëzve më as nuk besojnë se kjo teori ka të bëjë fare me Darvinit.

Materialistët dhe ata që besojnë trupores duke punuar në rrugën e mospranimit të Allahut, me një qëllim të paarsyeshëm e të shëmtuar, e shfrytëzojnë teorinë e Darvinit për të arritur të përfitimi i tyre i synuar. Fusha e teorisë së Darvinit që u shfrytëzua më së shumti për qëllime të këqija ishte fusha e moralit. Ose, thënë ndryshe, ata e kanë shfrytëzuar këtë teori për të prezantuar tipin e njeriut shembull, ideal, ose njeriut të përkryer sipas botëkuptimeve të tyre! Sikur që e dimë, njëri prej katër principeve themelore të Darvinit është “përleshja për të mbijetuar” ose “lufta për ekzistencë”. Sipas tij, çdo gjallesë është e dhënë mbas vetvetes, për këtë arsye çdo gjallesë ka për qëllim të vazhdojë llojin e vet dhe ta ruajë atë. Çdo gjallesë zotëron një mekanizëm mbrojtës për vetëmbrojtje dhe për vazhdim të llojit që i takon, dhe mekanizmi i tillë është “natyral” dhe instiktiv. Dhe, mu kjo e bën që ajo gjallesë të marrë pjesë në “luftën për ekzistencë”, me apo pa dëshirën e tij. Pasi që ky princip është i njohur si “njëri prej katër virtyteve jetësore” të Darvinit dhe çdo gjallesë ka një tendencë të vazhdimit të llojit të vet, atëherë çdo gjallesë duhet ta bëjë këtë, pra t’i luftojë gjallesat tjera. Prej kësaj do të nxjerrim këtë përfundim:

Lufta, përleshja dhe grindja janë prej elementeve themelore të jetës... Çdo gjallesë është gjithnjë në gjendje të luftës dhe të përleshjes me tjetrin. Sepse, jeta është një luftë për të mbijetuar. Në këtë luftë të pamëshirshme, vetëm ai që është më i “fuqishëm” ka të drejtë të jetojë; i “dobëti” është i dënuar me shfarosje! Natyra është sikur një shoshë, të gjitha gjallesat kalojnë nëpër këtë shoshë. Atëherë, edhe lufta e cekur është diçka natyrore sepse, është shosha e natyrës. Natyra e bën pandërprerë këtë shoshitje, në mënyrë që ta bëjë zgjedhjen e atij që meriton të vazhdojë së ekzistuari. Kjo shoshitje ose eliminim do të caktojë “të mirin” dhe “të fuqishmin”. Vetëm i miri dhe i fuqishmi mund të mbijetojnë këtë përleshje dhe mund të vazhdojnë ekzistencën duke eliminuar kundërshtarin.

Kjo teori e Darvinit u pranua si e tillë dhe natyrisht që nuk u kritikua. Disa e kanë kritikuar këtë teori duke thënë se nuk janë më të mirë dhe më të fortë se përfaqësuesit e llojit të njëjtë, por prapëseprapë janë duke e vazhduar jetën e tyre dhe thonë se nuk është e përbërë jeta

prej “luftës” së pandërprerë. Por, zotëriu Niqe i mbyll veshët ndaj këtyre deklaratave dhe insiston me këmbëngulje se jeta është një luftë për ekzistencë dhe mbijetesë.

Niqe nuk u ndal as me këtë. Më pastaj ai tha se kjo teori vlen në mënyrë të përgjithshme për të gjithë gjallesat dhe se lufta, përlëshja dhe grindja janë një “kusht themelor për jetesë”. Të gjitha këto kushte i vendosi në një fushë të kufizuar, ku edhe njeriu e vendosi brenda kësaj fushe dhe tërë kësaj ia dha rëndësinë e “principit themelor të jetës”. Mbas kësaj renditjeje, formuloi këtë parim: “Mbasi që të munduarit për të vazhduar ekzistencën është principi themelor i jetës, vetëm më i fuqishmi do të fitojë dhe vetëm më i fuqishmi do të vazhdojë ekzistencën. Kjo është e drejta e tij... Sepse, ai ka vërtetuar se është më i fuqishmi prej të tjerëve!”

Edhe në lidhje me temën e njeriut të përkryer e përdor logjikën e njëjtë: “Natyra është duke u zhvilluar në drejtim të njeriut superior; vetë rrjedha e natyrës është në këtë drejtim”. Ai thotë se në të ardhmen, natyra vetvetiu do ta zhvillojë njeriun e përkryer .

Nëse e pyetni Niqen “Çka është njeriu i përkryer?”, do të merrni këtë përgjigje:

“Njeriu i përkryer është njeriu i fuqishëm. Mbasi që nuk është i dobët, ai nuk ka të meta”

Sipas Niqes çka qenka e meta?

Shprehjet që i përdorim sikurse miqësia, afërsia, të ushqyerit e dashurisë, bamirësia, dhënia e ndihmave, të ndihmuarit e njerëzve dhe të vërtetës përmes shërbimeve të ndryshme,...etj, të gjitha këto në syrin e Niqes janë të meta dhe këto gjëra përmbajnë karakteristika të dobësisë.

Zotëriu Niqe, të gjitha këto virtyte morale i eliminon me një lëvizje të dorës dhe thotë: “Këto nuk kanë të bëjnë me moralin”. Aq shumë i fyen këto virtyte morale sa që në fund thotë: “Këto gjëra që konsiderohen si virtyte, janë vetëm pengesë për përparimin e njeriut; në arritjen e njeriut të përkryer, të fuqishëm dhe superior dhe asgjë më tepër”! Në botëkuptimin e tij, njeriu i përkryer nuk i përmban atotribute të përshkruara nga ana jonë. Specifikat me të cilat ne e përshkruam “përkryerjen” për zotëri Niqen na qenkan të meta dhe dobësi njerëzore!!! Për këtë arsye Niqe thotë: “Sokrati është armik, sikurse edhe Mesihu!”

Sipas tij Sokrati qenka i keq, sepse po i thirr njerëzit në vepra të këqija (!) si ndershmëri, respekt, sinqeritet, të qenët zemërhapur, i drejtë dhe të vepruarit me dashuri. Ndërsa sa i përket Mesihut, ai është më i keq se Sokrati; tërë jetën e tij ka kaluar duke këshilluar dhe duke bërë thirrje në dashuri, që njerëzit të dashurojnë njëri tjetrin, të bëhen sikur vëllezër, të afrohen dhe të shikojnë njëri tjetrin me miqësi dhe zemërbutësi, vlera këto të dëmshme për njeriun! “Këto nuk janë virtyte për njeriun por dobësi dhe të meta. Sa më larg që rri njeriu prej këtyre gjërave, aq ma afër është te njeriu i përkryer. Përkryerje do të thotë fuqi dhe forcë; mangësi dhe dobësi do të thotë pafuqi! Këto, që të tjerët i thonë virtyte, janë vetëm gjëra që burojnë prej dobësisë së njeriut dhe janë sjellje të pavlefshme!”.

Ja pra, këto janë epigramet e bukura të zotëriut Niqe. Ky person, që në botë është i njohur si “mendimtar”, çështjet i ka devijuar deri në këtë shkallë dhe ka përparuar aq shumë në trillime sa që rezultati i mendimeve të tilla ishte vetëm një fatkeqësi për njerëzimin dhe asgjë më tepër.

10.4 PIKËPAMJA E NIQES NË PIKA TË SHKURTA

Me qëllim të kuptimit sa më të mirë të çështjes, do të lexojmë disa paragrafë nga librat e historisë së filozofisë, ku janë shënuar pikëpamjet e personave të lartpërmendur; sot ekzistojnë shumë libra të tilla që kanë analizuar dhe studiuar pikëpamjet e cekura, por mund ta veçojmë njëren prej tyre si më të suksesshëm, e ajo është përmbledhja e veprave të Furugit. Për këtë libër mund të thuhet se është më i miri prej të tjerëve. Në këtë kuptim, do të lexojmë një citat të tij nga vepra “Përparimi i urtësisë në Evropë”. Ja se çka shkruan Furugi:

“Të gjithë mendimtarët e së kaluarës dhe të tanishmes, gjithmonë e kanë parë si turp pëlqimin e vetvetes dhe egoizmin ndërsa dashurinë ndaj të tjerëve, respektin dhe mirëqenien gjithmonë e kanë lavdëruar. Në dallim prej të gjithëve, Niqe ka parashtruar një shembull të sjelljes që është në kundërshtim me pikëpamjet e të gjithë filozofëve para tij. Ky ka lavdëruar

dhe ka pranuar pëlqimin e vetvetes ndërsa dashurinë dhe zemërbutësinë ndaj të tjerëve e ka konsideruar si dobësi dhe si turp.”

Është e pamundur të mos ndalemi më gjerësisht te tema të të konsideruarit të dashurisë dhe të zemërbutësisë si dobësi të një personi. Në anën tjetër, Niqe ka përvetësuar principin e Shopenhauerit sipas të cilit “Esenca e universit është ekzistimi dhe dëshira për ekzistencë”. Mirëpo, kjo është diçka e “keqe” dhe këtu nuk pajtohet me Shopenhauerin në atë se ekzistenca dëshiron të ekzistojë. Ai thotë se kjo dëshirë është me vend dhe e arsyeshme por, kjo dëshirë bazohet në “fuqi” dhe jo në dëshirën e një qenieje për të ekzistuar.

Kjo nuk është teoria e vetme e Niqes, të cilin në fillim e citoi dhe më pastaj e falsifikoi. Këtë e ka bërë Niqe edhe me teorinë e Darvinit. Në fillim e përvetësoi teorinë e “luftës për ekzistencë” të Darvinit dhe më vonë e vendosi këtë teoremë mbi bazën e “luftës”. Kështu e përmirësoi “përfundimin e gabuar të teorisë së Darvinit “ që ishte gabim sipas të tjerëve dhe në vend të tij tha: “Njerëzit, për t’i mundur të tjerët duhet të fitojnë sa më shumë fuqi që është e mundur dhe duhet të luftojnë pandërprerë me gjallesat e llojit të njëjtë për të ardhur deri të superioriteti”.

Të gjithë mendimtarët që dëshirojnë për të mirën e botës njerëzore kanë njohur dhe pranuar të drejtën e “shumicës” në një shoqëri; duke mos lënë mbasadore dëshirën e shumicës kanë punuar në “të mirën e shumicës”. Ndërsa Niqe ka bërë të kundërtën e kësaj duke e nënçmuar shumicën dhe duke i dhënë gjithnjë të drejtë pakicës që e përfaqëson fuqinë. Të gjitha mendimet e Niqes bazohen në “unë” dhe në fuqinë që duhet të zotërojë “unë”-i. Sipas kësaj teorie egoiste, i forti duhet t’i shtojë fuqi fuqisë së vet, të mendojë vetëm “unë”-in e vet, të veprojë për t’i plotësuar të gjitha dëshirat e “unë”-it dhe mos t’i vijë turp që të luftojë me gjallesat e llojit të njëjtë në favor të kënaqësive të “unë”-it. Pyetjet si, a është jeta jote e mirë apo e keqe, çka mund të jetë realiteti i jetës... janë gjeputura; ai thotë “për t’i kuptuar këto është e pamundur”.

Disa thonë: “Sikur të mos kisha ardhur në këtë botë, do të ishte shumë më mirë”. Ndoshta kanë të drejtë, kush ta dijë këtë? Nëse di diçka, ajo është se kam ardhur në këtë botë. Mirë apo keq, atë nuk e di, por e di që tani jam në këtë botë dhe po jetoj! Atëherë, t’i shfrytëzoj sa më shumë dobësi të kësaj bote dhe të mundohem që t’i kënaq të gjitha dëshirat e mia. Ditën ta bëj ditë, ky është fitimi im më i madh.

Atëherë, çdo gjë që më shkon për shtati në arritjen e këtij qëllimi është e mirëseardhur si mizoria, pamëshira, gënjeshtria, mashtrimi, ngatërresa, grindja, etj; të gjitha ato gjëra që më pengojnë në arritjen e këtij qëllimi janë të këqija si mirësia, drejtësia, sinqeriteti, bujaria, besnikëria, bile mund të jetë edhe devotshmëria! Është një mendim i gabuar që në një shoqëri të bashkëjetojnë njerëzit që i takojnë popujve të ndryshëm dhe të zotërojnë të drejtat e barabarta, pa marrë parasysh fisin, kombin, apo racën. Kjo është një pengesë e përparimit të botës njerëzore, është një mendim që bie ndesh me esencën e progresit! Nuk mund t’i njihni të drejtat e barabarta të të gjithë shoqërisë; nuk mund t’i shikoni të gjithë të barabartë! Shoqëria duhet të ndahet në “zotërinj udhëheqës” dhe “rob të udhëhequr”. Nderi dhe fisnikëria duhet t’i takojë vetëm zotëri udhëheqësve. Sepse ata janë “çdo gjë”. Shumica e robërve të udhëhequr nuk mund të zotërojnë nder dhe fisnikëri, nuk kanë të drejtë për një gjë të tillë. Sepse ata janë vetëm shërbyes dhe vasalë që punojnë nën urdhrin e udhëheqësit dhe kanë për detyrë që t’i zbatojnë dëshirat e tyre. Këta “zotëri udhëheqës” janë ata që do të përkujdesen për vazhdimësinë e jetës njerëzore dhe për përparimin e botës; ata do të kujdesen që të përmbushen nevojat elementare në lidhje me këto kërkesa. Zotëri udhëheqësit janë një grup i vogël, për këtë arsye shumica duhet që të nënshtrohet ndaj tyre dhe të mos i kundërshtojnë urdhrat... Të gjitha asociacionet sociale, fondacionet dhe civilizimet janë themeluar me qëllim të progresit të pakicës së respektuar. Përndryshe, sikur që mendojnë shumica e njerëzve sot, shtresa e pakicës së fuqishme ose zotëruesit e udhëheqësve të shtetit nuk janë të obliguar që t’i shërbejnë popullit, këtë as pozita e tyre – fuqia dhe pushteti nuk e obligon. Pra, pakica e fuqishme nuk është e obliguar që t’i ofrojë shërbime dhe mundësi përparimi shumicës së dobët. Përkundrazi, pasi që shumica janë të pafuqishëm, ata duhet të jenë bartës të “fajit”; ata kanë për detyrë që t’i shërbejnë zotërinjtë e tyre dhe ata janë aty për të siguruar përparimin e tyre! Të zgjedhurit dhe të fuqishmit e

shoqërisë, “zotërinjtë” dhe “pronarët”, duhet të zhvillohen sa më tepër në mënyrë që prej mesit të tyre të dalin njerëzit “më të fortë” dhe “më superior”. Sepse, njerëzimi do të përparojë dhe do të zhvillohet edhe më tepër, vetëm nëpërmes këtyre njerëzve.

“Gjërat si shteti, pushteti dhe shoqëria ekzistojnë vetëm për ta siguruar komfortin dhe rahatimin e të fuqishmëve...Ndërsa të dobët janë aty për të hamallëk dhe janë në statusin e shtazëve katërkëmbësh” (fragment nga libri i lartpërmendur “Përparimi i urtësisë në Evropë”).

Saadi në një poezi thotë:

*Dhentë nuk janë për t'i shërbyer bariut
bariu është aty për t'u shërbyer dhenve*

Niqe, këtë e refuzon dhe thotë: “dhentë shërbejnë për të shërbyer bariun”. Pra, udhëheqësit nuk janë të obliguar që t'ua sigurojnë progresin dhe shërbimin atyre që i udhëheqin. Përkundrazi, shumica që udhëhiqet është e obliguar që t'ua sigurojë shërbime zotëruesve të fuqisë, në mënyrë që ata të përparojnë dhe të trashen sa më shumë. Zotëruesit e mundësive të përparimit janë vetëm zotëruesit e fuqisë.

“Deri më sot, rregullat morale që e kanë ruajtur vazhdimësinë e shoqërisë, janë rregulluar në atë mënyrë që të jenë në favor të shtresës së ulët të shoqërisë sepse përbëjnë shumicën e shoqërisë dhe jo në favor të aristokratëve që janë zotëruesit e fuqisë dhe që e përbëjnë pakicën e shoqërisë. Për këtë arsye, të gjitha rregullat morale që janë në fuqi duhet të anulohen dhe të formulohen rishtazi në favor të aristokracisë. Shprehjet si, bamirësia, bukuria dhe drejtësia nuk e përmbajnë esencën e vërtetë, këto janë shprehje relevante dhe të shpikura. Esenca e vërtetë përmbahet vetëm në një gjë dhe ajo është “dëshira për forcë” ose “kërkesa për fuqi”. Religjionet i kanë tradhtuar njerëzit! Ata na kanë mësuar se të dobët duhet t'i ndihmojmë, të pafuqishmit duhet t'ia shtrijmë dorën e ndihmës, të sillemi mirë ndaj qytetarëve dhe të veprojmë për të ruajtur drejtësinë! Gjeneratat e para kanë jetuar shumë më mirë dhe në atë kohë nuk ka ekzistuar fare religjioni! Sepse në ato kohëra vlente ligji i xhunglës. I dobëti dhe i pafuqishmi nuk kishin të drejtë që të jetonin. I fuqishmi e hante të dobët dhe në këtë mënyrë gjenerata e të pafuqishmëve zhdukej prej sipërfaqes së tokës”!!!

“Në shoqëritë e para, bota ishte në duart e të fuqishmëve; të gjitha çështjet udhëhiqeshin nga zotëruesit e forcës. Të dobët dhe të pafuqishmit nuk ishin askush tjetër përveç skllavëve që ishin vënë nën shërbim të zotëruesve të fuqisë. Vetëm një gjë dihej, të fuqishmit ishin të paktë ndërsa të dobët ishin të shumtë. Për këtë arsye, klasa e të pafuqishmëve përmes ngatërresave, intrigave, lojërave dhe mashtrimeve të ndryshme e përvetësoi dhe e bëri për vete shumicën; pastaj e shfrytëzoi në favor të përparimit të vetvetes. Për të shpëtuar nga robërimi dhe nënshtrimi i zotëruesve të fuqisë, shumica e robëruar i vendosi në mendjet e njerëzve disa shprehje si keqardhje, bamirësi, sinqeritet, zemërbutësi, falja dhe dorëlibërësia, shprehje të cilat gjoja qenkan të nevojshme për t'ua realizuar mirësia, bukuria dhe drejtësia. Këto ka mundur t'i bëjë shumë më lehtë nëpërmes religjionit. Duke thënë “Allah” dhe “Hakk” arriti të burgosë gjithçka në mes të katër mureve të këtyre dy shprehjeve”.

Marksit ka thënë: “Fenë e kanë shpikur të fuqishmit, për t'i shfrytëzuar të dobët”, ndërsa Niqe ka thënë të kundërtën e kësaj: “Fenë nuk e kanë shpikur të fuqishmit, por atë e kanë përdorur të dobët si armë kundër të fuqishmit”. Të dy ishin kundër fesë; por Niqe anonte kah të fuqishmit dhe për këtë arsye thoshte se të dobët e kanë shpikur, ndërsa Marksit anonte kah të dobët dhe të shtypurit prandaj edhe thoshte se të fuqishmit dhe përfaqësuesit e pushtetit janë ata që e kanë shpikur fenë. Por, në fund asgjë nuk po ndërrohet; të dy e kanë komentuar fenë sipas qëllimeve dhe botëkuptimeve të veta; të dy i kanë sulmuar fuqimisht ata që kanë folur për fenë. Niqe i ka sulmuar të tillët si Sokrati, Buda dhe Isa, me të gjitha forcat e veta dhe qëllimi i tij nuk dallohej fare prej Marksit.

“Morali krishterë është morali i robit; aristokracia dhe burokracia e kanë shterur sjelljen e vet karshi robit. Të gjitha shprehjet si vëllazëria, barazia, jeta në paqe, të respektuarit e të drejtave njëri-tjetrit, të drejtat e grave, pagesa sipas meritës, etj, shprehje këto të përhapura

ditëve të sodit nuk janë asgjë më tepër se rrena, mashtrime dhe shpifje që çojnë kah dobësia, varfëria dhe së fundi kah shkatërrimi. Ky sistem duhet të rrënohet dhe në vend të tij të ngrihet sistemi feudalist. Perëndinë dhe ahiretin duhet fshirë prej kokave të tyre, shprehjet si keqardhja dhe mëshira duhet të anashkalohen! Ndjenja e keqardhjes është një dobësi. Të zotëruarit e natyrës së butë, të treguarit e durimit, mbyllja e syve janë mangësi dhe mosdashje. Duhet të sillemi si burrat, burrë do të thotë të jesh i fuqishëm dhe superior. Njeriu superior është më i lartë se më i miri dhe më i keqi. Të dy i ka tejkaluar. Është i vendosur dhe i përcaktuar.”

Këto janë në pika të shkurta mendimet e Niqes. Edhe në perëndim mund të hasni në mendime dhe prirje të ngjashme. Për fat të mirë, këto tendenca jo të shëndosha nuk janë përhapur në shoqërinë tonë dhe kjo na bën të gëzohemi në emër të të gjithëve. Këto mendime janë bartur kryesisht prej Perëndimit në vende tjera, dhe mu ky infektim që është bërë prej Perëndimit dhe prej Evropës ka të bëjë me strukturën e këtyre vendeve. Sepse ky është shpirti i një njeriu të Evropës, kjo është struktura e tij...Çohet njëri dhe e formulon një deklaratë për të drejtat; qëllimi – për t’i mashtruar të tjerët dhe për t’i marrë prej dore më lehtë të drejtat e tyre!... Edukata, sjellja dhe morali i njeriut të Evropës është “moral i Makiavelist”, është “moral i Niqes”. Sot, në katër anët e botës është përhapur kolonizimi imperialist dhe në çdo vend, pa përjashtime dhe pa marrë parasysh me çfarë emër praktikohet, të gjitha këto aplikime të moralit rrjedhin nga burimi i njëjtë dhe në themelin e saj është e shtruar esenca e njëjtë. Qoftë i Amerikës apo i Evropës, asgjë nuk ndryshon: Njeriu i perëndimit është kolonialist, morali i njeriut perëndimor, edukata dhe sjellja e tij ushqehet prej kolonializmit dhe dominimit!

Sa i përket fjalëve të zbrazëta, gjoja për të drejtat e njerëzve, që perëndimorët i përdorin në mënyrë civilizuese (!) dhe këto fjalime të tyre gazetarët dhe shkrimtarët tanë i përcjellin me lakmi, dhe pastaj të ngazëlluar shkruajnë komente për çdo fjalë të tyre; për këta themi se janë në një gabim të madh. Se çka bëri Amerika në Vietnam, e pa tërë bota. A është kjo diçka tjetër veç se filozofia e Niqes? A ishin krimet e Amerikës të ekspozuara në skenën e Vietnamit diçka tjetër përpos të praktikuarit e teorisë së Niqes? Patjetër që po. Edhe Raselli mendon njëjtë sikur Niqe, gjithashtu edhe Sartr nuk mendon ndryshe! Marrë në përgjithësi, të gjithë perëndimorët e ndajnë të njëjtin mendim të shëmtuar. A nuk ka në mesin e tyre ndonjë të mirë? Patjetër që ka. Por të tillët janë përjashtime dhe janë të rrallë. Të tillët janë zakonisht ata që kanë rrënjë lindore ose Lindja ka ndikuar te ata.

Niqe thotë: “Çka është kontrolli i nefsit? Nefsit duhet ofruar çdo kënaqësi në mënyrë maksimale. Çfarëdo që të kërkojë brendësia jote, jepja atë. Njeriu ka mundësi për t’i kënaqur kërkesat e zemrës!... Pse t’i adhurosh të tjerët?! Njeriu duhet të adhurojë vetëm veten, përveç vetvetes mos të pranojë asnjë urdhërues dhe perëndi. Njerëzve të dobët dhe të pafuqishëm nuk u duhet zgjatur dorën e ndihmës asnjëherë. Në këtë mënyrë do të zhduken dhe asgjësohen! Ata lëshojnë vetvetes dhe nëse zhduken sa më parë, aq më mirë. Në këtë mënyrë do të zgjidhet edhe një problem vetvetiu! Vetëm njeriu i fuqishëm është superior; njeriu superior duhet të jetë i fuqishëm, të jetojë në fuqi, ta bëjë atë çka t’ia dojë zemra, asnjë kënaqësi të mos ia ndalojë vetvetes, përveç vetes të mos njohë as Zot as zotëri. Në këtë rrugë, të largojë çdo pengesë në mënyrë më të vrazhdë dhe pa mëshirë; të mos ketë frikë prej asnjë rrezik dhe nëse do nevoja, edhe të luftojë”.

Sa i përket femrave, Niqe ka një pikëpamje interesante:

“Fjalët se meshkujt dhe femrat duhet të kenë të drejta të barabarta ose të mbrohen të drejtat e grave janë thjesht marrëzi dhe gjepura. Mashkulli është kryesori; mashkulli duhet të jetë luftëtar dhe gruaja për të është vetëm një zbatimje dhe duhet të shfrytëzohet si një mjet për të lindur fëmijë!”

Ky tip njeriu ose të themi ky lloj mashkulli të cilën e përshkruan Niqe, ditëve të sotme fatkeqësisht prezantohet si shembulli i “njeriut ideal”; dhe ky është njeriu i përkryer i Niqes! Posaçërisht është kritikuar feja e sotme Krishtere si mbështetëse e fuqishme e “të dobët” dhe e “të pafuqishmit”. Kjo pikëpamje që thotë: “atij që të godet (mëshon) me shuplakë në fytyrë, ktheja edhe anën tjetër të fytyrës”, çka mund të jetë tjetër, përpos propagandës së dobësisë dhe modestisë.

Në polin e kundërt të këtij mendimi është një shkollë e mendimit që për bazë e merr dobësinë dhe pafuqinë; një pikëpamje që si vlerë ideale e pranon “pafuqinë”. Në këtë shkollë të mendimit pafuqia dhe dobësia janë të pranuar si vlera të “vërteta” dhe të “mira”. Kjo pikëpamje ka pasur ithtarët e vet edhe më herët, pra nuk është ndonjë pikëpamje relativisht e re.

10.5 KUPTIMI ISLAM MBI FUQINË

Po mirë, çka thotë Islami në lidhje me këtë çështje? Logjika Islame, a e bën propagandën e fuqisë apo të dobësisë? Apo ndoshta të dyja nuk i pranon?

Para se të hyjmë në këtë analizë, të rikujtojmë edhe njëherë dallimin në mes të kuptimit të “fuqisë” së Niqes dhe “fuqisë” Islame. Nëse i afrohem kuptimit të “fuqisë” në perspektivën Islame, do të vërejmë se Islami do ta pranojë fuqinë dhe do të anojë kah i fuqishmi, mirëpo nuk e pranon rrjetin e fuqisë të cilën e thur logjika e Niqes. Fuqia Islame në vete përmban të gjitha atributet e përkryerjes, të gjitha virtytet e larta njerëzore dhe është shumë më e lartë se “fuqia” e Niqes. Është një fuqi e tillë, që e bën të mundshme lindjen e fuqisë së dashurisë prej saj. Një fuqi e tillë, që prej saj shpërthen fuqia e mëshirës, bamirësisë, keqardhjes dhe mirësisë.

Sigurisht që Islami e miratin fuqinë dhe bën thirrje që myslimani të bëhet i fortë. Në lidhje me fuqinë ekzistojnë edhe rrëfime në Kuran dhe në hadithe. Të gjithë ata që e kanë analizuar me vëmendje Islamin, kanë vërejtur se asnjë fe tjetër nuk u bën më shumë thirrje për fuqi përfaqësuesve të saj, se sa që e bën Islami.

Vill (Will) Dorant në vëllimin e njëmbëdhjetë të veprës së tij “Historia e civilizimit” duke bërë fjalë për civilizimin Islam shkruan: “Asnjë fe tjetër përveç Islamit, nuk bën më shumë thirrje në përfitimin e fuqisë dhe forcës”. Në këtë aspekt, mund të përmendim edhe shumë shembuj tjerë.

Në Kuran, te sureja Merjem ku flitet për Hazreti Jahjën (a.s.) shkruan:

“...Ey Jahja! Pranoje librin me vendosmëri dhe fuqishëm” (Merjem, 12)

Në një ajet tjetër përkujtohet se besimtarët janë të tillë që nuk dinë çka është droja dhe janë njerëz të fortë që nuk kanë plogëshi në zemrat e tyre.

“E sa pejgamberë pati që së bashku me të luftuan turma të mëdha besimtarësh dhe për atë që i goditi në rrugën e All-llahut, ata nuk u dobësuan dhe as nuk u përlulën. All-llahu i do durimtarët...” (Al-i Imran, 146).

Në një ajet tjetër duke i përshkruar luftëtarët në rrugën e Allahut thuhet:

“All-llahu i do ata që luftojnë në rrugën e Tij, të rreshtuar si të jenë ndërtesë e fortifikuar.” (Saf, 4).

Dhe në një ajet tjetër duke i përshkruar sahabet e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) thuhet:

“...e ata që janë me të (sahabët), janë të ashpër kundër jobesimtarëve, janë të mëshirshëm ndërmjet veti..” (Feth, 29).

Në Kuran ekzistojnë edhe shumë ajete ku lavdërohet fuqia, guximi dhe vendosmëria. Atributi (Sifati) i quajtur “Izzet” në Islam është shumë i lavdëruar dhe ka kuptimin e të bërit i fuqishëm dhe superior por në të njëjtën kohë, duke mos poshtëruar dhe nënçmuar njeriun. Myslimanëve u bëhet thirrje për zotërimin e këtij atributi. Shikoni se si në Kuran përshkruhet ndërsjellja reciproke kundrejt armikut:

“E ju përgatituni sa të keni mundësi force, (mjete luftarake), e kuaj të caktuar për betejë kundër atyre (që tradhtojnë) e me të, (me përgatitje), ta frikësoni armikun e

All-llahut, armikun tuaj dhe të tjerët, të cilët ju nuk i dini (se kush janë), e All-llahu i di ata.” (Enfal, 60.)

“Dhe luftoni në rrugën e All-llahut kundër atyre që ju sulmojnë e mos e teproni se All-llahu nuk i do ata që e teprjnë (e fillojnë luftën)” (Bekara, 190).

Në ajetin e lartpërmendur na bëhet me dije se duke luftuar me armikun, të kemi gjithnjë parasysh drejtësinë dhe hakun. Për shembull, ju urdhërohet “për aq sa armiku të jetë në luftë me jush, për aq edhe ju mund ta luftoni atë”. Nëse armiku e braktis armën dhe thotë “u dorëzova”, atëherë mos e përdorni më armën kundër tij. Në të kundërtën do të jeni prej atyre që i kalojnë kufijtë e Allahut. Gjithashtu, Islami thotë: “Në luftë, mos i mbytni fëmijët, gratë dhe pleqtë, këta mos i sulmoni. Ata që largohen prej fushës së betejës mos i ngacmoni. Vetëm ata që luftojnë kundër jush, luftoni me gjithë forcën dhe fuqinë që zotëroni.

Në Kuran përmenden në shumë vende forca, fuqia dhe guximi dhe këto ajete na bëjnë të ditur për luftën dhe principet e Islamit në lidhje me luftën. Të përmendim edhe disa hadithe në lidhje me lavdërimin e fuqisë, forcës dhe guximit. Vetëm ta kemi ndërmend edhe këtë se, fuqia dhe forca të cilën e përmend Islami nuk kanë të bëjnë fare me fuqinë dhe forcën e Niqes. Qëllimet dhe kuptimet e tyre nuk kanë asgjë të përbashkët dhe përfundimet që lindin prej tyre nuk janë të njëjta. Fundja, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) thotë: “Dy gjëra janë që nuk i kanë hije besimtarit:

- 1- Të mos jetë aq koprrac sa të thotë për paranë se është “gjithçka që zotëron”, dhe
- 2- Frika...Besimtari nuk është e mundur të bëhet frikacak, ai ka një fuqi me të cilën nuk i frikohet askujt përveç Allahut.

Në një lutje Hazreti Resulullahu (s.a.a.) na bën me dije për këtë: “O Allah! Në Ty mbështetem prej koprracisë dhe frikës prej të tjerëve”

Hazreti Aliu (a.s.) duke e përshkruar besimtarin thotë:

“Shpirti i besimtarit është më i fortë dhe më i durueshëm se graniti”.

Imam Xhafer Sadiku (a.s.) na këshillon:

“Allahu Teala ka lënë çdo gjë në dëshirën dhe zgjedhjen e besimtarit përveç një gjëje: Poshtërimin!”

Të mbyllësh sytë ndaj poshtërimit, të qenët i kënaqur me poshtërimin ose me fjalë tjera, të drejtën e përuljes ndaj poshtërimit nuk ia ka njohur besimtarit dhe asnjëherë nuk pranon që besimtari të përulet. Besimtari është gjithnjë i lartë dhe i qëndrueshëm. Nuk ka mundësi të poshtërohet dhe të bëhet objekt i përuljes, as ta pranojë përuljen. Besimtari është më i lartë se mali, më i lartë se maja e malit. Malin mund ta rrafshoni me lopatë, por prej shpirtit të besimtarit nuk mund të shkëputni asnjë pjesë të tij. Nuk gjendet një lopatë e tillë që të mund ta gërmojë shpirtin e besimtarit dhe pastaj ta përulë atë.

Imam Muhamed Bakir (a.s.) thotë: “Allahu i ka dhënë besimtarit tri cilësi:

1. Madhështi në këtë botë dhe në të ardhmen;
2. Shpëtim në këtë botë dhe në të ardhmen;
3. Në zemrat e të padrejtëve madhëri ndaj besimtarit”.

Pra, besimtari përmban një cilësi që e bën të padrejtin të ndiejë një frikë dhe shqetësim përpara dinjitetit të besimtarit. Ekziston një transmetim në lidhje me cilësinë e përpjekjes, përkushtimit dhe animet kah ana e drejtë. Këto cilësi janë në të vërtetë një forcë dhe një fuqi; e kundërta e kësaj, mosngritja e zërit kundrejt padrejtësisë dhe plogështia janë dobësi dhe pafuqi.

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) na këshillon: “Ibrahimi ishte një pejgamber i përkushtuar, përpiqej dhe gjithnjë anonte kah e vërteta dhe drejtësia. Ndërsa unë në këtë aspekt jam më i ngritur se ai... Allahu e poshtëroftë atë i cili nuk ofron mbështetje dhe nuk e merr nën mbrojtje një besimtar dhe mysliman në çfarëdo rasti dhe situatë”

Në një hadith tjetër, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) në lidhje me Sa’d-in thotë: “Sa’di është i përkushtuar dhe i qëndrueshëm, ndërsa unë jam më i përkushtuar dhe më i qëndrueshëm se

ai....” Në një hadith tjetër thuhet: “Allahu është në anën e të drejtëve dhe gjithmonë i mbrota”. Në lidhje me këtë ekzistojnë edhe shumë transmetime tjera.

Ikbali prej Pakistanit ka një thënie shumë të bukur që ia ka kushtuar Musolinit:

“Musolini ka thënë se ai që zotëron hekurin (e ka fjalën për fuqinë teknologjike), ai zotëron edhe bukën. Për këtë arsye, nëse dëshiron të kesh një copë bukë, bëhu zotërues i hekurit. Ose, me fjalë tjera Musolini ka dashur të thotë se nëse dëshiron të jetosh mirë, bëhu zotërues i fuqisë dhe i armës. Ndërsa, unë i them Musolinit se ka bukë ai që “*vetë mund të bëhet hekur*” e jo ai “*që zotëron hekurin*”!

Me të vërtetë një fjalë me vend. Ikbali flet për dëshirën e hekurit; për jetesë nevojitet fuqia e dëshirës dhe jo ajo e armës. Mbështetja e Musolinit është arma dhe fuqia materiale; sipas tij, kush i ka këto të dyja, ai ka edhe bukën. Ikbali duke u mbështetur në fuqinë shpirtërore thotë: “Esenca qëndron te shpirti i njeriut dhe dëshira e tij; kur të “hekurëzohet” njeriu, atëherë do të jetë zotërues i bukës”. Të përkujtojmë këtu edhe një herë thënien e Hazreti Aliut: “*Shpirti i besimtarit është më i fortë se graniti*”. Të njëjtën gjë e cek edhe Ikbali; jo mjetet materiale por veçoritë shpirtërore dhe besimi në Allahun janë ato që e përforcojnë njeriun.

Sipas të gjithë asaj që u tha më lart, vijmë në përfundim se Islami nuk e mban anën e dobësisë por të fuqisë dhe të qenët i fuqishëm. Islami kërkon nga njeriu që të përforcohet përmes vendosmërisë dhe dëshirës. Hazreti Aliu (a.s.) në Nehxh-ul Belaga shpesh na përkujton për forcimin e myslimanit. Në një shoqëri Islame, i dobëti dhe dobësia aspak nuk kanë hijeshi. Në lidhje me këtë të përmendim vetëm një pjesë të fjalimit të Hazreti Aliut (a.s.) që gjendet në Nehxh-ul Belaga: “Serioziteti, qëndrueshmëria dhe puna janë elemente për të arritur gjer te e drejta. Atij, ndaj të cilit është bërë padrejtësi nga ana e një të padrejti, nuk mund ta rikthejë të drejtën e tij pa u ngritur kundër të padrejtit, ose, thënë ndryshe, pa treguar *mundim* dhe *përpjekje* ndaj të padrejtit”.

10.6 A DUHET TË JEPET APO TË MERRET E DREJTA?

Në këtë pikë të temës është me rëndësi që të përkujtojmë një thënie të perëndimorëve “E drejta nuk jepet, ajo duhet të merret”. Kjo është një pyetje me rëndësi. E drejta a “jepet” apo duhet të “merret”? Njerëzit a i japin të drejtat e atyre që u takojnë me dëshirën dhe vlerësimin e tyre, apo ata që kanë të drejtë duhet ta kërkojnë atë prej atyre që e mbajnë të drejtën? Sipas një pikëpamjeje, e drejta nuk merret por jepet. Nëse dikush përvetëson të drejtën e ndokujt tjetër, ai atë duhet ta kthejë atij që i takon. Nëse e bën këtë, ai ka plotësuar detyrën e vet dhe ia ka kthyer të drejtën. Nëse nuk e bën këtë dhe të drejtën e tjetrit nuk ia kthen, atëherë në këtë situatë nuk kemi çka të bëjmë; zotëruesi i të drejtës nuk mund ta përvetësojë të drejtën e vet me forcë! Thjesht, e drejta nuk “merret” por “jepet”.

Ky është principi themelor i Krishterimit të ditëve të sotme. Krishterimi i thotë kështu zotëruesit të së drejtës: “Ne do të kërkojmë që e drejta jote të kthehet; do t’i themi atij “ktheja të drejtën”, këtë do ta kërkojmë dhe nëse ka nevojë edhe do ta lusim...Por, për ta përvetësuar atë mos gabo ta përdorësh dhunën! Kjo nuk përshtatet me nderin e humanizmit, nuk është një sjellje njerëzore dhe civilizuese ta përvetësosh të drejtën me dhunë, sepse e drejta nuk merret por jepet!”

Po pra, kjo është pikëpamja e Krishterimit!

Sipas disa të tjerëve, e drejta nuk jepet por merret, sepse ata thonë: “A është e mundur që vetvetiu ta kthejë të drejtën ai që njëherë veç e ka marrë atë?”

Sa i përket pikëpamjes Islame, e drejta “*edhe merret edhe jepet*”. Për të kërkuar të drejtën, njeriu duhet të mundohet dhe të luftojë në të dy frontet; ky është kuptimi i “kërkimit të së drejtës” sipas Islamit. Personi nuk duhet ta lë çështjen në ndërgjegjen e uzurpatorit, por edhe nuk duhet të largohet nga ai ndaj të cilit u është bërë padrejtësia. Islami ka edukatën dhe praktikën e vet autentike. Me këtë edukatë, Islami na mëson që të mos e cenojmë të drejtën e tjetrit; nëse veç e kemi bërë atë atëherë duhet ta kthejmë atë drejt atij që i takon. Myslimani edukohet duke e zhvilluar ndjenjën e animit kah drejtësia dhe e drejta. Por, edhe me këtë nuk kënaqet Myslimani edhe nuk përcaktohet me vënien e çështjes në ndërgjegjen e tij. Atij që i

është marrë e drejta ia përkujton se duhet ta kërkojë atë dhe i thotë: “E drejta nuk jepet, por merret; dhe ti duhet të punosh në atë drejtim. Më shumë se kjo, nëse ka nevojë ngrite zërin, revoltu ndaj atij që të ka uzurpuar të drejtën!”

Në letrën e famshme të Hazreti Aliut (a.s.) kushtuar Malik Eshterit, përmendet një hadith i bukur i Hazreti Resulullahut (s.a.a.):

“Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi të dhe mbi pasardhësit e tij, kam dëgjuar këtë thënie prej Resulullahut edhe atë jo njëherë, por disa herë dhe në disa vende: Një popull nuk do ta arrijë shpëtimin dhe pastërtinë nëse nuk ngul këmbë dhe e kërkon të drejtën e të dobët, të cilit gjuha nuk i është e lidhur nyje dhe nuk belbëzon përpara të fuqishmit!”

Në këtë thënie kemi të bëjmë me një nuancë të sofistikuar: “të dobët, gjuha e të cilit nuk belbëzon dhe pa u frikësuar e kërkon të drejtën e vet”. Pra, këtu me të “dobët” nuk nënkuptohet njeriu i dobët por, këtu flitet për kërkimin e të drejtës pa u frikuar fare nga ai prej të cilit kërkohet e drejta - prej “të fortit”. Nëse njeriu i tillë nuk mund ta kërkojë në këtë mënyrë të drejtën e vet, atëherë për atë shoqëri thuhet se është e dobët, sa që nuk mund të thuhet për atë shoqëri – shoqëria Islame.

Çfarë ishin të parët tanë? Çfarë njerëz kanë qenë ata, të cilëve u kemi dhënë epitetin e “njeriut të lartësuar”? Çfarë ishte në të vërtetë Hazreti Resulullahu (s.a.a.) i cili ishte krijesa që ka arritur shkallën më të lartë të përkryerjes dhe krijesa më e lartësuar prej të gjitha krijesave? A nuk ishte fuqia, në aspektin fizik dhe shpirtëror, një prej karakteristikave esenciale të njeriut të pashoq dhe të krijesës më të lartësuar. Historia na tregon se ai ishte i fuqishëm në aspektin shpirtëror.

10.7 FUQIA SHPIRTËRORE DHE FIZIKE E HAZRETI RESULLAHUT (S.A.A.)

Autori i librit “Muhamedi, i dërguari që duhet të njihet rishtazi” ka vërtetuar shumë bukur dy çështje të rëndësishme (ky libër është temë e kritikës, por tash nuk do të ndalemi këtu sepse autori është i huaj dhe nuk ka pasur rastin të njihet për së afërmi me burimet e sigurta Islame). E para prej tyre ishte se Hazreti Resulullahu (s.a.a) jetonte në një kohë, kur rrethanat shoqërore dhe politike ishin të tilla, sa që e bënë të humbte shpresën çdo njeri. Por, përkundër kësaj dhe situatës që mbretëronte në atë kohë, Hazreti Resulullahu (s.a.a) gjithnjë e mbante veten të fortë edhe pse situata nuk ofronte as gjasën më të vogël për arritjen e fitores. Vendosmëria e tij ishte e fortë sikur mali dhe asnjëherë bile nuk u lëkund prej vendit. Brenda këtyre 23 vjetëve fuqia shpirtërore e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) me të vërtetë ishte lakmuese dhe me të vërtetë njeriu mbetet i çuditur duke lexuar shembujt në librat e historisë që kanë të bëjnë me këtë periudhë.

Një poet me emrin Hassan b. Sabit, që ka jetuar në kohën e Hazreti Resulullahut (s.a.a), e përshkruan në këtë mënyrë:

*Përpjekje bënte, sa që madhështia e saj nuk kishte fund
Përpjekja më e vogël ishte më e madhe se koha.*

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) ishte i fortë edhe fizikisht. Ndërtimi i trupit të tij kishte konfiguracionin e një heroi dhe të një luftëtari. Ishte guximtar; as i hollë as i plotë. Trupin e kishte me muskuj dhe të ngurtë, ngjashëm me trupin e një sportisti. Hazreti Aliu (a.s.) e përshkruan trimërinë e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) në këtë mënyrë: “Në kohërat e vështira ne kërkonim strehë te Resulullahu (s.a.a.)” .

Tetë vjet më parë shkova në haxh për herë të parë dhe në Mekke pashë një ëndërr të çuditshme. Në ëndërr e pashë Hazreti Resulullahun (s.a.a.) të kthyer me shpinë. Në ëndërr mu kujtua thënia e Hazreti Aliut “Në kohërat e vështira ne kërkonim strehë te Resulullahu (s.a.a.)” dhe aty e kuptova se nuk e kishte thënë atë fjalë ashtu thjesht, pa ndonjë arsye.

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) ishte i fortë dhe guximtar dhe e lëvdonte fuqinë dhe guximin. Prej kësaj mund të nxjerrim përfundim se edhe Islami e lëvdon fuqinë dhe guximin, dhe e pranon si një vlerë njerëzore.

Në lidhje me këtë do të vazhdojmë edhe në ligjëratën e ardhshme, por vetëm të them edhe këtë shkurtimisht: “Fuqia në Islam pranohet si një prej “vlerave njerëzore”, sikur që ekzistojnë edhe vlerat tjera njerëzore ashtu edhe kjo është njëra prej tyre dhe me këtë nënkuptojmë që njeriu duhet të jetë përveç tjerash edhe i fortë në çdo pikëpamje. Përndryshe njeriu i përkryer Islam duhet që t’i përfshijë të gjitha këto vlera dhe dimensionet në vetvete.

Ndërsa, zotëri Niqe shkoi dhe e zgjodhi mu këtë vlerë nga gjithë ato vlera dhe të gjitha tjerat i hodhi anash. Rezultati i kësaj, dihet.

Në mes të filozofisë së Niqes dhe asaj Islame ekziston ky dallim: Sipas Niqes, për njerëzinë ekziston vetëm një vlerë dhe ajo është fuqia. Të gjitha vlerat tjera janë flijuar për këtë vlerë të vetme. Islami nuk e pranon fuqinë si vlerë të vetme; për njeriun ekzistojnë edhe vlera shumë më të larta se kjo. Për Niqen “fuqia është çdo gjë” ndërsa për Islamin “fuqia është vetëm njëra prej vlerave”.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.
(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit).

LIGJËRATA E NJËMBËDHJETË

**ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË
FUQISË (KUDRET) (2) DHE SHKOLLËS SË
DASHURISË**

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“All-llahu urdhëron drejtësi, bamirësi, ndihmë të afërme, e ndalon nga imoraliteti, nga e neveritura dhe dhuna. Ju këshillon ashtu që të merrni mësim.”
(Nahl, 90)

E pamë në ligjëratën e kaluar se shkolla e fuqisë po e mer parasysht vetëm fuqinë dhe sipas asaj po e bën ndarjen e njerëzve në atë të përkryer dhe jo të përkryer ose të fuqishëm dhe të dobët. Në këtë pikëpamje botërore konceptet “*i mirë*” dhe “*i keq*” maten dhe vlerësohen sipas “*fuqisë*”. Fuqi do të thotë mirësi; të jesh i fuqishëm do të thotë të jesh i mirë; fuqia identifikohet me mirësinë. Sipas kuptimit të njëjtë, ai që është i keq është i pafuqishëm; atëherë “pafuqia” është gjendje e keqe. Edhe çështjet filozofike si “përkryerja” dhe “jo e plotë” vlerësohen sipas koncepteve “mirë” dhe “keq”. Kjo pikëpamje botërore kundërshton masat matëse të dy shkollave të mëparshme dhe çdo gjë e mat me “fuqi” dhe “dobësi”. Ajo që në filozofi quhet përkryerje, në këtë shkollë e quajnë “fuqi dhe forcë”; nëse vështrohet nga këndi i njëjtë, e kundërta e përkryerjes që është “jo e plotë”, në këtë shkollë do të quhet “pafuqia”. Ngjashëm, shprehjet e të përkryerjes sikurse që janë “mirë” dhe “keq”, në këtë shkollë do të quhen prapë si “fuqi” dhe “pafuqi”. Nëse vazhdojmë me këtë logjikë, atëherë edhe për shprehjet “e vërteta” dhe “e pavërteta” do të zëvendësohen me “fuqia”-“e vërteta” dhe “pafuqia”-“e pavërteta”!!! Edhe shprehjet “drejtësia” dhe “padrejtësia” do të jenë sinonime të “fuqisë” dhe të “pafuqisë”. Nëse në mes të dy personave vjen deri te paraqitja e mosmarrëveshjes, atëherë sipas kësaj shkolle, ai i cili është më i fortë do të jetë më i përkryer, më i mirë, dhe më i drejtë; ndërsa i dobëti do të jetë jo i plotë, i keq, i padrejtë dhe nuk do të ketë të drejtë për asgjë sepse është i dobët.

11.1 KRITIKA E PARË

Sikur që shihet, kjo pikëpamje botërore ushqehet prej dy gabimeve të mëdha. Njëra prej tyre është supozimi se çdo gjë përbëhet prej fuqisë dhe vlerësohet me “fuqi”; të gjitha vlerat tjera njerëzore i refuzon në tërësi.

Është e vërtetë se fuqia dhe forca janë një prej vlerave njerëzore. Filozofët e ditëve të sodit, me shprehjen “valeur” (Në gjuhën angleze “value”, në gjuhën italiane “valere” ka kuptimin “fuqi”) nënkuptojnë një pjesë të shprehjes “përkryerje”... Ose me fjalë tjera edhe “fuqia” është një përkryerje, por përkryerja nuk përmbahet vetëm prej fuqisë.

Filozofët tanë duke folur për zatin (esencën) e “Vaxhib-el Vuxhud”-in (ekzistenca e domosdoshme) së pari e vërtetojnë “Ekzistencën Absolute” të Tij, pastaj vërtetojnë se Ekzistenca Absolute do të thotë “përkryerje”, në të vërtetë çdo Atribut (Sifat) i “Vaxhib-el Vuxhud”-it është i përkryer dhe se “Fuqia” është njëri prej Atributeve të Tij. Kjo është një dëshmi e pastër; vetë fuqia është përkryerje, pra në vetë përbërjen e Tij ekziston “përkryerja”. Sikur që janë “përkryerje” edhe dituria, dëshira (irade), madhështia dhe jeta, ashtu edhe fuqia është përkryerje, dhe ky atribut i përkryer ekziston edhe te njeriu.

Kur të themi se fuqia nuk është përkryerje e vetme, me këtë nuk kemi ndërmend që të vërtetojmë se kjo ka kuptimin e “pafuqisë” dhe “dobësisë”. Shkollat që e mbrojnë “pafuqinë” dhe e bëjnë propagandën e saj, sigurisht që janë duke gabuar; miratimi i këtij mendimi nuk është fare i mundur. Mirëpo, nuk duhet harruar edhe faktin se fuqia nuk është përkryerje e vetme. Së fundi, edhe Atributet e Esencës (Zat-i Sifat-i) së Allahut të Madhëruar nuk përbëhen vetëm prej Fuqisë. Esenca (Zat) e Allahut përbëhet prej shumë Atributeve (Sifat) të përkryer dhe Emrave të Bukur (Esmā-ul Husna), ku Fuqia është vetëm njëra prej përkryerjeve; edhe të qenët i “Gjithëfuqishëm” (Kadir) është vetëm njëri prej Emrave të Bukur të Allahut.

11.2 KRITIKA E DYTË

Gabimi i dytë i kësaj pikëpamjeje botërore nuk është më pak i rëndësishëm se sa i pari, dhe ka të bëjë me “të kuptuarit e gabuar të fuqisë”. Të lëmë anash njëherë të gjitha sqarimet e shkollës së përmendur, që bëhen përmes “fuqisë”. Edhe përkundër përfaqësuesve të shumtë të kësaj shkolle, këta ende nuk e dinë kuptimin e vërtetë të fuqisë dhe, në realitet prej këtij atributi të përkryer kanë marrë vetëm atë pjesë që i përket shkallës së “fuqisë shtazarake”; me këtë ata mendojnë se e kanë përvetësuar tërë fuqinë! Fuqia shtazarake ka të bëjë vetëm me fuqinë e muskujve të shtazëve dhe asgjë më tepër. E tërë fuqia e shtazës përmbahet në këtë fuqi dhe të gjitha dëshirat e tij kanë të bëjnë me pasionin dhe epshin... Ajo që e bën të dallohet njeriu prej shtazës dhe që njeriu të lartësohet në shkallën më të lartë se shtaza është një “fuqi” tjetër që nuk mund të gjendet te shtaza dhe nuk ka ngjashmëri me fuqinë e shtazës! Sipas këtij vështrimi ndaj ekzistimit të fuqisë dhe nëse jeni të mendimit: “Vetëm në favor të fuqisë” – sikur që ka thënë edhe Niqe, do të vijmë në një përfundim që ndryshon prej mendimit të Niqes. Duke u bazuar në mendimin se njeriu duhet t’i nënshtrohet forcës, Niqe thotë: “Njeriu duhet të punojë sa më shumë, në mënyrë që të bëhet sa më i fortë dhe të mund të nënshtrojë sa më shumë të dobët. Mos t’i kufizojë dëshirat e nefsit dhe t’ia mundësojë shpirtit plotësimin e të gjitha kënaqësive të mundshme botërore”. Ndërsa kuptimi i “fuqisë që është karakteristike për njeriun” ka një domethënie krejtësisht tjetër.

11.3 FUQIA E SHPIRTIT

Që të mund ta përvetësojmë çështjen sipas masave Islame, do ta rikujtojmë edhe njëherë këtë hadith të Hazreti Resulullahut (s.a.a.):

“Hazreti Resulullahu (s.a.a.) duke kaluar nëpër një rrugë të Medines vërejti një grup të të rinjve që ishin mbledhur rreth një guri. Këtë gur e kishin bërë si peshojë për ngritje dhe garonin në mes veti se kush ka më shumë fuqi. Guri ishte mjaft i rëndë dhe kush mundej ta ngritte më lart gurin aq më i fortë konsiderohej dhe mburrej me këtë. Hazreti Resulullahu (s.a.a.) u afrua te ata dhe i pyeti: ”A më pranoni mua për referim?”. Ata e pranuan këtë me gjithë dëshirë. “Mbasi që më pranuat për referim atëherë më nuk keni nevojë për atë gur. A doni të dini për një kriter tjetër të fuqisë dhe sipas asaj të matni fuqinë tuaj?”. Të rinjtë i thanë me entuziazëm “Po, ja Resulullah”. “Më i fortë midis jush është ai që mund të rezistojë *tentimin e nefsit*. Ai që vëren se nefsi i tij po tenton kah mëkati dhe ia arrin që ta ndalojë atë, ai është më i fortë. Ajo që tenton nefsi mund të jetë një mëkat, një e keqe ose një gjë e ndaluar (haram).”

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) këtu na bën me shenjë kah “*forca e dëshirës*”, forcë e cila i përket njeriut dhe është në kundërshtim me “forcën e tendencës” që gjendet te shtaza. Me këtë dëshiron të na përkujtojë se fuqia nuk është diçka që shërben për të garuar dhe që të mburremi me të – kjo është vetëm një forcë shtazarake. Forca e njeriut nuk është diçka që mund të identifikohet dhe të determinohet përmes muskujve të dorës. Ky dimension i fuqisë ka të bëjë me dimensionin e *përbashkët* të fuqisë në mes të njeriut dhe të shtazës. Së fundi, edhe kjo është një përkryerje; sigurisht që edhe në fuqinë fizike ka një përkryerje. Por, ekziston një dimension tjetër që është shumë më i lartë se sa fuqia muskulore e njerëzve dhe ajo është “fuqia e dëshirës” e cila ka mundësi t’i nënshtrojë tendencat e epshit.

Në literaturën Islame dhe mistike kur të përmendet forca, me këtë nënkuptohet vetëm forca e dëshirës dhe “aftësia e tij rezistuese ndaj dëshirave”.

Në një hadith të Hazreti Resulullahut (s.a.a) thuhet: “Më i forti prej njerëzve është ai që del fitimtar ndaj dëshirave dhe kërkesave të njerëzve”.

Sikur që shihet edhe këtu, forca dhe guximi përmenden në një vend. Sikur që ka thënë Saadi:

*Nëse ke guximin e trimit, pushtojë një zemër o mik
Sigurisht që nuk është forca vetëm për shtrëngimin e dorës*

Pra, trimi duhet të jetë i fortë. Mirëpo, a është trimëri t’ia thyesh zemrën e ndokujt tjetër ose ta godasësh fytyrën e ndonjërit me forcën e dorës?... Trimi duhet të jetë i fortë, por kjo forcë duhet të jetë e dëshirës. Përveç shkatërrimit, forca mund të përdoret edhe për përmirësim; sikur që arrin të shkatërrojë ashtu edhe mund të arrijë të themelojë. Atëherë trimëria e vërtetë na qenka kjo: të bëhesh i fuqishëm dhe të mund ta kontrollosh vetveten. Dhe, mbi të gjitha duke kundërshtuar dëshirat e nefsit, të mund ta pushtojë zemrën e ndonjë personi. Mevlana ka thënë:

*Kush është trim në momentin e zemërimit dhe epshit?
Mua më duhet ky trim! Ku është ai?!*

Mevlana në këtë poezi po na njofton me trimërinë duke na thënë se trimëria e vërtetë shihet në luftën e njeriut kundrejt nefsit të tij. Njeriu i zemëruar kaplohet nga një nxehtësi tmerruese në tërë trupin e tij; ai që arrin ta shuajë këtë zjarr në brendësinë e tij, ai është trimi i vërtetë; për aq sa mundet të arrijë sukses, aq i fuqishëm është. Ngjashëm, fuqia e vërtetë është përballja e njeriut me nefsën e tij dhe shpëtimi nga të bërit rob i nefsit, edhe atë në momentin kur të mbizotërojë nefs i mbi dëshirën tënde. Përfaqësuesit e etikës, si Niqe dhe të ngjashëm, të gjitha kualitetet e moralit i quajnë “dobësi” dhe thonë se janë të dëmshëm për njeriun. Këta i refuzojnë këto kualitete dhe thonë se nëse vlerësohen me kritere të vërteta, do të vërejmë se në realitet të gjitha këto janë një prej elementeve të forcës. Pra, sikur që shihet, ndonjëherë supozohet gabimisht dhe gjërat që në realitet janë dobësi pranohen si forcë. Për t’u ikur këtyre gabimeve, përfaqësuesit e moralit gjithmonë e kanë nënvizuar faktin “ të mos veprohet me ndjenja në të njëjtën kohë kur të veprojmë me mendjen dhe besimin”. Pra, mos të ngacmojmë ndjenjat ose nuk mjafton vetëm të emocionohemi, sepse në këtë gjendje të “veprimeve emocionale” do të paraqiten shumë gabime në konkluzione. Për t’i parandaluar këto gabime duhet që të mos veprojmë njeriu vetëm duke u bazuar në ndjenjat e veta, por duhet të kemi kujdes që emocionet e atij momenti të maten me arsye dhe me vlerat e besimit, për të parë përpjesën e përshtatjes së konkluzionit.

11.4 VEPRIMET EMOCIONALE ME VEND E PA VEND

Saadi e shpjegon në këtë mënyrë:

*Të ndjesh keqardhje për luanin gjakatar
Është mizori ndaj dhurve!*

Është e vërtetë; të të vijë keq për një luan apo ujk të lazdruar do të jetë padrejtësi ndaj dhurve. Si mund të digjet zemra për gjendjen e ujkut që po shkatërron me qindra dele? Patjetër që një veprim i tillë do të të bëjë ty aleat të padrejtësisë. Si rrjedhojë, mund të përfundojmë se nëse ndjen keqardhje ndaj tiranëve që i shtypin të dobëtit, në të vërtetë edhe vetë shumë lehtë do të bëhesh bashkëveprues në tirani.

Një dhimbje e tillë nuk është asgjë tjetër veçse një dobësi!
Njeriu që ndjen dhimbje për tiranin, në realitet është njeri i dobët.

Së fundi, kjo është konstatuar në mënyrë të qartë në gjykimin e ajetit në lidhje me të bërit zina (prostitucionin) në mes të mashkullit dhe të femrës. Nëse një mashkull i martuar bën zina, dënimi i tij është recm-i ose gjuajtja me gurë deri sa të vdes. Edhe për femrën e martuar vlen dënimi i njëjtë. Kurani kërkon që dënimi të zbatohet publikisht, dhe që një pjesë e njerëzve të jenë dëshmitarë gjatë zbatimit të dënimit. Duke i shikuar këto skena, ndonjërit prej publikut mund të ndiejë keqardhje për njeriun që po dënohet dhe duke u bazuar në ndjenja dhe jo në mendje, mund të bërtasë: “O njerëz, keni mëshirë ndaj këtij njeriu. A nuk keni aspak ndjenja të keqardhjes në vete!?”

“...në zbatimin e dispozitave të All-llahut mos u tregoni zemërbutë ndaj atyre dyve, nëse jeni që besoni All-llahut dhe botës tjetër. E gjatë zbatimit të ndëshkimit ndaj tyre, le të jenë të pranishëm një numër besimtarësh. (Nur, 2)

Ky është një dënim i Allahut. Dënimet e Allahut jepen për të mirën e të gjithë njerëzve dhe të kaploresh nga ndjenja e mëshirës për njerëzit që janë duke u dënuar në këtë mënyrë, në të vërtetë nuk është mëshirë. Të dhimbset njeriu i akuzuar që ka bërë faj ndaj njerëzimit, është njësoj sikur të sillesh në mënyrë të vrazhdë ndaj tërë njerëzimit. Në këtë gjendje, a duhet të na dhimbset i dënuari apo njerëzimi, që të dënuarit nuk po i dhimbset?!

Mbasi që ra fjala, të ndalemi edhe pak te çështja e dënimit me vdekje, sepse kjo është aktuale ditëve të sodit. Disa e kundërshtojnë fuqishëm dënimin me vdekje dhe thonë se është një sjellje jonjerëzore. “Askush nuk duhet të dënohet me vdekje, pa marrë parasysh se çfarë krime ka bërë, qoftë edhe vrasje. Sepse një vrasës nuk duhet dënuar por duhet përmirësuar”. Dukë thënë këtë ata mundohen që të vënë në pah gjoja një të vërtetë që po mungon. Me këtë ata mundohen që të fusin në konfuzion të tjerët. Sigurisht që në një shoqëri njerëzit duhet të edukohen dhe të përmirësohen; por këtë duhet ta bëjmë para se personi ta kryejë krimin dhe të mos lejojmë që një njeri të bëhet vrasës. Këtë as ne nuk e kundërshtojmë. Por çështja nuk po kryhet me këtë. Sepse:

1.-Ka gjasa që i lartpërmenduri mekanizëm i edukimit dhe i përmirësimit në një shoqëri të mos jetë i zhvilluar mjaft (që në të shumtën e rasteve kjo është arsyeja). Mirëpo, edhe nëse e lëmë anash mundësinë e edukimit dhe të përmirësimit të individit, në shumicën e shoqërive të sotme ekzistojnë shumë elemente dhe shkaqe të shumta që i nxisin njerëzit në krime dhe turbullira.

2.-Në shoqëri ekzistojnë individë të tillë që, edhe përkundër edukimit dhe shkollimit të shumtë, prapëseprapë janë në gjendje të bëjnë krime!... Ç’të bësh me të tillë? Me çfarë “shkaku përmbajtëse” t’ia ndërrosh mendjen? Nëse shfuqizojmë dënimin me vdekje, a nuk do të veprojnë menjëherë këta “vrasës potencialë që nuk janë përmirësuar”?

Nëse e miratojmë atë aktivitet human (!) të cekur më lartë, a nuk i kemi dhënë shkas një personi që të shndërrohet në një vrasës? Ky është një inkurajim i pastër për vrasësin që ta kryejë krimin! Ndërsa, ai do të mendojë në këtë mënyrë: “Deri më tani shoqëria nuk u mundua që të më përmirësojë... Sa isha fëmijë më edukonte babai, tash që u rrita as ai, as askush tjetër nuk po kujdeset më për mua”. Edhe nëse synon që të përmirësohet, ai me gjasë do të thotë: “Atëherë, më mirë të kryejë ndonjë krim, edhe nëse zihem do të më burgosin dhe aty ndoshta do të përmirësohem dhe të bëhem tamam burrë”!? Tani po na duket sikur mendimi i kriminelit ka të bëjë me një mirësi.

Ndonjëherë, kundërshtarët e ligjit të “prerjes së dorës së vjedhësit” e kritikojnë këtë, duke ngritur zërin në këtë mënyrë: “Kujt i duhet prerja e dorës” ose “Kjo është diçka primitive dhe jo humane. Kjo është vetëm një vështrim i ngushtuar i tyre. Këta kundërshtarë të prerjes së gishtërinjve të dorës së vjedhësit, nëse i hedhin një sy gazetave, do të vërejnë se çdo ditë ndodhin dhjetëra raste të vjedhjeve. Gjatë këtyre vjedhjeve kryhen edhe vepra penale të vrasjes dhe ushtrohet dhuna shtazarake ndaj personave gjatë plaçkitjes. Nëse personi, para se ta kryejë aktin e vjedhjes, mendohet për atë se çka e pret atë dhe faktin se deri në fund të jetës së tij duhet ta bartë turpin e dorës së prerë, a do të mund t’i shikojë njerëzit në fytyrë duke ditur se të gjithë

do të dinë arsyen e prerjes së gishtave të dorës? A do të mund të kryejë atë vepër aq lehtë dhe pa menduar mirë për këtë?

Nëse i vështron se si priten gishtërinjtë e një apo dy vjedhësve, sa të tjerë do të marrin guxim që të vjedhin edhe një herë?!

Haxhilerët, që shkonin në Meke para 50-60 vjetëve, e dinë mirë se në atë kohë në Arabi ishte përhapur vjedhja në masë të madhe. Edhe krahas përcjelljes ushtarake dhe armatimit të haxhilerëve përgjatë rrugës, prapëseprapë hezitonin të niseshin në rrugë pa u bërë afërsisht grupi prej 2000 haxhilerësh. Edhe përkundër të gjitha masave paraprake, çdo vjet ka pasur sulme të karvanëve nga ana e kusarëve dhe gjatë këtij sulmi u është vjedhur malli i haxhilerëve si dhe janë vrarë disa haxhierë gjatë rrugës. Shteti i Arabisë kundrejt këtyre ngjarjeve mbeti si i paaftë dhe mbasi që i kishte dhënë vetes emrin Shteti Islam (sepse nuk ishte qëllimi i tij zbatimi i ligjit Islam por dhënia fund e rasteve të hajdutërisë dhe këtë masë e përdori sepse metodat tjera nuk tregonin sukses), u detyrua që të zbatojë masën e prerjes së gishtërinjve ndaj kusarëve të tërbuar që kishin kaluar kufirin e njerëzisë. Dhe, si rezultat i kësaj mase u zhduk plaçkitja e karvanëve. Edhe pse, në realitet u ndërpre rrënjësisht plaçkitja, kjo u bë në emër të zbatimit të zbukuruar të ligjit Islam. Sepse, zbatimi i masave të sigurisë në vendet si Arafati dhe Mina, ku frekuentimi i njerëzve ishte më i madh, për arabët ishte vetëm “Të praktikuarit e punëve që janë në dobi të Islamit” dhe asgjë më tepër. Përndryshe, një prej arsyeve të sulmeve ndaj karvanëve të asaj kohe ishte edhe varfëria e paparë e popullit të mjerë arab krahas jetës luksoze të udhëheqësve të Arabisë Saudite. Kjo gjendje vazhdon edhe ditëve të sotme. Sot, të gjithë njerëzit e pasur në Arabi janë nga familja mbretërore ose ata që janë të afërm me rrethet familjare të mbretit. Sauditët nuk e zbatuan Islamin sepse ishte në pyetje ndjeshmëria, por thjesht si një metodë e zbatuar për parandalimin e vjedhjes dhe në këtë mënyrë plaçkitja u ndal! Mbas kësaj, edhe nëse i binte në tokë ndonjë gjë e vlefshme prej dorës së haxhilerëve, askush nuk kishte guxim të afrohej për ta marrë atë! Edhe pse të praktikuarit e tij ishte pjesërisht e zbatuar, a nuk është për të menduar se çfarë rezultate ka dhënë? Vjedhësi më nuk tentonte të kryejë vjedhjen, sepse e dinte se çfarë dënimi po e pret.

Atëherë, të ndjesh mëshirë për të dënuarin në vendin e ndëshkimit të tij, në njërën anë do të ndikojë te i ndëshkuari që ta përsërisë krimin dhe në anën tjetër, do t'i jepet shkas të ndëshkuarit të bëhet edhe më zemërgur ndaj shoqërisë ose individit.

Përfundimisht, sikur që po shohim kjo pikëpamje botërore që po e mbron fuqinë dhe që modelin e njeriut të përkryer po e mbështet në fuqi, jo vetëm që nuk ka mundur t'i vërejë vlerat tjera njerëzore por as që nuk ka mundur të kuptojë kuptimin e vërtetë të fuqisë, të cilën po e përfaqëson dhe po e mbron aq shumë. Ajo që po mbrohet nga kjo shkollë nuk është vetë fuqia, por vetëm një pjesë apo një dimension i saj – “fuqia fizike”.

11.5 HADITHET NË LIDHJE ME FUQINË E VËRTETË

Fuqia e vërtetë është anashkalimi i vetvetes dhe të ndihmuarit të tjerëve. Njeriu që zotëron shpirtin e fuqishëm është ai njeri, që duke i dhënë këshilla djalit të vetë i thotë: “Ndihmoji atij që i është bërë e padrejta dhe bëhu armik i të padrejtit”. Po, këto janë fjalët e Imam Aliut (a.s.). Duke i kumtuar testamentin fëmijëve të tij, Imam Hasanit (a.s.) dhe Imam Hyseinit (a.s.), porosit që të ndihmohen të dobëtit dhe atyre që u është bërë e padrejtë, duke i dalë përpara të padrejtit. Kjo është fuqia e vërtetë. Përndryshe, këshillat e zotëri Niqes kushtuar njerëzve si, lakmia, pakënaqësia, urrejtja dhe inati, nuk janë fuqi por vetëm sëmundje dhe të meta njerëzore. Si mund të thuhet për një person se është i fuqishëm ose i shëndoshë, nëse ai e do të keqen e njerëzve, ndien në zemër urrejtje ndaj atij-këtij, digjet nga ndjenjat e hakmarrjes dhe ndien kënaqësi nga torturimet e bëra ndaj të tjerëve sikur një sadist? Këto nuk janë fuqi por dobësi; për atë person që ka këto ndjenja mund të përdoret vetëm shprehja “i sëmurë”. Njeriu i shëndoshë që zotëron fuqi, pavarësisht nga kjo, distancohet nga xhelozia. Sa më i fuqishëm të jetë njeriu, ndjenjat e urrejtjes dhe të hakmarrjes do t'i dobësohen. Në mes të fuqisë së vërtetë dhe këtyre sëmundjeve ekziston një dëbim dhe një kundërshtim.

Hazreti Hyseini (a.s.) ka një shprehje tejet interesante dhe të mrekullueshme, sikur të ishte një specialist i psikologjisë: “Të qenët i fortë e mposht urrejtjen”. Pra, ai që e ndien veten të fortë nuk ushqen urrejtje ndaj të tjerëve. Në polin e kundërt të kësaj është i vendosur njeriu i dobët; njeriu i dobët gjithmonë ushqen urrejtje ndaj të tjerëve, çdokënd e xhelozon; kjo vjen prej asaj se ndjenja e tij e dobësisë e ka mbuluar egon e tij.

Në lidhje me temën e dobësisë ekziston një thënie shumë e bukur ku vihet në shënjestër “lakmia”. Është pyetur Hazreti Aliu (a.s.) se cilët janë ata njerëz që janë të dhënë mbas lakmisë dhe që ndiejnë kënaqësi duke i torturuar të tjerët, dhe ky u përgjigj: “Ata që janë të kapluar prej dobësisë dhe ligësisë”. Ata që janë të kapluar prej dobësisë dhe ligësisë, gjënë më të mirë që mund ta bëjnë ka të bëjë me lakminë; nuk janë në gjendje të bëjnë më shumë se kjo asgjë. Njeriu që e ka shpirtin e fuqishëm dhe që nuk zotëron asnjë dobësi dhe ligësi, asnjëherë nuk do të anojë kah lakmia. Për njeriun e tillë lakmia është diçka e shëmtuar, bisedat e pahijshme të të tjerëve i konsideron si dobësi dhe frikësi. Të konsideruarit e lakmisë si dobësi dhe të asaj që njeriu i fortë nuk i afrohet lakmisë, është një definicion mjaft interesant nga ana e Hazreti Aliut (a.s.). Hazreti Aliu (a.s.) e konsideron edhe zina-në (prostitucion-in) si një dobësi: “Zinaja është një vepër karakteristike për njerëzit e dobët, që nuk mundohen fare ta ruajnë nderin” dhe vazhdon: “Prej se është krijuar bota nuk është parë një njeri që sado pak ia kushton vëmendjen nderit dhe në të njëjtën kohë të kryejë veprën e zinasë”. Prej kësaj mund të përfundojmë se vetëm njerëzit e pandershëm i afrohen zinasë, dhe pandershmëria është një dobësi. Ai që nuk i kushton rëndësi nderit të tjetrit, nuk do t’i kustojë rëndësi as nderit personal.

Por, zotëri Niqe këto lloje të fuqive nuk i njeh si fuqi, sipas tij fuqia e vetme është fuqia e armës dhe të shtypurit e hekurit dhe të çelikut. Njeriu i tij është i fuqishëm, është profesional, i ngjan një shtaze të madhe, por nuk ka njohuri dhe hise në lidhje me fuqinë e shpirtit.

Edhe në shkollën Islame, fuqia është një vlerë njerëzore dhe një përkryerje, është një vijë e fytyrës së njeriut të përkryer. Islami nuk e pëlqen njeriun e dobët, Allahu nuk i do njerëzit e dobët dhe të butë. Nga kjo rrjedh, se në Islam paska vend edhe për vlera tjera krahas fuqisë dhe jo vetëm fuqisë; por fuqia që e njeh Islami dallohet prej fuqisë së zotëri Niqes, mistikëve si dhe asaj makiaveliste. Islami pranon dhe i përforcon forcat ekzistuese të njeriut, por përfundimi i Islamit dallohet shumë prej parashikimit të Niqes. Ajo që Islami e njeh si “fuqi”, në fund shfrytëzohet për të mirën e njerëzve. E Niqe, në anën tjetër, ndjenjën e keqardhjes së njeriut e konsideron si “dobësi”; atij duhet t’i thuhet se “çështja nuk ka të bëjë me keqardhjen por me të qenët dorëlibër, dhurimin, madhërinë, dhe të qenët shkas i hajrit”. Zotëri Niqe e shikon edhe nga një kënd tjetër këtë çështje: “A mundet të ndikojë në shoqëri e mira e njeriut të fuqishëm apo e të dobët? A është fuqi apo dobësi të qenët shkas i hajrit?” Kjo, natyrisht që është e mundur me fuqi, jo me dobësi.

Tani, të kalojmë te shkolla e dashurisë.

11.6 SHKOLLA E DASHURISË

Kjo shkollë është lajmëruar dhe është përhapur më tepër në Indi dhe deri në një masë është përhapur edhe prej të Krishterëve. Sado që të Krishterët thonë se feja e tyre është fe e dashurisë, prapëseprapë ata anojnë kah dobësia, në të vërtetë “ta duash dobësinë”. Ndërsa, për shkollën e Indisë mund të thuhet, në kuptim të plotë, se përfaqëson “Shkollën e dashurisë”. E çka është në të vërtetë shkolla e dashurisë?

Sipas shkollës së dashurisë, përkryerja e njeriut do të thotë të ndihmuarit njerëzve dhe të gjendesh në shërbim të të tjerëve. Pra, plotësisht e kundërt me pikëpamjet e Niqes! Atë çka thotë Niqe, këta thonë të kundërtën. Sipas këtyre “Njeriu i përkryer është ai njeri që mund t’u ndihmojë të tjerëve”. Të qenët njeri do të thotë të gjendesh në vepra të mira ndaj gjallesave të llojit të njëjtë. Siç e cekëm edhe më lartë, sado që perëndimorët nuk e zbatojnë këtë në praktikë, ata me humanizëm nënkuptojnë të bërit mirësi njerëzve. Çka do thotë se, edhe atje kur të

përmendet në shtyp dhe publikime të ndryshme fjala humanizëm, me këtë mendojnë “njerëzoren” dhe “jonjerëzoren” (por, po e theksoj edhe njëherë se për perëndimorët kjo është vetëm një shprehje dhe kjo nuk gjen asnjë zbatim në realitet). Për shembull, kur të thonë “kjo është diçka humane” me këtë nënkuptojnë “këtu ka dobi për njerëzit” ose “kjo nuk është humane” do të thotë “nuk është për të mirën e njerëzve”. Shkurt, sipas kësaj shkolle njerëzimi nuk është asgjë tjetër përpos të shërbyerit njerëzve. Nganjëherë, ky zmadhim mund të vërehet edhe te poetët tanë:

*Ibadet, do të thotë të shërbyerit njerëzve dhe asgjë tjetër
Ibadet nuk ka të bëjë me sexhaden dhe trespahët*

Sigurisht, që Saadi ka këtu një qëllim tjetër, ai këtu flet për dervishin dhe mistikun e degjeneruar që konsideron se ibadet është vetëm sexhadeja (tepihu i vogël për falje), tespihu dhe kapuçi për falje ndërsa në anën tjetër nuk e ka aspak brengën e të bërit mirë ndaj njerëzve. Në të vërtetë, edhe Sadiu ishte një dervish dhe një mistik, por këtu kritikon mistikët e degjeneruar (dembelë) që nuk e kanë brengën e ndihmës ndaj të tjerëve. Për këtë arsye, bën hyrjen në mënyrë të tepruar “Ibadet, do të thotë të shërbyerit njerëzve dhe asgjë tjetër”.

Ndonjëherë, dikush tjetër e bën këtë në mënyrë më brutale dhe me shprehje të gabuara si “Pije venën, digje minberin, vetëm mos e ofendo tjetrin”.

Sipas këtyre, në botë ekziston vetëm një sjellje e gabuar, dhe ajo është thyerja e zemrës së tjerëve. Ndërsa mirësia e vetme është të kënaqësh të tjerët. Motoja e shkollës së dashurisë është kjo: “Mirësia e vetme – të bërit mirë të tjerëve; e keqja e vetme – të bërit keq të tjerëve.

11.7 EDHE KURANI BËN THIRRJE PËR MIRËSI DHE VETËFLIJIM

Tani të bëjmë vlerësimin e kësaj shkolle. T'u gjendesh në ndihmë njerëzve dhe t'u bësh vepra të mira të tjerëve, padyshim është një vlerë njerëzore të cilën e çmon Islami. Të bartësh brengën e tjetrit në gjoksin tënd dhe të konsiderosh të shërbyerit të tjetrit si një detyrë, në Islam vështrohet si përkryerje dhe pjekuri. Në të njëjtën kohë bart edhe epitelin e një vlefte të çmuar. Por, ajo çka nuk pranon Islami është monopoli i vlefës. Ta detajojmë tani këtë:

Kurani thotë:

“All-llahu urdhëron drejtësi, bamirësi, ndihmë të afërmve, e ndalon nga imoraliteti, nga e neveritura dhe dhuna. Ju këshillon ashtu që të merrni mësim.”
(Nahl, 90)

Siç vërejmë, Allahu u bën thirrje myslimanëve për drejtësi. Drejtësia, do të thotë respektimi i të drejtave dhe rregullave të të gjithë njerëzve, pa i shkelur të drejtat e asnjërit. Veçmas urdhërohet për bamirësi, që nga pikëpamja morale është vepër më e lartë se drejtësia, por jo edhe nga pikëpamja sociale. Allahu nuk po na thotë vetëm të mos shkelim të drejtat e të tjerëve, por në të njëjtën kohë duke bërë sakrificë ose duke hequr dorë nga të drejtat personale, urdhërohem të bëjmë bamirësi ndaj njerëzve. Kuptimi i vetëflijimit në Kuran do të thotë të preferuarit e tjetrit ndaj vetes; duke pasur vetë nevojë për diçka, atë të drejtë t'ia dhurosh tjetrit. Vetëflijimi është një prej sjelljeve më madhështore të njeriut dhe në Kuran lavdërohet jashtëzakonisht shumë. Sa i përket shpërnguljes së muhaxhirëve prej Mekës në Medinë, Kurani për ensarët e Medinës thotë:

“...madje edhe sikur të kishin vetë nevojë për të, ata u jepnin përparësi atyre para vetvetes.” *(Hashr, 9)*

Ose në një vend tjetër të sures Insan, ose si quhet ndryshe edhe Dehr, ku lëvdon vetëflijimin që kishin bërë Hazreti Aliu (a.s.), Hazreti Fatimja (a.s.), Hazreti Hasani (a.s.) dhe Hazreti Hyseini (a.s.):

Ata janë që për hir të Tij u japin ushqim të varfërve, jetimëve dhe të zënëve robër. Ne po ju ushqejmë vetëm për hir të All-llahut dhe prej jush nuk kërkojmë ndonjë shpërblim e as falënderim. (Insan, 8-9)

Shkakun e shpalljes së këtij ajeti e kanë dëgjuar të gjithë myslimanët. Hazreti Hasani (a.s.) dhe Hazreti Hyseini (a.s.) ishin sëmure dhe Hazreti Fatimja (a.s.) me Hazreti Aliun (a.s.) ishin zotuar se do të agjërojnë tri ditë për shërimin e fëmijëve. Ata u shëruan dhe këta të dy filluan të agjëronin. Hazreti Aliu (a.s.) kishte prurë pak elb dhe Hazreti Fatimja (a.s.) kishte përgatitur bukën prej saj. Gjatë kohës së iftarit trokiti derën e shtëpisë një i varfër (miskin) dhe këta ia dhanë bukën atij. Natën e dytë u paraqit një jetim dhe të tretën një i zënë rob. Edhe këtyre ia dhanë bukën e përgatitur për vete dhe pastaj zbriti ajeti i lartpërmendur.

Historia Islame është përplot me shembuj të flijimit të tillë.

11.8 NJË SHEMBULL I DASHURISË

Ndjenjat e dashurisë dhe të mëshirës janë gjërat që Islami gjithmonë i ka përvetësuar. Këtë ndodhi e ka dëgjuar çdo mysliman: Një ditë Hazreti Resulullahu (s.a.a.) e kishte marrë në gjoks nipin e tij dhe luante me të duke e puthur e duke ia ledhatuar flokët. Aty qëlloi njëri prej sahabeve (shokëve) dhe tha: “Unë kam dhjetë fëmijë, por asnjërin prej tyre deri më sot nuk e kam puthur asnjëherë bile.” Sipas transmetimit, Hazreti Resulullahu (s.a.a.) u prek shumë prej këtyre fjalëve sa që iu ndërrua edhe ngjyra e fytyrës, dhe tha: “Ai që nuk tregon mëshirë ndaj të tjerëve, as Allahu nuk do t’i tregojë mëshirë atij”. Në një transmetim tjetër, për rastin e njëjtë thuhet: “Allahu të ka gërryer mëshirën prej zemrës tënde dhe nuk ke ç’të bësh”. Në lidhje me këtë temë ekzistojnë edhe shumë hadithe tjera. Jeta e Hazreti Aliut (a.s.) është përplot me shembuj të tillë, ai është një simbol unik i dashurisë dhe i mëshirës. Kundrejt të dobëtit, dashuria e Hazreti Aliut (a.s.) merr hov.

11.9 NDJENJAT NJERËZORE NË PERËNDIM

Në temat e mëhershme kemi prekur çështjen në lidhje me karakteristikat e shpirtit të lindorëve dhe të perëndimorëve, dhe kemi vënë theksin në atë se në përgjithësi perëndimorët janë më zemërgurë. Këtë edhe vetë perëndimorët e pranojnë; ata thonë se janë njoftuar prej lindorëve me shprehjet si: butësia, sinqeriteti, zemërdëlirësia dhe flijimi; këto shprehje përmbajnë “tiparet e lindorëve”. Bile, te ata ndjenja e dashurisë së prindërve ndaj fëmijëve, fëmijëve ndaj prindërve, vëllait ndaj vëllait ose motrës dhe e kundërta, është diçka që vërehet shumë pak. Këtë e kanë vërejtur edhe vetë perëndimorët, dhe në lidhje me këtë thonë: Ndjenjat njerëzore ekzistojnë vetëm te lindorët, jeta në perëndim është një jetë që e mundon shpirtin dhe është e thatë! Atje drejtësia ekziston vetëm në mes veti. Drejtësia sociale ekziston, por prej ndjenjave si dashuria, bamirësia dhe gjëra të ngjashme nuk mund të vëresh asnjë gjurmë”.

Njërit prej miqve i paskësh rënë udha të shkojë në Austri për një operim të lukthit, ku edhe djali i tij studionte në atë vend. “Mbasi që u krye operacioni dhe u plotësua koha e shërimit, shkova me të birin në një restorant ku porositën një çaj dhe një kafe. Gjatë tërë kohës biri im sillej rreth e rrotull tryezës sikur një flutur. Në tryezën afër nesh ishin të ulur një qift i moshës së mesme dhe e vëreja se po na vështronin gjatë tërë kohës., Duke kaluar pranë tryezës së tyre, birin tim e pyetën diçka dhe ai iu përgjigj. Kur u afrua, e pyeta se çka biseduan në mes veti. Ata e kishin pyetur se kush jam unë dhe pse po e shërben aq shumë. Kur u tregoi se ai është babai im, ata kishin thënë: “Mund të jetë. Por pse gjithë ai shërbim?!”. Për të dhënë një përgjigje që ata të mund të kuptojnë, biri im u kishte thënë: “Unë këtu jetoj dhe studioj duke u

falënderuar parave që m'i dërgon babai; sikur të mos m'i kishte dërguar ato të holla, çka kisha bërë unë?”, dhe ata ishin habitur: “Domethënë, ai po punon, po fiton dhe prej atyre parave po të mban ty ende?!”. Djali ishte përgjigjur pozitivisht dhe tani ata na vështronin sikur të ishim gjallesa të çuditshme. Pastaj nuk mundën të përmbahen dhe u afruan te tavolina jonë dhe thanë: “Edhe ne kemi një fëmijë dhe ai studion jashtë vendit që disa vite (më vonë biri im kuptoi se ata nuk kishin fëmijë fare dhe se kjo ishte një trillim). Ne u njoftuam para tridhjetë vjetësh dhe thamë që të njihemi pak në mes veti dhe pastaj të martohemi. Por kaluan tridhjetë vjet dhe ne nuk mundëm ta gjejmë rastin për t'u martuar!”

Merhum Ajetullah Buruxherdi e kishte dërguar në Gjermani të ndjerin Muhakkikin, dhe ky na rrëfeu një ngjarje tejet interesante. Ngjarja ishte kjo:

Në kohën tonë jetonte një profesor yni në mes të myslimanëve të atjeshëm. Ishte një njeri i dijes dhe kishte dëshirë të hulumtojë, dhe ne shpesh takoheshim. Gjatë viteve të fundit të jetës e kaploi sëmundja e kancerit dhe u detyrua që të shtrihet në spital. Gjatë një vizite të bërë, bashkë me myslimanët e atjeshëm, na e hapi zemrën gjatë bisedës: “Ditëve të para të sëmundjes më dhanë diagnozën e kancerit. Gruaja dhe i biri kur e dëgjuan këtë lajm erdhën në spital dhe më thanë se, mbasi që kisha këtë sëmundje dhe do të vdes së shpejti më thanë lamtumirë dhe shkuan!” E kishin lërë aty burrin në gjendje të sëmurë dhe kishin shkuar! Mbasi që profesori nuk kishte asnjë të afërm, ne shkonim shpesh për vizitë te ai. Një ditë na lajmëruan prej spitalit se profesori kishte ndërruar jetë. Shkuam për ta marrë xhenazen e tij. Kishte ardhur edhe i biri i tij dhe ne menduam se kishte ardhur së paku për xhenazen e tij, ndërsa ai kishte ardhur për t'ia shitur spitalit trupin e babait dhe ishte duke pritur për t'i marrë paratë!!

11.10 PËRPARËSIA E DREJTËSISË NDAJ SAKRIFIKIMIT

Këtu nuk e kam qëllimin t'ju tregoj ndodhi të vërteta jetësore, nuk ka dyshim se perëndimorët janë të varfër prej ndjenjave! Atë çka dëshiroj të theksoj është se, ajo të cilën ne e konsiderojmë si “ndjenjë” nuk është në të vërtetë ndjenjë për të tjerët, por ka të bëjë me të konsideruarit e gabuar të saj; dhe kjo është në të vërtetë vetëm një egoizëm që perëndimorët mundohen gabimisht ta paraqesin si ndjenjë dhe humanizëm. Të jesh i ndjeshëm dhe zemërbutë, do të thotë të drejtën tënde ta shfrytëzosh për dobinë e të tjerëve. Një njeri i tillë duhet më parë të arrijë një shkallë tjetër. Cila është ajo shkallë? Ajo është kjo: Një njeri i tillë, para së gjithash duhet të mos i shkelë të drejtat e të tjerëve, të tregojë respekt për të drejtat e të gjithëve, të kërkojë të drejtën e vet dhe pastaj këtë të drejtë ta shfrytëzojë për të mirën dhe interesin e të tjerëve. Ai që e arrin këtë, ai është zotëruar i ndjenjës, dhe vetëm për një të tillë mund të përdoret termi “njeriu me ndjenja shoqërore”. Në anën tjetër, ka të tillë që kurrë nuk i japin rëndësi të drejtave personale; pandërprerë punojnë për të fituar para, nuk e dinë çka është hallall dhe çka është haram, nuk tregojnë respekt për të drejtën e asnjërit, shkelin të drejtat e çdokujt. Një i tillë, nëse vendos që një ditë t'i qerasë shokët e vet dhe të harxhojë disa para për këtë qëllim, ne përnjëherë do të mendojmë ja kjo është të zotëruarit e ndjeshmërisë, bamirësisë dhe ndjenjës shoqërore. Jo! Kjo nuk është ndjenjë shoqërore por egoizëm, shfrytëzim dhe të bërit emër. Vetën e tregon si xhymert ndaj të tjerëve, ndërsa qëllimi i tij është të duket i madh ndaj të tjerëve; kjo sjellje nuk është aspak humane. Sa e sa njerëzve ua shkel të drejtat me qëllim të përfitimit prej tyre edhe atë sa herë t'i paraqitet nevoja për një gjë të tillë. Për një njeri të tillë nuk mund të thuhet “njeridashës” kur të bëjë një shpenzim të tillë. Këto nuk mund llogariten si vepra të dashurisë ndaj njerëzve!

Ja, edhe një shembull tjetër; dikush mund të zotërojë një ves (huj) dhe kësaj ia kemi dhënë emrin “mikpritje”, pastaj themi: “Ne jemi burra trima, dera e trimit është e hapur për çdokënd”. Çdo ditë vijnë dhe shkojnë mysafirët, ndokush e kalon natën, bashkohet për drekë, darkë!... Kjo është diçka shumë e mirë, por me kusht që të mos bëhemi mizorë ndaj të tjerëve! Edhe gruaja jonë në shtëpi ka të drejtat që i takojnë sipas ligjit të shariatit, ne nuk mund t'i urdhërojmë asaj që të punojë në shtëpi, këtë mund ta bëjë vetëm me dëshirën e vet; t'i thuhet asaj “ama ne kemi mysafirë dhe ti duhet të shërbesh” dhe të bëhet presion ndaj saj për të shërbyer, nuk është e

pranueshme dhe kjo nuk quhet “mikpritje”. Ne themi “Dera jonë është e hapur”, por të bëhemi “mikpritës” duke i bërë padrejtësi ndokujt tjetër, nuk është mikpritje!

Hazreti Aliu (a.s.) i ndihmonte gruas së tij Hazreti Fatimes (a.s.) gjatë kryerjes së punëve të shtëpisë. Punët e shtëpisë i zgjidhte vetë gruaja, ky nuk e impononte me forcë sepse nuk dëshironte që gruaja e tij e dashur të kishte vështirësitë gjatë punës.

Nëse një person thirr mysafirë çdo ditë në shtëpi, dhe një ditë prej ditëve i thotë gruaja se është lodhur, atëherë nëse ky i bërë: “Atëherë shko në shtëpi!”, çfarë mikpritjeje është kjo!?

Në këtë rast, këto sjellje nuk janë sjellje shoqërore. Por, nëse kjo bëhet përmes vetëflijimit të vërtetë, atëherë ajo është diçka tjetër. Nëse dikush dëshiron që sjelljet e tij të bazohen në bazën e ndjenjës sociale, atëherë pikësëpari duhet të jetë i drejtë, mos ta cenojë të drejtën e tjetrit duke e bërë këtë. Nëse vetë heq dorë nga të drejtat e veta dhe këtë e bën duke u flijuar me dëshirë, atëherë nuk ka problem. Në mesin e dijetarëve tanë ka të tillë që gjatë tërë jetës janë kujdesur që të mos hyjnë në hakun e ndokujt. Të tillët, gjatë tërë jetës asnjëherë bile nuk i kanë urdhëruar as gruas dhe fëmijëve në lidhje me ndihmën gjatë punëve të veta personale. (Kjo nuk ka të bëjë me edukimin e fëmijëve por me gjërat si “Më sill një gotë ujë”, pra këtu po urdhërohet)

Është i mirënjohur shembulli i merhum Mirza Muhammed Taki Shirazit (r.a) që nuk ka urdhëruar asnjëherë në shtëpinë e tij. Bile, tregohet se njëherë ishte shtrirë i sëmurë dhe gruaja e tij ia kishte prurë një supë prej orizit; e kishte vënë në zjarr dhe kishte shkuar për të vazhduar punën. Por, pasi që ky nuk kishte fuqi për t’u ngritur, kaluan disa orë dhe supa mbeti aty ku e kishte vendosur gruaja e tij. Në shtëpi nuk ishte askush dhe ky nuk dëshironte që të urdhërojë, sepse mendonte se nuk është e drejtë të urdhërojë gruan që ta afrojë supën – edhe pse nuk mund të luante prej vendit. Gruaja i punonte në kuzhinë me dëshirën e vet, por të kërkosh nga ajo që të afrojë supën do të mund të ishte një urdhër. Domethënë, ndjenja dhe vetëflijimi kanë vlerë vetëm nëse nuk bëhen me qëllime egoiste dhe fitimprurëse.

11.11 NJË SHEMBULL I VETËFLIJIMIT TË VËRTETË

Gjatë luftës në Mute disa luftëtarë u plagosën rëndë, vazhdimisht ishin duke humbur gjak dhe për këtë arsye nuk mund të flisnin. Një mysliman u afrohet për t’u dhënë ujë atyre. U përul për t’ia dhënë ujin në mënyrë që të pijë, por ky bëri me gisht duke treguar luftëtarin tjetër sepse atij i nevojitej ujë më tepër. Kur u afrua te i dyti, ky ia bëri me gisht kah i treti. Sapo u afrua t’i japë ujë të tretit, ky i fundit dha shpirt. U kthye pastaj te i dyti por edhe ky kishte dhënë shpirt dhe njëjtë ndodhi edhe me të parin. Kjo është sakrificë; vetë duke pasur nevojë të fortë për një gjë, atë t’ia preferosh tjetrit.

11.12 KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË DASHURISË

Kritika e shkollës së dashurisë dhe shkollës së “vetëm shërbimit” që lind prej kësaj shkolle, ndahet në dy dimensione. Patjetër që dashuria dhe shërbimi janë vlera njerëzore; këto nuk janë të tërat vlera njerëzore që i zotëron njeriu, por vetëm një pjesë e tyre! Edhe këtu vlejné ato dy kritika të njëjta që i bëmë më herët për shkollën e fuqisë:

E para prej tyre është, se edhe kjo shkollë është njëdimensionale; të gjitha vlerat tjera njerëzore i harron dhe çdo gjë ia mbërthen dashurisë dhe të shërbyerit. Dashuria, falja dhe të qenët xhymert për njeriun janë përkryerje dhe këtë e pranojnë edhe filozofët. Për shkak të faktit se janë përkryerje, këto janë edhe atributet e Zat-i Vaxhib-it (Esencës së Ekzistencës) së Allahut dhe ai është Zotëruesi Absolut i bereqetit (begatisë). Nuk ka dyshim se këto attribute janë të përkryera. Gabimi i tyre është se të gjitha vlerat tjera i lënë anash duke thënë se “vetëm dashuria dhe të shërbyerit njerëzve janë me rëndësi” dhe në këtë mënyrë e kufizojnë njerëzimin vetëm me këtë dimension.

Ashtu sikur që shkolla e fuqisë ka bërë gabim duke njohur vetëm fuqinë dhe duke lënë anash fuqitë tjera si shpirtërore, morale, mendore, etj, edhe në shkollën e dashurisë vërejmë gabimin e njëjtë.

Çka, në të vërtetë, do të thotë të shërbyerit e njerëzve? Kujt dhe pse duhet t'i bëjmë shërbim? T'u shërbesh njerëzve është mirë, por cilët janë ata njerëz, pse dhe si duhet të shërbejmë? A duhet t'i shërbejmë, për shembull, barkut të njerëzve? Po, padyshim që njerëzit e uritur duhet të ushqehen. Edhe ata që nuk kanë veshje, ti veshim. Njerëzimin duhet ta mbrojmë prej urisë, të ftohtit dhe nxehtësisë; nëse nuk ka pullaz mbi kokë, t'ia mundësojmë një; nëse nuk është i lirë, të mundohemi të arrijë lirinë. Të gjitha këto janë të pranueshme dhe me vend; të gjitha kanë të bëjnë me të shërbyerit e njerëzve. Por këtu kemi të bëjmë me këtë: Çfarë do të jetë përfundimi? Çka është qëllimi përfundimtar? Nëse një njeriu ia largojmë një nevojë, a jemi gjetur me të vërtetë në mirësi? Çka nëse njerëzit nuk i shërbejnë vetvetes, çka nëse i bëjnë armiqësi vetvetes? Nëse sjelljet me një sjellje të njeriut të pa ditur (xhahil), nëse është në rrugën e gabuar duke mos pasur njohuri për rrugën e lumturisë, bëhet sikur nuk i vëren këto dhe thotë: “Kjo neve nuk na shqetëson, na mjafton vetëm ta mbushim barkun e zbrazët”, atëherë shtrohet pyetja: A mjafton me të vërtetë me kaq? A duhet t'i themi: “Le ta ketë barkun plot, pastaj le të bëjë çka të dojë; vetë le ta zgjedhë rrugën e tij”. Apo, a është vlera e një shërbimi të bërë ndaj njerëzve “vetëm gjatë kohës sa zgjat ai shërbim”? Nëse i bëjmë një shërbim vlerave njerëzore, a paraqet kjo ndonjë vlerë? Nëse i bëjmë një shërbim robërve të Zotit, patjetër që do të ketë vlerë, nëse ky shërbim bëhet paralel me vlerat njerëzore. Nëse shërbimi nuk realizohet duke pasur për qëllim arritjen e vlerave njerëzore, atëherë ai shërbim nuk do të ketë asnjë vlerë konstruktive.

11.13 TË SHËRBYERIT NJERËZVE ËSHTË FILLIMI I IMANIT

Këtu, duhet të na bëhet e qartë një send: Ka të tillë që thonë: “Të gjitha urdhëresat e Allahut, të gjitha ibadetet dhe esenca e imanit kanë të bëjnë me vetëm një gjë – të shërbyerit njerëzve. Në të vërtetë, edhe imani na nevojitet që të mund të shërbejmë besimtarëve. Allahut duhet t'i bëjmë ibadet, sepse nën dritën e këtij ibadeti na lind mundësia e të shërbyerit sa më mirë të njerëzve.” Sipas tyre, të gjitha religjionet, të gjitha urdhëresat e Allahut dhe të gjitha ligjet dhe principet e njerëzve të mëdhenj gjatë historisë kishin për qëllim vetëm – të shërbyerit ndaj njerëzve. Këta nuk mendojnë fare “pse është krijuar njeriu”. Po, duhet të gjendemi në shërbim të njerëzve, por çka mbas kësaj? Çka do të bëjnë më pastaj ata njerëz? Çfarë plani dhe programi kanë ata njerëz? Kurrfarë plani nuk kanë në dispozicion!

Kështu nuk duhet të veprohet. Imani nuk është fillimi i të shërbyerit ndaj njerëzve dhe as që i paraprin kësaj. Ibadeti nuk është urdhëruar që të mund t'i shërbejmë njerëzve. Përkundrazi, “të shërbyerit njerëzve i paraprin imanit”. Të shërbyerit njerëzve është parapriri e përfitimit të diturisë që duhet të përvetësojmë dhe kjo duhet të jetë pikënisja dhe përgatitja për vlerat tjera njerëzore. Pra, ne duhet të gjendemi në shërbim ndaj njerëzve me qëllim të futjes së tyre matanë vijës së imanit; që të mund t'i drejtojmë ata kah ibadeti ndaj Allahut dhe që të mund t'u sigurojmë atyre arritjen e vlerave tjera njerëzore.

Të shërbyerit e njerëzve është fillimi i imanit; imani nuk është fillimi i të shërbyerit njerëzve! Këto nuk janë të ndarë njëri prej tjetrit. Kjo është Islami; kjo është pikëpamja e shkollës së Islamit dhe nëse analizohet me vëmendje, do të kuptojmë shumë lehtë se sa e saktë dhe sa e drejtë është kjo pikëpamje.

Nëse të shërbyerit njerëzve nuk është fillimi i imanit, atëherë duhet t'i vlerësojmë njerëzit objektivisht se sa “janë njerëz” dhe jo sipas asaj se sa kanë ndonjë përbërje “njerëzore”. Sikur që e përmendëm edhe më herët, atëherë është dashur t'i shikojmë me sy të njëjtë Çumben dhe Lomuban. Sepse të dy janë njerëz, kanë stomakun, mund të mbesin pa ushqim dhe pa veshmbathje, pra në kuptimin zoologjik nuk ka dallim në mes këtyre dy gjallesave.

Duke lexuar disa gazeta, vëreja disa shkrime ku po i lëvdojnë arifët Islam: “Arifët tanë kanë qenë shumë të mëdhenj, kanë folur fjalë kuptimplota...”. Në pyetjen “Pse”, përgjigjja ishte: “Sepse qëllimi i irfanit është të shërbyerit popullit”. Por, e vërteta nuk ka të bëjë fare me këtë!

Nuk është aspak qëllimi i irfanit të shërbyerit e popullit. Mund të jetë kjo fillimi i rrugës së irfanit. Në irfan ekziston, dhe duhet edhe të ekzistojë, të shërbyerit e njerëzve, por ky nuk është qëllimi përfundimtar i irfanit. Të shërbyerit e popullit është vetëm një hyrje e irfanit, ose nëse e shprehim këtë përmes gjuhës së shariatit, do të kishim këtë definicion: “Hyrja në të shërbyerit ndaj robërve të Allahut nuk do të thotë fitimi i afërsisë së Allahut; të shërbyerit e njerëzve është hyrje në fitimin e afërsisë dhe kënaqësisë së Allahut.”

Domethënë, shkolla e dashurisë paska dy të meta: E para, se dashurinë e konsideron si vlerë të vetme dhe e dyta se, mendon që kjo është pika përfundimtare që duhet plotësuar për t’u bërë njeri. Me fjalë tjera, pika më e lartë që mund të arrijë njerëzia përmes kësaj shkolle është, të shërbyerit njerëzve dhe të treguarit dashuri ndaj tyre. Por, këtë nuk e pranon Islami. Islami pranon të shërbyerit dhe dashurinë, thotë se kjo është diçka e nevojshme dhe e pranon si një prej vlerave. Mirëpo, në vështrimin Islam kjo nuk është qëllimi përfundimtar, por vetëm një vlerë fillestare. Pra, në fund të rrugës që duhet të kalojë njeriu nuk do të arrijë në “të shërbyerit njerëzve”, por kjo është vetëm një pjesë e rrugës që duhet të kalojë. Çështja mund të fillojë në këtë pikë, por asesi nuk mund të përfundojë aty.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E DYMBËDHJETË

**ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË
SOCIALIZMIT**

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“Thuaju (o i dërguar): 'O ithtarë të librit (Tevrat e Inxhil), ejani (të bashkohemi) te një fjalë që është e njëjtë (e drejtë) mes nesh dhe mes jush: Të mos adhurojmë, pos All-llahut, të mos ia bëjmë Atij asnjë send shok, të mos e konsiderojmë njëri - tjetrin zotër pos All-llahut” (Al-i Imran, 64)

Një prej shkollave që ka të bëjë me temën e njeriut të përkryer është edhe shkolla e socializmit. Në këtë shkollë, *përkryerja* dhe *e meta* e njeriut mund të nënvizohet në dy gjëra kryesore:

E meta – të anuarit e njeriut kah drejtimet personale ose kah vetvetja;

Përkryerja – të drejtuarit e njeriut kah arritja e qëllimeve të shoqërisë.

Kjo e ka këtë kuptim: Përderisa njeriu zotëron ndjenjën e “unë”-it, ai është jo i plotë (me të meta) dhe vetëm kur ta largojë “unë”-in prej vetes, atëherë do të bëhet i përkryer. Mirëpo, këtu “unë”-i nuk e ka kuptimin e njëjtë sikur “unë”-i i shkollës së Irfanit, që kishte kuptimin e shkrirjes së “unë”-it te Allahu, ose të bërit “Ai”. Pra, qëllimi është që prej vetës së parë njëjës “unë” të kalohet në vetën e tretë njëjës “Ai” (Hu), ku me “Ai” nënkuptohet Allahu. Pra, shkrirja (të bërit hiq) e “unë”-it në “Ai”, ose shkrirja e njeriut te Allahu.

Kjo shkollë ka ngjashmëri me shkollën e arifëve në kuptimin e thyerjes dhe të shkatërrimit të “unë”-it. Por, kjo ngjashmëri nuk ka të bëjë me paraqitjen e “Atij”, por vetëm me humbjen e përemrit “unë”. Sepse në shkollën e socializmit “unë”-i zhduket me qëllim të paraqitjes së “ne”-së. Sipas tyre, njeriu i përkryer nuk është një njeri arif, por një njeri që e ka shkrirë “unë”-in e tij në *shoqëri*. Ai është një njeri i tillë që “unë”-in nuk e ndien fare, por vetën “ne”-në. Shumica e shkollave tjera e kanë pranuar këtë pikëpamje, bile edhe shkollat që kanë kundërshtuar paraqitjen e “Atij” prej “unë”-it. Nuk e kanë kundërshtuar daljen e “ne”-së dhe e kanë mbrojtur shndërrimin e “unë”-it në “ne”.

12.1 PIKËPAMJA E KËSAJ SHKOLLE NË PIKA TË SHKURTA

Njeriu i përkryer i kësaj shkolle është ai njeri i cili “unë”-in e shndërron në “ne” dhe në asnjë vend nuk ka ndonjë gjë që është pronë e “unë”-it. Gjërat që janë pronë të “ne”-së ekzistojnë dhe kjo është shkak i ekzistimit të “ne”-së.

Sa i përket relacioneve në mes njerëzve, do të vëreni se ekzistojnë dy lloj njerëzish: E para, ka të bëjë me njerëzit që gjenden në çdo shoqëri dhe ka të bëjë me “ne”-në. Për shembull, athua gjuha perse është pronë jona? Jo. A është emri i “unë”-it pronë juaja? Jo. A i takon pronësia e tij ndonjërit tjetër? Jo. Gjuha perse është i një populli. Po mirë, i kujt është atdheu? Nuk është pronë e vetëm njërit, por pronë e një shoqërie. Ngjashëm, çdo gjë që është në relacion me popullin - nuk është vetëm i një individi, dhe këto gjëra të përbashkëta i bëjnë individët një të vetme.

Nëse flasim një gjuhë të njëjtë si të tjerët, kjo nuk do të thotë se gjuha i takon “unë”-it por “ne”-ve. Në mënyrë të njëjtë edhe atdheu është i “ne”-ve, jo i një personi apo një individi. Për këtë arsye ne jemi pronarë të kulturës së njëjtë, religjionit të njëjtë dhe zemrës së njëjtë. Çdo gjë që ka të bëjë me “ne”, nuk ka të bëjë me “unë”-in. Nuk ka vetëm një aspekt, por aspektin e përbashkët; kjo i bën individët “ne”.

Në anën tjetër, individët që zotërojnë aspekte specifike, mund të zotërojnë gjëra që i takojnë vetëm atij: shtëpia ime, veshmbathja ime, tepihu im, paraja ime, automjeti im. Shtëpia ime më nuk është juaja, është prona ime; paraja ime është pronë ime, nuk është paraja e “ne”-ve.

Këto lloje të gjërave që kanë të bëjnë me njeriun janë personale.

Ato gjëra që janë personale kanë të bëjnë me “unë”-in. Çka e përbën “unë”-in? Pronësia private, pronësia personale. Çka e formon “ne”-në? Pronësia e përbashkët, të qenët ortak. Atëherë, njësia matëse bazë sipas së cilës njerëzit bëhen të përkryer qenka “ne”-ja, dhe shkalla e krijimit të “ne”-së varet prej shkallës së mënjanimit të pronësisë personale, dhe në vend të saj të vendoset socializmi.

Sipas një pretendimi të tyre, tërë njerëzia në fillim ishte një shoqëri e vetme dhe e përbashkët. Nuk ka pasur pronësi dhe fjalë si “vendi im”, “vendi yt”, “pasuria ime” dhe “pasuria jote”. Gjithçka ishte e përbashkët. Njerëzia jetonte në një parajsë dhe rahat. Njëjtë, sikur që na rrëfen çdo religjion tjetër, ashtu edhe yni na tregon se paraardhësi ynë jetonte në xhenet. Pastaj bëri gabimin për të cilën u përjashtua nga xheneti dhe si dënim detyrohet që të jetojë në Tokë.

Sipas tyre, kjo ngjarje kishte një version pakëz të ndryshuar, ku njeriu nuk jetonte në parajsë dhe ishte duke jetuar në “ne” bashkë me të tjerët. “Unë”-i nuk ekzistonte, mbas një mëkati të bërë u dënua dhe për shkak të këtij gabimi është dëbuar nga xheneti i përbashkët; ai gabim ishte *paraqitja e pronësisë private*. Kur u paraqit pronësia private, njeriu u dëbua nga xheneti i lumturisë dhe filluan të paraqiten vështirësitë dhe problemet të cilat vazhdojnë edhe sot, dhe kjo jetë e tij fatkeqe është duke vazhduar ende. Për t’u kthyer në xhenet, njeriu duhet të pendohet, edhe atë të heqë dorë prej dëshirës së tij për zotërimin e pronësisë private. Sikur që na rrëfejnë edhe religjionet e vjetra, njeriu do të shkojë në një xhenet shumë më të përkryer dhe shumë më të bukur prej asaj ku ishte më herët. Kur të pendohet njeriu prej këtij mëkati dhe pronësinë private ta zëvendësojë me atë shoqërore, atëherë do të fitojë shkallën e njerëzimit të cilën e kishte humbur.

Me paraqitjen e pronës, u paraqit edhe *krimi*, kështu që krimi e ka prejardhjen prej pronësisë. Për këtë arsye është paraqitur edhe “kolonizimi” dhe “kolonia”. Njeriu, përderisa është i kolonizuar dhe kolonizon, është i mangët. Përderisa të ekzistojnë këto pabarazi dhe klasa në mes njerëzve, nuk do të mund të lëvizin njerëzit drejt lumturisë. Sikur për shembull, njëri të jetë duke u ngjitur në malin e Demavendit, ndërsa tjetri duke u rrëzuar në një humnerë; lumturinë mund ta shohim vetëm nëse i largojmë dallimet e lartpërmendura dhe vendin ta shndërrojmë në një shkretëtirë të rrafshët. Mbase që të sundojë barazia dhe drejtësia, do të lajmërohet vëllazëria. Dhe, mu atëherë përkryerja e njeriut do të dalë në shesh dhe nuk do mbetet më i mangët. Domethënë, kjo shkollë përkryerjen e njeriut e sheh te shuarja e të gjitha lidhjeve personale (private) të njerëzve dhe, të gjitha nevojat e njeriut do të plotësohen kur të shkulen rrënjët e kësaj varësie, sikurse që është shembulli i kolonialistit dhe të kolonizuarit.

12.2 GABIMI THEMELOR I KËSAJ SHKOLLE

Të shndërruarit e “unë”-it në “ne” dhe zhdukja e “unë”-it, nuk është një mendim ekskluziv i socialistëve. Ajo që u takon vetëm atyre në këtë rrugë, është kjo: Shkaku i paraqitjes së “unë”-it është pronësia private (të mirat janë pronë e individit dhe jo e shoqërisë) dhe shkaku i paraqitjes së “ne”-së është pronësia e përbashkët (të mirat janë pronë e shoqërisë dhe jo e individit).

Socialistëve mund t’u jepet një përgjigje e tillë: Athua, ajo që ishte shkaku i paraqitjes së “unë”-it, ka të bëjë me lidhshmërinë e njeriut me të mirat apo e kundërta, të mirave me njeriun? Kjo është më e rëndësishmja për nesh. Nëse ka të bëjë me lidhshmërinë e njeriut, në të vërtetë, nëse njeriu është pronar i saj dhe e mira është pronë e saj, atëherë a është kjo “ajo që e bën

“unë”-in?” A është kjo shkaku i paraqitjes së kufijve në mes të njerëzve? A është kjo shkaktare e ndërtimit të kështjellës izoluese për njeriun dhe të bëhet shkaktare e prishjes së unitetit në mes njerëzve, apo është e kundërta?

Pronësia e njeriut ndaj të mirave nuk është burimi i “ego”-së së njeriut, por mu e kundërta. Të bërit pronar i njeriut ndaj të mirave, u bë shkaktar i të bërit pronar i të mirave ndaj njeriut. Ose, sikur që thonë arifët, njeriu u bë rob i të mirave; sepse, lidhja e njeriut në mënyrë shpirtërore me të mirat e kësaj bote, bëri që njeriu të bëhet “unë”-ist (egoist). Për shembull, *të zotëruarit* e parave nuk e bën njeriun “unë” dhe nuk e merr prej tij të bërit “ne” por, *të bërit rob* i parasë e bën njeriun “egoist” dhe e merr prej tij të bërit “ne”.

Sipas shkollës së socialistëve, përderisa “unë”-i të zhbëhet në “ne”, duhet të heqim dorë nga pronësia. Ndërsa, Islami nuk thotë se duhet të heqim dorë nga pronësia. Njeriut i thotë të bëhet njeri, ta edukojë njeriun dhe t’i jepen mendimet e lartësuar. Për shembull, nëse njeriu zotëron një të mirë dhe e mira është e përshtatshme për të, dhe, e treta dhe më e rëndësishmja, nuk është rob i një gjëje, atëherë ai njeri është *i lirë*.

Athua cili njeri është “ne”? A është ai, i cili nuk ka asgjë tjetër përpos lirisë shpirtërore? Jo, në përgjigje të kësaj pyetjeje kemi këtë argument: Nëse një njeri nuk është i lidhur me një të mirë dhe nëse në shpirtin e tij nuk mund të gjendet një lidhshmëri me të mirën, atëherë e mira nuk mund ta robërojë njeriun. Ai, asnjëherë nuk mund të bëhet “egoist”. Te ai “unë”-i nuk ekziston dhe gjithnjë është “ne”. Për këtë gjendje, ata e marrin një shembull të tillë:

Ne jemi dëshmitarë të asaj që, në edukatën dhe sjelljet e disa njerëzve që zotërojnë të mirat e kësaj bote nuk vërehet se janë robë i të mirave që zotërojnë. “Unë”-i tyre është tretur. “Unë”-i i të tillëve nuk mund të bëhet “ne” (Këtu është dhënë shembulli vetëm për grupin e parë të njerëzve, ndërsa grupi tjetër ka të bëjë me njerëzit që janë të lidhur me të mirat, por nuk kanë asnjë dobi prej saj).

Këtë kuptim e ka shprehja “*zuhd*”. Sipas Nehxh-ul Belagës “*zuhd*” do të thotë heqja dorë nga kjo botë, të jetuarit në mënyrë të pavarur nga kjo botë dhe pa u bërë rob i kësaj bote.

12.3 BOTA SIPAS HAZRETI ALIUT (A.S.)

Hazreti Aliu (a.s.) na flet për botën në këtë mënyrë: “Oj botë! Unë e kam prishur martesën me ty, jam ndarë prej teje. Edhe atë tri herë, kështu që nuk mund të më kthehesh më. Oj botë! Rri larg meje! Beto hem në Allahun, se nuk do të dorëzohem dhe përshtatem ndaj teje ashtu që ti të më përlësh dhe të më përbuzësh”. Hazreti Aliu (a.s.) ishte gjithnjë kundër botës, gjegjësisht të mirave të kësaj bote. Asnjëherë nuk i dha rast shputës së kësaj bote që të kapet për shpirtin e tij: “Unë asnjëherë nuk do ta dorëzoj dizgjinin tim në dorën tënde, ashtu që të më drejtosh atje ku të kesh dëshirë ti”. Kjo është *zuhdi* i vërtetë Islam dhe heqja dorë nga kjo botë sipas kriterëve Islame. Të jetosh i lirë dhe mos ta shesësh veten ndaj begative të kësaj bote. Në vazhdim Hazreti Aliu (a.s.) thotë:

“Në tregun e kësaj bote ekzistojnë dy lloj njerëzish: njëri e shet veten dhe e merr paranë, ndërsa tjetri e blen veten dhe pastaj e lëshon të lirë”. Hazreti Aliu (a.s.) në një rast kishte në dorë disa të holla dhe mbasi që i vështroi për një kohë, tha

“O para! Ti nuk je imja, edhe pse je në dorën time”. Ndërsa, ne e themi të kundërtën: “Kur të hyjë paraja në xhepin tim, atëherë është imja; kur të më dalë prej dorës, nuk është më imja”. Pse nuk je imja përderisa je në dorën time? Sepse, të mos bëhem malli yt, rob yt dhe që të të mos ruaj ty deri sa të të harxhoj ty. Përderisa të ruaj ty, ti nuk je prona ime dhe nuk je në shërbimin tim përkundrazi, unë jam në shërbimin tënd dhe në pronësinë tënde”.

Një ditë Hazreti Aliu (a.s.) ishte duke kaluar pranë një mishtoreje. Kur e pa Hazreti Aliun (a.s.), kasapi i tha:

“Sot kam mishin e mirë, nëse dëshironi merreni një copë”

“Nuk kam para”- ia kthen Hazreti Aliu (a.s.)

“Unë do të tregohem i durueshëm”- thotë kasapi

“Unë do t’i them barkut që të durojë, pse të marrë mish prej teje dhe ti të presësh paratë? Më mirë le të presë barku im, në vend se të bëhem borxhli ndaj teje”.

12.4 RRUGA E SHPËTIMIT NGA “EGOIZMI” ËSHTË PASTRIMI I SHPIRTIT

Shkolla Islame thotë; nëse dëshironi që ta shpëtoni njeriun prej “unë”-it dhe ta shndërroni në “ne”, atëherë reformoni brendësinë e tij, mos lejoni që të bëhet rob i të mirës së kësaj bote, përndryshe vetëm “të mohuarit e pronës personale” nuk do ta ndihmojë atë njeri.

Këtu duhet të përmendim edhe disa mendime të shkollave tjera ekzistuese. E para prej tyre thotë:

“Ne nuk merremi me çështjet e pronësisë dhe për nesh nuk është me rëndësi as varfëria, për ne është me rëndësi vetëm brendësia”. E dyta thotë:

“Po, është me rëndësi brendësia, por pa e pastruar të jashtmen nuk mund ta pastrosh të brendshmen”.

Ne po vërejmë se Islami po i jep rëndësi edhe të jashtmes. Islami kërkon që të eliminohen të jashtmet e papërshtatshme duke mos e eliminuar në tërësi pronësinë. Gjithashtu, përmes rrugëve të ndryshme, Islami kërkon që të vijmë deri te barazia në shoqëri dhe nuk e konsideron si të mjaftueshme vetëm shndërrimin e “unë”-it në “ne”; në të njëjtën kohë kërkon edhe t’i kemi nën kontroll shpirtrat tonë.

Në literaturë përmendet shprehje “muzaf” dhe “muzafun ilejh” (kur një gjë i atribuohet një gjëje tjetër, atëherë si përfundim na lajmërohet “muzafun ilejh”. Për shembull, kur të themi shtëpia ime, atëherë “shtëpia” është muzaf ndërsa “ime” është muzafun ilejh). Në shkollën socialiste tërë vëmendja përqendrohet në muzafë. Kur të vijmë në një vend “unë”-i dhe muzafi, si për shembull “shtëpia ime”, “paraja ime”, atëherë kjo është ajo që “unë”-in e bën “unë”. Kur të shprehim muzafët diçka personale atëherë lajmërohet “unë”-i. Atëherë, po u dashka që të eliminohen muzafët. Por, kjo shkollë thotë “jo”. Sepse këto muzafet e “unë”-it nuk janë me rëndësi, ato që janë me rëndësi janë “muzafun ilejh”-et e “unë”-it, dhe pastaj pyet “Çka është “unë”-i?”. Për çka është i lidhur “unë”-i? Nëse “unë”-i është i lidhur me çështjet personale dhe është zotëruar i karakteristikave të kufizuara, atëherë “unë”-i bëhet “unë”; por nëse ka të bëjë me çështjet e përbashkëta shoqërore, si për shembull një mendim, një besim ose diçka lidhur me Allahun, atëherë “unë”-i shndërrohet në “ne”.

Përfaqësuesit e kësaj shkolle thonë: Ne shohim shumë njerëz që, në njërin anë janë zotëruar të të shumë të mirave, por “unë”-ët e tyre kanë dalë prej “unë”-it dhe janë bërë “ne”. Ata nuk janë të lidhur më me asgjë, “unë”-ët e tyre janë shndërruar në “ne” dhe janë zotëruar të çdo gjëje. Sepse, shpirtrat e tyre më nuk janë të lidhur për të mirat. I tillë ishte Hazreti Aliu (a.s.). Ai kishte një jetë të plotë me udhëheqje. Në shtëpi kishte gruan dhe fëmijët por ushqim kishte vetëm për një ditë dhe asgjë më tepër se kjo. Në atë kohë Hazreti Aliu (a.s.) ishte udhëheqës i një shteti të madh botëror. Kishte obligim ndaj jetëve të popullit. Arka shtetërore ishte nën duart e tij. Sikur të kishte dashur, do të mund të përvetësonte çdo begati dhe “unë”-in e tij kishte mundur ta kënaqë në çdo mënyrë. Por, as në kohën kur i kishte të gjitha nën vete dhe në kohën kur nuk kishte asgjë në duart e tij, “unë”-i i tij nuk u bë “unë”. Ai gjithnjë ishte “ne”. Gjithmonë veten e harronte dhe mendonte të tjerët.

Domethënë, kjo filozofi nuk është e vërtetë, sepse “unë”-i për t’u bërë “ne” nuk ka nevojë të eliminohet pronësia personale.

12.5 KUFIZIMI I SHKAQEVE TË EGOIZMIT NË PRONËSI

Në anën tjetër, në përgjigjen e dhënë ndaj shkollës së socializmit thuhet: Shndërroni pronësinë e të gjitha gjërave ekzistuese ekonomike dhe atë private të njeriut në një pronësi të përbashkët – ortakëri, dhe do të shihni se si “unë”-i do të bëhet “ne”.

Një pjesë e jetës që ka të bëjë me pronësinë, ka të bëjë me çështjet ekonomike. Por, ekzistojnë edhe shumë pjesë tjera të jetës që nuk kanë të bëjnë fare me çështjet ekonomike, si

p.sh. “pozita” dhe “gruaja”. Në qoftë se vlefata e tyre nuk është më e rëndësishme se sa ajo ekonomike, atëherë nuk është edhe më pak e rëndësishme .

Ndonjëherë njeriu është i gatshëm që tërë paratë dhe pasurinë të harxhojë për një grua, ose është në gjendje për të dhënë tërë pasurinë që ka në ndërrim të një pozite që përmban famë në jetën shoqërore. Ç’është bësh me këta persona? Athua për të arritur barazinë në mes të grave, duhet që të gjitha gratë t’i formojmë si një të vetme duke i bërë t’i përngjajnë njëra-tjetrës. Edhe sikur të mos ekzistojë problemi i ortakërisë së marrëdhënieve bashkëshortore – që në të gjitha vendet komuniste nuk ekziston ky problem – atëherë kur të shkojë në një shtëpi dhe e shikon një grua të bukur ndërsa në shtëpinë tjetër rrinë një grua e shëmtuar, vetvetiu do të lindë çështja e “unë”-it. Po mirë, si është çështja e pozitës? Nëse paramendojmë që një person është kryetar i një shteti socialist, a do të jetë ai njeri i barabartë me të tjerët në pikëpamjen e të ushqyerit dhe të mjeteve të transportit? Ose, a janë të njëjtë në aspektin e të ardhurave personale një kryetar i një shteti socialist, një punëtor i një fabrike dhe një bujk që punon në arë? Edhe nëse i marrim si të sakta këto supozime, ai që është kryetar i shtetit çdo ditë do t’i dalin fotografitë nëpër gazeta të ndryshme, zëri i përmendet në të gjitha radiostacionet dhe përmes televizorit personaliteti i tij njoftohet me botën. Një punëtor që punon në një qoshe të fabrikës dhe nuk i dëgjohet zëri duke punuar, a i ka mundësitë e njëjta sikur kryetari i tij? Këto nuk mund të ndahen në mes tyre. Punëtori dhe kryetari nuk mund të barazohen.

Një post i kryetarit të një partie, dashtë e pa dashtë, duhet t’i takojë një personi dhe posti i ndihmësit të tij, një personi tjetër, edhe posti i drejtorit po ashtu një tjetër personi. Në këtë mënyrë, një grup i njerëzve do të ndahet dhe do të kalojë në pozitën më të lartë, ndërsa të tjerët do të mbesin në grupin e ulët. Edhe pozitat administruese do të jenë të tilla.

Pra, po vërejmë se për të shndërruar “unë”-in në “ne” nuk mjafton që të eliminojmë vetëm pronësinë personale. Ne kemi vërejtur se, në ato vende ku është eliminuar pronësia private nuk është kthyer “unë”-i në “ne”; fjalosjet, përlëshjet dhe luftërat hyjnë në mes tyre dhe hapet rruga për shfaqje të rivalitetit. Bile, dy prej kolosëve të tillë, Kina dhe Rusia, janë ende në kundërshtim në mes veti. (Këto fjalime të Mutaharit janë të viteve të 70-ta). Shkaku i kundërshtimeve midis tyre është gara për përfitimin e simpatisë së Amerikës imperialiste, të cilin e kundërshtojnë të dy shtetet.

Këto të gjitha ishin shembujt e shndërrimit të “unë”-ve në “ne” dhe pallavrat e tyre socialiste.

Në një vend kanë të drejtë dhe ne e pranojmë këtë: pronësia ka shumë ndikim në formimin e “unë”-it. Të shndërruarit në “ne” përmban shumë plasaritje dhe përlëshje. Për këtë arsye në Islam i jepet rëndësi baraspeshës së pasurisë. Por, kjo nuk mjafton për eliminimin e kësaj çështjeje dhe për shndërrimin e “unë”-it në “ne”. Pastaj kjo “ne”-ja për ata është një fjalë e pakuptimtë dhe kuptimin e saj e përshtatin sipas situatës dhe nevojës.

Si një shkollë e vërtetë që jemi, e dimë dhe e pranojmë se për arritjen e njeriut të përkryer si kusht i parë është shndërrimi i “unë”-it në “ne”, por nuk e pranojmë së vetëm me këtë shndërrim arrihet përkryerja. Edhe shkolla e socializmit është shkollë e njëvlershme ose njëdimensionale. Sipas kësaj rrjedh se të gjitha vlerat njerëzore nuk arrihen me shndërrimin e “unë”-it në “ne”. Edhe në analizat e mëhershme kemi përmendur shkollat e ngjashme të njëvlershme dhe vetëm të përsërisim se nuk përmbahet vlera e njerëzimit në vetëm një vlerë të vetme.

12.6 IMANI-RRUGA E SHPËTIMIT PREJ “UNË”-VE DHE TË BËRIT “NE”

Së dyti, nëse “unë”-i shndërrohet në “Ai”, atëherë me të vërtetë bëhet “ne”. Sikur që thonë arifët, pa u shndërruar “unë”-i në “Ai”, nuk mund të shndërrohet në “ne”. Rruga e “unë”-ve për t’u bërë “ne” shkon kah “Ai”; në të vërtetë të besuarit e Allahut:

“Thuaju (o i dërguar): "O ithtarë të librit (Tevrat e Inxhil), ejani (të bashkohemi) te një fjalë që është e njëjtë (e drejtë) mes nesh dhe mes jush: Të mos

adhurojmë, pos All-llahut, të mos ia bëjmë Atij asnjë send shok, të mos e konsiderojmë njëri - tjetrin zotër pos All-llahut” (Al-i Imran, 64)

Këtu u drejtohet ithtarëve të librit: O ithtarë të librit! Hebrenj, Krishterë, Mexhusi dhe Zerdushti! Ejani të bashkohemi rreth një fjale dhe një të vërtete. Rreth një të vërtete që është në mesin tonë dhe tuajin. Karakteristika e kësaj të vërtete përbëhet prej “unë”-it, “ti”-it, “ne”-ve dhe “Ju”-ve. Në kuptimin e përgjithshëm, na flet për një “ne” që përfshin “ne”-ve dhe “ju”-ve; edhe “ne” edhe “ju” jemi ortakë në këtë të vërtetë.

Unë nuk mund të them: mbasi që unë jam pejgamber, Allahu është vetëm imi; ti mbasi që je i Krishterë, Allahu nuk është yti; mbasi që je Hebrenj, Allahu nuk është yti; mbasi që je zerdushti, Allahu nuk është yti. Po ashtu, nuk mund të them se Allahu nuk është i këtij guri, apo qiellit dhe ujit. Ai është Allahu i të gjithëve. Ai ka lidhje me të gjithë. Nëse njeriu lidhet me Të që është i pakufizuar, nuk do të humbet “egoja” e tij e kufizuar.

Ai, nuk është sikur një para për të cilën ne lidhemi dhe e cila bëhet shkaktare e fillimit të luftës. Ai është një e vërtetë e cila i mbledh të gjitha gjërat rreth vetes. Ejani të gjithë të bëhemi bashkërisht një “ne”, por me çfarë mjeti ndërmjetësues? Njëpërmasë imanit, njëpërmasë një mendimi, njëpërmasë një fjale të përbashkët: Allah. Ejani të gjithë të bëhemi “ne”, por së pari duhet që të gjithë të bëhemi “Ai”. Kur të bëhemi “Ai”, të gjitha “unë”-ët do të zhduken, të gjithë do të bëhemi një ngjyrë e vetme, do të bëhemi “Ai”. Atëherë, mund të themi se të gjithë bëhemi “ne”. Ejani të bashkohemi në mesin tonë rreth një fjale (baraspeshe të drejtë) të përbashkët: Vetëm Atë ta adhurojmë dhe mos t’ia bëjmë asnjë shok. Pastaj thotë:

Mos e braktisni Allahun dhe pastaj të pranoni për Zot një pjesë të një grupi. Duke shkuar kah “Ai” do të bëheni “Ai”. Kur të bëheni “Ai” atëherë do të bëheni “ne”. Vetëm atëherë mund të bëhemi “ne”. Gjatë kësaj kohe ndonjë grup nuk mund të pranojë për Zot të vetin ndonjë grup tjetër. Atëherë shprehjet si, udhëheqësi – shërbyesi, kolonizuesi – kolonizuari më nuk do të ekzistojnë dhe nuk do të kemi nevojë për ta; atëherë dallimet klasore do të zhduken. Por me një kusht; që të fillojmë prej:

“Ejani të bashkohemi në mesin tonë rreth një fjale (baraspeshe të drejtë) të përbashkët: Vetëm Atë të adhurojmë dhe mos t’ia bëjmë asnjë shok; dhe një grup prej tyre të mos pranojë si Zot grupin tjetër”.

Kjo është “ne”-ja për të cilën na tregon Kurani se si duhet të arrijnë besimtarët deri te ajo.

Në namaz, gjatë këndimit të sures Fatiha, mbas falënderimit e lëvdojmë Allahun dhe themi: “Falënderimi i takon All-llahut, Zotit të botëve!”. Në këtë mënyrë i drejtohem Allahut dhe i japim fjalën. Unë vetëm po e fal namazin dhe namazi im është personal. Me këtë dëshirojmë të themi: “O Allah vetëm Ty të admiroj” por këtë e shprehim si “vetëm ty të bëjmë ibadet (adhurim) dhe prej Teje kërkojmë ndihmë”.

O Allah “ne” vetëm Ty të admirojme dhe “ne” vetëm prej Teje kërkojmë ndihmë. Dhe në fund të namazit themi: “Selami (përsëritja) e Allahut qoftë mbi ne dhe mbi robërit e tij më të mirë (salih)”

12.7 KUPTIMI QË MUNGON NË POEZINË E SAADIT

Bijtë e Ademit janë sikur organet e njëri tjetrit. Edhe janë të krijuar prej substancës së njëjtë. Nëse një organi i paraqitet një brengë, atëherë do t’u prishet rendi dhe qetësia e të gjitha organeve të tjera. Nëse nuk brengosesh fare për të tjerët, atëherë ty nuk të ka hije emri *Insan*. Kjo poezi e Saadit është një identifikim, edhe atë një identifikim i shkëlqyeshëm dhe i drejtë. Njëjtë, sikur kuptimi i një hadithi të Hazreti Resulullahut (s.a.a.), vetëm se është pak e mangët dhe mungon një pjesë e esencës së hadithit. Ai hadith është ky:

Besimtarët e vërtetë janë sikur organet e një trupi me miqësi dhe afërsi të ndërsjellët. Nëse një pjesë ose një organ i trupit ndien dhimbje, athua organet tjera do të mund të flenë rehat? A mund të thonë organet tjera se neve nuk na intereson dhimbja e tij? Apo edhe organet tjera e ndiejnë këtë dhimbje?

Hazreti Resulullahu (s.a.a.) thotë se organet tjera këtë dhimbje e ndajnë në dy mënyra: E para është pagjumësia dhe e dyta zjarrmia. Organet tjera nuk flenë dhe ndiejnë nxehtësinë e zjarrit. Për shembull, nëse kemi një parregullsi në zorrë ose kemi gur në veshkë, as dora nuk flen, as koka, as zemra dhe trupi nuk çlodhet fare, sepse një organ është duke ndier dhimbje. Zjarri i paraqitur në një organ të trupit ndaj një parregullsie është një reaksion i tërë trupit. Ndërkaq, thënia e Hazreti Resulullahut (s.a.a.) “Shembulli i besimtarit është sikur shembulli i një trupi” ka të bëjë me kërkesën e trupit për një shpirt. Të gjitha organet e një trupi duhet të bëhen “Ai” dhe për t’u bërë “ne” kanë nevojë për një shpirt.

Nëse trupi është i vdekur, ju mund ta grini një organ në copa të vogla dhe organet tjera këtë nuk do ta ndiejnë fare. Pse? Sepse, nuk ka shpirt në trup. Shpirti është ajo që i bashkon të gjithë besimtarët dhe i bën një të vetme. Sepse, këta në atë shpirt janë bërë një, janë bërë “ne” dhe në mes veti i ndajnë brengat. Dhe, ai shpirt është imani; “Një fjalë që është e njëjtë (e drejtë) mes nesh”.

Besimtari (mumini) është zotëruar i imanit dhe “Një fjalë që është e njëjtë (e drejtë) mes nesh” i udhëheq ata. “Ne”-të e atyre janë bërë “Ai”. Edhe ashtu i ndajnë brengat dhe zemrën. Por, pa e pasur njerëzit “Një fjalë të përbashkët” nuk mund të bëhen të tillë.

Hazreti Resulullahu (s.a.a) për besimtarët thotë se e ndajnë shpirtin e njëjtë dhe janë nën udhëheqjen e një fjale të përbashkët.

Gabon Saadi kur thotë: “Bijtë e Ademit janë sikur organet e njëri tjetrit”. Bijtë e Ademit nuk mund të bëhen sikur organet e një trupi dhe nuk janë të tillë pa e pasur “Një fjalë që është e njëjtë (e drejtë) mes nesh”. Bijtë e Ademit nuk janë organe të njëri tjetrit, kjo është një gënjeshtër.

Athua Amerikanët dhe Vietnamezët janë bijtë e Ademit? Apo nuk janë? Nëse themi se Amerikanët janë bijtë e Ademit ndërsa Vietnamezët nuk janë bijtë e Ademit, ose themi të kundërtën, atëherë kjo nuk është thënie e drejtë. Të dy janë bijtë e Ademit, por nuk është e vërtetë se janë një nga organet e Birit të Ademit.

Vetëm kur të udhëheqë një shpirt dhe një “unë” Birin e Ademit, ose “unë”-ët e tyre bëhen “Ai” dhe mbulohen me një iman të njëjtë, atëherë nëse nuk mbetet “unë”-i te, ata do të mund të ndajnë brengat në mes veti. Atëherë:

*Nëse njërit i vjen një brengë nga koha
Baraspesha e organeve të tjera do të priset*

Domethënë, tema e njeriut të përkryer në këtë shkollë qenka kuptuar gabim. Të gjitha vlerat janë harruar dhe ka mbetur vetëm një vlerë, ajo e të bërit “ne”. Ky shndërrim i “unë”-it në “ne”-së është një fjalë e saktë, por nëse mendoni se me këtë është arritur njeriu i përkryer atëherë e keni gabim. Të bërit “ne” është vetëm një prej vijave të figurës së njeriut të përkryer, kjo nuk i përbën të gjitha vijat e figurës. Një gabim tjetër i tyre është, se ata mendojnë që shkak i paraqitjes së “unë”-it është pronësia private dhe duke e shndërruar pronën private në atë shoqërore (të përbashkët) kanë menduar se do ta zgjedhin këtë problem.

12.8 RRËFIMI PËR DHELPRËN DHE DEVENË

Para disa vitesh në një gazetë kam lexuar një tregim. Sipas atij tregimi, një dhelpër dhe një deve kishin vendosur që të bëhen shokë dhe dhelpër i propozon deveve që të jetojnë në bashkësi, të eliminojmë pronën private, personalitetet e ndara t’i eliminojmë, të bëhemi miq, aleatë dhe bile njëri tjetrin ta thërrasim me “shok” (thënie karakteristike për shtetet komuniste). Unë ty do të të thërras “shoku deve” ndërsa ti mua “shoku dhelpër”; të mos ekzistojë në mes nesh shprehja “unë”. Bile, asnjëherë të mos themi “biri im” por “biri ynë” dhe ti të voglit tënd mos i thuaj “deveja ime e vogël” por “deveja jonë e vogël”. Ta eliminojmë “unë”-in në tërësi dhe ta shndërrojmë në “ne”. Unë samarit tënd do t’i them “samari ynë” ndërsa ti bishtit tim do t’i thuash “bishti ynë”, në këtë mënyrë nuk do të bëhet fjalë më për “unë”-in në mes nesh.

Deveja e gjorë i besoi dhelpërës. Disa ditë jetuan në bashkësi dhe pastaj ndodhi një ngjarje. Dhelpërë nuk kishte zënë disa ditë asnjë gjah dhe ishte e uritur, sa që prej urisë ndjente

gërryerjen e barkut. Kthehet në shtëpi dhe syrin ia vret i vogli i devesë. E shtrëngoi në një qoshe dhe e bëri copë e grimë pastaj e mbushi barkun me kënaqësi. Kur u kthye deveja në shtëpi, filloi ta kërkojë të voglin e vet. E pyeti shokun dhelprë, por ai u përgjigj se nuk di asgjë në lidhje me vendndodhjen e tij. E kërkoi pandërprerë, dhe në fund e gjeti atë çka kishte mbetur prej të voglit të saj. Kur e pa këtë pamje, filloi t'i bjerë grusht kokës së vet dhe të vajtojë. Duke menduar se kush kishte mundur ta bëjë këtë, rënkonte pandërprerë: "O deveja ime e vogël", ndërsa dhelpra e shtrirë dhe me barkun plotë, ia ktheu: "Shoku deve, ti ende nuk paske kuptuar, në vend se të thuash "deveja jonë e vogël", ti po thua "deveja ime e vogël".

Pra, nëse në këtë mënyrë shndërrohet "unë"-i në "ne" atëherë do të dalë në shesh forma e "dhelprës dhe e devesë".

Atëherë, kjo shkollë nuk na qenka e mjaftueshme për shtjellimin e temës së njeriut të përkryer. Kjo shkollë është e drejtuar vetëm kah një vlerë e vetme, edhe atë me një metodë të mangët.

12.9 TEORIA E EKZISTENCIALIZMIT NË PIKA TË SHKURTA

Para se të përfundojmë këtë ligjëratë, të themi edhe disa fjalë për një shkollë tjetër filozofike, ndërsa për detajet e saj do të flasim në ligjëratën e ardhshme.

Kjo është një shkollë e cila ditëve të sodit po përhapet me të madhe dhe njerëzit po e pranojnë atë. Sipas mënyrës se si e vizaton portretin e njeriut të përkryer, mund të themi se kjo shkollë është plotësisht e kundërt me shkollën e socializmit. Në shkollën socialiste i është dhënë rëndësi drejtimit shoqëror. Sipas socializmit, njeriu do të arrijë përkryerjen kur të arrihet barazia, uniteti dhe ortakëria. "Pronësia e përbashkët", sipas socialistëve, ka për qëllim udhëzimin e shoqërisë në drejtimin e përbashkët.

Sikur që do të vëreni, në shkollën e ekzistencializmit nuk do t'u jepet rëndësi as vlerave individuale as atyre shoqërore. Temat që tërheqin vëmendjen janë: çështja e dëshirës së lirë, çështja e sundimit individual dhe çështja e pavarësisë. Këto janë gjërat që u kushtojnë më së shumti rëndësi. Sipas kësaj shkolle, "unë"-i i njeriut të përkryer është larg prej të gjitha presioneve, është i lirë, asnjë forcë nuk ka ndikim në të, jeton në një liri absolute dhe dëshirën e ka plotësisht të lirë.

Nëse kërkojmë që me një fjalë të na shprehim kriterin e vërtetë të njerëzimit, atëherë do të na përgjigjen me "*liria*" dhe si paraprijës i lirisë "*dituria*".

Sipas tyre, njeriu i përkryer është njeriu i lirë, sa më i lirë që është aq më i përkryer është; sa më shumë që hyn në ndikimin e ndokujt tjetër, aq më shumë do të zvogëlohet përkryerja e tij.

Sipas kësaj shkolle, edhe gjërat si besimi në Allahun dhe të robëruarit Allahut janë gjëra që e zvogëlojnë njerëzinë e njeriut dhe e bëjnë me të meta. Sepse, imani e detyron njeriun që të përulet përpara Allahut dhe të bëhet rob i Tij. Të jesh rob i Allahut, do të thotë të humbësh lirinë. Njeriu i lirë është i pavarur prej çdo gjëje. Prandaj, edhe duhet të lirohet prej kufizimeve dhe lidhjeve të fesë. Hafëzi thotë kështu:

*Këtë e them haptas dhe me plot kënaqësi
Jam rob i dashurisë dhe jam i lirë në të dy botërat*

Shkolla e ekzistencializmit thotë: Jo. Është gabim të thuhet "jam rob i dashurisë" por, në të dy botërat jam i lirë dhe jam i lirë edhe prej dashurisë. Njerëzimi ose liria nuk duhet të dorëzohen, si edhe vlerat që rrjedhin prej tyre. Duhet të luftohet kundër çdo gjëje që qëndron në mes të njeriut dhe të lirisë.

Inshallah do të flasim për këtë në ligjëratën e ardhshme.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijil adhim.

(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)

LIGJËRATA E TREMBËDHJETË

ANALIZA DHE KRITIKA NDAJ SHKOLLËS SË EKZISTENCIALIZMIT

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit!

Falënderimi i takon Allahut, Krijuesit të qenieve, Zotit të universit. Paqja dhe shpëtimi qofshin mbi robin, të dërguarin, të dashurin, të zgjedhurin, ruajtësit të sekretit, komunikuesit të misionit, profetit dhe zotëriut Ebu'l Kasëm Muhammedit dhe anëtarëve të familjes së tij të pastër nga mëkatet.

Mbështetem te Allahu nga djalli i mallkuar

“O ju që besuat, kini parasysh frikën ndaj All-llahut dhe le të shikojë njeriu se çka ka bërë për nesër, dhe kini frikë All-llahun, e s'ka dyshim se All-llahu është që e di në detaje atë që punoni! E mos u bëni si ata që e harruan All-llahun, e All-llahu bëri që ata ta harrojnë vetveten! Të tillët janë ata të prishurit.” (Hashr, 18-19)

Sikur që thamë edhe më parë, kjo është një shkollë e re dhe tani do të vazhdojmë me kritikën ndaj pikëpamjeve të kësaj shkolle, e që njëra prej tyre është pikëpamja e njeriut të përkryer. Kjo shkollë e pranon lirinë si një prej vlerave dhe kriterëve të njeriut të përkryer.

Sipas tyre, në këtë univers vetëm njeriu është krijuar i lirë dhe nuk është i detyruar që të përulet para asnjë force dhe vështirësie. Sikur që kanë thënë të vjetrit tanë, njeriu është krijuar si një *prijës* në këtë natyrë të krijuar dhe nuk është një krijesë e detyruar. Sipas disa interpretimeve, të gjitha krijesat tjera janë të detyruara; në të vërtetë janë nën ndikimin e vështirësive vargore. Vetëm njeriu nuk është i detyruar dhe asnjë fuqi nuk mund ta administrojë atë.

13.1 FISNIKËRIA E TRUPIT SIPAS EKZISTENCIALIZMIT

Sipas një pretendimi tjetër të po kësaj shkolle, njeriu vjen në këtë botë i lirë dhe i pavarur dhe ka një natyrë specifike që dallohet prej të gjitha krijesave tjera. Të gjitha krijesat kanë një natyrë që është specifike vetëm për vete, si për shembull: guri është krijuar si gurë dhe nuk bëhet asgjë tjetër përpos gurit, nuk mund të bëhet qerpiç; macja është krijuar prej natyrës së maces, kali prej natyrës së kalit. Por, njeriu në asnjë mënyrë nuk zotëron një natyrë autentike, natyra e njeriut përfitohet vetëm në vetvete. Njeriu si një krijesë e lirë dhe e pavarur, kufijtë e lirisë dhe të opsioneve tjera i përcakton vetë sipas karakterit esencial të natyrës zotëruese.

Këtë e kanë quajtur “*fisnikëria e trupit*” ose “*prioriteti i natyrës së vërtetë të trupit*”.

Fisnikëria e trupit dhe prioriteti i natyrës, sipas nesh është një thënie relativisht e vjetër. Kjo është përdorur për herë të parë para përafërsisht 350 vjetëve në kohën e Sadr-ul Muteellihit. Por, filozofët nuk e kanë marrë parasysh këtë çështje dhe e kanë përdorur vetëm në aspektin e të mirave. Për këtë arsye, këtë shprehje e kanë përdorur për kuptime tjera.

Pra, njeriu zotëron privilegje speciale në krahasim me krijesat e tjera dhe nuk ka një *natyrë të caktuar*, prandaj detyrohet të përvetësojë një natyrë për vete. Sadr-ul Muteellihini, kësaj ia ka dhënë emrin fisnikëria e trupit dhe kjo është një temë që është interpretuar në filozofinë tonë në mënyrë të detajuar dhe të qartë.

Ekzistencialistët kanë ardhur në këtë përfundim përmes një rruge tjetër dhe thënie e tyre janë të sakta; është e vërtetë se njeriu nuk zotëron një natyrë autentike dhe statike, por ai e përvetëson këtë natyrë gjatë jetës së vet. Kjo temë në fenë tonë është përdorur në disa vende: në lidhje me shndërrimin e popujve të vjetër në kafshë ose në qenie të shëmtuara; pastaj, në lidhje me moralin e njerëzve bashkëkohorë; si dhe, në lidhje me ringjalljen e njerëzve në Ditën e Ringjalljes, ku njerëzit në Ditën e Ringjalljes nuk do të ringjallen vetëm në formën e njeriut por, shumica e njerëzve do të ringjallen në forma dhe figura të ndryshme si p.sh. si shtazë. Çdo njeri

lind me natyrën (*fitret-in*) e njeriut (*insan*) dhe zotëron inteligjencën e njeriut por gjatë rrjedhës së jetës mund të shndërrohet në ndonjë shtazë, dhe kjo është një e vërtetë e saktë.

Prandaj, është e pranueshme thënia e tyre se “njeriu është krijuar i lirë, i pavarur dhe përgjegjës ndaj vetvetes”

Në mes të myslimanëve dimë që ekzistojnë, përveç tjerash, edhe dy grupe të ndara: Eshaira xhebre (Xhebrije) dhe Mutezile tevfile (Kaderitë). Dallimi në mes të këtyre dy grupeve është se grupi i parë pranon përcaktimin (Kader) në mënyrë absolute dhe thonë se njeriu nuk është i lirë në zgjedhje, ndërsa grupi i dytë e mohon përcaktimin (Kader) dhe thonë se “robi është krijuar i veprave të veta” dhe se robi është i lirë absolutisht në zgjedhjen e vet. Pra, dy grupe diametralisht të kundërta në mes veti. Ndërsa, sa i përket pikëpamjes së shiave, ajo është “*emrin bejnel emrej*” që do të thotë “në mes të dy pikëpamjeve”.

Atë që thonë ekzistencialistët, “përvetësimi i mëvonshëm i natyrës”, është i njëjtë sikur ajo që thonë Mutezilët “përvetësimi i mëvonshëm i karakterit për vete”.

Sipas Islamit nuk ekziston *përvetësimi*, por ekziston *zgjedhja*. Imamët kanë thënë:

“Nuk mund të mohohet mundësia e zgjedhjes së njeriut (sikur që pohojnë materialistët bashkëkohorë) dhe fitimi i mëvonshëm i natyrës (sikur që pohojnë ekzistencialistët). Zgjidhja është “në mes të dy opsioneve”

Domethënë, nuk është e vërtetë ajo që thuhet se në dëshirën e zgjedhjes së njeriut ndikon dhe udhëheq një forcë nga jashtë dhe se njeriu nuk mund të ndikojë në të. Të gjitha krijesat tjera (të gjalla dhe jo të gjalla) zotërojnë natyrën e pandryshueshme, përveç njeriut i cili është krijuar në atë mënyrë që të mund ta transformojë natyrën e tij.

13.2 REZULTATET E VARËSISË SË NJERIUT

Sa i përket pikëpamjes së lirisë, kjo shkollë mbron një pikëpamje tjetër. Shprehja “liria e njeriut” në kuptimin filozofik nënkuptohet si:

“Njeriu është i krijuar si i lirë dhe si nënshtrues i çdo gjëje, për këtë arsye duhet vetë të përvetësojë një natyrë për vete”. Më tutje thonë: “Çdo gjë është në kundërshtim me lirinë e njeriut, e bën që njeriu të humbasë natyrën e tij dhe të largohet prej saj. Faktorët e ndryshëm, e njëra prej tyre është edhe varësia, mund ta privojnë njeriun prej lirisë”.

Nëse njeriu e lidh veten për ndonjë gjë ose nëse bëhet rob i një gjëje dhe i dorëzohet tërësisht asaj – çka do qoftë ajo , atëherë, sipas kësaj shkolle ai njeri ka dalë jashtë të qenët njeri. Sepse, tani më veç është marrë liria prej tij. Njeriu është krijesë e vetme që është i lirë dhe i pavarur, por nëse e lidh veten për diçka, atëherë është marrë liria dhe pavarësia prej dorës së tij.

Disa prej gjërave që janë të nevojshme për pavarësinë e njeriut janë këto:

-Së pari, njeriu lidhet me gjërat si paraja, dhe si përfundim i kësaj njeriu drejtohet kah një formë tjetër jonjerëzore. Varësia e njeriut prej një gjëje të tillë ia merr lirinë, e bën të harrojë vetveten, e tërheq njeriun kah ato gjëra dhe duke qenë në këtë gjendje njeriu e harron veten. Në zemrën dhe kujtimin e tij është gjithmonë ai send që dashuron. Kjo është të harruarit e vetvetes për shkak të vetes. Kjo është pakujdesi dhe mospërfillje. Prej një krijese që dinte për veten u shndërrua në një krijesë “të painformuar dhe të padijshëm për vetveten”.

-Si specifike e dytë e kësaj është edhe mospërfillja e vlerave njerëzore që i zotëron njeriu. Tërë vëmendja e tij do të përqendrohet në vlerën e asaj gjëje me të cilën është i lidhur.

Për një njeri që është i dhënë mbas parasë, vlerat njerëzore nuk kanë asnjë vlerë, sepse edhe në vetveten e tij nuk ka më vlera. Në mendjen e tij nuk ka mbetur asnjë gjurmë prej nderit, lirisë, pavarësisë dhe faljes; në mendjen e tij, çdo gjë është vetëm para. Vetëm vlera në para ka vlerë për të, ndërsa vlera e vetvetes nuk ka asnjë vlerë për të. Vlerat e tija kanë vdekur për të dhe jeton vetëm ajo të cilës i kushton vlerë – paraja.

-Specifika e tretë është se lidhja për një gjë llogaritet si robërim. Kur ta lidhë njeriu veten për diçka, atëherë shikuar në përgjithësi, përkryerja dhe lëvizja e tij do të ndalen. Sepse, do të lidhet për atë gjë njëjtë sikur një shtazë që lidhet për ndonjë lis apo ndonjë hu. Nëse e lidhni një njeri apo një shtazë për një lis atëherë nuk do të pritni që ata do të lëvizin. Ata do t'i ngulni në

një vend dhe do t'i arrestoni. Ata do të shndërrohen dhe prej gjendjes “do të bëhen” në gjendjen “ishin”.

13.3 BESIMI NË ALLAHUN SIPAS KËSAJ SHKOLLE

Domethënë, e vërteta dhe perla e njeriut, vlera e vlerave njerëzore ose vlera amë e vlerave njerëzore në këtë shkollë qenka liria (pa qenë i lidhur për asgjë) dhe liria e zgjedhjes. Nëse njeriu dëshiron që të bëhet ruajtës i vlerave të veta njerëzore, humbjes së njerëzisë dhe të mos shndërrohet në ndonjë shtazë tjetër, ai duhet ta ruajë lirinë. Nëse dëshiron që ta ruajë lirinë e vet, ai duhet ta mbrojë veten prej të bërit “rob i dashurisë”.

*Prej kopshtit të trëndafilave të kësaj bote, na mjafton një trëndafil
Prej kësaj bahçeje vetëm një hije e një shtatë filizi neve na mjafton
Ja Rabi, mos më dërgo prej derës tënde në xhenet
Për të qenë në fillim të rrugës që të shkon kah Ti
Për mua është më e lartë se çdo gjë dhe çdo vend*

Pra, duhet të shkëputemi prej lidhjeve si “trëndafil, shtatë filizi, xheneti..”. Sipas kësaj shkolle njeriu duhet të ketë “lirinë absolute”. Si dëshmi e kësaj është materializmi dialektik, përkundër kontradiktave që i përmban në vete. Por, prej këtyre dy grupeve, besohet se ekzistencialistët nuk përputhen në dy këndvështrime në lidhje me besimin në Allahun.

-E para është se besimi në Allahun kërkon që të besohet edhe në përcaktimin dhe paracaktimin (kada dhe kader), ndërsa kjo e fundit kërkon që të besohet se njeriu zotëron natyrën statike dhe të detyrimit. Sepse, nëse ekziston Allahu, atëherë në diturinë e Tij duhet të ekzistojë një natyrë e definuar (determinuar) për njeriun. Nuk është e mundur të mos jetë i “definuar” njeriu. Ngjashëm, nëse ekziston Allahu, atëherë përcaktimi, paracaktimi dhe detyrimi do të sundojnë mbi njeriun. Atëherë ku është liria dhe pavarësia e tij? Nëse është ashtu, ne nuk mund ta pranojmë Allahun sepse njëherë veç kemi pranuar lirinë.

Dhe e dyta, është në kontradiktë besimi në Allahun dhe besimi në liri. Kjo është e pamundur: të besuarit në Allah kërkon që të zotërojnë besim për Allahun; lidhja e njeriut për Allahun është në kundërshtim me lirinë e njeriut e posaçërisht nëse kjo lidhje ka të bëjë me besimin në Allah. Sepse besimi në Allahun është një lidhje që është mbi të gjitha lidhjet tjera.

Sikur që thotë poeti:

*Unë jam i lidhur për Ty, nuk kam nevojë për lidhje tjera
Betimin e lidha me Ty, asnjëherë nuk e kam thyer*

Nëse lidhja bëhet në Allahun dhe kjo nuk mund të mohohet në asnjë mënyrë, atëherë sipas kësaj shkolle vlera e njeriut të përkryer është vlera e varësisë së tij.

Në lidhje me këtë shkollë mund të flasim në dy drejtime:

-E para, që besimi në Allahun është në kundërshtim me pavarësinë e njeriut.

Kjo është një gabim. Për këtë është shkruar më tepër në librat e mia “Shkaqet e tendencës kah materializmi” dhe “Njeriu dhe aventura e tij”. Mendimet e tyre në lidhje me përcaktimin dhe paracaktimin nuk dallohen prej mendimeve të plakave në lidhje me përcaktimin dhe paracaktimin. Këta nuk kanë kuptuar se si parashtrohet në kulturën Islame përcaktimi dhe paracaktimi. Sipas Islamit, besimi në përcaktimin dhe paracaktimin nuk është në kundërshtim fare me lirinë e njeriut. Tani më nuk do të flasim në lidhje me këtë drejtim sepse do të ndalemi më tepër te pjesa e dytë.

-Gabimi i dytë i kësaj shkolle është të kuptuarit e tyre se, për çfarëdo gjëje që të bëhet lidhja, qoftë ajo edhe lidhja me Allahun, është në kundërshtim me lirinë e njeriut. Tani do të bëjmë një hyrje në lidhje me këtë:

13.4 PËRKRYERJE ËSHTË LËVIZJA PREJ VETES KAH VETJA

Të vështrojmë një rrugë që e kalon një krijesë deri te përkryerja. Një lule që mbin në sipërfaqen e tokës, prej cilës pikë deri në cilën pikë bën lëvizje? Duke filluar prej momentit të mbjelljes, deri te arritja e pjekurisë dhe formësimi i sërishëm i lules kalon një rrugë, ose me fjalë tjera bën një lëvizje. Po ashtu, edhe pikënisja e krijimit të një kafshe që fillon prej një qelize deri te arritja e një krijese të përkryer, çfarë rrugëtimi bën ajo prej gjendjes më të dobët deri te gjendja më e fuqishme? Athua lëviz prej “vetes” kah “tjetri”? Athua bëhet i panjohuri i “vetes”? Apo, lëviz prej “tjetrit” kah “vetja”? Mos ndoshta prej “tjetrit” kah “tjetri” ose, përfundimisht prej “vetes” kah “vetja”?

Nëse themi se lëviz prej “vetes” kah “tjetri” atëherë: derisa nuk lëviz është vetja, por në momentin kur të fillojë lëvizjen, ai më është i huaj për veten, është i ndarë prej vetes dhe e ka kuptimin se vetja më nuk është në vete. Në mënyrë të ngjashme, edhe filozofët antikë kanë thënë “lëvizja është një lindje prej vetes” ose “lëvizja është fillimi prej vetes”. Sigurisht që këto thënie nuk janë të sakta.

Çështja qëndron këtu: Një farë e një luleje apo një spermë e njeriut, prej momentit të lëvizjes së parë deri te instanca përfundimtare e përkryerjes do të kryejë lëvizjen prej “vetes” kah “vetja”. Pra, kjo është një e vërtetë që është vazhdimësi e “vetes” dhe e realitetit. “Vetja” e tij nuk është vetëm momenti i parë, i mesëm ose i fundit por, prej fillimit deri në fund është lëvizje drejt “vetes”.

Athua, në cilën “vete” të fundme duhet të arrijë në mënyrë që të bëhet më së shumti “vete”? Cila është “vetja” e tij e përkryer? Po, lëviz prej “vetes” kah “vetja” por, lëviz prej “vetes” së mangët kah “vetja” e tij e përkryer. Sikur që e përmendëm edhe më lart, lulja si zotërues i vetëdijes lëviz drejt përkryerjes së tij. Sikur të kishte zotëruar kjo lule një vetëdije të poetit, a do të ishte dashuruar në ndonjë gjë tjetër, përpos në përkryerjen e tij përfundimtare?

Të gjitha krijesat, sipas natyrës esenciale (fitret), janë të dashuruar në përkryerjen e tyre përfundimtare. Sikur që është lulja e dashuruar në përkryerjen e vet, sipas disa thënieve edhe krijesat jo të gjalla, janë të dashuruar në përkryerjen e tyre përfundimtare. Çdo krijesë është e dashuruar në përkryerjen e tij.

Sipas kësaj, lidhja e çdo krijese me përkryerjen e tij përfundimtare nuk është, sikur që thotë zotëri Sartr “të qenët i huaji i vetes”, por më tepër është zhytje në vetvete ose “të bërit i vetvetes”. Nëse pavarësia e njeriut e kalon kufirin e përkryerjes së tij, atëherë ai bëhet i pavarur prej vetvetes. Ky lloj i lirisë është shkaktar e lindjes së “të qenët i huaji i vetvetes”. Ky lloj i lirisë është në kundërshtim me përkryerjen e njeriut. Nëse liria bëhet mbulesë e përkryerjes së njeriut, ose një gjë që e kaplon arritjen e përkryerjes, atëherë kjo e ka kuptimin “Unë jam më i lirë se sa faza ime e përkryerjes”, që do të thotë nuk jam lidhur as me përkryerjen. Kuptimi i saj është ky: Unë jam më i përkryer se “vetja” dhe, mangësia “ime” është e pavarur dhe e lirë nga përkryerja “ime”.

Kjo formë e lirisë e largon më tepër njeriun prej vetvetes. Në këtë rast lidhshmëria bëhet në përkryerjen e vetes dhe në përkryerjen e mëtejme të vetes.

Në këtë shkollë nuk është vendosur dallimi në mes lidhjes ndaj vetes – lidhja ndaj një gjëje që e kalon vetë përkryerjen - dhe lidhjes ndaj tjetrit.

Edhe ne pranojmë se të lidhurit me një trup të huaj, bëhet shkas që njeriu të marrë një formë tjetër. Po mirë atëherë, pse të gjitha religjionet e ndalojnë të lidhurit me materialen?

Sepse, materia është e huaj dhe është shkaktar e humbjes së vlerave njerëzore. Por, lidhshmëria me përkryerjen përfundimtare nuk është diçka e huaj për njeriun; është lidhja e njeriut me “veten”; njeriu nuk duhet të bëhet i huaj për veten, të bëhet i painformuar për veten dhe të bëhet shkaktar i harresës së vlerave vetjake njerëzore. Ose, mbetja ne gjendjen e palëvizshmërisë dhe të kthyerit në gjendjen idile. Sepse, kur të lidhet një gjë për esencën përfundimtare, atëherë ajo do të lëviz në drejtimin e saj.

13.5 GABIMI I KËSAJ SHKOLLE NË LIDHJE ME RELACIONIN NJERIU-ALLAHU

Zotëri Sartre! Në dy pikëpamje Allahu nuk është i huaj për njeriun.

–E para, lidhja e njeriut me Allahun nuk është në kundërshtim me kuptimin e esencës (zat), ashtu që njeriu të harrojë veten duke besuar në Allahun. Përkundrazi, në këtë mënyrë ai e kujton Allahun. Ai është shkaku i fillimit dhe shkaku i ekzistencës; gjithçka drejtohet kah Ai; Ai është më i afërt ndaj një sendi, se sa vetë ai send ndaj vetvetes. Për këto janë dhënë argumente të qarta nga ana e filozofisë Islame.

Kurani thotë:

“Ne jemi më afër atij, se sa ai vetë” (Vakia, 85)

Ne jemi më afër jush, se sa ju vetë; dituria jonë ndaj jush është më e madhe se sa ajo që ju zotëroni për vetveten tuaj dhe, patjetër që esenca jonë është më afër ndaj jush se sa ju vetë.

Çdokush thotë: “Unë jam më i afërt ndaj vetes se sa të gjithë të tjerët”, por Kurani po thotë se Allahu është më i afërt se çdokush tjetër”. Sepse, Allahu është më vetja e asaj, se sa ai vetë që është. Padyshim, kjo temë ka nivelin shumë më të lartë të të kuptuarit.

Hazreti Aliu (a.s.) në lidhje me këtë thotë: “Allahu nuk është jashtë vetes së ndonjë gjëje dhe nuk është i ndarë prej saj por, nuk është edhe brenda saj”.

– E dyta, Kurani na tregon se njeriu duhet të jetë i lidhur me Allahun. Sepse, rruga e njeriut është kah Allahu dhe fundi i rrugës së njeriut të përkryer është Allahu. Atëherë, të drejtuarit e njeriut kah Allahu do të thotë të drejtuarit kah përkryerja e tij. Sikur shembulli i të drejtuarit të farës që drejtohet kah përkryerja e tij, ashtu edhe shkuarja e njeriut kah Allahu do të thotë shkuarja në “veten” e tij - prej “vetes” së mangët kah “vetja” e përkryer. Atëherë, të krahasuarit e Allahut me gjëra tjera dhe, mendimi se kur të drejtohet njeriu kah Allahu ai do të harrojë veten dhe do ta ngadalësojë lëvizjen, është thjesht një gabim.

13.6 NJOHJA E VETES DHE NJOHJA E ALLAHUT

Allahu është aq i afërt me njeriun sa që, njohja e Allahut për njeriun është njëjtë sikur njohja e vetes. Vetëm kur ta njohë veten njeriu, ai do të mund ta njohë Allahun. Për një njeri është e pamundur “të njohë Allahun” para se të njohë vetveten. Kurani na thotë se ai që e harron vetveten, ai ka harruar Allahun. Vetëm kur të kthehet ka vetvetja ai do të jetë i kthyer kah Allahu, dhe do të mund të gjejë Allahun. Nëse njeriu ka harruar Allahun, edhe veten e ka harruar.

Kurani na flet për të kundërtën e asaj që pretendojnë ekzistencialistët. Sipas ekzistencialistëve, nëse njeriu drejtohet kah Allahu dhe arrin ta “njohë Allahun”, atëherë ai nuk e ka “njohur veten”. Ndërsa, Kurani na thotë se vetëm kur ta “njohë vetveten” njeriu, atëherë do ta “njohë Allahun”. Për këtë arsye, në Kuran tema e njeriut dhe e shpirtit është një temë e lartësuar dhe çuditëse.

Kurani thotë se njeriu ndonjëherë e humb veten. Sipas Kuranit, nuk është humbje e madhe për njeriun nëse i humb të gjitha paratë, bile edhe nëse e humb lirinë e plotë dhe bëhet rob i tjetrit; edhe nëse e humb nderin e tij, *humbja e madhe konsiderohet humbja e vetes*. Njeriu kur të humbë veten, do të humbë çdogjënë; nëse e gjen veten, do të gjejë çdogjënë.

Cila është filozofia e ibadetit? Filozofia e ibadetit është dëshira e njeriut për të zbuluar Allahun duke zbuluar veten; filozofia e ibadetit është “gjetja e vetes rishtazi” dhe, sikur që na thotë Kurani, “njohja e vetvetes”.

Kurani na thotë se njerëzimi nuk ka mundur ende ta zbulojë këtë të vërtetë, përveç atyre që inspirohen nga shkolla Islame. Njerëzit që e kanë interpretuar njohjen e vetvetes së njeriut dhe që kanë marrë frymëzimin nga Kurani, ishin Muhjidi Arabiu dhe nxënësi i tij Mevlana Xheleludin Rumi, përkundër faktit se lindën dhe jetuan 650 vjet mbas shpalljes së Kuranit.

Edhe pse kanë jetuar 700 vjet më herët, këta të dy edhe sot e kësaj dite janë bartësit e nderit të filozofisë.

Mevlana ka potencuar faktin se tema e “njohjes së vetvetes” asnjëherë nuk është e ndarë prej temës së “njohjes së Allahut”.

*O shpirt, nevoja e zemrës është të jesh i zgjuar
Cili është më i zgjuar, zemra e tij është më e fortë*

Zemra në të vërtetë është dituria dhe ata që zotërojnë më tepër dituri, do t'i kenë zemrat më të forta. Pra, për këtë arsye shpirti i njeriut është më i fortë se shpirti i shtazës – sepse zotëron më shumë dituri. Dalëngadalë, tema po e merr kahun e njohjes së vetes dhe njohjes së Allahut; duke pasur dituri për veten, njeriu do të ketë dituri edhe për Allahun.

Krahas kësaj, ekzistencialistët në lidhje me lirinë mendojnë se çfarëdo të lidhurit e njeriut, është në kundërshtim me pavarësinë e tij. Ndërsa, sipas Islamit çdo lidhje tjetër përpos me Allahun është kontradiktore me lirinë. Lidhja me Allahun është lidhja e njeriut me “veten” më të përkryer. Liria paraqitet vetëm kur të lidhemi me Allahun.

Atëherë, për ta njohur Allahun duhet që sa më shumë ta njohim veten; sa më shumë që njeriu bën ibadet, sa më shumë që e përmend Allahun dhe sa më shumë që drejtohet kah Allahu, aq më tepër do ta njohë nefsin e vet.

Merhum Mirza Xhevad Meliki-i Tebrizi është një prej muxhtehidëve që është arsimuar në Nexhef. Ishte një prej nxënësve të Merhum Hyseyin Kulu Hamedani't. Është autor i librave të mrekullueshëm. Ky arif (gnostik) i madh jetonte dhe vepronte në Kum deri para 50 vjetësh.

Në lidhje me temën e “njohjes së vetvetes” Merhum Tebrizi ka bërë studime dhe analiza të ndryshme në sferën gnostike, dhe pastaj ka dhënë këtë shpjegim: “Unë e njoh njërin (ai është vetë, por këtë nuk e tregon). Ky, për herë të parë e zbuloi njohjen e vetes në botën e ëndrrave dhe pastaj këtë e vazhdoi në gjendjen e zgjuar”. Më pastaj vazhdon: “Kjo “kthjellje e vetes” është në të vërtetë shkalla e dytë e “njohjes së Allahut” dhe fundi i një esence. Nuk mund të realizohet në asnjë mënyrë përveç se ibadetit, një psikolog mund të merret me psikologji njëqind vjet, por nuk mund të arrijë kuptimin e njohjes së vetvetes”.

Hazreti Aliu (a.s.) ka një thënie:

“Çuditë me njeriun që kur ta humbë një gjë, deri sa ta gjejë atë nuk ndalet së kërkuari, ndërsa kur ta humbë veten nuk lodhet për këtë fare. Pse nuk përpiqesh që ta gesh veten? O njeri! A nuk e di se e ke humbur veten? Shko dhe gjej veten, sepse kjo është shumë më me vlerë se sa çdo gjë tjetër”.

13.7 PËRGJIGJE NË LIDHJE ME DISA KRITIKA TJERA

Në lidhje me temën e vlerave, thonë se besimi në Allahun i bën që të harrosh vlerat tjera. Ndërsa, ne themi se zhytja e njeriut në një gjë të huaj, bën që të harrojë vlerat njerëzore që ekzistojnë në vetë esencën (zat) e tij. Por, nëse kjo zhytje bëhet në “vete” dhe në përkryerjen e tij, atëherë kjo do të bëhet shkak i ringjalljes së vlerave njerëzore. Si argument për këtë mund të përmendim personat e shumtë që kanë arritur shkallën e lartë të robërimit; te këta njerëz mendja është e fortë. Dashuria e tyre është më e fortë. Fuqia e tyre është më e madhe, mirëkuptimi në mes njerëzve te ata është më i fortë. Falja ndaj njerëzve te ata është më e fortë. Sepse të gjitha këto janë shfaqjet e esencës (zat) së Hakkut (Të vërtetës). Për ata të cilët nuk besojnë Allahun dhe që mbesin në gjendjen statike (të palëvizshëm), duhet t'u thuhet:

Ju mendoni se Allahu është një lis dhe kur të lidheni me të, atëherë do të privoheni nga liria dhe më nuk do të mund të lëvizni duke qenë i kufizuar.

Zotëri ekzistencialist! Allahu është një e vërtetë e pafundme dhe e paskajshme. Nëse njeriun e burgosni në një vend të kufizuar p.sh. 300 km², atëherë kjo do të jetë për njeriun një kufizim sepse njeriu do të thotë: “Ky vend është i kufizuar me kufijtë në fund të kësaj periferie”. Por, nëse njeriun e burgosni në një univers të pafund, atëherë atë nuk mund ta kufizoni sepse nuk ka dyshim për pafundësinë e universit. O njeri, edhe nëse lëviz në drejtimin e kësaj

pafundësie, prapëseprapë je duke lëvizur në drejtimin e përkryerjes. Allahu është një ekzistencë e vetme e pafundme. Edhe nëse më i përkryeri i njerëzve - Hazreti Resulullahu (s.a.a) do të kishte shkuar deri në pafundësi, prapë rruga e tij nuk do të kishte mbaruar.

Allahu nuk është një ekzistencë që zotëron fundin, ky vend i pafund është vetëm për njeriun.

Të kthehemi te tema e salavatit (dërgimit të përshëndetjeve Hazreti Resulullahut (s.a.a.)) në mes të dijetarëve. Çka është kuptimi i dërgimit të salavatit ndaj të Dërguarit (s.a.a.) tanë? Ne kërkojmë nga Allahu që të dërgojë mëshirë dhe paqe mbi të dërguarin tonë, çfarë ndikimi ka kjo tek ne? Disa thonë se i Dërguari (s.a.a.) është njeri i përkryer dhe çfarë kuptimi ka dërgimi i mëshirës dhe paqes për atë? Përgjigjja ndaj tyre është kjo: “Hazreti Resulullahu (s.a.a.) është gjithnjë në lëvizje dhe kjo lëvizje qoftë edhe deri në pafundësi, asnjëherë nuk do të përfundojë. Atëherë, lidhja për esencën (zat) e Allahut nuk mund të bëhet shkaku i “ndërrimit” të njeriut me “të kundërtën e ndërrimit”. Pra, udhëtimi drejt esencës (Mëshirës) duhet të bëhet me mëshirë. Për këtë arsye ne kërkojmë mëshirë për Hazreti Resulullahun (s.a.a.). Ai rritet, por në mënyrë indirekte edhe ne rritemi.

13.8 PËRKRYERJA PA MJETE DHE PËRKRYERJA PA QËLLIME

Një gabim tjetër i zotërinjve ekzistencialistë është në lidhje me temën e qëllimit dhe mjetit. Liria për njeriun është një përkryerje mirëpo kjo liri nuk është “qëllimi i përkryerjes” por një “mjet i përkryerjes”.

Qëllimi i njeriut nuk është të jetë i lirë, por deri sa të arrijë përkryerjen ai duhet të jetë i lirë. Liria apo pavarësia është për njeriun, sepse prej të gjitha krijesave njeriu është e vetmja krijesë që duhet ta zgjedhë rrugën e vet. Ose me një shprehje më të sofistikuar “njeriu duhet ta zgjedhë veten”.

Atëherë, njeriu qenka i lirë dhe i pavarur, por athua të qenët i lirë është tregues i asaj se ka “arritur përkryerjen” apo “është i lirë në zgjedhjen e përkryerjes së vet”. Sikur që është e mundur arritja e niveleve më të larta të përkryerjes, në anën tjetër është e mundur edhe fundosja në nivelet “më të ulëta prej më të ulëtave”.

Një krijesë prijës ose një krijesë që i ka të vendosur dizgjinët në qafën e vet. O njeri! Ti je krijesa e vetme e pjekur (jo adoleshente) në natyrën e kësaj bote. Të gjithë fëmijët tjerë të natyrës nuk janë të pjekur, ata kanë nevojë për përkujdesje, vetëm ti je i rritur dhe i lirë.

“Ne e udhëzuar atë në rrugë të drejtë, e ai do të jetë: mirënjohës ose përbuzës..”(Insan, 3)

Ne të tregojmë ty rrugën, ndërsa zgjedhja është jotja.

Liria nuk është vetë përkryerja e njerëzimit por është një mjet i përkryerjes së njerëzimit. Nëse njeriu nuk është i lirë ai nuk do të mund ta studiojë përkryerjen e njerëzimit. Sepse një krijesë që është nën sundimin e një fuqie, nuk mund të arrijë te përkryerja. Nëse është ashtu, atëherë liria qenka “mjet i përkryerjes” dhe jo “qëllim i përkryerjes”.

Ngjashëm është edhe kundërshtimi ose padëgjueshmëria. Ekzistencialistët kanë arritur në përfundim se nëse njeriu është i lirë ai mund të bëhet kundërshtar dhe i padëgjueshëm; ai mund t'i bëjë ballë çfarëdo force dhe mund ta kundërshtojë atë. Pastaj, ata menduan se është përkryerje për njeriun nëse mund të kundërshtojë. Sipas tyre, njeriu nuk i dorëzohet asnjë force dhe kundërshton çdo gjë për arritjen e lirisë.

Mbasi që mendojnë se padëgjueshmëria është një vlerë personale, atëherë mund të arrijmë në një përfundim të tillë: “Kjo shkollë është e dhënë mbas konfuzionit”. Sartr u mundua që këtë të keqe ta mbajë sa më larg prej shkollës së vet, por nuk mundi ta arrijë këtë qëllim. Në një shkollë ku kontradiktës i është dhënë një vlerë personale nuk është e mundur të shmangët prej konfuzionit.

Në shkollën Islame “padëgjueshmëria është e mundur”. Përndryshe, është edhe një vlerë për njeriun. Njeriu mund të tregojë bindje ose padëgjueshmëri; sikur që mund të lartësohet ashtu edhe mund të poshtërohet. Athua njëri që tregon bindje është më i ngritur se një njeri? Jo. Ai nuk mund të bëhet i padëgjueshëm, nuk dëshiron të bëhet. Te njeriu, mundësia e bindjes dhe e mosbindjes është e barabartë. Këto llogariten si pjesë e përkryerjes. Krijesat tjera nuk zotërojnë një mundësi të tillë dhe për këtë arsye nuk janë të lirë dhe nuk mbajnë përgjegjësi.

Po pra, të drejtuarit kah Allahu mbas një padëgjueshmërie është një përkryerje për njeriun. Të kthyerit nga padëgjueshmëria është realizimi i emrave të Allahut si “Gafur” (Falës i gabimeve) dhe “Mëshirues”.

Sikur të mos ekzistonte padëgjueshmëria dhe pendimi, nuk do të ekzistonte as falja. Atëherë nuk do të ndodhej falja e Allahut dhe sikur të mos ekzistonte padëgjueshmëria nuk do të ishte Allahu “Gafur”

Padëgjueshmëri do të thotë kthimi prej besimit dhe pendimit. Ky kthim prej pabesimit bën që të paraqitet falja e Allahut. Në një transmetim thuhet: “Nëse të gjithë njerëzit në sipërfaqen e Tokës do të ishin të dëgjueshëm dhe nuk do të bënin gabime, Allahu do të krijonte krijesa tjera që do të bënin gabime dhe kishin shfaqur padëgjueshmëri në mënyrë që ata të pendohen dhe Allahu t’i falë ata”. Atëherë, nga kjo na rrjedh se vetë padëgjueshmëria nuk është një vlerë personale.

Liria do të thotë mosekzistenca e barrierës, mosekzistenca e detyrimit dhe mosekzistenca e kurrfarë lidhjeje në fillim të rrugës. Atëherë, të qenët i lirë na qenka lëvizja e njeriut në rrugën e përkryerjes; të jesh i lirë nuk është sinonim i arritjes së përkryerjes. Liria është fillimi i përkryerjes, nuk është vetë përkryerja. Të kaluarit e një rruge nga ana e një krijese të krijuar si i lirë, duke i lënë mbrapa të gjitha barrierat dhe afrimi deri te grada e lirisë nuk do të thotë se ka arritur deri te grada e lirisë. Arritja e gradës së lirisë do të thotë arritja e fillimit të përkryerjes, që do të thotë se është i lirë për të kaluar rrugën e përkryerjes vetjake. Dhe, këtu qëndron gabimi i parë i kësaj shkolle sepse, ata mendojnë se liria dhe pavarësia e njeriut janë në kundërshtim me ekzistimin e Allahut.

Gabimi i dytë ka të bëjë me besimin dhe lidhjen me Allahun, duke menduar se lidhja për Allahun është sikur lidhja për ndonjë gjë tjetër dhe kjo është shkas për zhvlerësimin e vlerave të njeriut, mbetjes në pozitë të palëvizshme dhe hezitimit për lëvizje të mëtutjeshme.

Gabimi i tretë i kësaj shkolle është të menduarit se liria është përkryerja përfundimtare e njeriut. Ndërsa, liria është vetëm fillimi i përkryerjes së njeriut.

Athua liria është përkryerje? Padyshim se po. Sepse, po të mos ekzistonte liria, njeriu nuk do të kishte mundur të arrijë përkryerjen e vet. Allahu e krijoi njeriun për të arritur përkryerjen në mënyrë të lirë dhe të pavarur. Rrugën e përkryerjes duhet ta kalojë njeriu vetë me dëshirën e vet, hap mbas hapi dhe në asnjë mënyrë tjetër. Por nëse paraqitet detyrimi (humbja e lirisë) atëherë kjo rrugë nuk mund të kalohet.

13.9 LIRIA NË INTERPRETIMIN ISLAM

Të përmendim disa fjalë për atë se si interpretohet liria në Islam. Islami, në mënyrë të qartë na bën me dije se liria është një prej vlerave njerëzore. Por nuk është një vlerë që i takon vetëm një individi. Kuptimi i lirisë nuk mund të gjendet në interpretimet dhe shprehjet e gabuara. Kuptimi i vërtetë i lirisë mund të gjendet në Nehxh-ul Belaga te letra e Hazreti Aliut (a.s.) dedikuar Imam Hasanit (a.s.), të cilën e shkruan në formë të porosisë. Kjo është letra më e detajuar e Hazreti Aliut (a.s.), mbas letrës që i dedikohet Malik Eshterit.

Një prej paragrafëve të asaj letrë është kjo: “Shpirtin dhe zemrën tënde mbaje të shenjtë prej çdo pune të papastër dhe të keqe; mbaje të respektuar prej çdo poshtërsie dhe ultësie”.

Nuk po thotë “mbaje shpirtin tënd” por “mbaje të shenjtë”. Mos u jep mbas poshtërsive dhe mbroje respektin e personalitetit tënd.

Në mënyrë të njëjtë edhe Kurani na porosit: “Humbja më e madhe është humbja e vetvetes”

Të njëjtën gjë na thotë edhe Hazreti Aliu (a.s.) në një mënyrë tjetër:

“Biri im, çka do që të dëshirosh për të shitur, mund t’ia caktosh një vlerë. Çka do që të zotërosh, ka një vlerë shitëse. Por, ekziston diçka që nëse dëshiron ta shesësh, nuk do të mund ta caktosh vlerën në asnjë vend të botës. Ajo është vetvetja ose shpirti, nefsi dhe zemra jote. Nëse do të kishin dhënë të gjitha pasuritë e kësaj bote dhe tërë botën, nuk do të kishte arritur vlerën e vetvetes.”

I respektuari Imam Xhafer Sadiku (a.s.) na këshillon: “Nëse ekziston diçka që është kundërvlerë e shpirtit dhe nefsit tim, atëherë ajo është Allahu. Shpirtin mund t’ia shesësh Allahut dhe si kundërvlerë do të fitosh Allahun, por kundërvlerën e nefsit nuk e përmbajnë të gjitha vlerat e botës së ekzistencës, engjëjve dhe të ahiretit”.

Në letrën e njëjtë Hazreti Aliu (a.s.) na këshillon:

“Biri im! Asnjëherë mos u bën rob i ndonjërit, sepse ty Allahu të krijoi të lirë dhe të pavarur”.

Dhe, do të përfundoja me një shembull tjetër prej Nehxh-ul Belagës. Duke folur për vlerën e ibadetit, Hazreti Aliu (a.s) thotë:

“Njerëzit që i bëjnë ibadet Allahut ndahen në tri grupe:

Disa bëjnë ibadet për shkak të frikës ndaj Allahut, sepse kanë dëgjuar se ekziston xhehenemi dhe dënimi. Për t’i mos i dënuar Allahu, këta i bëjnë ibadet Atij. Kjo është ibadeti i *skllavëve* dhe karakteristikë e tyre është se punën (ibadetin) që e kryejnë, e bëjnë për shkak të frikës që e ndiejnë prej pronarit të vet.

Disa të tjerë bëjnë ibadet sepse e lakmojnë xhenetin. Allahu tregon se do të rrinë **“Pranë ujit rrjedhës”** dhe aty do të kenë **“Edhe mish shpezësh, cilin ta duan.”** Dhe kanë dëgjuar se në xhenet paska **“(gratë e tyre janë) hyri symëdha. Si të ishin inxhi të ruajtura. Edhe pemë sipas dëshirës së tyre.” Vakia (21-23)**. Vetëm kur u kujtohen hyritë dhe pemët ata fillojnë të bëjnë ibadet, sa për të marrë pjesën e tyre. Ky lloj ibadeti është ibadeti i *tregtarit*.

Por, ekziston edhe një grup tjetër që bëjnë ibadet duke e *falënderuar* Allahun. Ibadetet e tyre nuk përmbajnë dëshirën për xhenet dhe frikën e xhehenemit, ata vetëm Allahun e shohin.”

Njeriun që e bën njeri, si dhe një prej vlerave njerëzore është të jesh “falënderues”. Ndërgjegjja e tij urdhëron në nevojën e falënderimit ndaj Allahut, dhe ai thotë: “Pa marrë parasysh a ekziston xheneti apo xhehenemi, unë i bëj ibadet Allahut”. A nuk ishte Hazreti Resulullahu (s.a.a.) ai që bënte ibadet deri sa t’i fryheshin këmbët e tij të bekuara? O i Dërguari i Allahut (s.a.a.)! Ti je ai që “Allahu t’i fali të gjitha gabimet të kaluara dhe të mëvonshme, pse po bën kaq shumë ibadet”. Kjo ishte pyetja që ia parashtruan Hazreti Resulullahut (s.a.a.), ndërsa ai u përgjigj: “Athua ibadeti i çdonjërit është prej frikës së xhehenemit apo dëshirës së xhenetit? A nuk duhet të jem një rob falënderues?”

Domethënë, ibadeti i grupit të parë të njerëzve është ibadeti i robit; të dytit, i tregtarit ndërsa grupit të tretë i *njeriut të lirë*. Sipas logjikës së Hazreti Aliut (s.a.a.) njeriu i lirë dhe i pavarur nuk është i lidhur për xhenetin dhe xhehenemin. Ai është i lirë prej xhehenemit dhe xhenetit, dhe është i lidhur vetëm për Allahun.

Qëllimi im ka qenë përshkrimi i njeriut të përkryer sipas Islamit në një vend të vetëm, por me qëllim të kuptimit sa më të mirë, e bëra edhe prezantimin e shkollave tjera dhe pikëpamjet e tyre në lidhje me njeriun e përkryer, në mënyrë që të mund t’i vërejmë dhe kuptojmë më mirë vlerat e vërteta të njeriut të përkryer. Dhe, tani të përmbledhim edhe një herë të gjitha temat e shtjelluara:

Islami nuk është një shkollë e fokusuar vetëm në një vlerë të vetme. Syri i Islamit i vëren të gjitha vlerat. Thëniet e filozofëve bashkëkohorë, Islami i ka paraqitur shumë më herët; ato që kanë parë arifët, Islami i ka parë shumë më mirë; dashurinë që e ka paraqitur shkolla e dashurisë, Islami e ka kapluar shumë më bukur dhe në mënyrë gjithëpërfshirës; atë që e ka vërejtur shkolla e fuqisë, Islami e ka vërejtur edhe më mirë; atë që kanë parë socializmi dhe ekzistencializmi, Islami e ka parë atë shumë më qartë. Në të njëjtën kohë, të gjitha kritikrat që u janë drejtuar këtyre shkollave nuk mund t’u drejtohen Islamit.

Sepse, Islami nuk ka asnjë pikë të dobët.

Logjika na tregon se shkolla e Islamit është një shkollë konkrete dhe e qartë dhe se të gjitha këto na vërtetojnë se Islami na është dërguar neve nga ana e Allahut.

Athua, të gjitha shkollat që i përmendëm si dhe të gjitha shkollat tjera që janë themeluar, nuk e ndërrojnë ngjyrën e tyre para Islamit? Sa i famshëm ka qenë I Dërguari (s.a.a.) që kishte mundur t'i flasë këto prej mendjes së vet – edhe pse nuk ka kryer asnjë shkollë dhe nuk mësoi të shkruajë sikur që kanë bërë të famshmit tjerë. Kjo na bën me dije se ai ka pranuar një inspirim më të fortë se vetja dhe më të fortë prej të gjithë njerëzve tjerë dhe inspirimi i tij ka qenë prej Allahut. Kjo shkollë i tejkaloi të gjitha shkollat tjera. Në këtë mënyrë duke i krahasuar me shkollat tjera kemi shpjeguar vlerën e kësaj shkolle.

Vela havle vela kuvvete illa billah'il alijjil adhim.
(Nuk ka fuqi dhe forcë përveç Allahut më të Lartit dhe më të Madhit)